

**BİR İKTİDAR MÜCADELESİ:
EBÛ CEHİL VE İLK MÜSLÜMANLAR**

Muhammet Ali ÖZER

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA

Kasım, 2014

Afyonkarahisar

**T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**BİR İKTİDAR MÜCADELESİ:
EBÛ CEHİL VE İLK MÜSLÜMANLAR**

**Hazırlayan
Muhammet Ali ÖZER**

**Danışman
Yard. Doç. Dr. Selim KAYA**

AFYONKARAHİSAR 2014

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “BİR İKTİDAR MÜCADELESİ: EBÛ CEHİL VE İLK MÜSLÜMANLAR” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15/11/2014

Muhammet Ali ÖZER

İmza

KARAR VE ONAY SAYFASI

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA

.....

Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Mustafa DEMİRCİ

.....

Yrd. Doç. Dr. İbrahim BALIK

.....

Tarih Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Muhammet Ali ÖZER'in, "Bir İktidar Mücadelesi: Ebû Cehil Ve İlk Müslümanlar" başlıklı tezi 10/12/2014 günü saat 10.00' da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Selçuk AKÇAY

MÜDÜR

ÖZET

BİR İKTİDAR MÜCADELESİ: EBÛ CEHİL VE İLK MÜSLÜMANLAR

Muhammet Ali ÖZER

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

EKİM 2014

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selim Kaya

Cehalet, herhangi bir konuda bilginin hiç olmaması ya da yeterli olmaması manasına geldiği gibi doğru olanın tersine inanmak, bilmediği şeye karşı olmak anlamlarına da gelmektedir. Hz. Muhammed de İslam'ı tebliğ başlattığı zaman kaynağı cehalet olan bir tavırla karşılaşmıştır. Dönemin bazı insanları O'nun getirdiği dinin ne olduğunu anlamak yerine kendi menfaatlerinin ne olacağını düşünmüş, mevcut düzeninin bozulacağını anlayınca kabul etmeyerek karşı çıkmıştır. İşte bu karşı duruşun bayrak ismi Ebû Cehil'dir. O, "katmerli cehalet" olarak adlandırılan bir davranışta bulunarak, İslam dininin hak olduğunu bildiği halde kabullenmemiş, bu sebeple "Ebu'l-Hakem" olan künyesi Hz. Muhammed tarafından "Ebû Cehil" (cehaletin babası) olarak değiştirilmiştir.

Ebû Cehil ile Hz. Muhammed arasındaki çatışmanın sebebi Ebû Cehil'in inandığı Allah kavramı ile Hz. Muhammed'in ortaya koyduğu Allah kavramı arasındaki farklılıktır. Bundan başka Ebû Cehil'in kabile taassubu ve elinde tuttuğu gücü kaybetme kaygısı ile ortaya koyduğu mücadele onu, İslam düşmanlarının sembol ismi haline getirmiştir. Ebû Cehil, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara her fırsatta sözlü ve fiilî saldırıda bulunmaktan geri durmamış ve onlar aleyhinde hazırlanan bütün komplolarda yer almıştır. Hz. Muhammed'in "İslam ümmetinin Firavunu" olarak tavsif ettiği Ebû Cehil hakkında pek çok âyet nazil olmuştur. Ebû Cehil, Bedir Savaşı'nda öldürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ebû Cehil, Hz. Muhammed, Cehalet, Bedir Savaşı, Kabilecilik.

ABSTRACT

A STRUGGLE FOR RULERSHIP: EBÛ CEHİL AND THE FIRST MUSLIMS

Muhammet Ali ÖZER

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT of HISTORY**

October 2014

Advisor: Assoc. Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA

Disregard (benightedness) is the expression for the utter lack of, or the insufficiency of knowledge on any given subject, in like manner it is also believing contrary to the accepted right or defying what is unfamiliar. When the Prophet Muhammed began preaching Islam, he witnesses a defiance inflamed by benightedness. Some people of the era, rather than perceiving the religion which he preached, were more interested in considering self-benefits, once realizing that the existing ways would have to be altered, they dismissed, expressing opposition. The flagship name for this opposition was Ebû Cehil. He displayed “outrageous benightedness” by resisting Islam preached by Prophet Muhammed albeit knowing that it was the truth, for this reason, his identity “Ebû'l Hakem” was changed to “Ebû Cehil” (father of benightedness) by Prophet Muhammed.

The basis for the conflict between Ebû Cehil and Prophet Muhammed was the distinction between Ebû Cehil's notion of God and the God revealed by Islam. In addition to the distinction, Ebû Cehil's zeal for tribesmanship and the despair of losing tribal power fuelled his contest, making him the lead figure name amongst the adversities of Islam. Ebû Cehil never abstained from exhibiting verbal and physical attacks on Prophet Muhammed and the Muslims whenever possible and engaged on all plots against them. Numerous verses have been revealed about Ebu Cehil who has been attributed as the “Pharaoh of the People of Islam” by the Prophet Muhammed. Ebû Cehil was later killed in the Bedir War.

Key Words: Ebû Cehil, Prophet Muhammed, Benightedness, Bedir War, Tribesmanship.

ÖNSÖZ

İslam tarihi alanında Hz. Peygamber dönemi ile ilgili yapılan çalışmaları genel olarak incelediğimizde sahabî ve muhadram dediğimiz birçok şahsiyetin ele alındığı, ancak “karşı cephe” diyebileceğimiz İslam düşmanlarının hayatlarının ihmal edildiği görülür. Bu durum ilim dünyası için bir eksikliklerdir. İslam’a hizmet edenler detaylıca tetkik edilmeli, bilinmeli ama düşmanlık edenler de araştırılıp öğrenilmelidir. Çünkü her şey zıddıyla kâimdir. Siyah olmadan beyazın, kötü olmadan iyinin kıymeti tam olarak bilinemez. İşte bu sebeple bazen kötülerin hatta çok kötülerin de araştırılıp öğrenilmesi, hayatlarının incelenmesi gereklidir.

Ebû Cehil (Amr b. Hişam), İslam’ın ilk ve en azılı düşmanlarından birisi olmakla birlikte hakkında bilinenler çok azdır. Hz. Muhammed’in ve İslam’ın en büyük düşmanı olarak bilinir ama bu düşmanlığının nasıl ve ne şekilde tezahür ettiği, kimlerle işbirliği içinde olduğu detaylıca bilinmez. Hâlbuki Ebû Cehil’in ve diğer İslam düşmanlarının hayatlarının tetkiki Hz. Muhammed’i mücadelesini, çektiği çile ve sıkıntıları, fedakârlığını, yüce şahsiyetini daha iyi anlama ve kavrama yolunda önemli bir merhaledir. Bu düşünce ile araştırmalarda bulunurken İslam’a şiddetli düşmanlığı ile temâyüz eden, aynı zamanda hakkında en çok ayet nazil olan Ebû Cehil’i ele alan müstakil bir çalışma olmadığını tespit ettik ve bu sebeple tez konusu olarak belirledik. Bizi bu konuyu seçmeye sevk eden âmillerden biri de, Ebû Cehil ve onun gibi düşünen “elitlerin” genel tavrını, neden böyle davrandıklarını tespit etmek ve günümüze yansımalarını anlayabilmektir.

Çalışmamız, bir giriş ile dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Ebû Cehil’in gözünü açtığı toplumun özellikleri, cehalet ve cahiliye terimleri üzerinde durulmuş, birinci bölümde Ebû Cehil’in şahsı ve ailesi ile alakalı bilgiler, ikinci bölümde aleni tebliğ sonrası Ebû Cehil’in faaliyetleri, üçüncü bölümde müşriklerle birlikte Müslümanlar aleyhine çalışmaları, dördüncü bölümde hicretten ölümüne kadar Ebû Cehil’in yaptıkları ve ahlakı ortaya konulmuştur. Ebû Cehil’i konu alan ayetler de çalışmanın sonunda ek olarak verilmiştir. Ayrıca metin içinde Ebû Cehil üzerinden o dönem insanının İslamiyet’e bakışı ve tepkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. İslam karşıtı olaylara dolaylı ya da dolaysız her zaman destek verdiği için Ebû Cehil’in direkt olarak içerisinde bulunmadığı olaylara da çalışmamızda zaman zaman yer verilmiştir.

Gerek konunun belirlenmesi aşamasında gerekse çalışmanın sonraki aşamalarında değerli destek ve yardımlarını esirgemeyen tez danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Selim Kaya’ya teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışmamıza değerli fikirleriyle katkıda bulunan Prof. Dr. Mustafa

Demirci, Yrd. Doç. Dr. Eyüp Kurt ve Yrd. Doç. Dr. İbrahim Balık'a teşekkür ederim. İlaveten ilmî bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım babam emekli Müftü Mustafa Hakkı Özer'e, arkadaşlarım Ahmet İğdi ve Erdal Koçak'a, kendilerine ayırmam gereken zamandan fedakârlık ederek bana her zaman desteklerini esirgemeyen eşime ve çocuklarıma göstermiş oldukları anlayıştan dolayı teşekkür ederim.

Muhammet Ali ÖZER

Afyonkarahisar - 2014

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Madde/ Makale.
a.s.	: Aleyhi's-Selam
b.	: İbn/bin: Oğlu
binti	: Kızı
b.y.	: Baskı Yeri Yok
C.	: Cilt
d.	: Doğum tarihi
DGBİT	: Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
h.	: Hicri
H.z.	: Hazreti
İA	: İslam Ansiklopedisi
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
m.	: Miladi
n.	: Dipnot
MEB İA	: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
ö.	: Ölüm tarihi
r.a	: Radıyallahu Anh
r.anha	: Radıyallahu Anha
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem

Sade.	: Sadeleřtiren
řAMİLE	: el-Mektebetü'l-řamile el-Istaru's-Sêlis, "3.23" Programı.
T.D.K	: Türk Dil Kurumu
T.D.V	: Türkiye Diyanet Vakfı
t.y.	: Tarihi yok
thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme (eden)
v.b.	: Ve benzeri
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
YL	: Yüksek Lisans Tezi

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ.....	ii
KARAR VE ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	ix
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ALENÎ TEBLİĞ ÖNCESİ EBÛ CEHİL

1. EBÛ CEHİL'İN SOYU.....	13
2. EBÛ CEHİL'İN DOĞUMU.....	13
3. EBÛ CEHİL'İN LAKAP VE ÜNVANLARI.....	14
4. EBÛ CEHİL'İN FİZİKSEL YAPISI.....	15
5. EBÛ CEHİL'İN ÇOCUKLUĞU VE GENÇLİĞİ.....	15
6. EBÛ CEHİL'İN AİLESİ.....	16
6.1. EBÛ CEHİL'İN BABASI HİŞAM B. MUĞİRE.....	16
6.2. EBÛ CEHİL'İN ANNESİ ESMA BİNTİ MUHARRİBE.....	16
6.3. EBÛ CEHİL'İN EŞLERİ.....	17
6.4. EBÛ CEHİL'İN ÇOCUKLARI.....	17
6.5. EBÛ CEHİL'İN KARDEŞLERİ.....	20
7. EBÛ CEHİL'İN ARKADAŞLARI.....	22
8. HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİ ÖNCESİ EBÛ CEHİL.....	23
9. EBÛ CEHİL VE HZ. HATİCE.....	27
10. ALENÎ TEBLİĞİN BAŞINDA EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN TAVRI.....	29
11. HZ. PEYGAMBER'İN EBÛ CEHİL'İ VE MÜŞRİKLERİ İSLAM'A DAVETİ.....	37

İKİNCİ BÖLÜM
ALENÎ TEBLİĞ SONRASI EBÛ CEHİL

1. EBÛ CEHİL'İN HZ. MUHAMMED'İ TÂCİZİ	41
2. EBÛ CEHİL'İN HZ. PEYGAMBER'İ ÖLDÜRMEYE TEŞEBBÛSÜ	49
3. EBÛ CEHİL'İN MÜSLÜMANLARA FİİLÎ SALDIRILARI	52
3.1. EBÛ CEHİL'İN YASİR AİLESİNE İŞKENCELERİ	54
3.2. EBÛ CEHİL'İN AMMAR B. YASİR'E İŞKENCESİ	55
3.3. ZİNNİRE HATUNA YAPILAN İŞKENCE'DE EBÛ CEHİL'İN ROLÜ	57
4. HZ. HAMZA'NIN MÜSLÜMAN OLMASINDA EBÛ CEHİL'İN ROLÜ	58
5. EBÛ CEHİL'İN MÜSLÜMAN OLMASI İÇİN DUA	60
6. TULEYB B. UMEYR'İN EBÛ CEHİL'İN BAŞINI YARMASI	61
7. EBÛ CEHİL'İN İSRA VE MİRAC OLAYINI İSTİSMARI	63
8. EBÛ CEHİL'İN MEDİNELİLERE MÜDAHELESİ	64
9. EBÛ CEHİL'İN UTBE B. REBİA'YI HZ. MUHAMMED'E GÖNDERMESİ	66
10. EBÛ CEHİL'İN MEKKE'YE GELEN HEYETLERE MÜDAHALESİ	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
EBÛ CEHİL'İN MÜŞRİKLERLE ORTAK FAALİYETLERİ

1. EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN GİZLİCE KUR'ÂN-I KERÎM DİNLEMESİ	72
2. EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN VELİD B. MUGÎRE'YE BASKILARI	73
3. MÜŞRİKLERİN HZ. MUHAMMED'İ DAVASINDAN VAZGEÇİRME ÇABALARINDA EBÛ CEHİL'İN ROLÜ	75
3.1. EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN EBÛ TALİB'İ TEHDİDİ	76
3.2. HZ. PEYGAMBER'İN KAYBOLMASI VE EBÛ TALİB'İN EBÛ CEHİL'DEN ŞÜPHELENMESİ	79
4. AMBARGO YILLARINDA EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLER	80
5. EBÛ CEHİL'İN BOYKOTUN KALKMASINA KARŞI ÇIKMASI	84
6. EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN EBÛ TALİB'E SON MÜRACAATI	86
7. EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN HZ. MUHAMMED'İ ORTADAN KALDIRMA ÇABALARI	88

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
HİCRET SONRASI ÖLÜMÜNE KADAR EBÛ CEHİL

1. HİCRET ESNASINDA EBÛ CEHİL'İN PSİKOLOJİK DURUMU	95
1.1. EBÛ CEHİL'İN SÛRÂKA B. MALİK B. CU'ŞUM'U TACİZİ.....	95
1.2. EBÛ CEHİL'İN ESMA BİNTİ EBİ BEKR'İ TOKATLAMASI	96
1.3. EBÛ CEHİL'İN AYYÂŞ B. EBİ REBİA'YI MEKKE'YE GÖTÜRMESİ.....	96
2. BEDİR SAVAŞI HAZIRLIKLARI	97
3. BEDİR SAVAŞI HAZIRLIKLARININ PSİKOLOJİK ETKİSİ	99
4. EBÛ CEHİL'İN SAVAŞ İNADI	102
5. EBÛ CEHİL'İN MÜŞRİK ORDUSUNU SAVAŞA TEŞVİK İÇİN YAPTIKLARI .	104
6. BEDİR SAVAŞINDA MÜŞRİKLERİN ÖLECEKLERİ YERLERİ HZ.	
PEYGAMBER'İN HABER VERMESİ	105
7. BEDİR SAVAŞINI ÖNLEME GAYRETLERİ KARŞISINDA EBÛ CEHİL	106
8. BEDİR SAVAŞI (M. 624)	108
9. EBÛ CEHİL'İN UTBE B. REBİA'YA BEDİR'DE MÜDAHALESİ.....	110
10. EBÛ CEHİL'İN ÖLDÜRÜLMESİ.....	112
11. BEDİR'DE ÖLEN MÜŞRİK LİDERLERE HZ.PEYGAMBER'İN HİTABI.....	115
12. EBÛ CEHİL'İN DEVESİNİN HEDY KURBANI OLMASI	117
13. EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN İSLAMA KARŞI ÇIKIŞ SEBEPLERİ.....	118
14. MÜŞRİKLERDE ORTAK AHLAK EBÛ CEHİL AHLAKI.....	123
SONUÇ.....	129
KAYNAKÇA	136
EK: SEBEB-İ NUZÛLÜ AÇISINDAN EBÛ CEHİL İLE İLGİLİ AYETLER.....	142

GİRİŞ

EBÛ CEHİL'İN GÖZÜNÜ AÇTIĞI TOPLUM

Ebû Cehil'in içinde yaşadığı toplumu, âdet ve geleneklerini, dini inançlarını, sosyal ve iktisadi yaşamlarını bilmemiz Amr b. Hişam'ı Ebû Cehil yapan şartları daha iyi anlamamızda faydalı olacaktır.

İnsan sosyal bir varlıktır. Bir topluluk içerisinde yaşar. İnsanların şahsiyetlerinin oluşmasında, ahlakî yapılarının şekillenmesinde, siyasî ve kültürel birikimlerinde içinde yaşadıkları toplumların etkisi büyüktür. Ayrıca coğrafi şartların da ahlakî gelişimde, mizacın şekillenmesinde hem topluluğa hem de bireye etkisi göz ardı edilemez.

Arapların yaşadıkları yere “el-Cezîre” (الجزيرة) denilmiştir. Bu kelime “ada” manasına gelir. Hâlbuki doğusu, batısı ve güneyi denizle çevrilidir. Kuzeyinde ise Şam vahası vardır. O halde yarımada kelimesi mecazen kullanılmıştır. Günümüz Arapları ise coğrafi durumu da göz önünde bulundurarak “Şibhu'l-Cezîre” (شبه الجزيرة) yani “yarım ada” kelimesini kullanmaktadırlar.¹

Bu coğrafi konum dünyanın diğer bölgelerine nazaran Arap yarımadasına bir korunmuşluk sağlamaktadır. Bu korunmuşluk istila etmekle meşhur kavimlerin buraları işgal etmek için fazla gayret göstermemeleri manasına olup kültür etkileşimi açısından değildir.² Çünkü o dönemde Araplar birçok bölge ve kavimle ticari ilişki içinde idiler. Zira Arap yarımadası doğu ile batı arasındaki ticaret yolunun üzerinde idi. Romalılar ve Yunanlılar gibi Batıdakiler, Farslar ve Hintliler gibi Doğudakilerle ticareti Mısır ve Basra Körfezi yolu ile yapıyorlardı. Mısır ile Basra Körfezinde kervanların takip ettiği yol Arap yarımadası idi. Dolayısıyla çöldeki kervan yolları Arapların ellerindeydi. Ancak şu da var ki bu yollardan o bölgeyi bilmeyen kimselerin geçmesi zor idi. Bu sebeple Arabistan'ın içi hem dış âleme kapalı hem de birçok yönden meçhuldü.³

¹ *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, (Redaktör: Hakkı Dursun Yıldız), C. I, İstanbul 1986, s. 105.

² Ali Hikmet Berki - Osman Keskiöğlü, *Hâtemü'l-Enbiya Hazreti Muhammed ve Hayatı*, Ankara 1991, s. 16; Nuri Ünlü, *İslam Tarihi (Başlangıçtan Osmanlılara Kadar)*, C. I, İstanbul 1992, s. 8.

³ Berki - Keskiöğlü, *a.g.e.*, s.17.

İklim olarak da verimsiz olan bu topraklar parlak bir medeniyetin kurulmasına müsait değildi. İklim insan davranışlarını etkilemiş ferdiyetçi ve kabile taassubunun ön planda olduğu sert mizaçlı insanlar yetişmişti. Hatta çölde yaşayan ve adına “bedevi” denilen Araplar ile şehir özelliği taşıyan yerlerde yaşayan Araplar arasında bile mizaç farklılıkları vardı.⁴ Mesela Mekke, Medine ve Taif halkları bile coğrafi konumlarına göre birbirlerinden farklı idi. Bu sebeple Muhammed Hamidullah bu üç şehri şu şekilde tarif eder: “Beşer medeniyeti üzerinde iklimlerin tesirlerine önem verilirse, Mekke ile komşu şehirlerin (Medine ve Tâif) teşkil ettikleri üçgende şaşılacak bir durum görüyoruz. Mekke Afrika çölleri temsil eder, Medine mutedil harareti ülkelerin mümbitliğini haizdir. Nihayet Tâif Güney Avrupa iklimindedir”⁵ Dolayısıyla insanları da iklimden etkilenmiştir.

Ebu Cehil’in yaşadığı bölge dışında Suriye ve Irak’ta Araplar tarafından kurulmuş devletler vardı. Bölgede çeşitli Arap kabileleri yaşamaktaydı. Mekke Araplarının bu kabilelerle sıkı ilişkileri mevcuttu. Şurası da bir gerçek ki İslam’ın doğuşu esnasında Arap Yarımadası’nın en meşhur şehirlerinden biri de Mekke idi.⁶

Arap yarımadasında belirli bir siyasi sistemin yoktu. Bütün bölgeleri hâkimiyeti altında tutan merkezi bir idare mevcut değildi. Ancak yarımadaının kuzeydoğusunda Hîreliler, kuzeybatısında Gassaniler, güneyinde Sebe’ ve Himyer Krallıkları gibi devletler kurulmuştu. Diğer bölgelerde ise kabileler müstakil bir şekilde varlıklarını sürdürmekteydiler.⁷

İslam öncesi dönemde Mekke, Huzaa denilen bir kabilenin elinde idi. Daha sonra Kureyş kabilesinden Kusay b. Kilab Mekke ve Kâbe’nin hâkimiyetini Huzaalılarının elinden aldı. Kusay, Hz. Muhammed’in beşinci göbekten dedesi idi. Dâru’n-Nedve’yi Kusay kurmuştur ki burası Mübarek Fûri’nin deyimiyle⁸ Mekke’nin parlamentosu makamındadır. Daru’n-Nedve, Kusay b. Kilab’ın kendi eviydi.⁹ İslam’ın doğmasında az önce Mekke’de Bizans İmparatorluğuna bağlı bir

⁴ *DGBİT*, C. I, s. 111.

⁵ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, (trc. M. Said Mutlu), C. I, İstanbul 1967, s. 25.

⁶ İbrahim Sarıçam, *Hazreti Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2004, s. 20.

⁷ Sarıçam, *a.g.e.*, s. 20; Hasan İbrahim Hasan, *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, (trc. Heyet), C. I, İstanbul 1996, s.73.

⁸ Mübarek Fûri, *Rahigu’l-Mahtûm*, Beyrut 2007, s. 138; Sarıçam, *a.g.m.*, s. 8-9.

⁹ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdümelik ibn Hişâm, *es-Sıratü’n-Nebeviyye*, C. II, Beyrut 1990, s. 121; İmâdu’d-dîn Ebi’l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, (thk. Abdu’l-Muhsin et-Türkî), C. IV, Kahire 1997, s. 438.

krallık kurma teşebbüsü olmuş; fakat başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İmparator Justinianos Kureyş'in Esed kolundan olan ve aynı zamanda Hristiyanlığı kabul eden Osman b. Huveyris'e taç giydirmiş ve krallığını kabul ettiklerine dair bir mektup vermiştir. Ancak Osman b. Huveyris'e ilk karşı gelenler kendi akrabaları olmuştur.

Arap yarımadasına hâkim olmak için Bizans ve İran devletleri arasında bir çekişme vardı. Farslılar ile Kureyşlilerin ticaret potansiyeli çok yüksekti. Onlar İran Devleti ile ilişkilerini bozmak istemiyorlardı. Bu sebeple Osman b. Huveyris'e "Mekke'nin özgürlüğe alışmış halkı kendilerinin bir kral tarafından yönetilmesine asla razı olmazlar" demişler ve onun krallığını kabul etmemişlerdir.¹⁰ Kureyş kabilesi içindeki bu tutum Hz. Muhammed'in peygamberliğini açıklaması anında ilk karşı çıkanların akrabaları olmasıyla benzerlik göstermektedir.

1. EBÛ CEHİL'İN YAŞADIĞI TOPLUMDA SOSYAL DİNİ VE İKTİSADİ HAYAT

Aslında Mekke'nin sosyal yapısı çok karmaşık değildir. Ağırlıklı olarak örf ve adetlerin hâkim olduğu problemlerin asabiyet anlayışı içinde halledildiği bir toplum özelliği arz etmektedir.

Çöl ve vahalarda konar-göçer yaşayan Araplara "Bedevî", köylerde ve kasabalarda yaşayan Araplara da "Hadarî" adı verilmektedir. Bedevilerde de Hadarilerde de sosyal yapının tek bir temeli vardır ki o da "Kabilecilik" anlayışıdır. Kabile aynı soydan gelen, birbirlerine kan bağıyla bağlı kişilerin oluşturduğu bir topluluktur. Fertler neseplerini ezbere bilmektedirler. Kabile daha çok erkek soyundan gelen akrabalık bağıyla birbirine bağlıdır. Kabile başkanı eşit hak sahipleri arasından seçilmektedir ve kendisine şeyh denilmektedir. Şeyh kabile tarafından toplantı usulü seçilmektedir. Onun rolü hakemliktir. Emretmemekte ve ceza da vermemektedir. Onun görevi kabile üyeleri arasında çıkan anlaşmazlıkları çözmekten ibarettir. Anlaşmazlıkların çözüm kaynağı örfüdür. Çünkü örf Arabın en kutsal değeri ayrıca da kanunudur. Örf örneği olması bakımından zikretmekte fayda vardır ki, eğer bir kimse yakınlarının birisinin saldırısına maruz kalırsa, intikamını yalnız saldırıda bulunan kimseden alır, kabilesine dokunmazdı.¹¹ Hadariler bu yapıyı biraz daha geliştirerek "mele" denilen bir yapı oluşturmuşlardı. Mele sistemini Kureyş'e

¹⁰ Sarıçam, a.g.m, s. 9.

¹¹ Hasan, a.g.e, C. I, s. 73.

kazandıran kişi Kusay b. Kilab'tır. Sistem danışma meclisi gibi çalışmaktadır. Toplantı yerleri Dâru'n-Nedve olarak belirlenmiştir. Bütün kararlar burada alınmaktadır. Ordu ve kervanlar Dâru'n-Nedve'nin önünden yola çıkar ve dönüşte de ilk olarak buraya gelirdi. Kaynaklar Medine'de Mekke'deki gibi bir Dâru'n-Nedve'nin varlığından bahsetmemektedirler.¹²

Kabile "asabiyet" anlayışına dayanmaktadır. Asabiyet bir kimsenin baba tarafından akrabalarını haklı veya haksız her durumda başkalarına karşı korumak şeklinde kendini göstermektedir. Bu durum da kabile bireylerini birbirine bağlamaktadır. Kabile üyelerinin birbirlerine karşı mükellefiyetleri, tehlike anında şartlar ne olursa olsun kabile bireylerine yardım şeklindedir. "Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et" en önemli atasözleridir. Kabile bireyleri hürler, mevlâlar ve köleler şeklinde sınıflandırılmıştır. Kabilenin asıl üyeleri hürlerdir. Zenginler, kumandanlar, şâirler ve kâhinler diğerlerine göre üstün sayılmaktadırlar. Bir başka soyluluk göstergesi de Kusay soyundan olmaktır. Kureyş, Sakîf ve bazı kabîlelere mensup olmak da şeref ve itibar vesilesidir. Kureyş kabilesi, hem Harem bölgesinde olması hem de uluslararası ticaret yapması sebebiyle civar kabileler ve devletlerarasında da saygın bir yere sahiptir. Arap kabileleri arasında sürekli baskınlar, savaşlar ve yağmalar eksik olmazdı. Arap kabileleri arasında meydana gelen bu savaşlara "Eyyâmü'l-Arap denilmekte idi."¹³

Arap Yarımadasında putperestlik ağırlıklı olmakla beraber diğer dinlere ve mezheplere mensup insanlar da bulunmakta idi. İçlerinde ehl-i kitap olanlar da vardı. Bunlar sayı olarak fazla değillerdi. Mekke içinde kuvvetli de değillerdi. Zaten bunlar dışardan Mekke'ye göç etmiş nesillerden ve kölelerden oluşuyordu.¹⁴ Mekke'de Musevilik söz konusu değildi. Musevilik Hicaz bölgesinin bazı kesimlerinde özellikle de Medine, Hayber, Fedek gibi yerler de mevcuttu. Hristiyanlık, Mekke'de yaygın değildi ama bilinmekte idi. Hristiyanlar ise daha çok Necran bölgesinde varlıklarını sürdürmekte idi. Mecûsilik ise İran'la olan ilişkiler sebebiyle az da olsa bilinen ve müntesibi olan bir din idi. Sabîlik aslında yıldızlara tapma ile ilgili iken zamanla değişime uğrayarak güneşe tapma şekline dönüşmüştür. Kureyş'ten ilk Sabîî

¹² Sarıçam, *a.g.e.*, s.37; Sarıçam, *a.g.m.*, s.16.

¹³ Sarıçam, *a.g.e.*, s.35-40; Sarıçam, *a.g.m.*, s.13-18.

¹⁴ Muhammed İzzed Derveze, *Sîratu'r-Rasul Suverun Muğtesebetün Mine'l-Kur'âni'l-Kerîm*, C. I, Beyrut 1980, s. 140.

Ebû Kebşe denilen kişidir. Ebû Kebşe Kureyş'in puta tapmasına muhalefet olarak Sabîlîği kabul etmiştir. Mekke halkının çoğu putperest yani çok tanrılı inanca sahiptir.

Putperestlik zaman içinde Araplar arasına girmiş ve şirk vesilesi haline getirilmiştir. Birçok Arap zaman içinde putperest olmuştur. Neredeyse herkese, her aileye ait putlar var olmaya başlamıştı. Her insan put evleri edinmeyi arzular hale gelmişti. Belki de bunun sonucu olarak Kâbe'de üç yüz altmış adet put vardı. Bunların en önemlisi Hubel idi. Aslında puta tapınma âdetini Hicaz bölgesine Suriye'den Amr b. Luhay getirmişti.¹⁵

Fal okları Arapların hayatında yapacakları yolculuklara kadar belirleyici bir rol oynamaktaydı. Hubel putunun önünde fal okları vardı. Araplar bu oklarla evliliğe, ticarete, hatta nesebi şüpheli bir çocuğun nesebini belirlemeye varıncaya kadar birçok konuda bu okları kullanarak karar verirdi. Arapların bir kısmı da, cinleri yeryüzünde oturan ilahlar olarak tanırlar ve onların putların içine girdiklerini düşünür ve bu sebeple putlara taparlardı. Melekleri Allah'ın kızları olarak düşünüyorlar ve öyle inanıyorlardı. Bütün bunlara rağmen Allah fikri ve inancı da mevcuttu.¹⁶ Allah'ın yeri onların yanında farklı idi. Yeminlerinde Allah'ın ismini kullanıyorlardı. Putlardan ayrı olarak gökleri ve yeri yaratanın Allah olduğunu bilmekte ve böyle inanmaktaydılar.

Ayrıca Mekke'de Hz. İbrahim (a.s.)'in dinini yaşatmaya çalışan Hanifler vardı ki onlar tevhid inancına sahiptiler.¹⁷ Kâbe de tevhit inancının simgesi idi.. Kelime olarak "Hanif" "itiraf ederek günahattan vazgeçenler" manasına gelmekteydi.¹⁸ Yahudilik ve Hristiyanlıktan uzak kalıp Putperestlikle mücadele etmekteydiler. Bunlar genelde okuma yazmayı ve Süryanice, İbranice gibi dilleri bilirdi. Müşterek ibadetleri yoktu. Varaka b. Nevfel, Ubeydullah b. Cahş, Osman b. Huveyris ve Zeyd b. Amr önde gelen Haniflerden idi.¹⁹

Zemzem kuyusu ve Harem kavramı ve merkezindeki Kâbe kutsal aylar boyunca Mekke'yi hac ibadetinin yapıldığı dolayısıyla bu dönemde bölge ticaretinin

¹⁵ Hamidullah, *a.g.e*, C. I, s.31; Hasan, *a.g.e*, C. I, s. 92; Sarıçam, *a.g.e*, s. 48-56; Sarıçam, *a.g.m*, s. 25-32.

¹⁶ Hamidullah, *a.g.e*, C. I, s.31; Sarıçam, *a.g.e*, s. 48-56; Sarıçam, *a.g.m*, s. 25-32.

¹⁷ Sarıçam, *a.g.e*, s. 48-56; Sarıçam, *a.g.m*, s. 25-32.

¹⁸ Hasan, *a.g.e*, C.I, s. 97.

¹⁹ Sarıçam, *a.g.e*, s. 48-56; Sarıçam, *a.g.m*, s. 25-32.

hareketlendiği bir yer haline getiriyordu. Bölgedeki kabilelerin hepsi “harem” kavramına inanıyor değillerdi. Bu kavrama inanlara “el-muhrim” adı verilirken inanmayanlara “el- muhillûn” deniyordu.²⁰

Arap yarımadası iktisadî bakımdan iki ana bölüme ayrılmıştı:

- 1) Yabancı görüşlerin hiç tesir etmediği veya çok az tesir ettiği bölgeler.
- 2) Yabancı görüşlerle ilgisi fazla olan bölgeler²¹

Bu ayırım, bedevilerle şehirlilerin iktisadî yapısını anlamayı sağlamanın yanında Mekke toplumunun Hz. Muhammed’i dışlama gayretinde ekonomik boyutun ne kadar etkili olduğunu gösterecektir.

Yabancı etkiye tamamen kapalı bölgeler bedevilerin yaşadıkları bölgelerdi. Buralara ulaşmak coğrafi yapı sebebiyle zor olduğu için kabile asabiyetinin zirvesi buralarda yaşanmakta idi. Kabilenin serveti, kabilenin ortak malı oluyor ve her fert ihtiyacı seviyesince o ortak maldan yararlanıyordu. Ortak varlığın artması için de elinden gelen gayreti gösteriyordu. Çadırın içindeki eşyalar şahsın kendi mülkü iken, ortak kullanıma ait olan araziler bütün kabile fertlerine aitti. Çöl katı ve verimsizdi. Oradaki sınırlı seviyedeki ve artıcı özelliği olmayan varlıklar mecburen paylaşılmak zorunda idi. Zira elde edilen ürün ihtiyaçtan fazla olamamaktaydı. Paylaşılmadığı takdirde kabile varlığını sürdüremeyecek ve dış tehditlere karşı kendini savunmasız kalacaktı. Bu kadar yoksulluğa rağmen Bedeviler cömert insanlardı. Onlar için mal amaç değil araçtı. Bedeviler zenginliği ihsanda bulunmak ve yardım edebilmek için severlerdi.²²

Dış âleme açık bölgeler Suriye ve Yemen gibi Arapların siyaset ve ticaret yoluyla Arap olmayanlarla münasebet kurduğu veya Arap olmayan unsurların yerleştiği yerlerdir. Kâbe’nin bulunduğu ve bu sebeple yarımadanın kuzeyinden ve güneyinden hacıların geldiği Mekke de böyledir. Bu ziyaretçiler gittikleri yerlerin halkıyla diyalog kuruyor, onlarla fikir alışverişinde bulunuyor, onları etkiliyor ve kendileri de etkileniyorlardı. Mekke, önceleri ticaretin yoğun olduğu bir yer değildi. M. S. V. y.y. inbaşlarına kadar Huzaa kabîlesinin kontrolü altındaydı. Kusay b. Kilab

²⁰ Mahmud İbrahim, “İslam’dan Önceki Mekke’de Sosyal ve İktisadî Şartlar”, s. 83-84.

²¹ *DGBİT*, C. I, s. 143.

²² *DGBİT*, C. I, s. 144-152.

birkaç aşireti bir araya getirip Kureyş kabilesini kurduğu zaman Huzaa kabilesi iktidardan uzaklaştırıldı ve Kureyşliler süratle Mekke'nin önde gelen tüccarları oluverdiler. Yinede Mekke Himyerliler ve Lahmilere göre ikincil kalıyorlardı. Fakat daha sonra Himyerlilerin bir dizi iç karışıklığa sürüklenmesinin ardından Mekke ticaret konusunda en fazla söze sahip olmak için harekete geçti ve “Hafara” ve “Îlaf” denilen iki yeni kavramı ortaya koydu. Bunna göre Îlaf, Kureyş ile Mekke'den çıkan ticaret yolları üzerinde yaşayan kabilelerin reisleri arasında akdedilen bir anlaşmaydı. Emniyet içinde geçiş ve silahlı koruma anlamına gelen “hafara” karşılığında karşılığında Kureyş bu kabilelerin mallarını diğer pazarlarda satmayı vaad ediyordu ki bu her iki taraf için de karlı bir anlaşmaydı. Bu anlaşmaların önemli başka bir sonucu da kabile ekonomisinin Mekke ekonomisiyle entegrasyonu sağlanarak hem ticari büyümeyi getirdi hem de Kureyş'in diğer kabileler arasındaki etkinliğine fayda sağladı. Kusay'ın başlattığı bu ticari hareketlilik Haşim'in Bizansla, Nevfel'in Irakla, Abdüşşems'in Habeşistanla olan ticareti geliştirmesiyle ivme kazandı.²³ Artık Mekke Arap yarımadasının yoğun ticaret merkezlerinden biri haline gelmişti. Mekke'ye ziyaret için gelenler genellikle memleketlerinde servet sahibi kimselerdi. Bu kimselerin temsil etmiş olduğu sınıfsal yapı bu etkileşim sonucunda Mekke'ye de girmişti. Bu sayede Mekke'de kölelerden, fakirlerden oluşan büyük bir kitle oluştuğu gibi, servet sahibi aristokrat bir zümre de teşekkül etmişti. Bu ticaret Kureyş sayesinde oldukça gelişmişti.²⁴

Ticaretin devamı ve emniyeti için “Eşhuru'l-Hurum” (savaşmanın yasak olduğu aylar) adı verilen bazı aylar belirlenmişti. Her ne kadar bu aylar kabilelere göre değişiyorsa da Arap yarımadasının yarından fazlasına barış getiriyordu. İşte bu aylar icersinde herhangi bir sebeple savaş yapılırsa veya bir hak ihlali gerçekleşirse bu savaşa “Ficar Savaşı” (Günah işleme savaşı) deniyordu.²⁵ Hatta Ficâr savaşlarının birinde Hz. Muhammed mızrağı ile meşhur savaşçı Ebû Berâ Mula'ib el-Esinne'yi yaralamıştır. Başka bir rivayette Hz. Muhammed dördüncü Ficâr savaşında, amcalarına ok ikmâli yaparak yardım etmiştir. Savaşların nedenleri genelde basitti ama çok kan dökülüyordu. Savaşta etkin rol üstlenenlerin arasında Hz. Muhammed'in amcalarından Zübeyr de vardı ve bu durumdan fazlasıyla pişmandı.

---

²³ İbrahim, a.g.m, s. 85-87.

²⁴ *DGBİT*, C. I, s. 156-159.

²⁵ Cevad Ali, *el-Mufassal fî Târihi'l-Arap Gable'l-İslam*, C. V, Bağdat 1993, s. 380.

Hılfu'l-Fudûl teşkilâtının kurulmasına da o ön ayak olmuştu. Gençlerden ve yaşlılardan oluşan çok sayıda Mekkeli, zengin ve saygın bir insan olan Abdullah ibn Cüd'an'ın evinde düzenlenen törene katılarak, şu yemini etmişlerdi: “Allah’a and olsun ki biz hepimiz, zulmeden zulmettiği kişiye hakkını geri verinceye kadar, zulmedene karşı zulme uğrayanla birlikte tek bir el gibi olacağız; bu birlikteliğimiz, denizin bir kıl tanesini suya batırmaya güç yetirebileceği zamana kadar, Hira ve Sebîr dağları yerlerinde kaldığı sürece ve zulme uğrayanın maddî durumunda tam bir eşitlik sağlanıncaya kadar devam edip gidecektir.” And içenler arasında Hâşim Oğulları (Hz. Muhammed’in ailesi), akrabaları ve müttefikleri olan Muttalib Oğulları ile Zuhre Oğulları (Hz. Muhammed’in annesinin ailesi) ve Teym oğulları’nın (Ebû Bekir ve Abdullah ibn Cud’ân’ın ailesi) bulunduğu belirtilmektedir.²⁶

Ebu Cehil ile Hz. Muhammed bu yeminleşme esnasında o evde buluşmuşlardı.²⁷ Hatta Hz. Peygamber (s.a.v.) bi’setten sonra “ Abdullah ibn Cüd’ân’ın evindeki yeminleşmeye katıldım, bu bana dünya nimetlerinden daha sevimidir. İslamî dönemde de böyle bir ahde davet edilsem kesinlikle olumlu cevap veririm” diyerek bu sözleşmenin yanındaki değerini göstermiştir.²⁸ Böyle bir toplumsal anlaşmanın varlığı “Cahiliye dönemi” dediğimiz dönemde de Mekke toplumu içinde entelektüel bir grubun varlığını ortaya koymaktadır.²⁹

Hz. Muhammed de ailesi vesilesiyle bu sözleşmeye dâhil olmuş daha sonra “Ebû Cehil’in İraşî’ye Yaptığı Haksızlık” ve “Ebû Cehil’in Zebîd’li Tüccara Hakkını Vermemesi” konularında aktaracağımız üzere çeşitli vesilelerle bi’setten önce Ebu Cehil ile karşı karşıya gelmiş ve ona karşı bu sözleşmeden güç alarak gereğini yapmıştır.

2. CEHÂLET VE CÂHİLİYE TOPLUMU

Câhiliye, özel olarak Arapların İslâm’dan önceki dinî ve sosyal hayat telakkilerini, genel olarak da kişilerin ve toplumların günah ve isyanlarını ifade eden bir terimdir.³⁰

²⁶ Hamidullah, *a.g.e.*, C.I, s.51.

²⁷ W. Montgomery Watt, *Hz. Muhammed Mekke’de*, (trc. Rami Ayaz, Azmi Yüksel), Ankara 1986, s. 96.

²⁸ İbn Hişâm, *a.g.e.*, C. I, s. 153.

²⁹ İbrahim Balık, *Ortaçağ Tarihi ve Medeniyeti*, Afyonkarahisar 2013, s. 24.

³⁰ Mustafa Fayda, “Câhiliyye”, *DİA*, C. VII, İstanbul 1992, s. 17.

“جاهلية” Câhiliye kelimesi “جهل” Cehile kökünden türetilmiştir. Anlamı: “Cahillik, İslam öncesi putperestlik, İslam öncesi devre” manalarına gelmektedir.³¹ “İki rasul arasındaki fetret zamanı” olarak da mana verilmiştir.³² Cevheri'nin *Sıhah*'ında³³ “cehile” kelimesi, bilginin zıttı şeklinde ifade edilmektedir. Dolayısıyla “cahiliyye” de bu bilgisizliğin yaşandığı dönem olarak manasını bulmaktadır. Râğıb el-İsfahânî cehaleti üçe ayırır:³⁴

1- “Nefsin bilgiden yoksun olmasıdır” Ona göre asıl manası da budur.

2- “Bir konuda doğru olanın tersine inanma”

3- “Bir konuda yapılması gerekenin tersini yapmadır” dedikten sonra “Musa, kavmine: Allah bir sığır kesmenizi emrediyor, demişti de: Bizimle alay mı ediyorsun? demişlerdi. O da: “Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım, demişti”³⁵ ayetini delil getirir.

İslâmî dönemde ortaya çıkmış bir terim olan câhiliye, gerek Kur'ân-ı Kerîm'de gerekse hadislerde Arapların İslâm'dan önceki inanç, tutum ve davranışlarını İslâmî devirlerden ayırt etmek için kullanılmıştır. Bu sebeple genellikle Arapların İslâm'dan önceki dönemine “Câhiliye” veya “Câhiliye Çağı” (asrû'l-câhiliyye) denilir.

Sahabîler, câhiliye kelimesiyle İslâm öncesini, yani milâdî 610 yılında vahyin inmeye başlamasından önceki dönemi kastediyorlardı. Onlar Müslüman olduktan sonra bu devirle ilgili hâtıralarını, inançlarını, tutum ve davranışlarını anlatırken veya Hz. Muhammed'e o dönemde yaptıkları işlerin İslâm'daki hükmünün ne olduğunu sorarken çoğunlukla bu kelimeyi kullanmışlardı.

Câhiliye kelimesi bazı vesilelerle Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilmiştir. Örnek olması bakımından Ahzâb suresi 33. ayette “ilk Câhiliye devrindeki kadınlar gibi açılıp saçılmayın” ayetinde bu kelime iki devri birbirinden ayırmak için kullanılmıştır. Fetih suresi 26. ayette aslında câhiliye döneminde Hz. Peygamber'e

³¹ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul 1995, s. 137.

³² Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. XI, Beyrut t.y, s. 130; *Mu'cemü'l-Vasît*, Mısır 2004, s. 144; Fayda, a.g.m, C. VII, s. 17.

³³ İsmâil b. Ammar el-Cevherî, *Tâcu'l-Luğati ve's-Sihâhu'l-Arabiyyeti (es-Sıhah)*, (thk. Ahmet Abdu'l-Ğafur Attar), C. I-VI, Beyrut 1990, s. 1663; Fayda, a.g.m, C. VII, s. 17; Mutçalı, a.g.e, s. 137.

³⁴ er-Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî Ğaribi'l-Kur'an*, “c-h-l”, b.y.- t.y. , s. 132-133; Fayda, a.g.m, C. VII, s. 17.

³⁵ Bakara Sûresi, 2/ 67.

gösterilen tepkinin ve inkârın “cahiliye taassubu” olduğu şu şekilde ifade edilmiştir: “O zaman kâfirler kalplerine taassubu, Câhiliye taassubunu yerleştirmişlerdi; Allah da Resûlü’ne ve müminlere sükûnetini indirdi ve onları takvâ sözü (kelime-i şehâdet) üzerinde sabit kıldı” Bu ve benzeri ayetlerde Câhiliye çağının taassup ve barbarlığına, müşrik toplumun hayatına hâkim olan şiddet, kin ve nefrete işaret edilmektedir.³⁶

Arapların İslâm’dan önceki tarihlerinin câhiliye kelimesiyle ifade edilmesinin sebepleri araştırılırken onların hayat tarzına bedevîliğin hâkim olması, çevrelerinde yaşayan insanlara göre medeniyet bakımından geri kalmaları, bilgisizlik ve gaflet içerisinde göçebe ve yarı göçebe hayatı yaşayan kabile topluluklarından oluşan, kayda değer önemli bir tarihleri olmayan, puta tapan, kötülük yapmalarını önleyen bir dine, bir peygambere ve semavî bir kitaba sahip bulunmayan insanlar olmaları gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Eskiden beri kabul edilen bu anlayışa göre “Câhiliye Çağı” bilgisizlik çağı demektir; İslâmiyet ise aydınlanma ve bilgi devridir ve bu anlamda Câhiliye çağının karşıtıdır.

Buna karşılık başta Şarkiyatçı Goldziher olmak üzere modern araştırmacıların çoğu, eskiden beri kabul edilen “bilgisizlik çağı” şeklindeki bu anlayışa Câhiliye çağı şiirlerinden, Kur’an ve hadis gibi ilk İslâmî kaynaklardan örnekler vererek yeni bir yorum getirmişlerdir. Onlara göre, eski Arap şiirinde “cehl” “ilm”in zıddı olarak da kullanılmakla birlikte bu kelimenin ikinci derecedeki anlamıdır. Câhiliye’yi “barbarlık dönemi” olarak anlayıp tercüme eden Goldziher, Hz. Peygamber’in İslâm’ı barbarlığın karşıtı olarak açıklamış olduğunu hatırlatır ve bu anlamdaki câhiliyenin asıl karşıtının hilm olduğunu belirtir. Hilm kelimesi “metanet, güç, fizikî bütünlük ve sağlık, teenni, sükûnet, bağışlama, yumuşak huyluluk, ahlâk ve karakter sağlamlığı, fazla duygusal olmama, ihtiyat ve ılımlılık” gibi mânalara gelir. Buna göre halîm, günümüzde “medenî insan” diye adlandırılan kişidir. Bunun zıddı olan cahil ise “azgın, arzularının esiri, hayvanî içgüdülerini takip eden, vahşi, şiddet taraftarı ve aceleci bir karaktere sahip” yani “barbar kimse”dir. Bu anlamdaki Câhiliye, barbarlık ve vahşetin hüküm sürdüğü dönemdir. Cahiliye devri Arapları Allah’ı hakkıyla bilmedikleri, O’na şeksiz ve şirksiz iman etmedikleri, gerek ferdi gerekse içtimaî hayat itibarıyla bilgiden, nizamdan, sulh ve sükûndan uzak oldukları,

³⁶ Fayda, a.g.m, C. VII, s.17-19.

güçlü ve asil sayılanları daima haklı kabul ettikleri ve adaletten yoksun bir hayat yaşadıkları için bu döneme Câhiliye denilmiştir.³⁷

Bu dönemde kişinin toplumdaki etkisi, kabilesinin o toplumdaki ağırlığı ve kişisel nitelikleri gibi iki şeye dayanıyordu. Bir kablenin gücü, o topluma yapmış olduğu hizmetlerle doğru orantılıydı. Nitekim daha sonra geçeceği üzere liva, sikaye, rifade gibi bazı hizmetlerin kendileri tarafından sunulduğu kabile diğerlerine göre daha saygındı. Miras kalan zenginlik ve iş ilişkileri kişiye bir başlangıç sağlayabiliyordu, fakat sonunda kişinin etkisi, başlıca onun ticari ve mali kurnazlık, diğer kabilerle ve büyük güçlerin temsilcileriyle ilgili münasebetlerdeki ustalığı, kabiledaki kendine denk kimseleri elde etmesi ve daha geniş çevrelerde onların kendisine uymalarını sağlaması gibi kişisel niteliklerine dayanmaktaydı. Hz. Muhammed'in gençlik yıllarında, Ebu Sufyan'ın Mekke siyasetini elinde tutması, onun etkili herhangi bir görevi olmasından değil, fakat kabilesi Abd Şems veya Umeyye'nin zenginlik ve öneminden ve kendisinin bu türlü kabiliyetlere sahip olmasından ötürüydü. O yıllarda önde gelen başka bir kabile de Mahzumoğullarıydı. Bu kabilenin Velid b. el-Mugire ve Ebû Cehil gibi seçkin üyeleri de şehir işlerinde ileri gelen kişileri idi.³⁸

İslâm'dan önce cehl insanın şahsî bir vasfı kabul ediliyor, zıddı olan hilm ise çoğunlukla ahmaklık ve budalalık sayılıyordu. Câhiliye devrinde fazilet kabul edilen birçok telakki ve gelenek Hz. Peygamber tarafından reddedilmiş ve yasaklanmış, buna karşılık o devir Araplara göre benimsenmeyen birçok husus da fazilet statüsüne çıkarılmıştır ki hilm vasfı buna en iyi örnektir. Cehl-hilm kelimelerinin semantik yapılarını inceleyen Japon araştırmacısı Izutsu³⁹, Câhiliye dönemi ve İslâm devrindeki insanların birbirine zıt hallerini ortaya koyduktan sonra cehlin fiilî tezahürünün zulüm olduğunu, Câhiliye çağı insanların Hz. Peygamber ve ashabına karşı yaptıkları bütün zulüm ve işkencelerin arkasında da bu cehalet ruhunun bulunduğunu belirtir.

Bütün bunlara rağmen Hz. Peygamber'in Câhiliye devri Arapları'nın kültürel yapısını, değerlerini, telakkilerini tamamıyla reddetmediği, İslâm'ın temel

---

³⁷ Fayda, a.g.m, C. VII, s.17-19.

³⁸ Watt, a.g.e, s. 16.

³⁹ Toshihiko Izutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (trc. Süleyman Ateş), Ankara 1975, s. 187-207; Fayda, a.g.m, C. VII, s.18.

hükümlerine aykırı olmayan bazı hususları kabul ettiği görülmektedir. Meselâ Hz. Muhammed'in: "İnsanların Câhiliye devrinde hayırlı olanları İslâm devrinde de hayırlıdır"⁴⁰ Hadis-i Şerif'i bu duruma güzel bir örnektir.⁴¹

Câhiliye, bir çağın adı olması yanında belli bir ahlâk ve zihniyet tarzının ifadesi olup her çağda varlığını hissettirebilir. Orijinal mânada Câhiliye'nin "İslâm'dan önceki dönem" diye tercüme edilemeyeceğini, zira onun daha çok bugünü gösterdiğini belirten Izutsu, bu terimin pozitif olarak İslâmî olana aykırılık ifade ettiğini; Hz. Peygamber ve ashabının da Câhiliye'yi artık geçmişte kalan bir devir addetmediklerini; İslâmın karşı çıktığı, kabul etmediği ancak müminlerin kafalarında bile gizliden gizliye varlığını sürdürebilen, hortlamaya hazır dinamik bir şey olarak anladıklarını; Hz. Peygamber'e göre de bu durumun yeni dine yönelik bir tehlike olduğunu belirtir. Câhiliyenin müşrik Araplarla birlikte ortadan kalkmadığını gösteren hadislerin birinde Hz. Peygamber şöyle demiştir: "Ümmetimin içinde Câhiliye döneminden kalma, tamamen terk edemeyecekleri dört âdet vardır: Asâletleriyle övmek, başkalarının soyuna dil uzatmak, yıldızları vesile edinerek yağmur beklemek, ölünün arkasından yüksek sesle ağlamak"⁴²

Bazı ilim ve fikir adamları da bu devri yalnızca Arapların putperestliğine, kan davalarına ve diğer ahlâkî bozukluklarına inhisar ettirmenin, dönemin tezahürlerini Câhiliye'nin kendisi diye kabul etmenin yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre insanların nefsânî ve keyfî arzularına köle oldukları, ilâhî kitaba tâbi olmayı reddettikleri, zulüm, sömürü ve ırkçılık gibi yaygın kötülüklerle beslenip ayakta duran sistem ve rejimlerin hâkim olduğu her zaman ve mekânda câhiliye varlığını sürdürmektedir.⁴³

Cahiliye dönemi ile ilgili daha kapsamlı bilgi elbette bu döneme yönelik çalışmalarda bulunabilir. Ebû Cehil özelinde bu dönem insanının davranış biçimini anlamak açısından cahiliye dönemi önem arz etmektedir.

---

⁴⁰ İbn Hacer el-Askalâni, *Fethu'l-Bâri bi Şerhi Sahihü'l-Buhârî, Kitâbu'l-Menâkıb* / 1 (3493); *Kitâbu'l-Enbiya* / 8 (3353), C. VI, Beyrut, s. 525.

⁴¹ Fayda, a.g.m, C. VII, s. 17-19.

⁴² Hüseyin b. Hizâm en-Nevevî, *Sahih-i Müslim bi Şerhi'n-Nevevî*, *Kitabu'l-Cenâiz* / 29, C. VI, Mısır 1929, s. 235.

⁴³ Fayda, a.g.m, C. VII, s. 17-19.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALENÎ TEBLİĞ ÖNCESİ EBÛ CEHİL

1. EBÛ CEHİL'İN SOYU

Ebû Cehil'in asıl adı Amr b. Hişam b. Mugire el-Kureşî el-Mahzumî'dir.⁴⁴ Kureyş'in Mahzum ailesine mensuptur.⁴⁵ Mahzumoğulları Bedir Savaşından onbeş yıl öncesinde Mekke'de hâkim kalabalık bir kabile idi. Ailenin büyük babası Muğire sonrası toplumda etkili ve siyasi sosyal alanlarda kuvvetli idiler. Onların yöneticilik mirası da Ebû Cehil'e kalmıştı. Ebû Cehil'in Mahzumoğullarının lideri olması boykot kararının alınması ve uygulamaya geçilmesi zamanına tekâbül etmektedir. Daha önce Ebû Cehil'in amcası Velid b. Mugire Mahzumoğullarının lideridir. Fakat Velid'in Hz. Muhammed'e muhalefeti fazla sert değildir.⁴⁶

2. EBÛ CEHİL'İN DOĞUMU

Ebû Cehil Mekke de doğmuştur. Fakat doğum tarihi konusunda kesin bir bilgi mevcut değildir. Doğum tarihinin tam olarak kaynaklarda geçmemesinin sebebini; Ebû Cehil'in babası her ne kadar Mekke'nin eşrafından ve yöneticilerinden olsa da, Abdullah b. Cüd'an, Harb b. Ümeyye veya Hişam b. Mugîre gibi Mekke'nin uluları diye tabir edilen kimselerin konumunda olmaması olarak tahmin ediyoruz. İslam tarihi kaynaklarında maalesef Ebû Cehil'in doğum tarihine rastlayamadık. Fakat onun Bedir Savaşında öldürüldüğü zaman 70 (yetmiş) yaşında olduğu bilgisi Belâzurî'nin *Ensâbu'l-Eşraf* adlı eserinde geçmektedir.⁴⁷

Bu konuda F.Buhl'un,⁴⁸ zikrettiği Ebû Cehil "Hz.Peygamberle hemen aynı yaşta idi" ifadesinden yola çıkarak doğumunun yaklaşık olarak 570 civarında olabileceğini, ayrıca Mehmet Ali Kapar'ın⁴⁹ tahmini olarak belirttiği 570 tarihini de Ebû Cehil'in doğum tarihi olarak kabul etmemiz mümkün değildir. Bizim bu tarihlerin kabul edilemez olduğuna dair düşüncemizi Ebû Cehil'in oğlu İkrime ile

⁴⁴ Ahmed b. Yahya b. Câbir Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, C. I, Beyrut 1997, s.125; Mehmet Ali Kapar, "Ebû Cehil", *DİA*, C. X, İstanbul 1994, s. 117-118.

⁴⁵ Kapar, a.g.m, C. X, s. 119; F.Buhl, "Ebu Cehil", *MEB İA*, C. IV, İstanbul 1997, s. 15.

⁴⁶ Watt, *a.g.e.*, 100, 130, 142.

⁴⁷ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 130.

⁴⁸ Buhl, a.g.m, C.IV, s.15.

⁴⁹ Kapar, a.g.m, C. X, s. 119.

ilgili olarak hem İbn Abdilber'in *el-İstiâb*'ında zikredilen hem de Abdullah Aydınlı tarafından verilen bilgiler de desteklemektedir.

İbn Abdilber'in *el-İstiâb*'ında Ebû Cehil'in oğlu İkrime'nin 62 (atmış iki) yaşında şehid olduğu zikredilmiştir.⁵⁰ Öldüğü yıl ve öldüğü savaş konusunda farklı rivayetler de mevcuttur. İkrime maddesini yazan Abdullah Aydınlı'ya göre⁵¹ –ki bu bilgiler *el-İstiâb* dâhil birçok kaynakta geçmektedir- Hz.İkrime, Suriye ve Filistin'in fethi sırasında Bizanslılar'la 634'te yapılan Ecnâdeyn Savaşı'nda veya aynı yıl Mercisuffer Muharebesi'nde şehid oldu. Onun 635'te Dımaşk'ın fethinde veya 636'da Yermük Savaşı'nda şehid düştüğü yahut 639'da Amvâs'ta vebadan öldüğü de zikredilmiştir.

Eğer biz Hz.İkrime'nin ölüm tarihini 634 olarak kabul edersek ve öldüğünde 62 yaşında olduğu bilindiğine göre Hz.İkrime'nin doğum tarihini 572 buluruz. Bu durumda Buhl ve Kapor'ın Ebû Cehil'in doğumu için yaklaşık olarak belirttiği 570 tarihini kabul ettiğimizde Ebû Cehil 2 (iki) yaşında iken oğlu İkrime dünyaya gelmiş olacaktır. Eğer biz Hz.İkrime'nin ölüm tarihi olarak 639 yılını kabul edersek ve öldüğünde 62 olan yaşını 639'dan çıkartırsak 577 yılını Hz.İkrime'nin doğum yılı olarak buluruz. Bu durumda Buhl ve Kapor'ın Ebû Cehil'in doğumu için yaklaşık olarak belirttiği 570 tarihini kabul ettiğimizde Ebû Cehil 7 (yedi) yaşında iken oğlu İkrime dünyaya gelmiş olacaktır.

Böyle olamayacağına göre hem Buhl hem de Kapor tarafından belirtilen Ebû Cehil'in doğum tarihinin 570 civarında olduğu bilgisi doğru değildir. Bu konuda Belâzurî'nin *Ensâbu'l-Eşraf*'ında geçen bilgiyi esas almak gerekmektedir ki Bedir Savaşı 14 Mart 624 tarihinde gerçekleştiğine ve Ebû Cehil bu savaşta 70 yaşında öldüğüne göre bu durumda Ebû Cehil'in doğum tarihi 554 olması gerekir.

3. EBÛ CEHİL'İN LAKAP VE ÜNVANLARI

Ebû Cehil'in künyesi "Ebu'l-Hakem"dir. Annesine nispetle "İbnü'l-Hanzale"⁵² de denilmiştir. İslamiyet'in gelişi ve Ebû Cehil'in bu yeni dine sert

⁵⁰ Muhammed b. İbn Abdilber, *el-İstiâb Fî Ma'rifetiL-Ashâb*, (thk. Ali Muhammed Becâvi), Beyrut 1992, s. 1083.

⁵¹ Abdullah Aydınlı, "İkrime b. Ebû Cehil", *DİA*, C. XX, İstanbul 2000, s. 40-42.

⁵² Şemsu'd-dîn Muhammed b. Ahmet b. Osman ez-Zehbî, *Târihü'l-İslam ve Vefâyâtü'l-Meşâhîr ve'l-İ'lâm (el-Megâzî)* (thk. Ömer Abdu's Selam Tedmurî), C. I, Beyrut 1990, s. 55; Buhl, a.g.m, C. IV, s. 15.

muhalefeti ve düşmanlıkta ileri gitme çabası sebebiyle bizzat Hz. Peygamber tarafından bu künye “Ebû Cehil” şeklinde değiştirilmiştir.⁵³

“أَبُو جَهْلٍ” mana itibariyle “cehâletin babası” demektir. “جَهْلٌ” Cehile kelimesinin “جَهْلٌ” “Cehlün” ve “جَهْلَةٌ” “Cehâletün” şeklinde iki tane mastarı vardır. Hz. Peygamber bunlardan müzekker olan birincisini kullanmıştır.⁵⁴

Hatta Hz. Peygamber: “Kim Ebû Cehil’e Ebu’l-Hakem derse büyük bir hata etmiş olur. Böyle diyen hemen tevbe etsin, Allah’tan af dilesin”⁵⁵ diyerek bu kullanım konusunda ısrarcı olmuştur. Başka rivayette de “Her ümmetin bir firavunu vardır. Bu ümmetin firavunu da Ebû Cehil’dir” diyerek bu künyeyi pekiştirmiştir.⁵⁶ Özellikle bu son hadis Kıyâme ve Alak sureleri tefsiri sadedinde hadis kitaplarından çok tefsir kitaplarında birkaç farklı versiyonla geçmektedir.⁵⁷

4. EBÛ CEHİL’İN FİZİKSEL YAPISI

Ebû Cehil iriyarı, göbekli, büyük kafalı, şişman biri olarak tahayyül edilmekle beraber aslında zayıf yapılı, asık suratlı, acı dilli, sert bakışlı acımasız bir adamdı.⁵⁸ Başka bir rivayette bu bilgilere ek olarak soğuk yüzlü, soğuk bakışlı ve şaşı biri olarak tanımlanmıştır.⁵⁹

5. EBÛ CEHİL’İN ÇOCUKLUĞU VE GENÇLİĞİ

Ebû Cehil’in çocukluğu ve gençlik dönemi hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlayamadık. Bunun sebebi de Ebû Cehil’in tarih sahnesine çıkışı, Hz. Muhammed’in peygamberliğini ilanından sonradır. Bu sebeple Ebû Cehil’in çocukluk ve gençlik dönemleri hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

⁵³ Belâzurî, *Ensâb*. C. I, s.125; Kapar, a.g.m, C. X, s. 119.

⁵⁴ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, C. XI, Beyrut t.y, s. 130; Komisyon, *Mu’cemü’l-Vasît*, Mısır 2004, s. 144; Serdar Mutçalı, a.g.e, İstanbul 1995, s. 137.

⁵⁵ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s.125; Muhammed Yusuf Şâmî, *Sübülü’l-Hüda ve’r-Reşâd fi Sirati Hayru’l-İbâd*; (thk. Mustafa Abdulvahid), C. II, Kahire 1997, s. 618.

Not: Bu hadisi sahih hadis kaynaklarında bulamadık. Belâzurî’de geçen bu rivayeti Şâmî de Belâzurî’den bir başka kaynak belirtmeksizin almıştır.

⁵⁶ Ebû Bekir Ahmet b. el-Hüseyn el-Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, (thk. Abdul Mu’ti el-Kal’acı), C. III, Beyrut 1988, s. 88; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s.125; ez-Zehabi, *el-Megâz*, C. I, s. 97; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 289; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (3824), (thk. Şuayb Arnavut), C. VI, Beyrut 1996, s. 373-375.

⁵⁷ Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *es-Siratü’n-Nebeviyye*, C. I-II, Beyrut 2004, s. 245-246; Belâzurî, *Ensâb*, C.I, s.125; Şâmî, a.g.e, C.II, s. 618; Ebu’l-Hasen Ali b. Muhammed b. Hubeyb el-Mâverdî, *en-Nüketu ve’l-Uyun et-Tefsîru’l-Mâverdî*, C. VI, Beyrut 1999, s. 307; Sa’lebi, *el-Keşfü ve’l-Beyan*, C. X, Beyrut 2002, s. 92; Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes’ud el-Begavî, *Meâlimü’t-Tenzil (Tefsîru’l-Begavî)*, C. XVIII, Riyad 1989, s.287; Celalettin es-Suyûtî, *Dürü’l-Mensûr Fi’t-Tefsîri bi’l-Me’sûr*, (thk. Abdullah Muhsin et-Türkî), C. XV, Kahire 2003, s. 138.

⁵⁸ M. Asım Köksal, *Hz. Muhammed ve İslamiyet*, C. II-III, İzmir 2008, s. 269.

⁵⁹ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 128.

6. EBÛ CEHİL'İN AİLESİ

6.1. EBÛ CEHİL'İN BABASI HİŞAM B. MUĞİRE

Hişam b. Muğire hakkında kaynaklarda çok fazla bilgi olmamakla birlikte Ficar Savaşlarının devamı niteliğinde olan Şemta Savaşı'nda komutan tayin edildiği bilinmektedir.⁶⁰ “Eyyâmü'l-ficâri'l-evvel” denilen ilk savaşlardan başka “Eyyâmü'l-ficâri's-sâni” adı verilen dört savaş daha olmuştur. Bunlar sırasıyla Şemta, Abla', Ukâz ve Hureyre savaşlarıdır. Dört yıl süren bu savaşlar da anlaşmayla sonuçlanmıştır.⁶¹ Bu savaşlardan Şemta'ya Kureyş ve Kinane kabilelerinin tamamı ile Esed ibn Huzeyme oğullarından katılanlar da oldu. Ordu, her kabilenin efendisi askerlerinin başında olarak Şemta denilen, yere gelmiştir. Şemta, Ukaz'a yakın bir bölgedir. Harb ibn Ümeyye Kinane kabilesine, Abdullah ibn Cüd'an ordunun sağ cenahına, Hişam bin Muğire (Ebû Cehil'in babası) sol kanada komutanlık ederken, karşı cephede Hevazin ve Selim kabilelerinin başında da Mes'ud bin Muatteb es-Sekafî komutanlık etmiştir. Günün başında Hevazin'e karşı Kinane'nin üstünlüğü sözkonusuyken, günün sonunda durum tersine dönmüş Kinane dağılmıştır. Kureyş müttefiki Kinane'nin durumunu görünce Mekke'ye sığınmıştır.⁶²

6.2. EBÛ CEHİL'İN ANNESİ ESMA BİNTİ MUHARRİBE

Asıl adı Esmâ binti Muharrîbe b. Cendel b. Neşel b. Dârim'dir.⁶³ Kendisine Hanzale de denmektedir. Bu sebeple Ebû Cehil'in künyeleri arasında “İbn Hanzale” de vardır. Hişam b. Muğire ile evlenmiştir.⁶⁴ Bir rivayete göre Hişam bir gün Necran'a gitti. Orada Esmâ b. Muharrîbe ile karşılaştı. Esmâ'nın kocası ölmüştü. Akıllı, anlayışlı ve güzel bir kadındı. Hişam'a “Ey Ebu Osman! Burada kavminden bir kadın var” diyerek onu övdüler. Hişam onu görünce çok beyendi. Ona dedi ki: “Seninle evleneyim ve Mekke'ye götüreyim mi?” dedi. Esmâ “Sen kimsin” dedi. “Ben Hişam b. Muğire'yim” dedi. Esmâ: “Seni tanımıyorum. Ama beni Mekke'ye

---

⁶⁰ Kısaca Arap tarihinde önemli bir yeri olan bu savaşlardan bahsetmek, yukarıda bahsettiğimiz asabiyet kaygısının sonuçlarını görmemiz açısından faydalı olacaktır. İslâm'dan önce Arap kabileleri arasında çeşitli sebeplerle sık sık savaşlar meydana gelirdi. Bunlardan dördü, her türlü düşmanlık ve mücadeleden el çekilmesi gereken, kötülük yapmanın ve kan dökmenin yasak olduğu haram aylarda (Zilkade, Zilhicce, Muharrem, Receb) yapıldığı için “eyyâmü'l-ficâr” diye anılmıştır.

⁶¹ İbn Hişam, *es-Sîre*, C. I, s. 185; Hüseyin Algül, “Ficar”, *DİA*, C. XIII, İstanbul 1996, s. 52; M. Ahmed Câde'l-Mevla, *Eyyâmü'l-Arap Fi'l-Cahiliyye*, Kahire 1942, s. 322-323.

⁶² Ca'de'l-Mevla, *a.g.e.*, s. 331-332.

⁶³ Muhammed b. Sa'd b. Menû'z-Zührî, *Tabakatu'l-Kübra*, (thk. Ali Muhammed Ömer), C. X, Kahire 2001, s. 284.

⁶⁴ ez-Zehebî, *Megazî*, C.I, s. 55.

götürmen karşılığında kendimi sana nikâhladım. Eğer sen Hişam isen senin karınım” deyince Esmanın zekâsı Hişam’ın hoşuna gitti, ona ilgisi arttı ve onu Mekke’ye götürdü. Mekke’ye gelince Esmâ’ya onun Hişam olduğu söylendi oda Hişam’la evlendi. Hz. Muhammed’in daha sonra Ebû Cehil künyesini vereceği Amr ve Hâris b. Hişam’ı doğurdu. Sonra Hişam Esmâ’dan ayrıldı. Esmâ da Ebû Cehil’in kardeşi Ebû Rabia b. Muğira ile evlendi.⁶⁵

Aynı zamanda Ebû Cehil’in üvey kardeşi Ayyaş b. Ebû Rebîa ve Haris b. Hişam’ın da annesidir. Temim Kabilesine mensuptur.⁶⁶ Mekke’de Müslüman olmuş Medine’ye hicret etmiştir. Hz. Ömer’in hilafeti zamanına kadar yaşamıştır. Oğlu Abdullah b. Ebi Rabia Yemenden koku gönderir o da Medine’de satardı, böylece geçimini sağlardı.⁶⁷ Hicri 13 yılında ölmüştür.⁶⁸

6.3. EBÛ CEHİL’İN EŞLERİ

Ebû Cehil’in dört eşi vardır.⁶⁹

Ümmü Mücalid binti Yerbu’: Sonradan Müslüman olan İkrime’nin annesidir.⁷⁰

İbnetü Umeyr b. Ma’bet: Ebû Alkame ile Ebû Hâcib’in annesidir.⁷¹

Aişe binti Haris b. Rabi’: Benî Abbas kabilesindendi. Bu eşinden hiç çocuğu olmamıştır.⁷²

Ervâ binti Ebi’l-Ays b. Ümeyye: Sahra, Hanfâ, Esmâ ve Cüveyriye isimlerindeki dört kızının annesidir. Bu kadının soyu Abdi Menaf b. Kusay b. Kilab’ta Hz. Muhammed’le birleşmektedir.⁷³

6.4. EBÛ CEHİL’İN ÇOCUKLARI

Üç erkek dört kız çocuğu vardır.⁷⁴

---

⁶⁵ Zübeyr b. Bekkâr el-Kureşî, *Cemheratü Nesebi Kureyşin ve Ahbâruhâ*, (thk. Abbas Hanî el-Cerrah), C. I, Lübnan 2010, s. 469.

⁶⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, C. VIII, s. 5.

⁶⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, C. X, s. 284.

⁶⁸ Kapar, a.g.m, C. X, s. 118.

⁶⁹ Bekkâr, a.g.e, C. I, s. 469.

⁷⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, C. VI, s. 85; C. VIII, s. 6.

⁷¹ Bekkâr, a.g.e, C. I, s. 469.

⁷² Bekkâr, a.g.e, C. I, s. 469.

⁷³ Bekkâr, a.g.e, C. I, s. 469.

⁷⁴ Bekkâr, a.g.e, C. I, s. 469.

Erkek Çocukları ⁷⁵

Zürare b. Ebû Cehil: Künyesi Ebû Alkame'dir. Yemende öldürülmüştür.

Temim b. Ebû Cehil: Künyesi Ebû Hacib'dir.

İkrime b. Ebû Cehil: İslamiyet'i Mekke'nin fethinden sonra kabul etmiş bir sahabî olması hasebiyle İkrime (r.a.)'dan biraz daha genişçe bahsedeceğiz. Asıl adı Ebû Osman İkrime b. Ebû Cehl Amr b. Hişâm el-Kureşî el-Mahzumî'dir. Hicretten 47 veya 49 yıl önce (575 veya 573) doğdu. Ölüm tarihi h. 13/ m. 634'tür. Nesebi devam etmemiştir.⁷⁶

Başlangıçta babası gibi Müslümanlığın en katı muhaliflerinden olduğu için İslâm karşıtı hareketlerin hemen hepsinde etkin rol oynamıştır. Hicretin 1. yılında (622) Seniyyetülmerre'nin aşağısındaki Ahyâ Suyunun yanında Müslümanlara karşı toplanan Kureyşlilerin başında bulundu; ancak savaş olmadı. Bedir Gazvesi'ne iştirak etti ve bu savaşta babasını öldürenlerden biri olan Muâz b. Amr b. Cemûh'un elini bir kılıç darbesiyle kopardı. Babasının öldürülmesinden sonra Mahzumoğulları'nın reisi oldu. Uhud Gazvesi'ne eşi Ümmü Hakîm'le birlikte katıldı ve süvarilerin sol kanadının kumandanlığını yaptı. Arkadaşlarıyla birlikte kurduğu çeteyle Mekke'nin fethinde Hâlid b. Velîd kumandasındaki Müslümanları ok yağmuruna tutarak kan dökülmesine sebep oldu. Mekke fethedilince bütün Mekkeliler bağışlandığı halde İkrime ile bazı İslâm düşmanlarının görüldükleri yerde öldürülmeye mahkûm edilmeleri sebebiyle Yemen'e kaçtıysa da fetih günü İslâmiyet'i kabul eden eşinin isteği üzerine bağışlandı ve Mekke'ye dönüp Müslüman oldu. Onun dönüşüne sevinen Hz. Peygamber, "Süvari muhacir, hoş geldin!"⁷⁷ diyerek iltifatta bulundu.

"Mekke'nin fethinden önce Allah Rasulü rüyasında cennette hurma ağacında sallanmakta olan çok güzel bir hurma salkımı gördü ve oradaki meleklerle "bu kimin?" diye sordu. Onlar: "Ebû Cehil'in" dediler. Hz. Peygamber şaşırarak "Cennette Ebû Cehil'in ne işi var?" dedi ve uyandı. Mekke'nin fethi sonrası İkrime

⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. VIII, s. 6; Bekkâr, *a.g.e.*, C. I, s. 471.

⁷⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. VIII, s. 6; Bekkâr, *a.g.e.*, C. I, s. 469-471; Aydınlı, a.g.m, C. XXII, s. 41-43.

⁷⁷ Tirmizî, Muhammed b. İsâ, *Câmiu'l-Kebîr*, Kitabu'l-İsti'zân, 34 (2735), (tahkik ve tahrir: Beşar Avval), C. IV, Beyrut 1996, s. 452; Bekkâr, *a.g.e.*, C. I, s. 470.

Müslüman olunca rüyada görülen Ebû Cehil'e ait hurma salkımı İkrime olarak yorumlandı.⁷⁸

İkrime Müslüman olduktan sonra ne zaman bir sahabe topluluğuyla karşılaşsa “İşte Ebû Cehil'in oğlu diyerek Ebû Cehil'e kötü söz söylüyorlardı. İkrime bu durumu Allah Rasulüne şikâyet etti. Hz. Peygamber: “Ölümler sebebiyle dirilere eza vermeyin” diyerek onları ikaz etti.⁷⁹

İkrime Medine'de bütün İslâmî faaliyetlere katıldı. Resûl-i Ekrem h.11/ m.32 yılında onu Benî Hevâzin'in zekâtını toplamakla görevlendirdi. Hz. Ebû Bekir'in halifelîği döneminde irtidad eden Araplara karşı açılan savaşlarda bir askerî birliğin başında Müseylime üzerine, ardından Uman, Mehre ve Debâ mürtedleriyle savaşmaya gönderildi. Daha sonra Şam bölgesinin fethinde bulundu.⁸⁰

İkrime, Suriye ve Filistin'in fethi sırasında Bizanslılar'la h.13/m.634 yılında yapılan Ecnâdeyn Savaşı'nda⁸¹ veya Mercisuffer Muharebesi'nde şehid oldu. Onun h.14/ m.635'te Dimaşk'ın fethinde veya h.15/m.636 'da Yermük Savaşı'nda Hz. Ömer döneminde şehid düştüğü yahut h.18/ m. 639'da Amvâs'ta vebadan öldüğü de zikredilmiştir. Vücutunda yetmişten fazla ok ve kılıç yarası bulunduğu, iyi bir binici ve kumandan olduğu da kaynaklarda belirtilmektedir.⁸²

Kız Çocukları⁸³

Hanfâ binti Ebû Cehil: Ebû Cehil'in hanımı Ervâ binti Ebi'l-Ays b. Ümeyye'den dünyaya geldi. Biat etti ve Müslüman oldu. Süheyl b. Amr b. Abdü's-Şemsi'l-Âmirî ile evliydi. Ondan Hind adında bir çocuğu oldu. Üsâme b. Zeyd b. Hârise ile de evlendiği zikredilir.

Esmâ binti Ebû Cehil: el-Velîd b. Abdi Şems b. el-Muğîra el-Mahzumî ile evliydi.

Sahrâ binti Ebû Cehil: Ebi Said b. el-Haris ile evliydi. Sadece bir kızı vardı.

⁷⁸ Bekkâr, *a.g.e.*, C. I, s. 470.

⁷⁹ İbn Abdilber, *a.g.e.*, s. 1082; Bekkâr, *a.g.e.*, C. I, s. 470.

⁸⁰ Aydınlı, *a.g.m.*, C. XXII, s. 41-43.

⁸¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C.VIII, s. 6; Bekkâr, *a.g.e.*, C. I, s. 469.

⁸² İbn Abdilber, *a.g.e.*, s. 1083; İbn Kuteybe, *el-Maârif*, (thk. Servet Ukkâşe), b.y. 1969, s. 334; Bekkâr, *a.g.e.*, C. I, s. 470; Aydınlı, *a.g.m.*, C. XXII, s. 41-43.

⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. VIII, s. 6, C. X, s. 249; Bekkâr, *a.g.e.*, C. I, s. 471.

Cüveyriye binti Ebû Cehil: Attab b. Useyd b. Ebi'l-Ays b. Ümeyye ile evliydi. Attab b. Üseyd öldüğünde Hz. Ali onun hanımı Cüveyriye'ye haber göndererek evlenmek istediğini bildirdi. Allah Rasulü durumdan haberdar oldu ve hoşnut olmadı. Hz Ali'ye "Allah'ın dostunun kızıyla Allah'ın düşmanının kızı aynı nikâh altında olamaz" diye tepki gösterdi.⁸⁴ Başka bir rivayette "Fâtıma benden bir parçadır. O'nu üzen şey beni de üzer" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali bu evlilikten vazgeçti.⁸⁵

Mekke'nin fethi esnasında, Bilal-ı Habeşî Kâbe'nin üzerine çıkıp ilk ezanı okurken "Eşhedü enne Muhammeden resûlullah!" şهادetini işiten Ebû Cehil'in kızı Cüveyriye de: "Hayatıma yemin ederim ki; Allah Muhammed'in namını yükseltti. Allah seni şereflendirdi ve senin namını yükseltti! Senin adın, şanın yükseldi!" demekten kendini alamamış ve Müslüman olmuştur.⁸⁶

6.5. EBÛ CEHİL'İN KARDEŞLERİ

Seleme b. Hişâm: Ebû Hâşim Seleme b. Hişâm b. el-Mugîre el-Mahzumî el-Kureyşî (ö. h.14/m.635). Ebû Cehil'in ve Mekke'nin fethi esnasında Müslüman olan Hâris b. Hişâm'ın kardeşi, Hâlid b. Velîd'in amcasının oğludur. Annesi şâir sahâbilerden ve ilk Müslümanlardan Dubâa bint Âmir'dir. Mekke döneminde İslâmiyet'i kabul eden Seleme ilk Müslümanların pek çoğu gibi müşriklerden işkence gördü ve Habeşistan'a hicret etmek zorunda kaldı. İleri gelen müşriklerden bir kısmının Müslüman olduğuna dair yayılan asılsız haberler üzerine bir grup arkadaşıyla birlikte Mekke'ye döndü. Medine'ye hicret etmek istediğinde kendisine izin verilmediği gibi Ebû Cehil tarafından hapsedildi, aç ve susuz bırakıldı.⁸⁷ Hz. Peygamber, Medine'ye hicret ettikten sonra Mekke'de kalan Seleme ve onun durumundaki diğer Müslümanlar için çok üzüldü ve uzun süre sabah namazlarında rükûdan kalktıktan sonra kunut yaparak, "Allahım! Velîd b. Velîd, Seleme b. Hişâm, Ayyâş b. Ebû Rebîa ve Mekke'deki diğer güçsüzleri kâfirlerin elinden kurtar" diye

⁸⁴ Bekkâr, *a.g.e.*, C. I, s. 470-472.

⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. X, s. 249.

⁸⁶ Velid Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer el-Vâkîdî, *Kitabu'l-Megâzi*, (thk. Marsden Jones), C. II, Kahire 1984, s. 846; İbn Sa'd, *Tabakât*, C. X, s. 249; Muhammed b. Ahmed b. el-Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, C. I, Mekke 2003, s. 274-275, 384; Abdurrahman Süheylî, *Ravdu'l-Ünûf (Fî Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyyeti li İbn Hişâm)*, (thk. Abdurrahman el-Vekîl), C. II, Kahire 1967, s. 138; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 356.

⁸⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. IV, s. 121-122.

dua etti.⁸⁸ Bir müddet sonra Velîd b. Velîd hapisten kurtulup Medine'ye gitti. Resûl-i Ekrem, Ayyâş ile Seleme'nin işkence altında olduklarını öğrenince onu tekrar Mekke'ye göndererek onlarla birlikte (üçünün) kaçmalarını emretti. Müslümanlar Umretü'l-kazâ'dan dönerken Seleme ve arkadaşları da Mekke'den kaçarak onlara yetişti.⁸⁹

Üvey Kardeşi Ayyaş b. Ebû Rebîa: Ebû Abdillâh (Abdirrahmân) Ayyâş b. Ebî Rebî'a (Amr) b. el-Mugîre el-Kureşî el-Mahzumî (ö. h. 15/m. 636) İslâmiyet'i ilk kabul eden sahâbilerdendir. Hâlid b. Velîd ve Ebû Cehil'in amcazadesi, aynı zamanda Ebû Cehil'in ana bir kardeşidir. Anneleri Esmâ binti Muharribe'dir.⁹⁰ Hz. Peygamber daha Dârü'l-Erkam'a gitmeden önce Müslüman oldu. Müşriklerden ağır işkenceler gördüğü için karısı ile Habeşistan'a hicret etti. Habeşistan'dan döndükten sonra Hz. Ömer'le beraber Medine'ye hicret etti. Ayyâş'ı kardeşleri Ebû Cehil ile Hâris b. Hişâm bir bahane ile Mekke'ye geri getirmek için yola çıktılar ve Kubâ'da kendisine yetişip onu kandırıp hapsedtiler. Bu olay daha sonra etraflıca işlenecektir. Onun ve onun gibi olan bazı Müslümanların durumuna çok üzülen Hz. Peygamber uzunca bir müddet sabah namazlarında rükûdan doğrulduktan sonra, "Allahım! Velîd b. Velîd, Seleme b. Hişâm, Ayyâş b. Ebû Rebîa ve Mekke'deki diğer güçsüzleri kâfirlerin elinden kurtar" diye dua etmiştir.⁹¹ Bir müddet sonra Velîd hapisten kurtulup Medine'ye gitti. Hz. Peygamber Ayyâş ile Seleme'nin işkence altında yaşadıklarını öğrenince Velid'i tekrar Mekke'ye gönderdi ve birlikte Medine'ye kaçmalarını emretti. Velid onları kaçırdı. Bunu duyan Kureyş kabilesi, Hâlid b. Velid başkanlığındaki bir grup Mekkeli'yi onları yakalamakla görevlendirdi. Ancak Usfân'a kadar giden takipçiler izlerine rastlayamayınca geri döndüler. Müşrikler daha sonra da onların iade edilmeleri için çalıştılar, fakat sonuç alamadılar.⁹²

Üvey Kardeşi Haris b. Hişâm: Ebû Abdirrahmân el-Hâris b. Hişâm b. el-Mugîre b. Abdillâh b. Mahzum el-Kureşî (ö. h. 18/m. 639). Ebû Cehil'in kardeşi ve

⁸⁸ İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, Kitâb'ul-Ezân, 128 (804), C. II, s. 290; Müslim, *Nevevî Şerhi, Mesâcid*, C. V, s. 176.

⁸⁹ İdris Şengül, "Seleme b. Hişâm", *DİA*, C. XXXVI, İstanbul 2009, s. 406-407.

⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. VIII, s. 5.

⁹¹ Müslim, *a.g.e.*, C. V, s. 176.

⁹² Abdülkerim Özeydin, "*Ayyaş b. Ebû Rebîa*", *DİA*, C. IV, İstanbul 1991, s. 297.

Hâlid b. Velîd'in amcasının oğludur.⁹³ Annesi Ayyaş b. Rebia'nın da annesi olan Esmâ binti Muharribedir.⁹⁴

Haris b. Hişam, Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden olup cömertliğiyle tanınmıştır. Bedir ve Uhud gazvelerine müşriklerin safında katılmış ve Bedir'de savaş meydanından kaçmıştır. Hâris b. Hişam, Mekke'nin fethedildiği gün Hz. Ali'nin kız kardeşi Ümmü Hânî'nin evine sığındı. Ümmü Hânî, evine sığınan diğer kişilerle birlikte onu da himayesine alıp durumu Hz. Peygamber'e bildirdi. Hz. Peygamber de Ümmü Hânî'nin himayesine aldığı kişileri kendi himayesinde kabul ettiğini söyledi. Aynı gün Müslüman olan Hâris b. Hişam daha sonra Huneyn Gazvesi'ne katıldı. Resûl-i Ekrem Huneyn ganimetlerini taksim ederken onu müellefe-i kulûbdan sayarak kendisine 100 deve verdi. Hâris bu tarihten itibaren samimi bir Müslüman oldu ve ashâbın ileri gelenleri arasında yer aldı. İslâmiyet'i kabul ettikten sonra da Mekke'de oturdu ve Ridde savaşlarına katıldı. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Suriye'de Bizans'a karşı yapılan sefere katılan Hâris bütün mal varlığını da bu sefere tahsis etti. Ecnâdeyn Savaşı'nda İslâm ordusunun sancağını taşıdı ve Fihl Savaşı'nda bulundu. Bir rivayete göre Yermük Savaşı'nda (h. 15/ m. 636), bir başka rivayete göre de h. 18 / m. 639 yılında "Amvâs Veba Salgını" sırasında vefat etti. Aynı zamanda iyi bir şâir olan Hâris b. Hişam'ın, Bedir Gazvesi'nden kaçması üzerine aleyhine söylenen şiirlere verdiği cevap savaşta kaçanların mazeretine en güzel örnek kabul edilir.⁹⁵

7. EBÛ CEHİL'İN ARKADAŞLARI

Ebû Cehil yukarıda da belirtildiği üzere ailesinin zenginliği, kalabalıklığı ve Mekke'de etkili olmasının yanı sıra bu şiddetli düşmanlığı yaparken tabii yalnız da değildi. Farklı saiklerle çeşitli kabilelere mensup olanlar da onu bu düşmanlıkta destekleyen güç aldığı ve üzerlerinde etkili olduğu kişiler vardı ki bunlar bazen gönüllü bazen de sırf Mekke eşrafını karşılarına almamak için Ebû Cehil'in yanında yer alıyorlardı. Bu kişiler: Utbe b. Rebia, Şeybe b. Rebia, Ebu Süfyan b. Harb, Ebu'l-

⁹³ Mustafa Armağan, "Haris b. Hişam", *DİA*, C. XVI, İstanbul 1997, s.197.

⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. VIII, s. 6.

⁹⁵ Mustafa Armağan, a.g.m, C. XVI, s.197.

Bahterî b. Hişam, Esved b. Muttalib, Velid b. Mugîre, Nübeyh b. Haccac, Münebbih b. Haccac, Âs b. Vâil idi.⁹⁶

8. HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİ ÖNCESİ EBÛ CEHİL

İbn Kesir *el-Bidâye ve 'n-Nihaye* adlı eserinde “Cahiliye döneminde toplumda meşhur olan bazı kişiler” başlığı altındaki “Abdullah b. Cud'an'ın haberlerinden bir konunun zikri”⁹⁷ alt başlığında Hz. Muhammed ile Ebû Cehil arasındaki çekişmenin Cahiliye devrinden itibaren devam ettiğini gösteren bir haber şöyledir: “Anlatıldığına göre Abdullah b. Cüd'an'ın o kadar yüksek ve büyük bir yemek kabı varmış ki, süvari olan bir kişi, atından inmeden elini uzatıp o kaptan yemek yiyebiliyormuş. Buna karşılık küçük bir çocuk içine düşünce boğulmuş!

Ebû Cehil Bedir'de öldürülünce Hz. Peygamber (s.a.v.) ashabına: “Ölüler arasında onun cesedini arayın. Dizindeki bir yara ile onu tanıyabilirsiniz. (Bir zamanlar) Abdullah b. Cüd'an'ın yemek kabı üzerinde onunla kavga etmiş, onu itmiştim. O da düşmüş, dizi parçalanmıştı. O yaranın izi, hala dizi üzerindedir” demiştir.⁹⁸ Bunun üzerine Sahabîler ölüler arasında Ebû Cehil'in cesedini bulduklarında dizine bakmışlar ve o yara izini görmüşlerdir.⁹⁹

Ebû Cehil ticaretle uğraşmakta idi. Bedir savaşına sebep olan kervanda onun da malları vardı. Ticareti iyi bilmesi, onun ve ailesinin Mekke'de ticaretinde etkili olmasının bazen zulme varan sonuçları ortaya çıkmaktaydı.

Ebû Cehil'in İraşî'ye Yaptığı Haksızlık

İraş kabilesinden¹⁰⁰ İraş b. Amr adındaki bir adam deveyle Mekke'ye gelmiş Ebû Cehil de onun devesini satın almıştı. Ebû Cehil onun parasını ödemekte ağır davranmıştı. Parayı alamayan İraşî, Kureyş meclisine geldi. Rasûlullah (s.a.v.)'da Mescid-i Haram'ın bir tarafında namaz kılmaktaydı. İraşî şöyle dedi: “Ey Kureyş topluluğu! Ebu'l Hakem b. Hişam'a karşı bana kim yardım eder? Ben yabancı ve yolcu bir kişiyim. Hakkımı vermiyor. Bana zorbalık ediyor!” Orada bulunanlar işi

⁹⁶ İbn Hişam, a.g.e, C. I, s. 282-284; Taberî, *Tarih*, C. II, s. 218; Watt, a.g.e, s. 142-143.

⁹⁷ İbn Kesir, *el-Bidâye*, C. III, s. 248, 265.

⁹⁸ el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 85.

⁹⁹ İbn Kesir, *el-Bidâye*, C. III, s. 266.

¹⁰⁰ Afrikada Aynu't-Temr denilen yerde yaşayan Belî kabilesinin bir kolunun ismidir. Ahmed b. Yahya Belâzurî, *Fütûhu'l-Buldân*, Beyrut 1987, s.322, (trc. Mustafa Fayda), *Fütûhu'l-Buldân,(Ülkelerin Fetihleri)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara 1987, s. 330.

alaya alarak Rasûlullah (s.a.v.)'ı gösterip, şu adamı görüyor musun? dediler. İşte o, senin hakkını Ebû Cehil'den alır! ¹⁰¹

İraşi, Rasûlullah'ın yanına gelip durumu ona anlattı. Rasûlullah da o adamlarla birlikte kalkıp gitti. Oradakiler, yanlarında bulunan bir adama: "Peşlerine takıl. Muhammed'in ne yaptığına bak" dediler. Rasûlullah (s.a.v.) gidip Ebû Cehil'in kapısında durdu. Kapıyı çaldı. Ebû Cehil: "Kim o?" diye sordu. Rasûlullah da: "Muhammed! Dışarı çık ey Ebu'l-Hakem!" dedi. Ebû Cehil, dışarı çıktı. Rengi sararmıştı. Rasûlullah: "Bu adamın hakkını ver" deyince, Ebû Cehil: "Bekleyin, hemen geliyorum parasını getirip vereceğim" dedi. İçeri girip adamın hakkını getirdi ve ödedi. Sonra Rasûlullah'da İraşi'ye: "Haydi, işine git" dedi. İraşi'de tekrar Mescid-i Haram'a gelerek Kureş topluluğunun yanına vardı ve: "Allah, o gösterdiğiniz adamın hayrını versin. Hakkımı alıp bana verdi" dedi.

Öte yandan, Rasûlullah'la İraşi'yi takip için peşlerine kattıkları adam dönüp geldi. Ona: "Neler gördün bakalım?" diye sordular. O da: "Çok hayret verici şeyler gördüm: Vallahi Muhammed, kapıyı çalınca Ebû Cehil -kendisinde ruh kalmamışçasına- kapıya çıktı. Muhammed'de; "Bu adamın hakkım öde" dedi. Ebû Cehil: "Evet, az durun hakkını getirip vereceğim" dedi. İçeriye girip adamın hakkını getirdi ve ödedi" dedi. Çok geçmeden Ebû Cehil de Mescid-i Haram'da bulunanların yanına geldiğinde ona: "Yazıklar olsun, neyin var? Vallahi böyle bir şey yaptığını şimdiye kadar görmemiştik, dediler" Ebû Cehil dedi ki: "Esas size yazıklar olsun! Vallahi o benim kapımı çalıp ta sesini duyduğumda içim korkuyla doldu. ¹⁰² Kapıya vurulduğunda bütün evin deprem olmuş gibi sallandığını hissettim ve bundan dehşete kapıldım. ¹⁰³ Sonra kapıya çıktığımda yanı başında damızlık bir deve gördüm. O deve gibi iri başlı, uzun boyunlu, iri dişli bir deve görmemiştim. Allah'a yemin ederim ki, eğer İraşi'nin hakkını ödemeseydim deve beni yiyecekti' dedi. ¹⁰⁴

---

¹⁰¹ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 526.

¹⁰² İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 389-390; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 115 – 116; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 526-528.

¹⁰³ Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s. 51.

¹⁰⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 115-116; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 128-129; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 526-528; Şamî, *a.g.e.*, C. II, s. 551; Hamidullah, "Hz. Peygamber'in Büyük Düşmanlarının Psikolojisi", (trc. İsmail Yakıt), s. 213-214.

Ebû Cehil'in Zebîd'li Tüccara Hakkını Vermemesi

Zebîd kabilesinden bir tüccar bazı mallarını satmak için Mekke'ye gelmişti. Ebû Cehil, öteki tüccarların Zebîdli ile alışveriş etmelerine engel oldu ve kendisi de ona çok düşük bir fiyat önerdi. Ebû Cehil'in etkisi o kadar büyüktü ki, kimse daha yüksek bir fiyat vermeye cesaret edemedi.¹⁰⁵ Bazı kaynaklarda satılan şeyin deve olduğunu söylemektedir.¹⁰⁶

Yezîd İbn Rumman'dan gelen rivayette bu duruma üzülen satıcı: "Ey Kureyşliler! Size mallarını satmak için gelen tacir, kazanç elde etmek için gelen satıcı nasıl geliyor onu nasıl karşılıyorsunuz. Sizin hareminize girene zulüm mü ediyorsunuz?" diye bağırmaya başladı. Bu sırada Hz. Peygamber (s.a.v.) ashabıyla beraber mescitte oturuyordu. Adamın etrafında halka halka insanlar toplanmaya başladı. Rasulullah da oraya ulaştı. Hz. Peygamber "Sana kim zulmetti?" dedi. Adam üç deve getirdiğini ve bunların Ebû Cehil'in develerinden daha kaliteli ve iyi cins olduğunu, Ebû Cehil'in develer için fiyatının üçte bir fiyatını belirlediğini buna rağmen Ebû Cehil'in korkusundan kimsenin daha yüksek fiyat vermeye cesaret edemediğini ve ticaretinin zarara uğradığını anlattı. Hz. Peygamber: "Develerin nerede?" Adam: "İşte şurada" diyerek develerin durması için pek de uygun olmayan bir yeri gösterdi. Rasulullah kalkınca ashabı da kalktı. Develerin yanına gittiler gayet canlı ve iyi cins develer olduklarını gördüler. Zebîdli ile pazarlık yaptı ve onun razı olduğu bir fiyatta anlaştilar. Hz. Muhammed develeri satın aldı. İkisini Abdülmuttalip oğullarından birine Ebû Cehil'in verdiği fiyatın çok üstünde sattı.¹⁰⁷

Ebû Cehil çarşının yakınında oturuyor olup bitenleri seyrediyor ve hiçbirşey söylemiyordu. Rasûlullah Ebû Cehil'e döndü "Ey Amr! Bundan sonra bu adama yaptığını başkasına da yaparsan benden zarar görürsün" dedi. Ebû Cehil "Bir daha yapmayacağım ya Muhammed! Bir daha yapmayacağım ya Muhammed!" demeye başladı" Hz. Peygamber dönüp gitti. Bu arada Ümeyye bin Halef ve orada bulunanlar Ebû Cehil'in yanına gelerek "Muhammed seni rezil etti. Belki de sen ona tabi olmak istiyorsun. Ya da ondan korkuyorsun" dediler. Ebû Cehil: "Asla ona tabi olmam ama benim gördüklerimi sen görseydin böyle konuşmazdın! Onun sağında ve solunda

¹⁰⁵ Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s. 50

¹⁰⁶ Şamî, *a.g.e.*, C. II, s. 552.

¹⁰⁷ Şamî, *a.g.e.*, C. II, s. 552; Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s. 50.

ellerinde mızrak olan iki adam vardı ve mızraklarını bana doğru sallıyorlardı. Eğer ona karşı gelseydim kesinlikle saplayacaklardı. Gerçekten korktum” dedi.¹⁰⁸ Belki de bu hadise bir daha asla uzlaşmamak üzere aralarını açtı. Burada dikkat çekilmesi gereken bir konu da şudur: Bi’setten önce gerçekleşen Ficar savaşı sonrasında yapılan Hılfu’l-Fudul (Faziletliilerin anlaşması) anlaşmasında Hz. Muhammed’in ailesi yani Beni Haşim de taraf olmuş yemin edenlerin arasına katılmıştır. Bu anlaşmaya göre yemin eden ailelerin Mekke’de sözünün dinlenmesi asıldır.¹⁰⁹

Yukarıda belirttiğimiz iki olay bu anlaşmanın tarafı olan Beni Haşim Kabilesine mensup olan Hz. Muhammed tarafından gerçekleştirilmektedir. Peygamberlik sonrası yaşanan olaylarla karıştırılmaması gerekir. Zira Peygamberlik öncesi Hz. Muhammed’de görülen olağanüstü olaylar cinsinden değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

Burada şu bilgiyi de vermekte de fayda vardır: Muatafa Demirci’nin “*Hz. Peygamberin Nübüvvet öncesi Hayatının Anlatımına Eleştirel Bir Yaklaşım*” adlı makalesi incelendiğinde Peygamberlik öncesi yaşandığı söylenen olağan üstü olayların iyi bir şekilde kritik edilmesi gerektiği belirtildikten sonra bu tür anlatımlara Halife b. Hayyât, Zehebî, İbn Kayyım ve İbn Hacer gibi alemler hem senet hem de metin tenkidi yaparak karşı koymuşlardır. Sırf bu hassasiyet sebebiyle mesela Halife b. Hayyat eserini hadis usulündeki cerh ve ta’dil metodunu kullanarak yazdığı için “Taarih” inde Hz. Peygamber’in nübüvvet öncesi hayatı sadece üç sayfa anlatılmıştır” demektedir.¹¹⁰

Ebû Cehil’in Hüzeyl Kabilesine Mensup Bir Kişiyi Müslüman Olmaktan Vazgeçirmesi

Kendisine Amr denilen Huzeyl kabilesinden bir adam, Mekke’ye bir koyun getirdi ve onu sattı. O adamı gören Nebi (s.a.v.) hakkı ona anlatıp, onu İslam’a davet etti. Adam şaşkı idi. Ebû Cehil hemen adamın yanına gelerek: “Bu adamın kendisine çağırıldığı şeye bir bak, eğer onun anlattığı şeye güvenir, ondan bir şey dinlersen ki o zayıflarımızı sefih hale getirmiştir, sen de aynı hale düşersin. Ayrıca o, bizden iman etmeden ölen kimsenin kâfir olarak öleceğini, öldükten sonra da cehenneme

¹⁰⁸ Şamî, *a.g.e.*, C. II, s. 552-553; Hamidullah, *a.g.m.*, s. 213.

¹⁰⁹ Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s. 50.

¹¹⁰ Mustafa Demirci, “Hz. Peygamberin Nübüvvet Öncesi Hayatının Anlatımına Eleştirel Bir Yaklaşım”, s. 3.

gireceğini söylüyor. Getirdiği şey zaten acayip bir şeydir” dedi. Hüzeylî: “Memleketinizden onu çıkartmadınız mı?” dedi. Ebû Cehil: “Eğer aramızdan onu çıkartmış olsaydık. Yeni kavimler onu dinler, etkili sözleriyle tesir altına girerler ve ona tabi olurlar. Onların bize saldırmasından emin olamayız. Bunun için yurdumuzdan çıkartmadık. Hüzeylî Ebû Cehil’e: O’nun ailesi nerede? deyince Ebû Cehil ailesi bile ondan imtina etmiştir, onu yalnız bırakmıştır” dedi. Hüzelî’yi Ebû Cehil ikna etmişti. Adam Mekke’nin fethine kadar Müslüman olmadan yaşadı. Fetihden sonra Müslüman oldu.¹¹¹

9. EBÛ CEHİL VE HZ. HATİCE

Hiz. Hatice, zengin bir Mekkeli hanımdı. Hiz. Peygamber’le evlenmeden önce iki defa evlenmiş ve dul kalmıştı. İkinci kocasının ölümünden sonra Kureyş’in ileri gelenlerinden bazıları soylu, namuslu, akıllı, zengin ve güzel oluşu sebebiyle Hiz. Hatice ile evlenmek istedi; ancak o bu tekliflerin hiçbirini kabul etmedi.¹¹² Bu hususta İbn Sa’d’ın *Tabakatı*’nda¹¹³ “Nefîse binti Müniyye Hiz. Hatice’nin nesebinden, şerefinden ve zenginliğinden uzunca bir cümleyle bahsettikten sonra “o kavminin her bir ferdinin eğer güç yetirebilse evlenmeye can atacağı biriydi ve zaten onunla evlenmek istediler, bu yolda çok para harcamaya hazırlardı. Fakat o beni Muhammed’i araştırmakla görevlendirdi” demiştir.

Ömer Sabuncu, Hiz. Hatice’ye evlenme teklif edenler arasında Ebû Cehil’in de olduğunu söylemektedir.¹¹⁴ Bu bilgiye de *En Öndekiler* başlıklı kitabı¹¹⁵ kaynak göstermektedir. Ancak *En Öndekiler* başlıklı kitapta böyle bir bilgi mevcut değildir. Kitabın ilgili bölümlerinde, Hatice’nin Hiz. Muhammed ile evlenmeyi kabul etmesi üzerine “Ebû Cehil kin ve nefretle kendi kendine: “Evlenecek, Ebû Tâlib’in evlatlığı ve Kureyşin yetiminden başkasını bulamamış mı? diye tepki gösterdiği” ifadesi yer almaktadır.

Müstakil olarak Hiz. Hatice’nin hayatını inceleyen Abduh Yemâni’nin kitabında¹¹⁶ “Kureyşin eşrafından birçokları onunla evlenmek için daha önceleri teşebbüs etmişlerdi...” ifadesi geçmektedir. Ayrıca “Mekke’nin efendilerinden

¹¹¹ Belâzurî, *Ensâb*, C.I, s. 128.

¹¹² Taberî, *Tarih*, C. II, s. 281; İbn İshak, *Sîratü’n-Nebeviyye*, (thk. Ahmed Ferid Mezîdî), 2004 Beyrut, s. 129.

¹¹³ İbn Sa’d, *Tabakat*, C. I, s. 109.

¹¹⁴ Ömer Sabuncu, “Hiz. Peygamber’in İlk Hanımı Hiz. Hatice’nin Hayatı ve Kişiliği”, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2008, s. 22.

¹¹⁵ Akademi Araştırma Heyeti, *En Öndekiler*, Işık Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2011, s. 34-41.

¹¹⁶ Abduh Yemâni, *Hatice binti Huveylid Seyyidetün fi Kalbi’l-Mustafa*, Dımaşk 2002, s.18, 66.

sayısız kimse onunla evlenmek istemiş fakat o onları kırmadan uygun bir üslupla reddetmiştir” denilmektedir. Belki Mekke’nin efendileri ve seçkinleri arasında Ebû Cehil de olabilir. Ancak böyle bir evlilik teklifi bu eserde de mevcut değildir.

En Öndekiler kitabının Hz. Hatice bölümü Yemâni’nin “*Hatice binti Huveylid Seyyidetün fi Kalbi’l-Mustafa*” adlı kitabının tercümesi niteliğindedir. Bu kitap içinde bazı yerlerde anlatılan bilgiler için kaynak verilmişse de Ebû Cehil’in Hz. Muhammed’e düşman olma sebeplerinden biri olarak gösterilen böyle önemli bir konuda herhangi bir kaynak belirtmemiştir.

Hatta daha sonraları Ebû Cehil’in Hz. Muhammed’e karşı tavrı almasının ve karşı çıkıp aleyhine faaliyetlerde bulunmasının sebeplerinden birinin de bu evlilik olduğu, Hatice ile evlendiği için Hz. Muhammed’e düşman olduğu belirtilmektedir.¹¹⁷ Ancak kaynaklarda evlilik teklifine dair herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Araştırmamız boyunca elde ettiğimiz kanaat Ebû Cehil’in Hz. Peygamber’e olan düşmanlığının tek sebebinin bu olamayacağı ama sebeplerden bir tanesi olarak düşünülebileceği yönündedir. Çünkü Boykot zamanında Hz. Hatice Ebû Cehil’e Zem’a b. Esved ile: “Birisi çarşıdan bir şey almak istediğinde Ebû Cehil ona engel oluyor. Ona bir şey söyle” şeklinde bir haber gönderdi. Zem’a b. Esved de Ebû Cehil ile konuştu.¹¹⁸ Boykotun en katı şekliyle uygulanmasını savunan, kaldırmak isteyenlere en ağır hakaretleri yapan Ebû Cehil bir anda Şi’bi Ebû Talib’i (Ebû Talib Mahallesi) gözetlemekten vazgeçti ve bir anlamda boykotun delinmesine göz yummuş oldu. Belki de bu durum bizim kaynaklarda bulamadığımız ama olması muhtemel bir platonik aşktan kaynaklanmış olabilir. Ebû Cehil’in boykotun başında katyken sonra Hz. Hatice’den gelen haber ile yumuşak bir tavır içine girmesi böyle bir gizli ilgiyi akla getirmektedir. Böyle bir durumun da, evlenmek istediği kadını elinden alan Hz. Muhammed’e düşmanlığa sebep olduğu ihtimalini düşündürebilir.

---

¹¹⁷ Heyet, *En Öndekiler*, s. 34-35.

¹¹⁸ Zem’a b. Esved’in Ebû Cehil’e söylediği sözün ne olduğunu kaynaklarımızda bulamadık.

10. ALENÎ TEBLİĞİN BAŞINDA EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN TAVRI

İlk vahiy sonrası “(öncelikle) en yakın akrabaları uyarıp korkut”¹¹⁹ ayeti nazil oldu. Bu ayet sonrası Hz. Muhammed’e tebliğ görevinin bu ciheti çok ağır geldi. Otuz gün evinden çıkmadı. Akrabaları ve halaları onu hasta zannettiler. Yanına gittiler hasta olup olmadığını sordular. Hz. Peygamber, hasta olmadığını fakat Allah’ın kendisine “akrabalarını uyar” diye emrettiğini ve Abdulmuttalib oğullarını bir araya toplayıp onları Allah’a çağırarak istediğini söyledi.¹²⁰

Hz. Peygamber bilindiği üzere ilk vahiy gelmeye başladığı dönemde bazı sıkıntılar yaşamış, korkmuş, hatta kendinden şüphe duymaya başlamıştı. Daha sonra “en yakın akrabaları uyarıp korkut” ayeti nazil olunca farklı bir endişeye kapılmıştı. Artık, daveti kabul edip etmeyeceklerinden ziyade, açıktan davet karşısında gösterecekleri tepkiyi de merak ediyordu. Çünkü kavmini çok iyi tanıyan Hz. Muhammed, onların yeni dini kolay kolay kabullenmeyeceklerini biliyor, bir avuç Müslümana zarar vermek için çalışacaklarını tahmin ediyordu.

Hz. Muhammed’in yaşadığı sıkıntının boyutunu göstermesi bakımından şu bilgi önemlidir. Hz. Peygamber diyor ki: “Bu emri aldığım zaman düşündüm ki, eğer bu emirle kavminin karşısına çıkarsam onlardan istemediğim bir muamele görürüm. Bu sebeple bir müddet sustum” Sonra Cebrail (a.s.) geldi ve “Ey Muhammed! emrolunduğun şeyi yapmazsan Rabbin sana azab edecek” dedi.¹²¹ Tam bu haldeyken halaları da desteklerini esirgemedi. “Çağır onları, fakat Abdu’l-Uzza’yı (Ebû Leheb)’i çağırma. Çünkü o senin çağırduğun şeyi kabul etmez” dediler. Bunu söyledikten ve Hz. Muhammed’in yanından ayrıldıktan sonra kendi aralarında “Ah biz kadın olmasaydık!” şeklinde aralarında konuştular.¹²² Yani en büyük destekçisi biz olurduk demek istiyorlardı.

Hz. Peygamber, yeğeni Ali’yi çağırdı ve ona: “Allah bana en yakınlarımdan başlayıp ailemi ve akrabalarımı uyarmamı emretti. Bu yüzden bir yemek vereceğim. Bir koyun budundan yemek hazırla, bir maşraba da süt bul ve tüm Benî Abdu’l-

¹¹⁹ Şuara Sûresi, 26/214.

¹²⁰ Muhammed b. Abdü’l-Kerim b. Abdü’l-Vâhid eş-Şeybânî İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-Târih*, Beyrut 1987, C. I, s. 584; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 118.

¹²¹ İbn Keşîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 99.

¹²² Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 118.

Muttalib'i bir araya topla. Böylece ben de bana verilen emri yerine getirebileyim”dedi. Hz. Ali, herşeyi hazırladı ve Haşim oğullarının tamamı yaklaşık kırk adam geldiler.¹²³ Ya da, kırk kişiden ya bir eksik, ya da bir fazla idiler.¹²⁴ Belâzurî ise bu sayının kırkbeş olduğunu söyler.¹²⁵ Resûlullah'ın bütün amcaları, Ebû Talib, Hamza, Abbas ve Ebû Leheb de gelenler içinde bulunuyordu.¹²⁶ Aslında Hz. Peygamber Ebû Leheb'i çağırılmıştı. Ancak o bu yemeği duyunca koşarak geldi. Çünkü Ebû Leheb, hoşlanmadıkları şeyi Hz. Muhammed'in onlara güzel göstermesinden korkuyordu.¹²⁷ Hz. Ali: “Onlar bir araya geldiğinde, Hz. Peygamber bana hazırladığım yemeği getirmemi söyledi. Tabaktan bir lokma et aldı, onu ısırdı ve tekrar tabağa koydu ve “Bismillah” dedi. Sonra bana “onu götür” dedi.

Adamlar grup grup geldiler, sırayla hepsi doyuncaya kadar yediler. Fakat yemekte hiç bir azalma yoktu,¹²⁸ yemeğin ve sütün kalanları, sanki yenilmemiş, içilmemiş gibi idi,¹²⁹ sadece insanların el değmesiyle parçalanmıştı. Hayatım üzerine yemin ederim ki benim koyduğum yemekle ancak bir kişi doyardı. Daha sonra Hz. Peygamber: “Onlara içecek ver” dedi, ben de maşrabayı getirdim, herkes doyana kadar içti. Halbuki o kaptaki sütü bir tek kişi bitirebilirdi. Fakat Hz. Peygamber tam akrabalarına hitap edecekken Ebû Leheb onun sözünü kesti ve: “Ev sahibiniz sizi büyüledi¹³⁰ Doğrusu, biz, bugünkü gibi bir sihir hiç görmedik!” dedi. Sonra da, Resûlullah'a hitaben: “Bunlar senin amcaların ve amcalarının oğullarıdır. Sen, onlara istediğini söyledin! Sen, dininden sapkınlığı bırak! İyi bil ki; kavmin, senin için bütün Arap topluluklarına karşı koymayı göze alacak değildir. Bütün Kureyş kabileleri ile diğer Araplar üzerimize çullanmadan, akrabalarının seni haps ve esir etmeleri gerekir. Onların böyle yapmaları, kendilerine, ötekenden daha kolaydır. Ey kardeşimin oğlu! Ben; akrabalarına, gelirken senin getirdiğin gibi şer ve kötülük

¹²³ Ya'kûbî, *Târihu'l-Yakubî*, (thk. Abu'l-Emir Mihne), C. I, Beyrut 2010, s. 347; İbn İshâk, *es-Sîre*, C.I-II, s.188-189; Martin Lings, *Hız. Muhammed'in Hayatı*, (trc. Nazife Şişman), İstanbul 1991, s. 56-57.

¹²⁴ İbn İshâk, *es-Sîre*, C.I-II, s. 188-189.

¹²⁵ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 118.

¹²⁶ İbn İshâk, *es-Sîre*, C.I-II, s.188-189; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 239.

¹²⁷ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 118.

¹²⁸ Ya'kûbî, *Târih*, C. I, s. 347; Lings, *a.g.e.*, s. 56.

¹²⁹ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 240.

¹³⁰ Lings, *a.g.e.*, s. 56

getiren bir kimse daha görmedim!” dedi. Resûlullah’ın konuşmasına imkân vermedi, dağıldılar.¹³¹

Ebû Leheb’in bu sözü, Hz. Muhammed’in çok ağırına gitti. Fakat O, mecliste başka bir şey söylemedi. Bunun üzerine, Cebrail (a.s.) gelip, Allah’ın buyruğunu hemen yerine getirmesi için Resûlullah (s.a.v.)’e cesaret verdi.¹³² Ertesi günü sabahleyin Resûlullah (s.a.v.): “Yâ Ali! O adam duyduğun gibi çabuk davranıp önüme geçti. Ben kavmimle konuşmadan onlar dağılıverdiler. Sen önceki akşam hazırladığın kadar yiyecek içecek hazırla! Sonra onları yanıma topla!” dedi. Hz. Ali derki; yemeği yaptım. Sonra da, onları topladım. Resûlullah (s.a.v.), yemeği getirmem için bana seslendi, getirdim, önceki akşam yaptığı gibi yaptı. Yani, eti parçalayıp yemek çanağının çevresine birer parça koyduktan sonra: “Haydi yiyiniz, Bismillah!” buyurdu. Hepsi, doyuncaya kadar yediler. Resûlullah (s.a.v.): “Haydi, onlara süt de getir!” dedi. İçi süt dolu kabı getirdim. O kaptan da, hepsi kanasıya süt içtiler. Vallahi, onların tümü için hazırladığım o yemeği de, o sütü de, onlardan bir tek adam bile yalnız başına yiyebilir, içebilirdi!¹³³

Resûlullah (s.a.v.) onlara: “Benim borcumu benim yerime ödeyecek ve vaadlerimi yerine getirecek, Cennette benimle birlikte bulunacak, ev halkım içinde benim vekilim olacak kimdir?” diye sordu. Bu sorudaki maksadı ise şuydu: Allah Rasulü müşrik araplara tebliğini gerçekleştirdiği sırada kendisini öldürmelerinden korkması ve kendisinden sonra ailesine bakacak güvenilir bir kişiyi araması idi. Allah Teala ona güven telkin edici “Ey Resûl! Rabbinden sana indirilene tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O’nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır” ayetini gönderdi.¹³⁴

Onlardan birisi: “Sen kerem ve cömertlikte denizsin! Sana bu hususta kim vekil olmaya güç yetirebilir?” dedi. Resûlullah (s.a.v.) sorusunu tekrarlayınca, Hz. Ali: “Ben senin vekilin olurum!” dedi. Bunun üzerine, Resûlullah (s.a.v.), ona: “Borcumu benim yerime sen ödeyecek ve vaadlerimi sen yerine getireceksin!” buyurdu. Hz. Peygamber şöyle devam etti. “Hamd, Allah’a mahsustur. Ben, O’na

¹³¹ Taberî, *Tarih*, C. II, s. 319-321; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 118; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 240-241; Fûri, *a.g.e.*, s. 71.

¹³² Ya’kübî, *Târih*, C.I s. 347; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 240-241.

¹³³ el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s.180; ez-Zehabî, *Tarihu’l-İslâm*, C. II, s. 145; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 242.

¹³⁴ Maide Sûresi, 5/67; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 103.

hamdederim. Yardımı da, O'ndan dilerim. O'na inanır, O'na dayanırım. Şüphesiz bilir ve bildiririm ki: Allah'tan başka ilâh yoktur. O, birdir; O'nun eşi, ortağı yoktur! Herhalde, otlak aramaya gönderilen kimse, gelip de ailesine yalan söylemez. Vallahi, ben (faraza) bütün insanlara yalan söylemiş olsam, yine, size karşı yalan söylemem! (Faraza) ben bütün insanları aldatmış olsam, yine, sizi aldatmam! Sizi Kendisine davet ettiğim Allah öyle bir Allah'tır ki, O'ndan başka hiçbir ilah yoktur! Vallahi, sizler, uyur gibi öleceksiniz! Uykudan uyanır gibi de, dirilecek ve bütün yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz! İyiliklerinizin mükâfatını göreceksiniz, kötülüklerinizin de cezasını çekeceksiniz! Bunların sonucu ya temelli Cennette, ya da temelli Cehennemde kalmaktır! İnsanlardan, ilk inzar ettiğim kimseler, sizlersiniz! Ey Abdulmuttalib oğulları! Vallahi, Araplar içinde, benim size getirdiğim, dünya ve âhiretiniz için hayırlı olan şeyden daha üstününü ve hayırlısını kavmine getirmiş bir yiğit bilmiyorum! Ben, sizi, dile kolay gelen, Mîzan'da ağır basan iki kelimeye davet ediyorum ki, o da: “Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına ve benim de Allah'ın kulu ve resûlü olduğuma şahadet etmenizdir! Yüce Allah, sizi buna davet etmemi bana emir buyurdu. Ey Abdulmuttalib oğulları! Ben, özel olarak size, genel olarak da bütün insanlara peygamber gönderildim! Siz, bu hususta, görmediğiniz mucizelerden bazısını da görmüş bulunuyorsunuz. Üzerinde bulunduğum şeyde bana yardımcı ve kardeşim olmayı, Cennet kazanmayı hanginiz kabul eder? Hanginiz, bu yolda kardeşim ve sahibim (destekçim) olmak üzere, bana bey'at eder?” dedi.¹³⁵

Hiç kimse ses çıkarmadı. Hz Ali diyorki: “Hemen, ben ayağa kalktım. Yaşça, oradakilerin en küçüğüydüm. Resûlullah, bana: “Sen, otur!” dedi. Sorusunu üç kere tekrarladı. Her defasında, ben ayağa kalkıyordum. O da: “Sen, otur!” diyordu. “Yâ Rasûlallah! Bunların yaşça en küçükleri ben olsam da sana ben kardeş ve yardımcı olurum” dedim. Hepsi sustular. Resûlullah (s.a.v.), sonra, elini elimin üzerine koydu ve: “İçinizde, bu, benim kardeşim, vasîm ve vekilimdir. Onun sözlerini dinleyiniz ve kendisine itaat ediniz! Bu işe, amcamsız, amcamın oğlu varis oldu!” dedi. Davetliler gülüşerek ayağa kalktılar ve Ebû Talib'e: “Bak! Sana, oğlunu dinlemeni emrediyor! Ona itaat et!” dediler. Ebû Talib: “Bırakınız Ali'yi, amcasının oğlu, onun başını, hayırdan başka yöne çevirmez” dedi. Resûlullah (s.a.v.)'e de: “Biz sana yardım etmekten hoşlanıyoruz. Öğütlerini benimsedik ve kabullendik. Sözlerini tamamıyla

---

¹³⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 197.

tasdik edip doğruladık! Bu toplananlar, senin akrabalarıdır. Tabî ki, ben de onlardan birisiyim! Senin istediğin şeye onlardan koşacak olanların, andolsun ki, en çabuğu, en hayırlısı da benden başkası değildir! Sen, emrolunduğun şeye devam et! Andolsun ki, etrafını kuşatıp seni korumaktan bir an geri durmayacağım! Nefsimi, Abdulmuttalib'in dininden ayrılma konusunda ikna edemiyorum! Ben, onun dini üzere öleceğim!" dedi.¹³⁶

Ebû Leheb'den başka, hepsi de, yumuşak ve olumlu sözler söylediler.¹³⁷ Ebû Leheb ise: "Ey Abdulmuttalib oğulları! Bu, vallahi, bir şerdir, kötülüktür! Başkaları onu engellemezden evvel, siz onu engelleyiniz. Eğer siz bugün ona boyun eğecek olursanız, zillete, hakarete uğrarsınız! Bunu korumaya kalkışacak olursanız, öldürülürsünüz!" dedi.¹³⁸

Hız Muhammed (s.a.v.)'in halası Safiyye binti Abdulmuttalib, Ebû Leheb'e: "Ey kardeşim! Kardeşinin oğlunu ve onun dinini yardımsız, hor ve hakir bırakmak sana yakışır mı? Vallahi, bilginler, öteden beri, Abdulmuttalib'in soyundan bir peygamberin çıkacağını haber vermişlerdir. İşte o peygamber budur!" dedi. Ebû Leheb: "Bu, andolsun ki, boşuna bir umuttur! Zaten, kadınların sözleri erkeklere ayakbağı ve köstek mesabesinde! Kureyş aileleri ve onlarla birlikte bütün Araplar ayaklandığı zaman, onlara karşı koyacak bizim ne gücümüz var? Vallahi biz onların yanında bir lokmayız!" dedi. Ebû Talib ona: "Ey korkak adam! Vallahi biz, sağ oldukça, ona yardım edecek, onu savunacak ve koruyacağız!" dedi ve Peygamber (s.a.v.)'e de: "Ey kardeşimin oğlu! Rabbine davet etmek istediğin zamanı bilelim, silahlanıp seninle birlikte ortaya çıkarız!" dedi.¹³⁹ O gün Cafer b. Ebi Talib, Ubeyde b. Haris ve daha birçok kişi Müslüman olmuştur. Artık her şey açık seçik ortaya çıkmıştır. Müslümanların sayısı artmıştır. Bu günden itibaren Müslümanlar göğüslerini gere gere müşrik olan akrabalarının yanında Müslüman olduklarını açıklamışlardır.¹⁴⁰

¹³⁶ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 119; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 61; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 244-245.

¹³⁷ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 119; Yâkubî, *a.g.e.*, C. II, s. 27.

¹³⁸ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 119; Yâkubî, *a.g.e.*, C. II, s. 27; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 61; Ali b. Burahaneddin Halebî, *İnsânu'l-Uyûn fî Sîrati Eminî'l Me'mun (Sîratü'l-Halebiyye)*, C. I, Mısır 1932, s. 459.

¹³⁹ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 119; Ya'kübî, *Târih*, C. I, s. 347; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 241-245; Lings, *a.g.e.*, s. 57-58.

¹⁴⁰ Ya'kübî, *Târih*, C. II, s. 347.

Henüz İslam'a açık bir çağrı yapılmamış olmasına rağmen gün geçtikçe müminlerin sayısı artıyordu. İslam'a ilk girenler arasında Hz. Peygamber'in kuzenleri Cafer ve Zübeyr de vardı. Halası Ümeyye'nin oğulları, Abdullah İbn Cahş ile kardeşi Übeydullah ve diğer halası Berre'nin oğlu Ebû Seleme de İslam'a girmişti. Annesi tarafından iki kuzeni de, Zühre'li Ebû Vakkas'ın oğlu Sa'd ve onun küçük kardeşi Umeyr de yeni dine girenler arasındaydı. Fakat Peygamber'in amcaları, Ebû Talib, Abbas, Hamza ve Ebû Leheb'den hiç biri Hz. Muhammed'in peşinden gelmeye istekli görünmemektedir. Ebû Talib oğulları Cafer ve Ali'nin İslam'a girmesine karşı çıkmamıştı. Fakat kendisinin, atalarının dinini terk etmeye hazır olmadığını söylüyordu. Abbas İslam'a girme konusunda net bir fikir beyan etmiyordu. Hamza ise pek oralı değildi. Fakat Ebû Leheb açıkça yeğenine karşıydı ve her fırsatta da bunu beyan etmekteydi.¹⁴¹

Davetin gizli olarak yapılması dönemi üç yıl sürmüştür. Bu dönemde Hz. Peygamber davetini sadece güvendiği kimselere yapmaktaydı. Yine bu günlerde, Hz. Peygamber'in etrafındakiler sık sık gruplar halinde Mekke'nin dışındaki yerlere gider ve kimseye görünmeden cemaatla namaz kılarlardı.¹⁴²

Bir gün Sa'd ibn Ebû Vakkas, İbni Mes'ud, Habbab, Saib bin Zübeyr beraberce namaz kılarlarken bir kaç müşrik -ki bunlar Ebû Süfyan bin Harb, Ahnes bin Şureyg ve yanlarındaki birkaç kişiden ibaretti- yanlarına geldiler ve alay etmeye, onlara sövmeye başladılar. Sonunda kavga başladı ve Zühre kabilesinden Sa'd bin Ebi Vakkas müşriklerden birine bir devenin kaburgası ile vurdu ve onu yaraladı. Bu İslam'da ilk kanın döküldüğü olaydı.¹⁴³ Fakat o günden sonra, Allah aksini emredinceye kadar şiddetten kaçınmaya karar verdiler. Çünkü gelen ayetler sürekli olarak "Onların (müşriklerin) söylediklerine sabret ve onlardan güzellekle ayrıl. Nimet içinde yüzen o yalancıları bana bırak ve onlara biraz mühlet ver"¹⁴⁴ şeklinde Hz. Peygamber'e dolayısıyla Müslümanlara sabrı tavsiye etmektedir.

Bu şiddet eylemi iki taraf için de bir istisna teşkil emektedir. Çünkü Kureyş'in tümü, Peygamber (s.a.v.) İslam'ı açıkça tebliğ ettikten sonra bile, yeni dine hoşgörü göstermekteydi. Bu hoşgörü, yeni dinin kendi tanrılarına, ilkelerine ve

---

¹⁴¹ Lings, *a.g.e.*, s. 56-57.

¹⁴² İbnü'l-Esîr, *el-Kamil*, C. I, s. 584; Ya'kûbî, *Tarih*, C. I, s. 343-344.

¹⁴³ Taberî, *Tarih*, C. II, s.318; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil*, C. I, s. 584.

¹⁴⁴ Müzzemmil Sûresi, 73/10-11.

kökleşmiş geleneklerine karşı çıktığını fark etmelerine kadar devam etti. Bunun farkına varır varmaz, bir grup insan Ebû Talib'e gitti ve yeğenin faaliyetlerini sınırlandırması gerektiğini söyledi o da gelenleri teskin edip gönderdi.¹⁴⁵

“Öncelikle en yakın akrabayı uyarıp korkut”¹⁴⁶ ayeti nazil olunca Resûlullah (s.a.v.) Safa tepesine gitti. Orada yüksekçe bir taşın üzerine çıktı. Şehadet parmaklarını kulaklarına tıkadı. Yüksek sesle: “Yâ Sabâhâh! diye haykırmaya başladı.¹⁴⁷

Yanına gelenler Peygamber (s.a.v.)'e: “Yâ Muhammed! Ne oldu?” diye soruyorlardı. O da: “Ne dersiniz? Ben, size şu dağın eteğinden veya şu vadiden, sizi yağmalamak isteyen birtakım atlıların çıkıvereceğini yahut akşama, sabaha, düşman baskınına uğrayacağımızı haber versem, benim yalan söyleyeceğimden şüphelenir misiniz?” diye sordu. “Hayır, şüphelenmeyiz!” dediler.¹⁴⁸ Çünkü biz seni hiç yalan söylerken iştmedik. Sen, bizim aramızda herhangi bir suçla da itham edilmiş değilsin. Bunun üzerine, Allahrasûlü: “Öyle ise, ben sizi şiddetli bir azapla uyarmaya memur kıldım. Ey Abdulmuttalib oğulları! Ey Abdimenafoğulları! Ey Zühre oğulları! Ey filanoğulları! Ey filanoğulları! diyerek birer birer Kureyş kabilesinin bütün ailelerine seslenip: “Yüce Allah; en yakın hısımlarımı azab ile korkutmamı bana emretti. Sizler “Lâ ilahe illallah” demedikçe; ben size ne dünyada bir yarar, ne de âhirette bir nasip sağlayabilirim” dedi.

Ebû Leheb Hz. Muhammed'e atmak için eline bir taş aldı ve: “Yuh sana! Sen, bugün, gelip de, bizi bunun için mi topladın?” diyerek bağırdı. Taberî'nin Tarihinde “Tebben Lek!” (elin kurusun!)¹⁴⁹ dediği ifade edilir. Resûlullah (s.a.v.), hitap ve uyarısına şöyle devam etti: “Ey Kureyş cemaati! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız!” şeklindeki ifadeyi kullanarak bütün Kureyş kabilelerinin isimlerini tek tek saydı. Hatta kızı Fatıma'ya da aynı şekilde hitab ederek durumun iyice anlaşılmasını istiyordu.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Lings, *a.g.e.*, s. 58.

¹⁴⁶ Şuara Süresi, 26/214.

¹⁴⁷ Taberî, *Tarih*, C. II, s. 320; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 246.

Bu ifade o dönemde “düşman tarafından kuşatıldık! Sarıldık! Sabah vakti gelip çattı! Hemen çarpışmaya hazırlanın!” gibi anlamlara gelirdi.

¹⁴⁸ Taberî, *Tarih*, C. II, s.319; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 246- 248.

¹⁴⁹ Taberî, *Tarih*, C. II, s. 319; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s.181.

¹⁵⁰ Taberî, *Tarih*, C. II, s.319-320; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s.182; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 246-250.

Safa tepesinden seslenirken her bir kabilenin adını tek tek zikretmesinin sebebi kimin yanında olduğunu, kimin karşısında veya en azından yanında olmadığını tespit etmek gayesine matuftur. Bu ilk toplu fikir alışverişini vaaz üslûbundan ziyade durum tespiti şekline dönüştürmesi Hz. Peygamber'in daha sonra karşılaşıacağı birçok olayda vereceği isabetli kararların habercisi gibiydi. Bu tespitten sonra artık yol haritası belirlenecek ve ona göre yürünecekti. Bunun için de toplumun can damarlarını elinde tutan sözü geçen kimselerle diyaloglar kurulacak, onlara tebliğde bulunmak suretiyle daha geniş bir alana İslam'ın yayılması sağlanacaktı. Bunun içinde en önemli argüman bizzat Kur'an-ı Kerim idi. Çünkü onun i'cazı duyan aklı başında herkesi etkiliyor, insanlar onu dinlemekten kendini alamıyordu. Kendisi ile diyalog kurulacak kişilerden biri de Ebû Cehil idi.

Tebliğ görevine devam eden Hz. Peygamber her fırsatı değerlendiriyor, İslam'ı anlatmaya gayret ediyordu. Çarşıda, pazarda, panayırda, her yerde nazil olan ayetleri okuyor, halkı İslama'a davet ediyordu. Bu esnada düşmanları da peşini bırakmayıp nereye giderse takib etmekteydiler.

Nitekim Benî Diîl kabilesinden Rebia b. İbad: Hz. Peygamber'i cahiliye devrinde Zü'l-Mecaz panayırında şöyle söylerken gördüm: "Ey insanlar! Lâ ilahe illallah, deyin, kurtuluşa erin" O böyle derken insanlar çevresinde toplanmışlardı. Arkasında da parlak yüzlü, şaşı ve iki saç örgüsü bulunan bir adam da: "O dinden çıkmıştır. O yalancıdır" diyor ve gittiği her yere o da gidiyordu. Bu adamın kim olduğunu sorduğumda bana, amcası Ebû Leheb olduğunu söylediler. Aynı olay Şube tarihiyle Kinaneli bir adamdan şu şekilde de rivayet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'i Zü'l-Mecaz panayırında gördüm. O, şöyle diyordu: "Ey insanlar, Lâ ilahe illallah deyin, kurtuluşa erin" Bir de baktım ki arkasında bir adam, onun üzerine toprak saçıyor. Gördüm ki o, Ebû Cehil'dir. O da şöyle diyordu: "Ey insanlar, bu adam sizi aldatıp da dininizden etmesin! Bu, Lat ve Uzza'ya ibadeti bırakmanızı istiyor"¹⁵¹ demiştir ki ravi, burada Hz, Peygamber'i yalanlayanın, Ebû Cehil olduğunu söylemektedir.

---

¹⁵¹ İbn İshak, *a.g.e.*, s. 263; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s.185-186; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 105-107.

Toplu davet aşamasından sonra Hz. Peygamber öncelikli olarak Kureyş'in önde gelen isimlerini tek tek İslam'a davete başlamıştı. İslam'a davet edilen Kureyş liderlerinden biri de Ebû Cehil'dir.

11. HZ. PEYGAMBER'İN EBÛ CEHİL'İ VE MÜŞRİKLERİ İSLAM'A DAVETİ

Bir rivayette Muğire b. Şube: “Ben ve Ebû Cehil ibn Hişam Mekke'nin sokaklarında dolaşırken, birden karşımıza Rasûlullah (s.a.v.) çıktı. Ebû Cehil'e “Ey Eba'l-Hakem! Hadi Allah'ın ve Rasulünün davetine icabet et. Senin için Allah'a dua ediyorum” dedi. Ebû Cehil cevaben: “Ey Muhammed! İlahlarımızla ilişkimizi kesen sen değil misin! Bir de tutmuş tebliğ ettiğin şeye inanıp şahitlik etmemizi mi bekliyorsun. Tamam, biz senin tebliğ ettiğine şahitlik ettik. Allah'a yemin olsun ki tebliğ ettiğin şeyin gerçek olduğunu bilsem, sana tabi olurum” dedi. Rasûlullah bu konuşmadan sonra ayrıldı. Ebû Cehil bana döndü ve: “Yemin olsun ki söylediği şeyler gerçektir. Fakat beni ona inanmaktan bir şey alıkoyuyor. O da şu ki: “Benî Kusay¹⁵² dedi ki, “hicabe”¹⁵³ bizim görevimizdir dediler, biz: “Evet” dedik. Kabul ettik. Sonra “sikaye”¹⁵⁴ bizim dediler. Biz: “evet”, sonra “nedve”¹⁵⁵ bize ait dediler, biz: “evet” dedik, sonra “livâ”¹⁵⁶ bizim dediler biz: “evet” dedik. Sonra onlar yemek yedirdi biz de yedirdik. Her konuda at başı gider olduk. Şimdi de “bizden nebi çıktı” diyorlar. Yemin olsun ki, biz bunu yapamayız” dedi.¹⁵⁷

Hz. Aişe: “Rasûlullah Kureyş eşrafından birisi ile karşılaştı. Onun, Müslüman olmasını gönülden istiyordu. Kendisini İslam'a davet etti. “Bu kişinin kim olduğu ile ilgili farklı rivayetler vardır. Bu kişi Velid b. Muğire olduğunu söyleyenler olduğu gibi Ebû Cehil'in de içinde olduğu bir gruba İslam'ı anlatıyordu, bu yüzden bu bir kişi değil bir gruptu diyenler de vardır. Temel kaynaklardan İbn İshâk; grup değil bir

¹⁵² Kusay: Hz.Peygamber'in beşinci göbekten dedesidir. Kureyş'i yeniden birleştiren, birliği sağlayan, Huzaa kabilesinden yönetimi çekip alan, yönetimi Mekke'ye getiren kişidir. Ka'b ibn Lüey'in kavmi tarafında ilk meliklik payesi verilen oğludur. O dönem için önemli olan Hicâbe, Sikâye, Rifâde, Nedve, Liva görevlerini elinde bulundurmaktadır. Mekke ondan sorulurdu. Bkz. Muhammed Yusuf Kandehevî, *Hayatü's-Sahabe*, C. I, Dimaşk 1983, s. 84, n. 1, Ayrıca bkz. Sarıçam, “Hz. Muhammed'in Peygamber Olarak Gönderildiği Ortam” *Diyanet İlmî Dergi-Özel Sayı*, s. 10.

¹⁵³ Hicâbe: Kâbe'nin anahtarlarını taşıma görevi ki, bu görevi alanlardan başkası Kâbe'ye girememektedir. Kandehevî, *a.g.e.*, C. I, s. 84, n. 2.

¹⁵⁴ Sikâye: Hac mevsiminde hacılara su dağıtılması görevi. Kandehevî, *a.g.e.*, C. I, s. 84, n. 3.

¹⁵⁵ Nedve: Kusay'ın kurduğu Kureyş'in müşâvere meclisidir ki oraya Dâru'n-Nedve denir. Kandehevî, *a.g.e.*, C. I, s. 84, n. 4.

¹⁵⁶ Liva: Harb sancağıdır ve onu Kusay taşır ya da uygun gördüğü birine taşıtırırdı. Kandehevî, *a.g.e.*, C. I, s. 84, n. 5.

¹⁵⁷ Vâkidî, *Megâzi*, C. I, s.30; Kandehevî, *a.g.e.*, C. I, s. 83-84.

kişi idi bu kişi de Velid ibn Muğîre idi. Enes ve Ebû Malik ise bu kişi Ümeyye b. Halef idi diyorlar. Hz. Aişe ve Mücahid ise bu, Kureyş'in seçkin insanlarından oluşan bir meclis idi ki bu mecliste Ebû Cehil bin Hişam, Utbe bin Rabia ve Ümeyye İbn Halef vardı, dediler. Hz. Peygamber onlara "Getirdiğim şey güzel değil mi?" diyor onlar da: "Allah'a yemin olsun ki güzel" diyorlardı.¹⁵⁸

Hz. Peygamber (s.a.v.)'e tâbi olanlar sürekli bir artış gösteriyordu. Fakat yeni dine girenlerin hemen hemen hepsi ya köle, ya azatlı köle, ya da Mekke dışındaki Kureyşlilerden oluşuyordu. İslam'a girenler Kureyşlilerinden olsalar bile, nüfuzlu bir aileden gelen, fakat kendileri nüfuzlu olmayan ve İslam'a girişleriyle ailelerinin ve akrabalarının düşmanlıklarını üzerine çeken zayıf kişiler oluyordu. Abdurrahman, Hamza ve Erkam istisna idi; fakat onlar da lider konumunda olmaktan uzaktılar. Bu nedenle Peygamber (s.a.v.) içlerinden birinin hatta amcası Ebû Talib'in bile kendisine ulaşmaya yanaşmadığı Kureyş ileri gelenlerinden hiç olmazsa bir kaçını kazanmak istiyordu. Eğer Ebû Cehil'in amcası gibi güçlü bir şahsiyetin –ki Velid hem Mahzumilerin şefi hem de Kureyşlilerin gayri resmi şefi idi- desteğini kazanırsa davetini daha kolay bir şekilde yapabilecekti. Velid aynı zamanda diğer Kureyş liderlerine göre daha anlayışlı ve tartışmaya açık bir kimse idi ve bir gün Peygamber (s.a.v.) Velid ile yalnız konuşabileceği bir fırsat buldu. Fakat onlar sohbeta dalmışken henüz İslam'a girmiş kör bir adam yanlarından geçti; Peygamber (s.a.v.)'in sesini duyunca durup kendisine Kur'an'dan bir bölüm okumasını istedi. Biraz sabırlı olması ve uygun bir zaman beklemesi istendiğinde kör adam o kadar ısrar etti ki, sonunda Hz. Peygamber hiddetlendi ve yüzünü çevirdi. Sohbeti yarıda kesilmişti fakat bu bölünme hiçbir kayıba neden olmadı. Çünkü Velid mesaja ümitsiz denilebilecek kadar kapalıydı. O anda şu sözlerle başlayan yeni bir sure nazil oldu: "(Peygamber) âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve geri döndü. (Rasûlüm! Onun halini) sana kim bildirdi! Belki o temizlenecek yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecekti. Kendini sana muhtaç görmeyene gelince, sen ona yöneliyorsun. Oysaki onun temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin. Fakat koşarak ve (Allah'tan) korkarak sana gelenle de ilgilenmiyorsun"¹⁵⁹

---

¹⁵⁸ Şamî, *a.g.e.*, C.II, s. 556-557.

¹⁵⁹ Abese Sûresi, 80/1-10.

Bundan kısa bir süre sonra Velid kendini beğenmişliğini şu sözlerle ortaya koymuştur: “Ben Kureyş’in en üstünü olduğum halde bana gelmiyor da Muhammed’e vahiy geliyor. İkimiz de iki şehrin iki büyüğü olduğumuz halde o ne bana ne de Sakif’in reisi Ebû Mes’ud’a gelmiyor da ona mı geliyor?”¹⁶⁰ Hz. Peygamber’e inanmayanlara göre Kur’an ya Mekke’nin zenginlerinden Velid b. Muğire’ye veya Taif’in zenginlerinden Urve es Sakafi’ye indirilmeliydi. Bir başka zaman da Velid b. Muğire şöyle demişti: Kureyş’in büyüğü ve efendisi olan ben yahut Sakif’in ulusu Ebû Amr b. Umeyr es-Sakafi dururken Kur’an Muhammed’e mi inecek? Zaten bu söz üzerine şu ayet nazil olmuştu: “Ve dediler ki: Bu Kur’an iki şehirden bir büyük adama indirilseydi olmaz mıydı?” Hâlbuki Allah nazarında yükseklik, zenginlik veya soylulukla değil, takva iledir. Kaldı ki Hz. Muhammed, soy itibariyle de onların en şerefli idi. Yalnız anneden ve babadan yetim kalmıştır ve zengin de değildir.¹⁶¹

Başka bir rivayette “Söylediklerimde bir kötülük görüyor musunuz” diyor onlar da: “Hayır” diyorlardı şeklinde geçmektedir. Tam bu esnada âmâ olan Ümmü Mektum geldi. Hz. Peygamber’in onlarla meşgul olduğunu bilmediği için sürekli bir şeyler soruyordu. Birden Kur’an’dan bir bölüm okuyup ne anlama geldiğini sordu. Hatta “Ya Rasulallah! Beni irşad et. Allah’ın sana öğrettiklerinden bana da anlat” dedi. Hz. Peygamber’in canı sıkıldı. Abdullah İbn Mektum’un böyle yapması onların Müslüman olmasını çok isteyen Hz. Peygamber’i işinden alıkoyuyordu. Ümmü Mektum sorularını arttırınca Hz. Peygamber onu bırakıp diğerleriyle ilgilenmeye devam etti. Bu durum sebebiyle Allah Hz. Peygamber’i itâb etti ve Kur’an’ın sekseninci suresi olan “Abese” suresi nazil oldu. Bu ayetler nazil olunca Hz. Peygamber Abdullah Ümmü Mektûm’u çağırıp ona ikramda bulunup iltifat etti. Onu on üç defa Medine’ye kendi yerine vekâlet etmek üzere bıraktı. Ayrıca o her geldiğinde ridâsını onun altına serer ve “merhaba Rabbimin kendisi sebebiyle beni itâb ettiği kişi” diye takılırdı.¹⁶²

Ebû Cehil bazen Hz. Peygamber’in yanına gelip okuduğu Kur’an’ı dinler, sonra yanından ayrılırdı. Ama ona inanmaz, onu tasdik etmezdi. Kur’an’ı

¹⁶⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 15; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 134; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 73; Halebî, *İnsânu’l-Uyûn*, C. I, s. 301; Lings, *a.g.e.*, s. 70.

¹⁶¹ Zuhuf Süresi, 43/31.

¹⁶² Şamî, *a.g.e.*, C. II, s. 556-557; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 319-320.

dinlemesine ve hoşuna da gitmesine rağmen Rasûlullah'a sözleriyle eziyet etmekten vazgeçmezdi. Başkalarını da Allah yolundan caydırmıştır. Yaptıkları hakkında herhangi bir rahatsızlık duymayacak kadar da kibirli olduğunu her fırsatta göstermiştir. Hz. Peygamber'in durumuyla ilgili umursamaz bir tavır takınmışken şu ayetler nazil oldu: "İşte o, (Peygamber'in getirdiğini) doğru kabul etmemiş, namaz da kılmamıştı. Aksine yalan saymış ve yüz çevirmişti. Sonra da çalım sata sata yürüyerek kendi ehline (taraftarlarına) gitmişti. Lâyıktır (o azap) sana, lâyık! Evet, lâyıktır sana (o azap) lâyık! İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır!"¹⁶³ Zira Ebû Cehil ilk günden itibaren Mescid-i Haram'da Hz. Peygamber'i namaz kılariken görünce engel olmaya çalışmış elinden gelen hakareti yapmıştır.¹⁶⁴

Hulafâ-i Raşidin'in sonuncusu Hz. Ali'den gelen bir rivâyete göre, Ebû Cehil, Peygamber (s.a.v)'e: "Biz seni yalanlamıyoruz, senin getirdiğin mesajı yalanlıyoruz" dedi de Allah "Bu insanların söylediklerinin, seni gerçekten üzdüğünü pek ala biliyoruz. Ama unutma ki, onların yalanladığı sen değilsin. Fakat o zalimler açıkça Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar"¹⁶⁵ ayetini indirdi.

---

¹⁶³ Kıyame Sûresi, 75/31-36.

¹⁶⁴ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s.126; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 111-112.

¹⁶⁵ En'am Sûresi, 6/33; Tirmizî, *Câmiu'l-Kebîr*, Kur'an Tefsiri, 7 (3064).

İKİNCİ BÖLÜM

ALENÎ TEBLİĞ SONRASI EBÛ CEHİL

Hız. Muhammed alenî tebliğe başladıktan hemen sonra Ebû Cehil düşmanlık için hiç peşinden ayrılmamıştır. Onun düşmanlığı diğerlerininkinden biraz farklıdır. Planlı, bilinçli, duruma göre tavır almasını bilen bir düşmanlıktır.

1. EBÛ CEHİL'İN HZ. MUHAMMED'İ TÂCİZİ

Ebû Cehil'in Hız. Peygamber'e secde halindeyken zarar verme niyeti ile ilgili birçok rivayet söz konusudur. Bunların hepsi birbirine benzemekle beraber farklı zamanlarda yapılan teşebbüsler olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple buraya bu farklı rivayetlerin hepsini alacağız.

Bir zaman Hız. Muhammed, Hız. İbrahim'in makamında namaz kılariken Ebû Cehil O'na rastladı ve: "Ya Muhammed! Ben seni bundan men etmedim mi?" dedi. Hız. Peygamber (s.a.v.) ona çıkıştı ve ağır sözler söyleyip tehdit etti. Ebû Cehil "Ey Muhammed! Beni ne ile tehdit ediyorsun? Bana bak! Allah'a yemin olsun ki ikimizin arasında, bu vadide taraftarı en çok olan kişi benim" demişti.¹⁶⁶

Başka bir rivayette ise Ebû Cehil'in "ben seni bundan men etmedim mi?" sözü sonrası Hız. Peygamber Ebû Cehil'in boğazına yapıştı bir taraftan onu sallıyor ve bir taraftan şöyle diyordu: "Layıktır sana azap layık. Evet, layıktır sana layık!"¹⁶⁷ Ebû Cehil ise: "Beni tehdit mi ediyorsun? Allah'a yemin olsun ki sen ve Rabbin hiçbir şey yapamazsınız. Ben şu iki dağ arasında yürüyen insanların en şerefliyorum" diyordu. Bu çıkışmaya rağmen Ebû Cehil cahilliğinden vazgeçmedi tam tersine düşmanlığı daha fazla arttı.¹⁶⁸

Yine bir gün Ebû Cehil yanındakilere: "Gözünüzün önünde Muhammed'in yüzü toza toprağa bulansın ister misiniz?" Onlar da "Tabikî isteriz" dediler. "Lat ve Uzza'ya yemin olsun ki, onu görür görmez secdede iken boynuna basacağım ve yüzünü toza toprağa bulayacağım" dedi. Tam bu sırada Hız. Peygamber geldi, namaza durdu. Ebû Cehil boynuna basmak için ona doğru gitti. Herkesin gözü

¹⁶⁶ ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, C. II, s. 154; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 126.

¹⁶⁷ Kıyame Sûresi, 75/34-35.

¹⁶⁸ Begavî, *Tefsîr*, C. VIII, s. 287; Suyûtî, *Dürri'l-Mensûr*, C. XV, s. 138.

önünde aniden ellerini yüzüne kapatarak geri döndü. “Noldu sana Ya Ebâ'l-Hakem!” dediler. Ebû Cehil “O’nunla benim aramda ateş dolu bir çukur ve bir canavar vardı. Bundan dolayı geri döndüm” dedi. Konuyla ilgili olarak Allah Rasûlü (s.a.v.) dedi ki: “Eğer daha fazla yaklaşırsa idi melekler onu parçalayacaklardı”¹⁶⁹

Başka bir rivayette, Abbas b. Abdülmuttalib şunları anlatır: “Bir gün Mescid-i Haram da idim. Lanetli Ebû Cehil gelip şöyle dedi: “Allah’a borcum olsun. Eğer Muhammed’i secde halinde görürsem boynuna basacağım!” Oradan ayrılıp Rasûlullah’ın yanına vardım. Ebû Cehil’in söylediklerini kendisine bildirdim. O da öfkelenerek evden çıkıp Mescid-i Haram’a geldi. Kapıya gitmeden acele ile duvardan içeriye atladı. Bugün kavga günüdür, deyip peştemalimin ucunu (eteğimi) bağladım. Allah Rasûlü (s.a.v.), Mescid-i Haram’a girip: “Yaratan Rabbinin adıyla oku. O ki, inşam kan pıhtısından yaratmıştır” ayetlerini okumaya başladı. Ebû Cehil ile ilgili: “Hayır, insan azar, kendini zengin gördüğü için”¹⁷⁰ mealindeki ayete geldiğinde oradakilerden biri, Ebû Cehil’e: “Ey Ebâ'l-Hakem! İşte bu Muhammed’dir” dedi. Söyleyen kişi onu harekete geçirmeye çalışıyordu. Ebû Cehil de: “Benim gördüklerimi görmüyor musunuz? Allah’a andolsun ki semanın ufukları benim üzerime kapandı!” dedi. Rasûlullah (s.a.v.) da okumakta olduğu Alâk Sûresi’nin sonuna vardığında secdeye kapandı. İbn Abbas diyor ki eğer Hz.Peygamber (s.a.v.) dua etseydi, Rabbimiz onun bu duasına icabet edecekti cevap verecekti. Ayrıca Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki: “O anda semadan başları gökte ayakları yerde oniki zebani indi. Eğer Ebû Cehil yapmak istediği şeyi yapsaydı halkın önünde onu paramparça edeceklerdi.”¹⁷¹

Ebû Cehil; “Muhammed’i Kâbe yanında namaz kılariken görürsem, mutlaka boynuna basarım!” deyip de onun bu sözleri Rasûlullah’a ulaştınca kendinden gayet emin bir şekilde: “Eğer böyle yaparsa melekler onu, göz göre göre yakalarlar” dedi.¹⁷²

Ebû Hüreyre’nin rivayetine göre bir defasında Ebû Cehil: “Muhammed sizin aranızda yüzünü yere sürer mi?” şeklinde soru sorarak Hz. Peygamber’i kendince

¹⁶⁹ ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm* C. II, s. 151; Fûri, *a.g.e.*, s. 69-70.

¹⁷⁰ Alak Sûresi, 96/ 1-2.

¹⁷¹ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s.126.

¹⁷² Buhârî, *Tefsir*, 96, Müslim, *Münafikun*, 38; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s.126; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, C. II, s.152; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, C. IX, İstanbul 1992, s. 328.

oradakilerin nezdinde küçültmeyi amaçlıyordu. Yanındakiler “evet” dediler. Bu sefer Ebû Cehil: “Lat ve Uzza’ya yemin ederim ki, eğer onu bu şekilde namaz kılarken görürsem boynuna basar, yüzünü de toprağa sürerim!” dedi. Hz Peygamber Kâbe’ye gelip namaz kılmaya başlayınca boynuna basmak için yanına yaklaştı. Ama aniden eliyle kendini korumaya çalışarak gerisin geri kaçmaya başladı. Oradakiler: “Sana ne oldu?” diye sorduklarında şöyle dedi: “Benimle Muhammed arasında ateş hendeği, korku ve kanatlar gördüm”¹⁷³ Rasûlullah (s.a.v.), buyurdu ki: “Eğer bana yaklaşıyorsa, melekler onu paramparça ederlerdi”¹⁷⁴

Müfessirler: “Burada namazdan maksat, öğle namazıdır” demişlerdir ki bu, İslâm'da cemaatle kılınan ilk namazdır. Ebû Bekir, Ali ve ilk Müslümanlardan bir cemaat beraberdi. Bunlar, namaz kılarlarken Ebû Talib, oğlu Cafer’le beraber uğramıştı. Ona: “Haydi amcanın oğlunun yanında sende kıl dedi” ve kendisi sevinerek gitti ve Ebû Talib şu beyitleri söylüyordu:

*“Ali ve Cafer benim güvendiklerimdirler,
Zamanın sıkıntısı ve şiddeti esnasında,
Vallahi ben o peygamberi yardımsız bırakmam,
Benim soyumdan olan da bırakmaz.
Bırakmayın, yardım edin oğluna amcanızın,
Amcalarınız arasından ana-baba bir kardeşimin”*

Resulullah da bu destek ile sevinmişti.¹⁷⁵

Bir gün Peygamber (s.a.v.), Beytullah’ın yanında durup namaz kılıyordu. Ebû Cehil ve arkadaşları Hicr’de Peygamber (s.a.v.)’e yakın bir yerde oturuyorlardı. Bu kişiler; Ebû Cehil b. Hişam, Şeybe b. Rebia, Utbe b. Rebia, Ukbe b. Ebi Muayt, Ümeyye b. Halef ve daha başka iki kişiden oluşan yedi kişilik bir topluluktu. Bir gün önce bir dişi deve boğazlanmıştı; onun dölyatağı ve işkembesinin pisliği, tersi, yakın bir yerde bulunuyordu. Hz. Peygamber secdesini uzattı. Müşriklerin içinde bulunan Ebû Cehil: “Görmüyor musunuz şu gösterişçiyi? Hanginiz varıp filan oğullarının boğazlanan devesinin dölyatağını, işkembe içindeki tersini, kanını getirir ve secdeye vardığı zaman Muhammed’in iki omuzunun arasına koyar?” diye sordu. Ukbe b. Ebi

¹⁷³ Buhârî, *Tefsîru Sure-i Alak*, 96/4; Müslim, *Münafikûn*, 38; Tirmizî, *Câmiu’l-Kebîr*, Tefsir-i Sure-i İkra’, 1; Ahmet b. Hanbel, I, 368, II, 370; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 112-113; Yazır, *a.g.e.*, C. IX, s. 328.

¹⁷⁴ Müslim, *Münafikûn*, 38; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 112-113; Yazır, *a.g.e.*, C. IX, s. 328.

¹⁷⁵ Yazır, *a.g.e.*, C. IX, s. 329.

Muayt “Ben yaparım” dedi. Hemen kalktı. Dölyatağını, işkembe içindeki tersini alıp getirdi. Hz. Peygamber’in secdeye varmasını bekledi. Secdeye vardığı zaman, Peygamber (s.a.v.)’in iki omuzunun arasına koydu. Müşrikler gülüşmeye başladılar. Katıla katıla gülmekten, (yere yıkılmamak için) birbirlerine dayandılar!¹⁷⁶

Bu olayı bize anlatan Abdullah b. Mesud: “ Allah Rasulü (s.a.v.) secdeden ayrılmıyordu. Ben ise hiçbir şey yapamıyordum. Öylece dikilip kalmıştım. Konuşamıyordum. Beni koruyacak bir kavmim bile yoktu.¹⁷⁷ Nihayet, birisi gidip Fâtıma’ya haber verdi. Fâtıma o zaman küçük bir kızdı. Koşarak geldi. Resûlullah (s.a.v.)’in üzerinden, onları alıp attı. Bunu yapanlara beddua etti. Ağır sözler söyledi. Onlar Fâtıma’ya hiçbir karşılık vermediler. Hz. Peygamber, her zaman olduğu gibi, secdesini tamamlayıp başını kaldırdığı ve namazını bitirdiği zaman, Beytullah’a yöneldi. Sesini yükselterek içlerinde: Ebû Cehil, Ümeyye b. Halef, Utbe b. Rebia, Şeybe b. Rebia, Ukbe b. Ebi Muayt’ın da bulunduğu yedi kişiye beddua etti.¹⁷⁸

Resûlullah (s.a.v.)’in üç kere: “Ey Allahım! Kureyş’i sana havale ediyorum. Ey Allahım! Kureyş’i sana havale ediyorum! Ey Allahım! Kureyş’i sana havale ediyorum! Ey Allahım! Kureyş’ten şu topluluğu sana havale ediyorum! Ey Allahım! Ebû Cehil Amr b. Hişam’ı sana havale ediyorum! Ey Allahım! Utbe b. Rebia’yı sana havale ediyorum! Ey Allahım! Şeybe b. Rebia’yı sana havale ediyorum! Ey Allahım! Ukbe b. Ebi Muayt’ı sana havale ediyorum! Ey Allahım! Ümeyye b. Halef’i sana havale ediyorum! Ey Allahım! Velid b. Utbe’yi sana havale ediyorum! Ey Allahım! Umâre b. Velid’i sana havale ediyorum!” şeklinde aleyhlerinde beddua ettiğini işittikleri zaman, onların gülmeleri, gülüşmeleri birden kesiliverdi. Sonra Ebû Cehil’e hitaben: “Allah’a yemin olsun ki, Allah senin üzerine kesinlikle bir felaket indirecek” dedi.¹⁷⁹

Hz. Peygamber’in kendi aleyhlerinde beddua etmesi çok ağırlarına gitti. Çünkü kendileri de, bu beldede yapılacak duanın muhakkak kabul olunacağı inancında idiler. Bunun için, Peygamber (s.a.v.)’in aleyhlerindeki duasından

¹⁷⁶ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 331-333.

¹⁷⁷ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 125; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 333-334.

¹⁷⁸ el-Beyhakî, *Delail*, C. II, s. 279; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, C. II, s.2; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 334.

¹⁷⁹ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 125; Fûri, *a.g.e.*, s. 79.

koruktular.¹⁸⁰ Abdullah b. Mes'ud diyor ki: Bedir günü hepsinin Bedir kuyusuna atıldığını gördüm. O gün Allah Rasulü: “Ashâbu'l-Galîb¹⁸¹ lanete uğradı” dedi.¹⁸²

Bir defasında Resûlullah (s.a.v.) Mescid-i Haram'dan çıktı. Ebu'l-Bahterî'ye rastladı.¹⁸³ Ebu'l-Bahterî'nin elinde bir sopa vardı. Ona dayanıyordu. Ebu'l-Bahterî, Peygamber (s.a.v.)'i görünce, onun hali hiç de boşuna gitmedi. Kendisini tutup: “Gel! Bana söyle bakayım, sana ne oldu?” dedi. Peygamber (s.a.v.): “Bırak beni gideyim!” buyurdu. Ebu'l-Bahterî: “Bana başına ne geldiğini anlatmadan seni bırakmam!” dedi. Peygamber (s.a.v.), Ebu'l-Bahterî'nin ısrarına karşı: “Ebû Cehil benim üzerime pislik atılmasını istedi” diyerek, olanı biteni haber verdi. Bunun üzerine, Ebu'l-Bahterî: “Haydi, gel benimle birlikte mescide!” dedi. Peygamber (s.a.v.) gelmek istemeyince, Ebu'l-Bahterî tutup onu zorla mescide soktu. Mescid'e girince, Ebû Cehil'e dönüp: “Ey Ebû'l-Hakem! Muhammed'in üzerine pislik atılmasını sen mi emrettin?” diye sordu. Ebû Cehil: “Evet!” der demez, elindeki sopayı kaldırıp Ebû Cehil'in başına vurdu! Orada bulunan adamlar; Ebû Cehil'in mensup bulunduğu Mahzumoğullarıyla Ebu'l-Bahterî'nin mensup bulunduğu Esed b. Abduluzzoğulları, yerlerinden sıçrayıp birbirlerinin üzerine atıldılar. Ebû Cehil: “Yazıklar olsun sizlere! Sizin şu davranışınız kimin işine yaramıştır? Muhammed ancak aranıza düşmanlık sokup kendisinin ve ashabının kurtulmasını istiyor” diyerek bağırdı.¹⁸⁴

Ebû Cehil bir gün: “Ya Muhammed! Atalarımızdan ölmüş olan iki üç kişiyi geri getir bakalım. Çünkü iddia ettiğine göre sen Allah katında İsa (a.s.)' dan daha sevimlisin, zira o bunu yapıyordu” dedi. Hz. Peygamber: “Allah bana bu yetkiyi vermedi” dedi. Yine “Rüzgârı emrimize ver. Bizi bir günde Şam'a götürsün bir günde de geri getirsin. Çünkü yolun uzunluğu bize zahmet veriyor. Ayrıca iddia

¹⁸⁰ el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 341, C. III, s. 82-83; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s.125; Fûri, *a.g.e.*, s. 79

¹⁸¹ Ashâbu'l-Galîb: Bedir kuyusuna atılanlar.

¹⁸² Buhârî, *Kitâbu'l-Vudû*, 74 (102); Buhârî, *Cihad ve Siyer*, 97(145); Buhârî, *Cizye*, 21 (26); el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 82-83; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 341, C. III, s. 82-83; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 125; Fûri, *a.g.e.*, s. 79.

¹⁸³ Ebu'l Bahterî'nin, bazı kaynaklarda Hâşim olarak da geçen babası ile annesi Ervâ bint Hâris'in soyu Kusay'da Hz. Peygamber'in soyu ile birleşir. Ebu'l-Bahterî Câhiliye döneminde Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden biriydi. Hz. Peygamber İslâmiyet'i açıktan tebliğ etmeye başladığı zaman onu bu davadan vazgeçirmesi için amcası Ebû Tâlib'e başvuran Kureyşliler arasında o da vardı. Ancak onu önemli kılan, Kureyş kabilesinin müslümanlara karşı ilân ettiği boykot sırasında akrabalık bağları sebebiyle tavrını müslümanlardan yana koyması ve boykot metnini Kâbe'nin duvarından indirenler arasında olmasıdır. İrfan Aycan, “Ebû'l-Bahterî, Âs b. Hişâm”, *DİA*, C. X, İstanbul 1994, s. 296.

¹⁸⁴ Buhârî, *Sahih*, C. I, s. 65 (131, 132); Buhârî, *Cizye*, 21 (26), Buhârî, *Kitâbu'l Vudu*, 73 (27) Müslim, C. III, s. 1418; Ahmed b. Hanbel, C. I, s. 393, 417; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 331-337.

ettiğine göre sen Allah'ın yanında Süleyman'dan daha sevimlisin. Zira o rüzgâra emrediyor bir aylık mesafeyi bir sabah ve akşam kat ediyordu” dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): “Ben buna güç yetiremem” dedi. Ebû Cehil: “Madem bu istediklerimizden hiç birini yapamıyorsan neden ilahlarımızı kötülüyorsun” dedi.¹⁸⁵

Yine aynı minvalde Abdullah İbn Ümeyye: “Rabbinin katında bir mucize göstermelisin. Ya da altından bir evin olsun ya da içinde nehirler akan üzüm ve hurma bahçen olsun. Zemzemin yerine bize bir kaynak çıkart. Üzerimize bolca yağmur yağdır veya üzerimize karanlığı çökert. Ya da biz seni izlerken gökyüzüne çık, oradan okuyacağımız bir kitap getir ki sana inanalım” dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): “Bütün bunlar benim elimde değil, beni yaratanın elindedir” dedi. Bütün bu taleplerden sonra şu ayet-i kerimeler nazil oldu: “Onlar: Dediler ki, bizim için yerden bir kaynak fişkırtmadıkça sana asla inanmayacağız. Veya senin hurma bahçen veya üzüm bağı olmalı; öyle ki içlerinden gürül gürül ırmaklar akıtmalısın. Yahut iddia ettiğin gibi üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın veya Allah'ı ya da melekleri gözümüzün önüne getirmelisin. Yahut da altın bir evin olmalı, ya da göğe çıkmalısın. Bize okuyacağımız bir kitap getirmediğin göğe çıktığına da asla inanmayız. Deki: Rabbimi tenzih ederim. Ben sadece bir beşer, bir elçiyim.”¹⁸⁶

Bir gün Hz. Peygamber (s.a.v.), Kâbe'yi tavaf ederken, Hicr mevkiinde Ukbe b. Ebi Muayt, Ebû Cehil Amr b. Hişam ve Ümeyye b. Halef oturuyordu. Hz. Muhammed (s.a.v.) onların hizasından geçerken laf attılar. Bu laflardan Peygamber (s.a.v.)'in hoşlanmadığı, yüzünden belli oluyordu. Bunun üzerine Hz. Osman ile Hz. Ebû Bekir aralarına aldılar. Bütün tavafları birlikte el tutuşarak yaptılar. Ebû Cehil ve arkadaşlarının hizasına geldikleri zaman, Ebû Cehil, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e: “Vallahi, deniz bir kıl parçasını ıslatacak suya malik buldukça, sen atalarımızın tapa geldikleri tanrılara tapmaktan men ettiğin müddetçe, seninle barışmayacağız!” dedi. Hz. Peygamber de: “Ben de öyle!” dedi. Sonra, tavafın üçüncü bölümünü de öylece yapıp dördüncü bölümünü yapmaya geldiği zaman, Ebû Cehil yerinden sıçradı ve Hz. Muhammed (s. a.v.)'in yakasını tutmak istedi. Bu işe kalkışınca, itilip arkası üzerine düşürüldü. Hz. Ebû Bekir Ümeyye b Halef'i, Peygamber (s.a.v.) de Ukbe b. Ebi Muayt'ı defetti. Onlar oradan uzaklaşınca, Hz. Peygamber ayakta

---

¹⁸⁵ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s.126.

¹⁸⁶ İsra Sûresi, 17/90-93.

durarak, onlara: “Vallahi, size âcîl azab mubah oluncaya kadar siz bundan vazgeçmeyeceksiniz! Sizler, Peygamberiniz için, ne kötü kavimsiniz!” buyurduktan sonra evine döndü.¹⁸⁷

Hiz. Ebû Bekir ile Hiz. Osman Hiz. Peygamber’i evine kadar takip ettiler, arkasından gittiler. Peygamber (s.a.v.), kapısının önünde durarak onlara: “Sevinin ki, hiç şüphesiz Yüce Allah dinini açıklayacak üstün kılacak; Peygamberine yardım edecektir. Şu gördüğünüz kişiler, Yüce Allah’ın sizin ellerinizle tez vakitte boğazlayacağı kimselerdendir!” dedi. Hiz. Osman: “Vallahi, ben onları Yüce Allah’ın bizim ellerimizle boğazladığını gördüm!” demiştir.¹⁸⁸

Başka bir seferinde Kureyş eşrafı Kâbe’nin Hicr diye anılan yerinde toplanarak Hiz. Muhammed (s.a.v.) i konuşmaya başladılar: “Biz, bu adamın işinde sabrettiğimiz kadar, hiçbir şeye sabretmedik! O, baba ve atalarımıza dil uzattı, dinimizi yerdî, topluluğumuzu bölüp dağıttı, ilahlarımıza hakaret etti, biz onun yapmış olduğu bu kadar ağır şeylere hep katlandık durduk” dediler. Onlar böyle konuştukları sırada idi ki, Hiz. Muhammed (s.a.v.) göründü, yürüyerek geldi. Hacerü’l-Esved’i istilam ettikten sonra, Kâbe’yi tavaf ederken, yanlarından geçti. Yanlarından geçerken, Hiz. Peygamber’e laf attılar. Müşriklerin bu hareketine Allah Rasulü’nün kızdığı, yüzünden belli oluyordu. Tavafa devam etti. İkinci ve üçüncü kere, yanlarından geçtiği sırada, yine aynı şekilde laf attılar. Bu hareket Hiz. Muhammed (s.a.v.)’i çok kızdırdı. Hiz. Peygamber durdu, sonra da: “Ey Kureyş cemaatı! İştıyor musunuz? Varlığım Kudret Elinde bulunana yemin ederim ki, hakkınızda öğrendiğim helak haberiyle geldim! Siz helak edeceğim!” buyurunca, onlar tutula kaldılar, başlarına kuş konmuş gibi başlarını önlerine eğip, kımıldayamadılar. Hatta bundan önce Rasûlullah’a karşı onların en şiddetli davrananı olan Ebû Cehil bile, bulabildiği en güzel, en yumuşak sözleri kullanıp: “Ey Kasım’ın babası! Geç git, doğru yolda olduğun halde git! Vallahi, sen cahil bir kişi değilsin!” dedi. Bunun üzerine, Hiz. Peygamber onların yanından ayrıldı.¹⁸⁹

¹⁸⁷ İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyumu’l-Eser*, (thk. Muhammed el-İyd Hatravî, Muhyiddin Müstü), C. I, Medine 1992, s. 194-195; Halebî, *İnsânu’l-Uyûn*, C. I, s. 472; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 473-474.

¹⁸⁸ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 473-474.

¹⁸⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 309, 310; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. II, s. 218; Taberî, *Tarih*, C. II, s. 223; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 276; ez-Zehabî, *Târihu’l-İslâm*, C. II, s. 165; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 320- 322; Lings, *a.g.e.*, s. 64.

Ertesi günü, Kureyş müşrikleri yine Hicr'de toplandılar. Birbirlerine: “Onun yaptıklarını görüyor ve hep birbirimize anlatıyoruz. Fakat o karşımıza geçip hoşlanmadığımız şeyleri tekrarladığı zaman kendisini serbest bırakıyoruz!” diye kendi aralarında konuşurlarken Hz. Muhammed (s.a.v.) çıkageldi. Hemen, oldukları yerden sıçrayıp Allah Rasulünün (s.a.v.)'in çevresi sardılar. İlahları ve dinleri hakkındaki kendisinin sözlerini hatırlatarak “Şöyle şöyle söyleyen sen misin?” dediler. Hz. Peygamber: “Evet! Bunları söyleyen benim” deyince içlerinden birisi O'nun yakasına yapıştı. Hz. Ebû Bekir hemen kalkıp Rasûlullah (s.a.v.)' in önünde durdu ve “Yazıklar olsun size! Siz bir adamı “Rabbim Allah” diyor diye öldürecek misiniz?” deyince, uzaklaştılar. Müşrikler, Hz. Ebû Bekir'i de, o gün saçlarından ve sakalından çekerek yaraladılar.¹⁹⁰

Bir gün “Şüphesiz Zakkum ağacı günahkârların yemeğidir. O karınlarda maden eriyiği gibidir ve suyun kaynaması gibi kaynar”¹⁹¹ ayeti nazil olunca Ebû Cehil alaya almak için “Ey Kureyş topluluğu! Ben sizin için zakkum'u getireceğim dedi ve tereyağı ve hurma getirdi. “Gelin yiyin zira biz bundan başka bir “zakkum” bilmiyoruz” dedi. Allah Teâla işin aslını hemen beyan etti ve “Zira o cehennemın en dibinde yetişen bir ağaçtır. Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir”¹⁹² ayeti nazil oldu bunu duyan Kureyşliler “Ateşte ağaç ha?” deyip alaya almaya ve gülmeye başladılar. Cevap gecikmedi “Sonra zakkum yemeğinin üzerine onlar için, kaynar su karıştırılmış bir içki vardır”¹⁹³ Bu ayetten sonra “Susamış develerin suya saldırışı gibi ondan içeceksiniz”¹⁹⁴ ayeti nazil oldu.

Başka bir rivayette de “Sonra siz ey sapıklar yalancılar! Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyeceksiniz”¹⁹⁵ ayeti nazil olunca Ebû Cehil: “Bize tereyağı ve hurma getirin” dedi. Sonra: “Yiyin. İşte bu zakkumdur” dedi. Bu sözün üzerine şu ayet indi: “Zakkum ağacı günahkârların yiyeceğidir”¹⁹⁶ Burada günahkârlardan kasıt da Ebû Cehil'dir.¹⁹⁷

¹⁹⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 309, 310; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. II, s. 218; Taberî, *Tarih*, C. II, s. 223; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 276; ez-Zehabî, *Megazi*, C. I, s. 165; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 320- 322.

¹⁹¹ Duhan Sûresi, 44/43-44.

¹⁹² Saffat Sûresi, 37/64-65.

¹⁹³ Saffat Sûresi, 37/67.

¹⁹⁴ Vakıa Sûresi, 56/55.

¹⁹⁵ Vakıa Sûresi, 56/51-52.

¹⁹⁶ Duhan Sûresi, 44/43.

¹⁹⁷ Belâzurî, *Ensâb*, C.I, s.127.

Ebû Cehil her fırsatta Allah'ın ayetlerini alaya alma gayretini sergiliyordu. Çünkü Hz. Peygamber'e "Biz seni yalanlamıyor, senin getirdiğin mesajı yalanlıyoruz" diyebiliyordu.¹⁹⁸ Allah da "Bu insanların söylediklerinin, seni gerçekten üzdüğünü pekâlâ biliyoruz. Ama unutma ki, onların yalanladığı sen değilsin. Fakat o zalimler açıkça Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar"¹⁹⁹ ayetini inzal ederek Peygamberine moral veriyordu.

Enes ibn Mâlik'ten rivayetle Ebû Cehil: "Yâ Allah, eğer bu Kur'ân, senin katından gelme hakkın kendisi ise, durma bizim üstümüze gökten taş yağdır yâhud bize acıtıcı bir azâb getir" dedi. Bunun üzerine "Hâlbuki sen içlerinde iken, Allah onları azaplandırıcı değildir. Onlar istiğfar ederlerken de Allah yine onları azâplandırıcı değildir. (Sen içlerinden çıktıktan sonra) Allah onlara ne diye azap etmeyecek? ayeti nazil oldu."²⁰⁰

Hâsılı Ebû Cehil'in istediği gibi o zaman o kâfirlerin başlarına taş yağdırılmaması veya diğer bir elemli azâb ile köklerinin kazınmaması, onların hak etmediklerinden değil, Allah'ın fazlından ve içlerinde Hz.Peygamber (s.a.v) varken veya istiğfar eden veya edecek olanlar bulunurken azap etmek istememesinden idi. Çünkü içlerinde peygamber varken veya istiğfar eden veya edecek olanlar bulunuyorken azap etmek, Allah'ın sünnetine uygun değildir.²⁰¹ Nitekim istedikleri elem verici azabı tatmışlardı.

2. EBÛ CEHİL'İN HZ. PEYGAMBER'İ ÖLDÜRMEYE TEŞEBBÛSÜ

Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden bazı kişiler Hz. Peygamber'i güneş battıktan sonra Kâbe'nin arkasında konuşmaya davet ettiler. Allah Rasulü (s.a.v.) İslam'ı kabul edecekleri konusunda umutlanmıştı. Onlar orada toplanıp kendisini peygamberlikten vazgeçirmek için türlü hakaret ve yersiz tekliflerde bulunmuşlar hatta ölümle tehdit etmişlerdi. Bundan sonra Allah Rasulü (s.a.v.) meclislerinden kalkıp derin bir üzüntü içinde evine gitmişti.²⁰² Kendisi ayrıldıktan sonra Ebû Cehil:

¹⁹⁸ Tirmizî, *Câmiu'l-Kebîr*, Kur'an Tefsiri, 7 (3064)

¹⁹⁹ En'am Sûresi, 6/33.

²⁰⁰ Enfal Sûresi, 8/33-34; Buhârî, *Tefsir*, 131 (169), Buhârî, *Tefsir*, 132 (170)

²⁰¹ Yazır, *a.g.e.*, C.IV, s. 227.

²⁰² İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 289-290; Taberî, *Camîu'l Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an (Tefsir'üt-Taberî)* (thk. Abdullah bin Abdu'l-Muhsin et-Türkî), C. XV, Kahire 2001, s. 87-90; Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmî'l-Kur'an*, C. X, Beyrut 2006, s. 128 -130; İbn Kesîr, *Tefsir-i Kur'an'il Azim*, (thk. Komisyon), C. III, Kahire 2000, s. 62-63; Suyûtî, *Dürri'l-Mensûr*, C. IV, s. 202-203.

“Ey Kureyş cemaatı! Görüyorsunuz ki, Muhammed dininizi ayıplamaktan, baba ve atalarınıza dil uzatmaktan, ileri gelenlerinizi akılsız saymaktan, ilahlarınıza dil uzatmaktan başka bir şey yapmadı!²⁰³ Ben Allah’a söz veriyorum ki, yarın kolay kolay taşıyamayacağım bir taş alıp oturacak, namazda secdeye kapandığı zaman, o taşla Muhammed’in başını ezeceğim!²⁰⁴ Bunun üzerine, siz beni ister koruyunuz, ister Abdi Menafogullarına teslim ediniz. Bundan sonra, Abdi Menafogulları bana istediklerini yapsınlar” dedi. Kureyş müşrikleri: “Vallahi, biz seni hiçbir zaman onlara teslim etmeyiz! Git, istediğini yap!” dediler.

Ebû Cehil, ertesi gün tarif ettiği gibi, güçlkle taşıyabileceği iri bir taş aldı, oturup Peygamber (s.a.v.)’in gelmesini bekledi. Hz. Peygamber; her zaman olduğu gibi, sabahleyin Kâbe’ye geldi. Kendisinin, Mekke’de kıblesi, Şam’a doğru idi. Namaz kılacağı zaman, Yemen köşesiyle Hacerü’l-Esved arasında kılar, Kâbe’yi Şam ile kendi durduğu yer arasına alırdı. Hz. Peygamber (s.a.v.) durup namaz kılmaya başladı. Kureyş müşrikleri toplantı yerlerine gelip oturmuşlar, Ebû Cehil’in ne yapacağını merakla bekliyorlardı. Ebû Cehil taşı yüklendikten sonra Hz. Peygamber’e doğru ilerledi. Allah Rasûlünün yanına yaklaşır yaklaşmaz, yenilgiye uğramış, benzi sararmış, büyük bir korkuya tutulmuş, elleri taşı tutamaz olmuş, hatta taş elinden yere düşmüş olarak hemen geri döndü. Kureyş müşriklerinin ileri gelenleri ona doğru vardılar. “Ey Ebû’l-Hakem! Ne oldu sana?” dediler. Ebû Cehil: “Dün size söylediğim şeyi ona yapmak üzere kalkıp ona doğru vardım. Kendisinin yanına yaklaştığım zaman, önüme deve gibi bir canavar çıkıverdi! Hayır! Vallahi, o canavarın ne tepesi ve boyun kökü, ne de dişleri gibisini hiçbir canavarda görmedim. O beni hemen yemek istedi!” dedi.²⁰⁵

Başka bir rivayette de: “Rasûlullah namaza durdu. Kureyşliler de meclislerinde, olup bitenleri seyrediyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.), secdeye vardığında Ebû Cehil taşı alıp ona doğru gitti. Yanına vardığında şaşkın, ürkek ve rengi sararmış halde geri döndü. Taş elinde dona kalmıştı. Nihayet taşı fırlatıp attı. Kureyşlilerden

²⁰³ İbn İshâk, *es-Sîre*, C. I, s. 319; Taberî, *Tefsîr*, C. XV, s. 166; Ebû Nuaym el-Isbehâni, *Delâilü'n-Nübüvve*, (thk. Muhammed Ravvas Kal’acı, Abdu’l-Berr Abbas), C. I, Beyrut 1986, s. 205, 206; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 190; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, s. 153-154.

²⁰⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 109-110; İbn İshâk, *es-Sîre*, C. I, s. 319; Ebû Nuaym, *Delâil*, C. I, s. 205-206; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 190; ez-Zehabî, *Megâzî*, C. I, s. 153-154; Fûri, *a.g.e.*, s. 88-89.

²⁰⁵ İbn İshâk, *es-Sîre*, C. I, s. 319-320; Ebû Nuaym, *Delâil*, C. I, s. 206; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 190; İbn Seyyid, *Uyunu'l-Eser*, C. I, s. 108; ez-Zehabî, *Megâzî*, C. I, s. 153-154; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 42-43; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 337-338.

bazıları yanına gidip: “Ey Eba’l-Hakem! Sana ne oldu?” diye sordular. O da şöyle dedi: “Dün size söylediğimi yapmak için yanına yaklaştığımda bana damızlık bir deve göründü. Allah’a ant olsun ki onun gibi iri başlı, uzun boyunlu ve büyük dişli bir deve daha görmüş değilim. Beni yemeğe kastetti!” Bu durum, Rasûlullah (s.a.v.)’e anlatıldığında: “O Cebrail’di. Eğer Ebû Cehil ona yaklaşırdı yakalanır, paramparça edilirdi”²⁰⁶ demiştir.

Yine bir gün Mahzum oğullarından Ebû Cehil ile Velid b. Mugîre ve üçüncü bir arkadaşı, Peygamber (s.a.v.)’i öldürmeyi aralarında tasarladılar. Ebû Cehil; Hz. Peygamber’i namaz kılariken görürse, başını taşla ezeceğine yemin etti. “Muhammed’i göreceğim olursam, şöyle şöyle yapacağım” dedi. Bir gün, Peygamber (s.a.v.) Kâbe’de namaz kıldığı bir sırada, Ebû Cehil’e: “İşte, Muhammed orada!” dediler. Ebû Cehil ise: “Nerede o?” diye sorup durdu. Peygamber (s.a.v.)’i göremedi.²⁰⁷

Allah Rasûlü Kâbe’de namaza başladığı ve Mahzum oğullarının da onun okuyuşunu işittikleri, Ebû Cehil’in de bu işi yapamayacağını anladıkları sırada onu öldürmek için, Velid b. Mugîre’yi gönderdiler. Velid Peygamber (s.a.v.)’in namaz kıldığı yere kadar ilerledi. O da, okuyuşunu duyuyor fakat kendisini göremiyordu! Arkadaşlarının yanına dönüp, bunu onlara anlattı. “Vallahi, sesini duyuyorum ama kendisini göremiyorum!” dedi.²⁰⁸

Bunun üzerine, arkadaşlarından üçüncüsü: “Vallahi, gidip onun başını ben ezeceğim!” dedi, eline bir taş alıp gitti. Gittiği gibi geri döndü ve bayılıp yere düştü. Kendisine: “Sana ne oldu?” dediklerinde: “Benim başımda büyük bir hal var. Bir adam gördüm. Onun yanına yaklaşıncaya bir deve ile karşılaştım ki, kulaklarını sallıyordu! Ben, bu ana kadar, ondan daha iri bir deve görmemişimdir! O Muhammed’le benim arama gerilmiş, duruyordu! Lât ve Uzzâyaya yemin ederim ki; eğer ona biraz daha yaklaşırdım, o beni muhakkak yerdi!” dedi.²⁰⁹

Bunun üzerine, Mahzumoğulları, Hz. Peygamber’in namaz kıldığı ve okuyuşunu duydukları yere kadar hep birlikte ilerlediler. Sese yaklaştıkları zaman,

²⁰⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 109-110; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 125.

²⁰⁷ Taberî, *Tefsir*, C. XXII, s. 152; İbn Kesîr, *Tefsir*, C. II, s. 564; Köksal; *a.g.e.*, C. I-II, s. 476.

²⁰⁸ el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 197; Suyûtî, *Dürri’l-Mensûr*, C. V, s. 258; Köksal; *a.g.e.*, C. I-II, s. 476.

²⁰⁹ Kurtubî, *Tefsir*, C. XV, s.7.

ses arkadan gelmeye başladı! Arkadan geldiğini işittikleri yere doğru gidince de, bu sefer, ses tekrar eski yerinden gelmeye başladı! Ona bir şey yapamadan dönüp gittiler. “İşte, Biz, onların önlerinden bir set, arkalarından da bir set çektik. Böylece, onlar görmezler!”²¹⁰ Mealindeki ayetin, Ebû Cehil ve arkadaşlarınca Peygamber (s.a.v.)’e karşı girişilen bu suikast üzerine nazil olduğu söylenmektedir.²¹¹

3. EBÛ CEHİL’İN MÜSLÜMANLARA FİİLÎ SALDIRILARI

Ebû Cehil ve diğer müşriklerin Hz. Muhammed’e karşı saldırıları genel itibariyle fiili olmaktan ziyade şahsiyetine karşı yapılan saldırılar şeklindeydi. Çünkü O’nu Ebû Talib gibi kavminin önderi bir şahıs koruyordu. Diğer Müslümanlara, özellikle de zayıf Müslümanlara gelince, onlar kabilelerinin alt tabakasından ise ve hele hele bir de Müslüman olduğu duyulmuşsa o kabilenin fertleri ve yöneticileri onlara türlü türlü işkenceler yapıyorlardı. Bundan dolayı her tabakadan Müslüman olmayı düşünen birçok kişi olmasına rağmen yapılan eziyetlere ve baskılara bakarak gönül huzuruyla kabullenemiyorlardı.

Ebû Cehil ve müşrikler kişinin toplumdaki konumuna göre yıldırma politikası yürütüyorlardı. Arkası olmayan güçsüz olan Müslümanlara karşı izledikleri yöntemle zengin veya ailesi güçlü Müslümanlara izledikleri yöntem aynı değildi.²¹²

Müşrikler Müslüman olduğunu duydukları bir kişi eğer zayıf bir kimse ise türlü işkenceleri uyguluyorlar, dövüyor, dövdürüyor, taşlatıyor, kızgın kumlara yatırıyor, demir zırhlar giydirip güneş altında bekletiyorlardı.²¹³ Müşriklerden hiçbiri yoktu ki, yaptıkları dayanılmaz işkencelerle istediklerini onlara söyletmesin! Ancak, Bilal-i Habeşî’ye söyletmediler.²¹⁴

Kureyşlilerden her kabile; içlerinden Müslüman olanları, hapsedmek, dövmek, aç ve susuz bırakmak, Mekke’nin en sıcak saatlerinde, en sıcak yerlerinde güneş altında tutmak gibi türlü işkencelerle yıldırıp dinlerinden döndürmeye kalkıştılar. Bütün bu yapılanlar bazı kimselerde karşılık bulmasına rağmen Ammar b. Yâsir’in

---

²¹⁰ Yasin Sûresi, 36/9.

²¹¹ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 473-474

²¹² Watt, *a.g.e.*, 125.

²¹³ Fûri, *a.g.e.*, s. 70.

²¹⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s.144.

babası, annesi ve kardeşi gibi kimseleri etkilememekte idi. Onlar inançlarından taviz vermediler.²¹⁵

Ebû Cehil ve onun gibilerin Müslümanlara yaptıkları işkenceleri anlayabilmek için Abdullah b. Abbas'ın anlattığı şu hadise dikkat çekicidir: “Resûlullah (s.a.v.)’in ashabı, dinlerini bırakmak için mazur sayılacak kadar, müşriklerden işkence görürler miydi?” diye sorulmuştu. O da: “Evet!” dedi. “Vallahi, müşrikler onlardan yakaladıkları herhangi birisini o kadar döverler, o kadar aç ve susuz bırakırlardı ki, atılan dayağın şiddetinden oturamaz hale gelir, dininden döndürmek için söylemesini istedikleri her şeyi söylerdi. Hatta kendisine “Allah’tan başka, Lât ve Uzzâ da tanrı mıdır?” diye sorarlar, onlar da “Evet!” demek zorunda kalırlardı. Hatta yanlarından geçmekte olan cual (yellengen) böceğini gösterip, “Şu cual de, Allahtan başka, tanrın mıdır?” diye sorarlar; o da, kendisine yaptıkları ağır işkenceden kurtulabilmek için “Evet!” derdi. Ayılıp akli başına geldiği zaman ise, tövbe edip tevhide dönerdi. İşte “Kalbi iman üzere sabit ve bununla mutmain ve müsterih olduğu halde cebr ve ikraha uğratılanlar müstesna olmak üzere, kim imanından sonra Allah’a inanmaz, küfre göğüs açarsa, işte Allah’ın gazabı o gibilerin başındadır! Onların hakkı, en büyük azabdır!”²¹⁶ âyetindeki istisna, böyleleri hakkında inmiştir.²¹⁷

Kureyş müşrikleri; Hz. Peygamber (s.a.v.)’e ve Kureyşîlerden Müslüman olanlara karşı şiddetin dozunu yükseltmişlerdi. Yandaşları olan ve para için her şeyi yapabilecek kişileri de kullanıyorlardı. O kadar ki Hz. Peygamber’e dahi bu insanlar saldırmışlardı. Hz. Muhammed’i yalanladılar. Ona şairlik, sihirbazlık, kâhinlik ve mecnunluk gibi sıfatlar yakıştırdılar. Bütün bunlara rağmen Hz. Peygamber; Allah’ın emrini açıklamaktan; müşrikleri putlarından ve küfürlerinden uzaklaştırmak için, dinlerini kötölemek gibi, onların hiç hoşlanmadıkları şeyleri söylemekten geri durmadı. Yüce Allah; müşriklere karşı Hz. Muhammed’i amcası Ebû Talib ile korudu ve Hz. Ebû Bekir ile de destekledi.²¹⁸

---

²¹⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*, C. VIII, s. 261 - 265; İbn Kuteybe, *a.g.e.*, s. 112; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 160; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 281-282; İbn Abdilber, *el-İstiâb*, C. IV, s. 1865; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 67; ez-Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, s. 217-218; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 59; İbn Hacer el-Askalâni, *el-İsâbe fî Temyîzi’s-Sahabe*, C. III, Kahire 2008, s. 648; Halebî, *İnsânu’l-Uyûn*, C. I, s. 483.

²¹⁶ Nahl Sûresi, 16/106.

²¹⁷ Ya’kûbî, *Târih*, C. I, s. 347; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 322.

²¹⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s.144.

Ebû Cehil şerefli ve arkalı bir kimsenin Müslüman olduğunu iştirince varıp ona hakaret ediyor: “Sen babanın dinini bıraktın ha! Hâlbuki o senden daha hayırlı idi. Demek sen onun fikrini hiçe saydın, şerefini düşürdün, öyle mi? Andolsun ki; biz de senin aklını akılsızlık ve ahmaklık sayacağız! Senin görüşünün yanlışlığını ortaya koyacağız! Şerefini kaybettireceğiz!” diyerek tehditlerde bulunurdu. Yani Arapları genelinenin en zayıf noktası olan babalarına ve atalarına karşı ihanet içinde olmaktan son derece sakıncaları noktasından vuruyor onların asabiyet duygularını kaşıyordu. Eğer Müslüman olan zât ticaretle uğraşan bir kimse ise, ona: “Vallahi, senin ticaretini durgunluğa uğratacağız, servetini yok ettireceğiz!” derdi. Müslüman olan zayıf ve fakir bir kimse ise, onu döver, aldatıcı sözlerle kandırmaya ve Müslümanlıktan döndürmeye çalışırdı.²¹⁹

Ebu Cehil ve müşriklerin bu baskıları varlıklı Müslümanları da zor duruma sokmaytıydı. Mesela Hz. Ebû Bekir’in 40.000 dirhem olan mal varlığı 5.000 dirheme düşmüştü.²²⁰

3.1. EBÛ CEHİL’İN YASİR AİLESİNE İŞKENCELERİ

Ammar’ın babası Yâsir b. Âmir, Yemen’den gelip Mekke’ye yerleşmiş ve Ebû Huzeyfe’nin kölesi Sümeyye Hatun’la da evlenerek ondan Ammar ve Abdullah adlarında iki oğulları dünyaya gelmişti. Bu ev halkı topluca Müslüman olmuşlar, dinlerinden döndürölmek için, Mahzum oğulları tarafından toplu olarak işkenceden geçirilmişlerdi.²²¹ İşin ilginç tarafı W.Montgomery Watt *Hz. Muhammed Mekke’de* adlı eserinde; Ebu Huzeyfe b. el-Muğire’nin antlaşması Ammar b. Yâsir’in de Mahzumoğullarına mensup olduğu ifade edilmektedir. Babası Mekke’ye yerleşmiş, kendi kabilesiyle temasları kaybolmuştu. Onun, annesinin azat edilmiş bir Rum ve dolayısıyla ikinci kocası aracılığıyla Hristiyanlıkla bir bağı vardı. Ancak ailesi sonradan samimi dindar bir Müslüman aile olduğu anlaşılıyor şeklinde bir bilgi vermektedir.²²²

Mahzumoğulları Ebû Cehil’in kabilesiydi. Mahzum oğulları; Ammar, Ammar’ın babası Yâsir, Yâsir’in hanımı (Ammar’ın annesi) Sümeyye Hatun’u

²¹⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 342; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 160, 198; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 70; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 59; Halebî, *İnsânu’l-Uyûn*, C. I, s. 478; Watt, *a.g.e.*, s. 125; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 320- 322.

²²⁰ Watt, *a.g.e.*, s. 126.

²²¹ Fûri, *a.g.e.*, s. 81.

²²² Watt, *a.g.e.*, s. 100.

öğlenin en sıcak saatinde güneşin kızdırdığı Mekke kayalığına götürüp işkence yaparlardı.²²³ Bathâ'da Yâsir'e ve Ammar ile Sümeyye Hatun'a işkence yapıldığı sırada, Peygamber (s.a.v.) onlara rastlamıştı. Yâsir: "Yâ Rasûlallah! Zaman hep böyle işkenceli mi olacak?" diye sordu. Hz.Peygamber: "Sabrediniz!"dedi. Hz. Muhammed onlar için "Ya Rabbi! Yâsir ailesini bağışla, rahmetini onlara nasib et!" diyerek dua etti.²²⁴

Allah Rasulü, yine bir gün, işkenceye uğratıldıkları sırada onlara rastlamıştı: "Sabrediniz ey Yâsir ailesi! Sevininiz ey Yâsir ailesi! Hiç şüphesiz, sizin mükâfatınız Cennettir!" dedi. Yâsir; müşriklerin söyletmek istedikleri şeyi söylemedi. İslâm'ın şerefi için ölmeyi göze aldı! Müşriklerin işkenceleri altında can verdi. İslâm'da ilk erkek şehit o oldu. Abdullah b. Yâsir de okla vurulup yere düşürüldü!

Yâsir'in zevcesi (Ammar ile Abdullah'ın anneleri) Sümeyye Hatun ise, Müslümanlığını açıklamaktan çekinmeyen ilk yedi Müslümandan birisidir. Kendisini dininden döndürmek için yapılan en ağır işkencelere çok zayıf ve yaşlı olmasına rağmen katlanır, müşriklerin yaptırmak istediklerini yapmaz, İslâm'ın şerefi için ölmeyi göze alır, müşriklerin söyletmek istediklerini söylemezdi. Kocası Yâsir işkenceler altında can verdikten sonra, Sümeyye Hatun, işkence için Ebû Cehil'e teslim edilmişti. Ebû Cehil; akşamleyin, harbesini (mızrak) yanına alıp, Müslümanlara işkence yapılan yere uğrar, onlara ve Sümeyye Hatuna söver sayardı. Sümeyye Hatun da, Ebû Cehil'e ağır karşılık verirdi. Nihayet, Sümeyye Hatunun bir bacağına bir deveye, öteki bacağına da başka bir deveye bağladılar. Ebû Cehil, harbesini Sümeyye Hatunun önüne sapladı, kalbine sapladı da denmiştir.²²⁵ Onu şehit etti. İslâm'da ilk kadın şehit de Sümeyye Hatun oldu.²²⁶

3.2. EBÛ CEHİL'İN AMMAR B. YASİR'E İŞKENCESİ

Ammar b. Yâsir de, Müslümanlığını açıklamaktan çekinmeyen yedi mücahidden birisi olup, dinlerinden döndürülmek için en ağır işkencelere uğratılanlardandı. Kendisi öğlenin en sıcak saatinde Mahzumoğulları tarafından Remda'ya, Mekke kayalığına götürülür, demir gömlek giydirilip yakıcı güneş altında

²²³ Ya'kûbî, *Târih*, C. I, s. 347.

²²⁴ İbn Arabî, Muhammed bin Abdullah, *Ahkâm'ül-Kur'an*, C. III, Beyrut 2003, s.163; Fûri, *a.g.e*, s. 81; Hamidullah, *a.g.e*, C. I, s.112.

²²⁵ İbn Arabî, *a.g.e*, C. III, s.163; Fûri, *a.g.e*, s. 81.

²²⁶ Hamidullah, *a.g.e*, C. I, s.112.

tutulur, vücudunun yağı eritilir, yapılan işkencenin ağırlığından, ne söylediğini bilmez hale gelirdi! Ammar b. Yâsir'e sırtı ateşle yakılarak da işkence yapıldığı olurdu. Sırtındaki yanıkların izleri, yıllar geçtiği halde bile kaybolmamıştır. "Nedir bunlar?" diye sorulduğu zaman: "Bunlar Kureyşîler'in Mekke'de, Remda'da bana ateşle yaptıkları işkencelerin izleri!" demiştir.²²⁷

Ammar b. Yâsir, bir gün, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e gelip: "Yâ Rasûlallah! Bize yapılan işkenceler iyice arttırıldı!" dedi. Hz. Peygamber: "Sabrediniz ey Yakzan'ın babası!" dedikten sonra "Ey Allahım! Ammar ailesinden hiç kimseye Cehennem azabını tattırma!" diyerek dua etti.²²⁸

Müşrikler; Ammar b. Yâsir'e gâh güneşin en yakıcı sıcaklığı altında göğsüne ağır kaya parçası koyarak, gâh boğarcasına başını suya batırarak da işkence yaparlardı. Mugîre oğulları onu Meymun kuyusuna batırırlardı. Müşriklerin suya batırarak işkence yapmış oldukları bir sırada Peygamber (s.a.v.) Ammar b. Yâsir'e rastlamıştı. Ammar ağlıyordu! Allah Rasulü eliyle onun gözlerini sildi ve "onların söyletmek istediklerini söyleyiver, işkenceden kurtul!" buyurdu.

Kureyş müşriklerinden Mugîre oğulları Ammar b. Yâsir'i bir gün yakaladılar, Meymun kuyusunun içine batırdılar. "Sen Muhammed'e sövünceye ve Lât ve Uzzâ Muhammed'in dininden daha iyidir deyinceye kadar seni bırakmayacağız!" dediler. Hz. Muhammed (s.a.v.)'e dil uzattırmadıkça ve putlarının daha hayırlı olduğunu söyletmedikçe de, onu bırakmadılar.

Allah Rasûlüne: "Yâ Rasûlallah! Ammar kâfir olmuş!" diye haber verildi. Hz. Peygamber: "Hayır! Ammar, tepesinden tırnağına kadar imanla doludur! İman onun etine ve kanına karışmış, işlemiştir!" dedi. O sırada, Ammar b. Yâsir, Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldi. Ağlıyordu. Allah Rasulü (s.a.v.), onun gözlerini eliyle silerken: "Sana ne oldu?" diye sordu. Ammar b. Yâsir: "Yâ Rasûlallah! Beni sana sövdürmedikçe, beni senden vazgeçirtmedikçe, Lât ve Uzzâ putlarının da senin dininden daha iyi olduğunu söylemedikçe bırakmadılar!" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sana bunlar söylettirildiği zaman, kalbini nasıl bulmuştun? Söylemiş olduğun sözlerden, kalbin ferah mıydı; değil miydi?" diye sordu. Ammar b. Yâsir:

---

²²⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 146-147; Ya'kûbî, *Târih*, C. I, s. 347; Köksal, *a.g.e*, C. I-II, s. 351-356; Fûri, *a.g.e*, s. 71.

²²⁸ Fûri, *a.g.e*, s. 71.

“Hayır! Ferah değildi! Kalbimi Allah’a ve Resûlüne imanın ferahlığı ve rahatlığı içinde ve dinime bağlılığımı da demirden daha sağlam buldum!” dedi. Bunun üzerine, Peygamber (s.a.v.): “Öyle ise, sana bir vebal yok! Ey Ammar! Eğer onlar bir daha bu söylediğini tekrarlatmak için seni zorlarsa, tekrarlayıver!” buyurdu. “Kalbi iman üzere (sabit ve müsterih) olduğu halde zorlananlar müstesna olmak üzere, kim imandan sonra Allah’ı tanımaz, fakat küfre göğsünü açarsa, işte Allah’ın gazabı o gibilerdir. Onların hakkı en büyük azabdır!” ayeti nazil olunca burada yapılan istisnanın Ammar b. Yâsir hakkında olduğu rivayet edilir.²²⁹

3.3. ZİNNÎRE HATUNA YAPILAN İŞKENCE’DE EBÛ CEHİL’İN ROLÜ

Zinnîre Hatun; müşrikler tarafından kendi dinlerine döndürülmek için en ağır işkencelere uğratılan kadın köleler arasındadır. Müşrikler tarafından boğazı sıkılır, elleri yanlarına düşer, öldü sanılırdı. Ebû Cehil’in yaptığı işkenceler yüzünden Zinnîre Hatunun gözleri görmez olmuştu. Ebû Cehil: “Gördün mü? Lât ve Uzzâ senin gözünü de kör etti!” dedi. Zinnîre Hatun: “Hayır! Vallahi, öyle değil! Benim gözümü böyle eden onlar değildir! Lât ve Uzzâ, ne yarar, ne de zarar vermeye asla kadir olamazlar. Lât ve Uzzâ, hiçbir şeyi göremezler! Onlar kendilerine tapanları da, tapmayanları da bilemezler! Fakat bu, semavî bir iştir. Benim Rabbim gözümü geri vermeye kadirdir!” dedi.

Diğer Kureyş müşrikleri de: “Onun gözlerini ancak Lât ve Uzzâ kör etti!” dediler. Zinnîre Hatun, bunu işitince: “Allah’ın Beyt’ine yemin ederim ki, onlar yalan söylüyorlar! Lât ve Uzzâ ne zarar verebilir, ne de fayda sağlayabilir” dedi. O gecenin sabahı Yüce Allah, Zinnîre Hatun’un gözlerini açtı ve görür hale geldi. Kureyş müşrikleri: “Bu da Muhammed’in sihirlereindir!” dediler. Zinnîre Hatunu Müslüman olmadan önce Hz. Ömer de dövmüştü.²³⁰

Ebû Cehil, Zinnîre Hatun ve benzeri Müslümanlar hakkında: “Muhammed’in izinden giden şu akılsızlara şaşmaz mısınız? Eğer Muhammed’in getirdiği şey hayırlı ve gerçek olsaydı, biz ona uymakta bunlardan geri kalır mıydık! Zinnîre’nin doğruyu bulmakta bizi geçeceğini mi sanırsınız?” demişti.²³¹

²²⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 146-147; Ya’kûbî, *Târih*, C. I, s. 347; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 351-356; Fûri, *a.g.e.*, s. 71.

²³⁰ Fûri, *a.g.e.*, s. 71.

²³¹ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 341-342.

Hz Aişe şöyle demişti: Peygamber (s.a.v.)’in otuz sekiz kişiden ibaret olan ashâbı toplandıklarında Ebû Bekir, Müslüman olduklarını ilan etmek için Rasûlullah’a çok ısrar etti hatta adeta yalvardı. Rasûlullah: “Ey Ebû Bekir, doğrusu bizim sayımız azdır” dedi. Ebû Bekir, ısrarlarını sürdürdü. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.) onun ısrarına daha fazla dayanamadı ve kabul etti.

Müslümanların her biri, Mescid-i Haram’ın bir tarafına kendi aşiretlerinin yanına gittiler. Ebû Bekir ayağa kalkıp halka hitab etti. Rasûlullah (s.a.v.) de orada oturmuştu. İnsanları, Allah’a ve Rasûlü’ne davet eden ilk hatip, Ebû Bekir olmuştu. Bu sebeple müşrikler, ona ve diğer Müslümanlara saldırmaya, Mescid-i Haram’ın her tarafında onları şiddetle dövmeğe başladılar. Ebû Bekir’i şiddetli bir şekilde dövdüler. Müşrik Utbe b. Rebia, ona yaklaşıp dikişli ayakkabılarıyla vurmaya ve yüzünü yumruklamaya başladı. Karnının üzerine çıkarak vurmaya devam etmiş, öyleki yüzü ile burnu birbirinden ayırd edilemez hale gelmişti. Nihayet Teymoğulları koşarak geldiler, müşrikleri ondan uzaklaştırdılar. Bir kumaşa sarıp evine götürdüler. Artık öleceğine kesin gözüyle bakıyorlardı. Tekrar dönüp Mescid-i Haram’a gelerek: “Allah’a ant olsun ki, Ebû Bekir ölürse biz de mutlaka Utbe b. Rebia’yı öldürürüz” dediler.²³²

4. HZ. HAMZA’NIN MÜSLÜMAN OLMASINDA EBÛ CEHİL’İN ROLÜ

Ebû Cehil’in her fırsatta Rasûlullah’a hakaret etmesi amcası Hamza’yı kızdırmış, önceleri onu koruma içgüdüğü ile Müslüman olacağını duyurmasına karşılık, daha sonra iman kalbine tam manasıyla yerleşmişti. Müslüman olmasına aslında istemeden Ebû Cehil sebep olmuştu. Bu durumu Martin Lings, Ebû Cehil için “istemese de bu yeni dine büyük bir hizmette bulundu” şeklinde ifade etmiştir.²³³

Yunus b. Bükeyr, Muhammed b. İshâk’ın şöyle dediğini rivayet eder: Eşlem kabilesinden hafızası sağlam bir adam bana dedi ki: Ebû Cehil Safa tepesinin yanında, Rasûlullah (s.a.v.)’in karşısına çıkmış, ona eziyet edip küfretmeye başlamış ve dinini kötüleyerek hoşuna gitmeyen hareketlerde bulunmuştu. Onun bu yaptıkları, Hamza’ya anlatıldığında o doğruca Ebû Cehil’e gitmiş, yanına varınca yayını kal-

²³² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 76.

²³³ Lings, *a.g.e.*, s. 89; Fûri, *a.g.e.*, s. 90.

dırarak, görülmemiş bir şekilde, kuvvetlice tepesine vurmuştu.²³⁴ Orada Kureyş'in Mahzum oğulları kabilesinden bazı adamlar, Hamza'ya karşı Ebû Cehil'e yardım etmek için ayağa kalkmışlar ve: "Ey Hamza, görüyoruz ki sen de dinden çıkmışsın" demişlerdi. Hamza şöyle karşılık vermişti: "Beni bundan kim alıkoyabilir? Muhammed'in, Allah'ın Rasûlü olduğuna, söylediklerinin gerçek olduğuna, tanıklık etmemi gerektiren deliller ortaya çıkmıştır. Allah'a ant olsun ki, İslâm'a girmekten geri dönmeyeceğim. Eğer iddianızda doğru iseniz beni bundan alıkoyun!" Ebû Cehil: "Hamza'ya ilişmeyin! Allah'a ant olsun ki ben, onun kardeşi oğluna kötü sözler söyleyip küftüm" demişti.²³⁵ Hamza, Müslüman olunca Kureyşliler, Rasûlullah (s.a.v.)'in güçlendiğini anladılar. Artık eskisi gibi ona hakaret etmekten vazgeçtiler.

Bu olaydan sonra Hamza, evine döndü. Şeytan ona gelerek şöyle dedi: "Sen, Kureyşlilerin efendisisin. Şu, dinini terk etmiş ve babalarının dininden ayrılmış olana mı tâbi oldun? Senin bu yaptığından, ölüm daha iyidir" Düşünmeye başlayan Hamza şöyle diyordu; "Allahım, eğer bu yaptığım doğru ise, onun tasdikini kalbime yerleştir. Eğer yaptığım iş doğru değilse, benim için bundan bir çıkış yolu yarat" Geceleyin uykuya daldı, şeytan sürekli vesvese veriyordu. Sabah olunca Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına giderek şöyle dedi: "Ey kardeşim oğlu, ben öyle bir işin içine düştüm ki, kurtuluş yolu bilemiyorum. İçinde bulunduğum halim doğru mu, yoksa şiddetli bir sapıklık mı olduğunu anlayamıyorum. Bu hususta bana bir şeyler söyle" Hz. Peygamber ona bir şeyler anlattı, öğütler verdi. Cenâb-ı Allah da, Rasûlü'nün söylediği sözler sebebiyle Hz. Hamza'nın kalbine iman yerleştirdi. Hz. Hamza : "Senin doğru söylediğine şahitlik ederim. Ey kardeşim oğlu, dinini açığa vur. Allah'a ant olsun ki gök kubbenin altındaki bütün şeyler benim olsa, o eski dinimde kalmayı istemiyorum" dedi. Böylece Hamza, Allah'ın, kendisiyle İslâmiyet'i güçlendirdiği bir şahsiyet oldu.²³⁶

---

²³⁴ Kurtubî, *Tefsir*, C. IX, s. 19.

²³⁵ Lings, *a.g.e.*, s. 89-91.

²³⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 83- 84.

5. EBÛ CEHİL'İN MÜSLÜMAN OLMASI İÇİN DUA

Hiz. Ebû Bekir'in müşrikler tarafından acımasızca dövülmesinden sonra iyice sıkılan Hiz. Peygamber şöyle bir dua etti: "Ya Rabbi! İslamı Ebu'l Hakem b. Hişam'la ya da Ömer b. Hattab'la güçlendir"²³⁷

İbn Ömer (r.a.)'den bir rivâyete göre de, Rasûlullah (s.a.v.): "Allah'ım, şu iki adamdan Amr b. Hişam ve Ömer b. Hattâb'tan sana en sevimli olanı ile İslam'ı güçlendir"²³⁸ Rasûlullah (s.a.v.) sözünü şöyle sürdürdü: "O iki kişiden Allah'a sevimli olanı Ömer idi"şeklindedir ki bu ilave Tirmizî'de de geçmektedir. Ertesi günün sabahı Hiz. Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'e vardı ve Müslüman oldu.²³⁹ Hiz. Peygamber bu duayı çarşamba günü yapmış, perşembe günü de Hattab oğlu Ömer Müslüman olmuştu. Erkam'ın evinde bulunan Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabı, tekbir getirmişler, bu tekbir sesleri, Mekke'nin üst taraflarında duyulmuştu.²⁴⁰

Hiz. Ömer'in annesi Hanteme, Ebû Cehil'in amcasının kızı olduğuna göre, Ebû Cehil Hiz. Ömer'in dayısı sayılırdı. Hiz. Ömer, Müslüman olmadan önce, Hiz. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı acımasızdı. Hiz. Ömer'in Müslüman oluşu, Kureyş müşriklerinin Habeş'e gitmelerinden sonradır. Hiz. Hamza'nın Müslüman olmasından üç gün sonraya tekabül etmektedir. Yani nübüvvetin altıncı yılında, Zilhicce ayının bir Cuma günüdür.

Ömer, Müslüman olduktan sonra o günlerde yaşananları şöyle anlatıyor: "Müslüman olup da dövülmeyen bir kimse görmedim. Ancak, benim payıma hiçbir şeyin düşmediğini gördüm. Kendi kendime: Müslümanlar musibete uğrarlarken, ben musibete uğramamak istemem! Mekke halkından, Resûlullah (s.a.v.)'e düşmanlıkta en azılı olan kim ise, gidip Müslüman olduğumu ona haber vereyim!" dedim. "Tamam! Ebû Cehil'e haber vereyim!" diye düşündüm. Sabah olunca Ebû Cehil'in kapısını çaldım. Ebû Cehil çıkıp: "Hoş geldin kız kardeşimin oğlu! Ne haber getirdin?" dedi. Kendisine: "Allah'a ve O'nun Resûlü olan Muhammed'e iman ve kendisinin bildirdiği şeyleri tasdik ettiğimi sana haber vereyim diye geldim deyince,

²³⁷ Kurtubî, *Tefsir*, C. XIV, s. 6.

²³⁸ "اللَّهُمَّ آيِدِ الْإِسْلَامَ بِأَبِي الْحَكَمِ بْنِ هِشَامٍ أَوْ بِعَمْرِ بْنِ الْحَطَّابِ"

²³⁹ Tirmizî, *Câmiu'l-Kebîr*, Menâkîb, 18, 3681; 49 (3683).

²⁴⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 77 – 78.

kapıyı yüzüme çarparcasına kapayıp: “Allah senin de belânı versin! Senin getirdiğin haberin de belâsını versin!” dedi.²⁴¹

Hiz. Ömer Müslüman olur olmaz, ayağa kalkıp: “Ya Rasûlallah! Hak yolda olduğumuz halde dinimizi niye gizliyoruz? Hâlbuki bâtil yolda oldukları halde onlar dinlerini açığa vuruyorlar?” dedi. Rasûlullah (s.a.v.) ise: “Ey Ömer, bizim sayımız azdır. Nelerle karşılaştığımızı sende gördün” Bunun üzerine Ömer: “Seni hak ile gönderen Allah’a ant olsun ki, kâfir olarak oturmuş olduğum her mecliste mutlaka imânımı açığa vuracağım!” dedi. Böyle dedikten sonra Rasûlullah’ın yanından ayrıldı, Kâbe’yi tavaf etti, sonra kendisini beklemekte olan Kureyşliler’in meclisine gitti. Ebû Cehil: “Senin dinden çıktığın iddia ediliyor. Bu doğru mu?” diye sordu. Hiz. Ömer: “Allah’tan başka ilah olmadığına, O’nun ortağının olmadığına, Muhammed’in de O’nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim” der demez müşrikler ona saldırdılar. Kendisine yaklaşanların en güçlülerini yakalayıp vurmaya başladı. Orada bulunanlar, ona karşı aciz kaldılar. Ömer, daha önce katıldığı meclislerin hepsine giderek iman ettiğini açıkladı. Tekrar Rasûlullah (s.a.v.)’in yanına döndü. Müşriklerin hepsini mağlup etmişti. Rasûlullah’a: “Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah? Allah’a ant olsun ki daha önce kâfir olarak oturduğum bütün meclislere uğrayıp korkusuzca imanımı açığa vurdum” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), bulunduğu evden dışarı çıktı. Hiz. Ömer ve Hiz. Hamza da O’nun önünde yürüyorlardı. Kâbe’ye vardılar, Peygamber, Kâbe’yi tavaf etti. Güven içinde öğle namazını kıldılar.²⁴²

6. TULEYB B. UMEYR’İN EBÛ CEHİL’İN BAŞINI YARMASI

Ervâ Hatun’un oğlu Tuleyb b. Umeyr Darü’l-Erkam’da Müslüman olmuş, Habeş ülkesine yapılan hicrete de katılmıştı. Erva Hatun Hiz. Hamza’nın kız kardeşi idi. Tuleyb b. Umeyr, bir gün, annesi Ervâ binti Abdulmuttalib’in yanına varıp: “Bak! Ben Muhammed (s.a.v.)’e uydum, Allah’a boyun eğdim, Müslüman oldum!” dedi. Ervâ Hatun: “Hiç şüphesiz, dayının oğlu, senin yardımına ve desteğine

²⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. 2, s. 17; İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 375-376; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 85; İbnü’l-Esîr, *Usdu’l-Gâbe*, C. IV, Beyrut 1996, s. 147; İbn Seyyid, *Uyunu’l-Eser*, C. I, s. 125; İbn Kesîr, *Tefsîr*, C. IV, s. 417; Ebû Bekir b. Süleyman Heysemî, *Mecmau’z-zevâid Menbai’l-Fevaid*, (thk. Muhammed Abdu’l-Kadir Ahmet Atâ), C. IX, Beyrut 2001, s. 62; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. II, s. 518; Celaleddin es-Suyûtî, *Durru’l-Mensûr fi Tefsîri bi’l-Me’sur*, C. VI, Kahire 2003, s. 258; Halebî, *İnsânu’l-Uyûn*, C. II, s. 17; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 412-419; Fûri, *a.g.e.*, s. 90-94.

²⁴² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 83-84.

herkesten daha lâyıktır. Vallahi, onu erkeklere karşı korumaya gücümüz yetseydi, her tecavüzden korurduk!” dedi. Tuleyb b. Umeyr: “Ey anne! Seni Müslüman olmaktan ve ona uymaktan alıkoyan nedir? Hâlbuki kardeşin Hamza da Müslüman oldu!” dedi. Ervâ Hatun: “Bakarım, kız kardeşlerim ne yaparsa, ben de öyle yapar, onlardan birisi olurum” dedi. Bunun üzerine Tuleyb: “Öyle ise, sen ona giderek Müslüman oluncaya ve kendisinin peygamberliğini tasdik edip “Allah’tan başka ilâh yoktur deyinceye kadar, ben de Allah’a yalvarır dururum” deyince, Ervâ Hatun: “Şehadet ederim ki: Allah’tan başka ilâh yoktur! Ve yine şehadet ederim ki: Muhammed, Allah’ın Resûlüdür!’ diyerek Müslüman oldu.

Tuleyb b. Umeyr bir gün, Ebû Cehil’in Kureyş müşriklerinden yanındaki birkaç kişi ile Hz. Muhammed’in önünü keserek ona eziyet ettiğini, sövüp saydığını görünce, dayanamamış; eline geçirdiği deve çene kemiği ile vurup, Ebû Cehil’in başını yarmıştı. Tuleyb’i tutup bağlamışlar dayısı Ebû Leheb de bağını çözmüş, onu kurtarmıştı. Ervâ Hatuna: “Tuleyb’in Muhammed için kendisini tehlikeye attığını görüyor musun?” denildiği zaman, Ervâ Hatun: “Onun günlerinin hayırlısı, dayısının oğluna yardım ettiği gündür. O, Allah katından hakkı ve gerçeği getirmiştir!” dedi. Kendisine: “Demek, sen de Muhammed’e tâbi oldun ha?” dediklerinde Ervâ Hatun: “Evet! Tâbi oldum’ dedi. Müşriklerden bazıları, gidip bunu Ebû Leheb’e haber verdiler. Ebû Leheb hemen Ervâ Hatun’un yanına vardı ve: “Senin, baban Abdulmuttalib’in dinini bırakıp da Muhammed’e tâbi olduğuna şaşılır!” dedi. Ervâ Hatun: “Kalk! Sen de kardeşinin oğlunun yanında durup ona yardımcı, onu savunucu ol! Eğer onun dini üstün gelirse, sen onun dinine girip kendisiyle birlikte bulunmayı veya kendi dininde kalmayı seçmekte serbest olursun! Aksi halde ise, ona yardımında mazur sayılırsın!” dedi. Ebû Leheb: “Onun sonradan sonraya ortaya çıkarıp getirdiği bir dini bütün Araplara karşı savunmaya bizim gücümüz mü var?” diyerek dönüp giderken, Ervâ Hatun: “Tuleyb dayısının oğluna yardım etti. Ondan canını, malını esirgemedi” dedi.²⁴³

---

²⁴³ İbn Sa’d, *Tabakât*, C. III, s. 123; İbn Abdilber, *İstiâb*, C. II, s. 772-773; Ahmed b. Osman ez-Zehbî, *Siyeru A’lâmü’n-Nübelâ*, (thk. Hasan Abdü’l-Mennân), C. I, Lübnan 2004, s. 228; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. IV, s. 227; Köksal, *a.g.e.*, C.I-II, s. 406-407.

7. EBÛ CEHİL'İN İSRA VE MİRAC OLAYINI İSTİSMARI

Hız. Peygamber; İsrâ ve Mirac olayında yaşadıklarını Kureyş müşriklerine haber vermek isteyince, Ebû Talib'in kızı Ümmü Hani: "O gece Rasullah benim evimde uyumuştur. Akşam ve yatsı namazlarını benim evimde kıldı. Sonra uyudu. Biz de uyuduk. Sabaha yakın bizleri kaldırdı ve sabah namazını beraberce kıldık. Sonra o gece olan biteni bana anlattı. Beyt-i Makdis'e gittiğinden bahsetti. Orada namaz kıldığını söyledi. Bütün bunları Kureyş'e de anlatmak için dışarı çıkmak istediğinde ridasından tutarak: "Ey amcamın oğlu! Ey Allah'ın peygamberi! Sakın bunu halka söyleme onlar seni yalanlarlar" deyince Hz. Muhammed: " Yemin olsun ki, ben halka bütün olan bitenleri anlatacağım" dedi.²⁴⁴

İsra olayı risaletin dokuzuncu yılında vuku bulmuştur.²⁴⁵ Hicretten bir sene önce Rabiü'l Evvel ayının onyedinci gecesi gerçekleşmiştir. Allah Rasulü Kavmine olanları anlatmak için dışarı çıktığında Cebrail'e "Ey Cebrail! Kavmim beni tasdik etmez" dedi. Cebrail: "Ebû Bekir seni tasdik eder" dedi. Gerçekten de biraz sonra ifade edeceğimiz gibi Hz. Ebûbekir olayı duyar duymaz kabullenmiş ve tasdik etmiştir. Bunun üzerine, Hz. Muhammed, Kâbe'nin Hicr diye anılan yerinde ayakta durarak müşriklere İsrâ hadisesini haber verince, onlar şaşkırdılar.²⁴⁶ "Doğrusu, biz şimdiye kadar böyle birşeye rastlamadık, böyle bir şey duymadık. Mekke'den Şam'a deveyle bir ayda gidilir bir ayda gelinir. Muhammed bir tek gecede oraya nasıl gider de gelir? Ey Muhammed! Bunun için bize delil göstermelisin" dediler ve onu yalanladılar.²⁴⁷

Hız. Peygamber, yalanlandığı için çok üzöldü. Bir köşeye çekilip oturduğu sırada, yanına Ebû Cehil gelip oturdu. Alaylı bir tavırla: "Bu gece neler oldu?" diye sordu. Hz. Muhammed: "Geceleyin götüröldüm!" dedi. Ebû Cehil: "Nereye?" diye sordu. Hz. Peygamber: "Beytü'l-Makdis'e!" deyince Ebû Cehil "Sonra da aramızda sabahladın ha?" dedi. Oradan gelip evinde geceyi geçirmesinin imkânsızlığını kastediyordu. Hz. Peygamber: "Evet!" dedi. Ebû Cehil, Hz. Peygamber söylediğini inkâr eder korkusu ile kavmini onun yanına çağırarak istedi ve: "Bana söylediğın

²⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s.183; İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 53; İbn Seyyidi'n-Nas, *Uyumu'l- Eser*, C. I, s. 241; ez-Zehabî, *Tarihu'l- İslam*, C. II, s. 245; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 273; Lings, *a.g.e.*, s.111; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s.562.

²⁴⁵ Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s.91.

²⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s.182-183; İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 53.

²⁴⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 53.

sözü onlara da söyleyesin diye, kavmini senin yanına çağırmamı uygun görür müsün?” dedi. Hz. Muhammed: “Olur!” deyince Ebû Cehil: “Ey Ka’b oğulları cemaati!” diyerek orada bulunanları yanına topladı. Ebû Cehil, Hz. Peygamber’e: “Haydi, bana söylediğini, kavmine de söyle!” dedi. Ebû Cehil ile aralarında geçen konuşmanın aynısı onlarlada gerçekleşti. Onlar da Hz. Peygamber’in söylediklerinden dolayı şaşırılmışlardı. Hz. Peygamber’in sözü üzerine onu yalanlamak için, şaşkınlıklarından ve inkârlarından, kimisi ellerini çırpı, kimisi de ellerini başına vurdu. Kendilerine Beyt-i Makdis’in nasıl bir yer olduğunu tasvir etmesini istediler. Hz. Muhammed tek tek anlatınca yine şaşırdılar çünkü anlattıkları doğrudur.²⁴⁸ Kureyş müşrikleri, hemen, Hz. Ebû Bekir’in yanına vardılar. Ona: “Ey Ebû Bekir! Senin arkadaşının ne söylediğini dudun mu? O, güya, bu gece Beytü’l-Makdis’e gitmiş. Orada namaz kılmış! Sonra da Mekke’ye dönmüş!” dediler. Hz. Ebû Bekir: “Siz onun hakkında yalan söylüyorsunuz!” dedi. Müşrikler: “Hayır! Kendisi, şuradaki Mescid’de halka böyle söyledi!” dediler. Hz. Ebû Bekir: “Vallahi, eğer o bunu söyledi ise, muhakkak, doğrudur!” dedi. Müşrikler: “Sen onu tasdik ediyor, kendisinin bir gecede Beytü’l-Makdis’e gidip sabahtan önce Mekke’ye geldiğini doğru buluyor musun?” dediler. Hz. Ebû Bekir: “Evet!” Bunda şaşılacak ne var? Vallahi, ben onu bundan daha olağan üstü olan bir konuda, gecenin veya gündüzün herhangi bir saatinde kendisine semadan haber geldiğini bana haber verdiğinde tasdik edip duruyorum!” dedikten sonra, Hz. Peygamber’in yanına geldi ve: “Ey Allah’ın Rasulü! Sen bunlara bu gece Beytü’l-Makdis’e gittiğini söyledin mi?” diye sordu. Hz. Peygamber de: “Evet!” dedi. Hz. Ebû Bekir: “Ey Allah’ın Peygamberi! Onu bana tarif et! Çünkü ben oraya gittim” dedi. Beytü’l-Makdis, hemen, Hz. Muhammed’in gözünün önüne geldi. Hz. Ebû Bekir’e Beytü’l-Makdis’i tarif etmeye başladı. Anlattıkça, Hz. Ebû Bekir de: “Doğru söylüyorsun! Ben şahadet ederim ki; sen Allah’ın Resûlüsün!” dedi.²⁴⁹ Hz. Muhammed de: “Ey Ebû Bekir! Sen de siddîksın!” dedi ve o gün ona “siddîk” ismini vermiştir.²⁵⁰

8. EBÛ CEHİL’İN MEDİNELİLERE MÜDAHELESİ

Âişe (r.anha) şöyle demiştir: Buâs günü, Allah’ın Rasûlü için hazırladığı bir gündür. Bunun üzerine, yâni bu muharebenin neticesi üzerine Rasûlullah (s.a.v)

²⁴⁸ ez-Zehabî, *Târîhu’l-İslâm*, C. II, s. 249-250; Köksal, *a.g.e*, C. I-II, s. 564.

²⁴⁹ ez-Zehabî, *Târîhu’l-İslâm*, C. II, s. 243; Hamidullah, *a.g.e*, C. I, s. 94; Lings, *a.g.e*, s. 115.

²⁵⁰ Köksal, *a.g.e*, C. I-II, s. 562-566; Hamidullah, *a.g.e*, C. I, s. 94; Lings, *a.g.e*, s. 115.

Medine'ye hicret etmiştir. Öyle bîr hâl üzerine ki, hicret sırasında Evs ve Hazreciler'in toplulukları dağılmış, hayırlıları ve önde gelenleri öldürülmüş veya yaralanmışlardı. İşte onların bu perişanlıkları üzerine Allah muhâriblerin İslâm'a girmeleri için bu günü Rasûlü'ne önceden hazırlamıştır.²⁵¹

Buâs, Evs ve Hazrec kabileleri arasında yüzyirmi sene kadar sürmüş uzun ve kanlı harbin adıdır.²⁵² Medine'ye iki mil mesafede bir kalenin adı olduğu ve bu büyük harbin orada cereyan etmesi yüzünden bu adla anıldığı da rivayet edilmiştir. Evs ve Hazrec kabileleri Medine'de yaşayan milletlerin ve kavimlerin en sonudur. Evs İle Hazrec iki kardeştir. Babaları Haris ibn Sa'lebe'dir. Yemenli'dir. Âlu Cefne veya Kuzâfler'dendir. Yemen'de Arîm seylinin meydana gelmesi üzerine bu iki kardeş, kabileleri halkı ile Yesrib civarına gelip yerleşmişler ve gitgide çoğalmışlardır. Müşrik olan bu iki kabile ile Yesrib'in eski ve nüfuzlu sakinlerinden olan Yahudiler arasında dîn ihtilâfı ve iktisâdı menfâatlerin çarpışması yüzünden muharebeler olduğu gibi, Arablar'ın seciyyesi gereği bu iki kardeş kabîle arasında da çekişmeler, ihtilâflar birbirini kovalamıştır. Bu iç harblerin sonuncusu, hadîste anlatılan Buâs Harbi'dir ki, rivayete göre yüzyirmi sene devam etmiştir. Arab Edebiyatı Buâs muharebelerinin şiirleri ile doludur. Peygamber'in Medîne'ye hicretinden beş sene evveline kadar devam eden bu kanlı harblerde her İki tarafın en ünlü başkanları ve yiğitleri hadîste bildirildiği gibi ya ölmüş yâhud ma'lûl düşmüştü.²⁵³ Bu suretle zaafa uğrayan Evs ve Hazrec, Kureyş'le ittifak yapmak üzere Mekke'ye gitmişler, fakat Ebû Cehl'in müdâhelesiyle bu teşebbüsleri sonuçsuz kalmıştı. Bu müşkil vaziyette iken, bunlar Hz. Peygamber'le görüştüler. Peygamber'in okuduğu âyetler ve dînî öğütler bunların ruhunda derin değişiklikler meydana getirdi. Kendi aralarındaki ihtilâfın ancak Rasûlullah'ın hakemliği ve islâm Dîni'nin adalet düstûrlarıyla kaldırılabilceğine kanâat getirerek îmân ettiler ve bunun üzerine Birinci ve İkinci Akabe buluşmaları ve bey'atları yapıldı. Bu bey'atlarla Peygamber'in Medine'ye hicreti gerçekleşti ve hakîkten Peygamber'in hicreti akabinde Evs ile Hazrec arasındaki asırlık ihtilâftan ve düşmanlıktan eser kalmadı; kardeş oldular. Bunu şu âyet açıkça belirtmiştir: "Eğer seni aldatmak isterlerse bilmiş ol ki sana yetecek Allah'tır. O, seni bizzat kendi yardımıyla ve

²⁵¹ Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensâr*, 2

²⁵² Kirmanî, *Kevâkib'id-Dürâri Fi Şerhi Sahih-i Buhârî*, Menâkıb'ul-Ensâr, C. XV, Beyrut 1981, s.33.

²⁵³ Ahmed b. Muhammed el-Kastalani, *İrşadu's-Sari Li Şerhi Sahih-i Buhârî*, C. VI, Mısır 1887, s.144.

mü'minlerle destekleyen ve onların kalplerini uzlaştırandır. Şayet yeryüzündeki şeyleri tümüyle harcasaydın, sen onların kalplerini uzlaştıramazdın. Fakat Allah onların arasını uzlaştırdı. Şüphesiz O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”²⁵⁴

9. EBÛ CEHİL’İN UTBE B. REBİA’YI HZ. MUHAMMED’E GÖNDERMESİ

Müslümanların sayılarının günden güne arttığı günlerde Ebû Cehil’in de içinde bulunduğu Kureyş müşriklerinin ileri gelenleri, bir toplantı yaptılar ve: “Muhammed’in işi yaygınlaştı, işlerimizi karıştırdı. Sihirde, kehanette, şiirde en bilgin kim ise araştırın da, birliğimizi dağıtan, işimizi karıştıran, dinimizi ayıplayan şu adamın yanına varıp kendisiyle bir konuşsun; üzerinde direndiği şeyle ne yapmak istediğine bir baksın! Onun haberini bize getirsin! Buna da, Utbe b. Rebia’dan daha uygun bir kimse bilemiyoruz” dediler. O sırada Utbe b. Rebia müşriklerin yanında bulunuyor, Hz. Muhammed de toplantı yerine yakın bir tarafta yalnız başına oturuyordu. Utbe b. Rebia: “Vallahi, ben şiir, kehanet ve sihrin her çeşidini işitmiş ve bunlar hakkındaki bilgilere vukuf hâsıl etmiş bulunuyorum. Bana, bunların gizli, kapalı kalan bir tarafı yoktur! Ey Kureyş cemaati! Ben kalkıp Muhammed’in yanına varayım. Onunla konuşayım. Kendisine bazı şeyler teklif edeyim. Teklif edeceğim şeylerden hangisini kabul ederse, istediğini kendisine veririz. Belki artık bizimle uğraşmaktan vazgeçer!” dedi. Müşrikler: “Olur, ey Ebu’l-Velid! Kalk, onun yanına git, kendisiyle konuş!” dediler.²⁵⁵

Bu görevlendirme sonrası Utbe, Hz. Muhammed’in yanına varıp oturdu: “Ey kardeşimin oğlu! Sen de biliyorsun ki; kabile içinde, şeref ve soyca aramızda üstün bir mevkidesin. Fakat kavminin başına büyük bir iş getirdin! Onların topluluklarını dağıttın! Onların akıllarını akılsızlık saydın! Onların ilahlarını ve dinlerini ayıpladın! Onların babalarından gelip geçmiş olanları tekfir ettin! Ey Muhammed! Sen mi daha hayırlısın? Yoksa Hâşim mi daha hayırlı. Ey Muhammedi Sen mi daha hayırlısın? Yoksa Abdulmuttalib mi daha hayırlı? Sen mi daha hayırlısın? Yoksa Abdullah mı daha hayırlı?” diye sordu. Hz. Muhammed (s.a.v.) Utbe’nin bu sorularına hiç karşılık vermedi, sustu. Utbe: “Eğer bunların senden daha hayırlı olduğunu kabul ediyorsan,

²⁵⁴ Enfal Sûresi, 8/62-63.

²⁵⁵ ez-Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, C. II, s. 158.

bunlar senin ayıplamakta olduğun ilahlara tapıyorlardı! Yok, eğer sen onlardan hayırlı olduğunu sanıyorsan, konuş! Bu yoldaki sözünü de dinleyelim? Biz hiçbir zaman kavmine senden daha uğursuz ve ağır gelen birşey görmedik. Topluluğumuzu dağıttın! İşimizi karıştırdın! Araplar içinde bizi rezil ettin! Kureyşliler içinde bir sihirbaz, bir kâhin türemiş! dedirttin! Vallahi, biz kılıçlarımızla birbirimizi yok etmeye kalkacağımız, çığlık koparılacak andan başkasını bekleyemiyoruz! Gel, sen beni dinle: Sana bazı şeyler teklif edeceğim! Onların üzerinde dur! Düşün! Belki onlardan bazısını kabul etmek işine gelir” dedi.

Hız. Muhammed (s.a.v.): “Söyle ey Ebu’l-Velid! Dinliyorum” dedi. Utbe: “Ey kardeşimin oğlu! Eğer sen getirdiğin bu işle mal elde etmek istiyorsan, sen malca en zenginimiz oluncaya kadar, mallarımızdan senin için mal toplayalım. Eğer sen bununla şeref ve şan kazanmak istiyorsan, seni üzerimize seyyid yapalım ve sensiz hiçbir işe karar vermeyelim. Eğer sen bununla kral olmak istiyorsan, seni kendimize kral yapalım. Eğer bu sana gelen şey, sana görünüp de kendinden uzaklaştırmaya güç yetiremediğin bir cin işi ise, seni tedavi ettirelim? Seni ondan kurtarıncaya kadar, mallarımızı bu uğurda saçarcasına harcayalım?” dedi. Utbe sözlerini bitirinceye kadar Hız. Muhammed (s.a.v.) onu dinledi. “Ey Ebu’l-Velid! Söyleyeceklerini, söyleyip bitirdin mi?” diye sordu. Utbe “Evet” deyince, Hız. Muhammed (s.a.v.): “Sen de, şimdi beni dinle!” dedi. Hız. Peygamber, besmele çekerek Fussilet sûresini okumaya başladı. Utbe de, susup, iki elini arkasından yere dayayıp onu dinledi. Hız. Muhammed (s.a.v.), Fussilet Sûresi’nin secde âyeti olan 37.âyetini de okuyup secde ettikten sonra: “Ey Ebu’l-Velid! Hiç işitmediğini dinlemiş bulunuyorsun! Artık işte sen, işte o!” buyurdu. Bu sırada Utbe şaşkınlıktan elini ağzına götürmüştü. Hız. Muhammed’e rahmet diledi. Arkadaşlarının yanına uğramadan evine gitti.²⁵⁶ Müşrikler birbirlerine: “Allah’a and içeriz ki; Ebu’l-Velid, size, buradan gidişinden başka biryüzle geldi!” dediler.²⁵⁷

O sırada Ebû Cehil: “Ey Kureyş halkı, Allah’a yemin olsun ki Utbe Muhammed’in dinine girip atalarımızın dinini terketti. O’nun yemeği hoşuna gitti. Muhammed tarafından mutlaka bir ihtiyacı görüldü. Yürüyün yanına gidelim”

²⁵⁶ ez-Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, C. II, s. 158.

²⁵⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 313; İbn Seyyid, *Uyunu’l- Eser*, C. I, s. 105; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 202-203; ez-Zehebî, *Megazi*, C. I, s. 157-158, 158- 162; Halebî, *İnsânu’l-Uyûn*, C. I, s. 486; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 408-412; Lings, *a.g.e.*, s. 98-99.

dedi.²⁵⁸ Gelip yanına varınca Utbe'ye: "Ey Ebu'l-Velid! Nasıl oldu?" diye sordular. Utbe: "Vallahi, ben şimdiye kadar bir benzerini daha işitmemiş olduğum bir sözü işitmiş bulunuyorum. Vallahi, o ne şiiirdir, ne sihirdir, ne de kehânettir! Ey Kureyş cemaati! Gelin, beni dinleyin! Siz bu işi bana bırakın. Şu adamı, üzerinde durduğu şeyle başbaşa bırakın! Siz aradan çekilin! Ondan uzak durun! Vallahi, kendisinden dinlemiş olduğum söz, büyük bir haber olacaktır! Eğer onu Araplar öldürürlerse, sizden başkaları sayesinde onun hakkından gelmiş olursunuz. Eğer o Araplara hâkim olursa, onun hâkimiyeti sizin hâkimiyetiniz, onun kudret ve şerefi sizin kudret ve şerefiniz olur. Siz böylece, onun sayesinde, insanların en mutlusu olursunuz! Ey kavmim! Gelin, bugün bana itaat edip sözümü dinleyin!" dedi. Kureyşliler: "Vallahi, ey Ebu'l-Velid! O, seni de diliyle sihirlemiş!" dediler.

Ebû Cehil Utbe'nin bütün bu söylediklerini dinledikten sonra, "Ey Utbe! Biz senin atalarının dinini terk ettiğini düşünüyoruz. Eğer bir ihtiyacın varsa aramızda para toplayıp seni Muhammed'in vermeyi vaad ettiği şeyden kurtaralım" dedi. Utbe çok sinirlendi ve bir daha Muhammed ile konuşmayacağına dair yemin etti²⁵⁹ ve ekledi: Utbe: "Bu, benim onun hakkındaki görüşümdür. Siz nasıl istiyorsanız öyle yapın!" dedi. Utbe'nin, Kureyş müşriklerine: "Muhammed: "Onlar bu beyandan sonra yine imandan yüz çevirirlerse, Ad ve Semud'u çarpan yıldırım gibi, size de bir azabın gelip çatabileceğini hatırlattığımı" söyle." dediği zaman, ağzını elimle tutarak, daha fazla okumaması için, kendisine akrabalık adına and verdim. Çünkü Muhammed birşey söylediği zaman hiç yalanlanmadığını bildiğim için, üzerinize azab ineceğinden korktum" dedi.²⁶⁰

10. EBÛ CEHİL'İN MEKKE'YE GELEN HEYETLERE MÜDAHALESİ

Resûlullah ve ashâbı karşılaştıkları işkence ve eziyetin ezikliği içinde iken; İslâm'ı öğrenmek için Mekke dışından ilk olarak, Resûlullah'a bir hey'et geldi. Sayıları otuz kadardı. Onlar, Ca'fer bin Ebî Tâlib'in, Mekke'ye dönüşünde onunla

²⁵⁸ ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, C. II, s. 158-159.

²⁵⁹ ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, C. II, s. 158-159.

²⁶⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 313; İbn Seyyid, *Uyunu'l- Eser*, C. I, s. 105; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 202-203; ez-Zehebî, *Megazî*, C. I, s. 157-158, 158- 162; Halebî, *İnsânu'l-Uyûn*, C. I, s. 486; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 408-412; Lings, *a.g.e.*, s. 98-99.

birlikte gelmişlerdi. Kurtubî tefsirin de “Benî İsrâil” olarak yani İsrail oğullarında bir topluluk şeklinde geçmektedir.²⁶¹

Bu misafir topluluk gelip Resûlullah’ın yanına oturunca ve onun özelliklerini, hâllerini yakından tanıyıp, kendilerine okunan Kur’ân’ı Kerim’i dinleyince; hemen hepsi birden iman ettiler. Bunu öğrenen Ebû Cehil, doğru yanlarına gelip onlara şöyle dedi; “Biz sizden daha akılsız bir topluluk görmedik. Kavminiz sizi, bu adamın durumunu öğrenesiniz diye gönderdi. Onun yanında oturup, dinlenmeden, sözlerine iyice kanaat getirmeden, siz hemen dininizden ayrılıp onun söylediklerini tasdik ettiniz” Onlar da, Ebû Cehil’in bu sözleri üzerine: “Biz size esenlikler dileriz. Sizin yaptığınız cahilliği, biz size karşı yapamayız. Bizim kanaatlerimiz bize, sizinki ise sizedir. Cahillerin sözüne bakıp da, bize yönelmiş olan hayırdan dönmeyiz” dediler. Bunun üzerine “Bundan önce, kendilerine kitab verdiğimiz nice kimseler vardır ki, onlar buna (Kur’an’a) inandılar. Onlara Kur’an okunduğu zaman: “Buna inandık. Şüphe yok ki, bu Rabbimizden gelen bir hak ve gerçektir. Hakikaten biz bundan önce de, İslâm’ı kabul etmiş kimselerdik!” dediler. İşte bunlara sabır ve sebatlarından dolayı mükâfatları iki kat verilecektir. Bunlar kötülüğü iyilikle savarlar. Kendilerine verdiğimiz rızıktan hayra sarf ederler. Bunlar kötü söz işitince, ondan yüz çevirdiler de: “Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz sizedir. Size selâm olsun. Biz cahillerle ilgilenmeyiz” derler”²⁶² ayetleri nazil oldu.²⁶³

Farklı bir rivayette müdahale edilen heyetin Hristiyan bir heyet olduğu ifade edilir. Şöyle ki Hz. Muhammed Mekke’de iken O’nun ismi ve faaliyetleri Habeş’te kendilerine ulaşan Hristiyanlardan yirmi kadar kişi Mekke’ye geldi. O’nu mescitte buldular. Mescide yakın bir yerde ikamet edip Kâbenin etrafında oturanlardan kendisini soruşturup hakkında bilgi edinmek istediklerini anlayan Hz. Peygamber onlara Kur’an okudu ve Allah’a inanmaya davet etti. Kur’an’ı duyunca gözleri yaşla doldu, Allah’a iman ettiler, Hz. Muhammed’i tasdik ettiler. Hz. Peygamber’in İncil’de vasıflandığı şekilde özellikleri üzerinde taşıdığını gördüler.

Hz. Peygamberin yanından ayrılırlarken Ebû Cehil yanında bir gurupla gelip onlara: “Allah’ın kendilerini başarısızlığa uğrattığı grup! Sizi buraya gönderen

²⁶¹ Kurtubî, *Tefsir*, C. XVI, s. 293.

²⁶² Kasas Sûresi, 28/52-55.

²⁶³ Kurtubî, *Tefsir*, C. XVI, s. 294; Muhammed Ali es-Sâbunî, *Muhtasar-ı Tefsîr-i İbn Kesîr*, C. III, Beyrut, 1981, s. 18.

dindaşlarınız bu adamın işini onlar için öğrenesiniz ve yok edesiniz diye gönderdiler. Siz ise kendi dininizden dönüncüye kadar tatmin olmadığınız o kadar ki onun söylediklerini tasdik eder hale geldiniz he! Sizden daha ahmak bir topluluk görmedik” dedi. Buna benzer sözlerle Ebû Cehil ve yanındakiler onları etkilemeye çalıştılar.

Onlar cevaben: “Size selam olsun. Biz sizin gibi cahil olmayacağız. Bizim inandığımız bizim, sizin inandığınız sizin olsun. Kendimizi hayırdan alıkoymayız” dediler.

Bu olay üzerine “Bundan önce, kendilerine kitab verdiğimiz nice kimseler vardır ki, onlar buna (Kur’an’a) inandılar. Onlara Kur’an okunduğu zaman: “Buna inandık. Şüphesiz yok ki, bu Rabbimizden gelen bir hak ve gerçektir. Hakikaten biz bundan önce de, İslâm’ı kabul etmiş kimselerdik!” dediler. İşte bunlara sabır ve sebatlarından dolayı mükâfatları iki kat verilecektir. Bunlar kötülüğü iyilikle savarlar. Kendilerine verdiğimiz rızıktan hayra sarf ederler. Bunlar kötü söz işitince, ondan yüz çevirdiler de: “Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz sizedir. Size selâm olsun. Biz cahillerle ilgilenmeyiz” derler.²⁶⁴ ayetleri nazil oldu. Bu kişilerin Necrandan geldiği de söylenmiştir.²⁶⁵

Bu iki olayda ufak tefek lafız farklılıkları olmakla beraber gerek konunun işlenişi gerekse aynı ayetlerin sebep-i nuzûlü olarak zikredilişinden dolayı aynı olay olma ihtimali söz konusudur. Şamî’nin, “Sübülü’l-Hüda ve’r-Reşâd fi Sîrati Hayri’l-İbad” adlı eserinde şöyle bir bilgi de verilir: İbni İshâk der ki: İbn Şihâb ez-Zühri’ye bu ayetlerin kim hakkında nazil olduklarını sordum. Bana: “Âlimlerimizden ve hocalarımızdan bu ayetlerin Necaşi ve ashâbı hakkında indiğini sürekli duyardım” dedi. Sanki bu olayın Hristiyanlarla ilgili olanın asıl rivayet olabileceğini Maide Suresi’nin 82. ayeti “İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile şirk koşanları bulacaksınız. Onlar içinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da “Biz Hristiyanlarız” diyenleri bulacaksınız. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar” ispatlar gibidir.

²⁶⁴ Kasas Sûresi, 28/52-55, a.g.m, s. 391.

²⁶⁵ Şamî, a.g.e, C.II, s. 554.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EBÛ CEHİL'İN MÜŞRİKLERLE ORTAK FAALİYETLERİ

Ebû Cehil, kendisinin için de yer aldığı Dârü'n-Nedve üyesi arkadaşlarıyla birlikte Resûl-i Ekrem'in davetine başından beri karşı çıkmış ve Müslümanlar aleyhinde hazırlanan bütün komplolarda yer almıştır.²⁶⁶ Hz. Muhammed'i bizzat öldürmeye kalkışması,²⁶⁷ kendi gücü yetmediği durumlarda diğer müşriklerden veya kendi adamlarından veya Mekke'deki zayıf karakterli şahsiyetsiz insanlardan faydalanarak zarar vermeye kalkışması, Müslüman olan birilerini duyduğu zaman rahatsız olması ve onun üstüne bütün gücüyle gitmesi bu hususta ilk akla gelen örneklerdir. Müşriklerin yaptığı Hz. Muhammed aleyhindeki bütün müzakerelere katılmıştır. Her fırsatta Allah Rasûlüne dil uzatmış ancak mucize eseri olarak el kaldıramamıştır.²⁶⁸

Siyasî nüfuz ve ticarî servetinden güç alan Ebû Cehil ve müşrikler hayatları boyunca İslâmiyet aleyhinde çalışmış, insanların Müslüman olmasını engellemek, Müslüman olanları da inançlarından vazgeçirmek için gayret etmişlerdir. Müslümanların toplum içindeki statüsüne göre farklı stratejiler geliştirmişlerdir. Mesela İslâmiyet'i kabul eden kişi toplumda itibarlı biri ise ona saygınlığını yitireceğini söyleyerek, ticaretle uğraşıyorsa onu iflas ettirmekle tehdit ederek İslâm'ı kabulünü engellemeye, İslam'ı seçen kişi toplumun köle, fakir, güçsüz kimselerinden ise döverek İslâm'dan döndürmeye çalışmışlardır. Nitekim ilk Müslümanlardan Ammâr b. Yâsir ile annesine, babasına ve daha birçok Müslümana İslâmiyet'i kabul ettikleri için çok ağır işkenceler yapmışlar; Ammâr'ın annesi Sümeyye'yi şehit etmişlerdir.²⁶⁹

Ebû Cehil ve müşrikler, Mekke'ye gelen yabancılara karşı son derece merhametsiz davranırlardı. Bir defasında, malını satmak için Mekke'ye gelen Zübeyd kabilesine mensup bir tüccarın malına Ebû Cehil düşük fiyat biçti. Diğer müşrikler ondan daha fazla fiyat vermediler. Zor durumda kalan tüccar Hz.

²⁶⁶ Kapar, a.g.m, C. X, s. 119; Buhl, a.g.m, C. IV, s. 15.

²⁶⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 319; Ebû Nuaym, *Delâil*, C. I, s. 205-206; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 190, ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, s. 153-154.

²⁶⁸ Buhl, a.g.m, C. IV, s. 15.

²⁶⁹ Hamidullah, *a.g.e*, C. I, s. 112.

Peygamber'e giderek durumunu anlattı ve onun sayesinde malını değeriyle sattı. Ebû Cehil bunu duyunca Hz. Peygamberin evine gidip kendisiyle kavga etti.²⁷⁰

Kur'an âyetlerini yalanlayan, Resûl-i Ekrem'in halkı İslâm'a davet etmesine mâni olan Ebû Cehil ile on bir müşrik arkadaşı, halkın hac mevsiminde O'nunla görüşmesini engellemek ve onları iman etmekten vazgeçirmek için aralarında iş bölümü yaparak Mekke'nin girişlerini kontrol altına almışlardı.²⁷¹

Hicretten birkaç yıl önce Benî Mahzum'un reisliğine getirilen Ebû Cehil, müşrik arkadaşlarından aldığı güç ile Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara her fırsatta sözlü ve fiilî saldırıda bulunmuş, Müslümanlara karşı başlatılan boykotla onların Ebû Tâlib mahallesinde üç yıl boyunca tecrit edilmesine önderlik etmiş, dışarıdan yapılmak istenen yardımlara da engel olmuştur.²⁷² Boykotun kaldırılması onun rızasının hilafına gerçekleşmiştir.²⁷³ Resûlullah'ın Medine'ye hicretine mâni olmak için Dârü'n-Nedve'de yapılan toplantıda, onun her kabileden seçilecek gençler tarafından öldürülmesini teklif ederek müşrik arkadaşlarına akıl hocalığı yapan ve hicret gecesi Hz. Muhammed'in evinin muhasara altına alınarak öldürülmesini planlayan da yine Ebû Cehil'dir.²⁷⁴

1. EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN GİZLİCE KUR'ÂN-I KERİM DİNLEMESİ

Bir gece; Ebû Süfyan Sahr b. Harb, Ebû Cehil Amr b. Hişam ve Ahnes b. Şerik, birbirlerine haber vermeksizin, Hz. Muhammed (s.a.v.)'i geceleyin evinde namaz kılariken okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'i dinlemek için gittiler. Bir köşeye saklandılar ama hiçbirinin diğerinden haberi yoktu.²⁷⁵ Bunlar, geceyi Hz. Peygamberin okuduğu Kur'an'ı dinleyerek geçirdiler. Tan yeri ağarırken evlerine giderken birbirlerine rastladılar. Hepsini de olanı biteni anlamıştı. Bir daha yapmamak üzere birbirlerine söz vererek ayrıldılar. Ayrılırken de "Bir daha buraya gelmeyelim! Eğer bizi hafif akıllılarımızdan herhangi birisi görürse, muhakkak onun kalbine

²⁷⁰ Şamî, *a.g.e.*, C. II, s. 552-553; Hamidullah, *a.g.m.*, s. 213.

²⁷¹ *ez-Zehebî, Târîhu'l-İslâm*, C.II, s. 179; Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s. 50

²⁷² Kapar, *a.g.m.*, C. X, s. 119.

²⁷³ Buhl, *a.g.m.*, C.IV, s.15.

²⁷⁴ Kapar, *a.g.m.*, C. X, s. 117; Buhl, *a.g.m.*, C. IV, s. 15.

²⁷⁵ *ez-Zehebî, Târîhu'l-İslâm*, C. II, s. 160; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 281.

şüphe düşürmüş oluruz!” dediler. Bu hal üç gece devam etti. Bir daha buraya gelmeyeceklerine dair birbirleriyle yeminleştiler.

Ahnes b. Şerik, sabaha çıkınca, sopasını eline aldı. Ebû Süfyan’ın evine kadar gidip, içeri daldı: “Ey Eba’l-Hanzale! Muhammed’den dinlediğin şey hakkında ne dersin?” dedi. Ebû Süfyan: “Ey Eba’l-Sa’lebe! Vallahi, ben ondan mânâsını bildiğim ve anlatılmak istenileni anladığım şeyler de işittim; mânâsını bilmediğim ve anlatılmak istenileni anlayamadığım şeyler de işittim!” dedi. Ahnes b. Şerik: “Ben de öyle!” dedi. Ebû Süfyan’ın yanından ayrılıp Ebû Cehil’in evine vardı. Ona: “Ey Ebâ’l-Hakem! Muhammed’den dinlediğin şey hakkında ne dersin?” diye sordu. Ebû Cehil: “Ondan ne işitmişim olabilirim ki?” dedi. Ebû Cehil aslında ne düşündüğünü değil nasıl düşünmesi gerektiğini planlıyordu ve şöyle diyordu: “Biz ve Abdimenafoğulları, şan ve şeref hususunda şimdiye kadar hep çekiştik durduk: Onlar halka yemek yedirdiler, biz de yemek yedirdik. Onlar arabuluculuk ederek diyet yüklendiler, biz de arabuluculuk ederek diyet yüklendik. Onlar halka bağışta bulundular, biz de bağışta bulunduk. Onlarla, kulak kulağa giden iki yarış atı durumuna gelince, onlar: “İşte, bizden, kendisine gökten vahiy gelen bir peygamber de var!” dediler. Biz bunun dengini nereden bulup onlara ulaşacağız? Vallahi, biz hiçbir zaman ona inanmayız ve onu tasdik etmeyiz!” dedi. Bunun üzerine Ahnes ayağa kalktı ve Ebû Cehil’i kendi haline bıraktı.²⁷⁶

Ahnes b. Şerik de Ebû Cehil’in iflah olmayacak bir düşman olduğunu anlamıştı. Çünkü Ebû Cehil bu ifadeleriyle aklıyla, gönlüyle değil kabile asabiyetiyle hareket ettiğini açığa vuruyordu. Ebû Cehil bu tavrı sayesinde başka birşeyi de hedefliyordu. Eğer gerçek düşüncesini söylemiş olsa Ahnes b. Şerik’i de kaybetme ihtimali de vardı. Ahnes’e beklediği cevabı değil de hiç beklemediği bir cevap vererek onun aklını bulandırıyor.

2. EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN VELİD B. MUGÎRE’YE BASKILARI

Velid b. Mugîre bir gün Hz. Muhammed’in yanına gelmişti. Hz. Peygamber ona Kur’ân-ı Kerîm okudu. Velid b. Mugîre dinlediği Kur’ân-ı Kerîm’den dolayı

²⁷⁶ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 342-343; ez-Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, C. II, s. 160-162; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 280-282.

kalbi yumuşar gibi oldu.²⁷⁷ Aslında Velid b. Mugîre gelip, Hz. Muhammed'e: "Bana Kur'ân oku!" demişti. Allah Rasulü (s.a.v.) de; "İyi biliniz ki, Allah, size adaleti, ihsanı, akrabaya vermeyi emreder ve sizi fuhşiyattan, fenalıklardan ve zulüm yapmaktan nehy eder. Dinleyip tutasınız diye, size öğüt verir"²⁷⁸ Nahl Suresinin 90. ayetini okudu. Velid b. Mugîre: "Bunu bana bir daha oku!" dedi. Rasûlullah âyeti tekrar okuyunca, Velid b. Mugîre: "Vallahi, bu sözde öyle tatlılık, öyle güzellik ve parlaklık var ki, o, tepesi bol yemişli, dibi ve kökü sulak yemyeşil bir ağaç sanki!" Bunu beşer söyleyemez! Bu, bir beşer sözü değildir!" demekten kendisini alamadı. Velid b. Mugîre, Hz. Ebû Bekir'in evine gitti. Kur'ân-ı Kerîm hakkında ona birtakım sorular sordu. O da, ona istediği bilgiyi verdi. Bunun üzerine, Velid b. Mugîre Kureyşlilerin yanına geldi ve: "Ebû Kebşe'nin oğlunun söylediği, doğrusu hayretlere şâyân şey! Vallahi, o ne şiiirdir, ne sihirdir, ne de delilik saçmalarındandır! Onun söylediği, hiç kuşkusuz, Allah kelamındandır!" dedi.²⁷⁹

Velid b. Mugîre'nin bu sözünü işiten Kureyşîlerden bazıları, bir araya gelerek: "Vallahi, Velid dininden dönecek olursa, muhakkak, bütün Kureyşîler de dinlerinden dönerler!" dediler. Ebû Cehil bunu işitince; "Ben, onun hakkından gelirim!" diyerek Velid b. Mugîre'nin evine vardı. "Ey amca! Kavminin, senin için sadaka mal toplamak istediklerini, topladıklarını gördün mü?" dedi. Velid b. Mugîre: "Ne için topluyorlar?" diye sordu. Ebû Cehil: "Sana vermek için! Çünkü sen kendisinden bir şeyler elde etmek için Muhammed'in yanına gidiyormuşsun!" dedi. Velid b. Mugîre: "Kureyşîler benim malca kendilerinin en zengini olduğumu bilirler. Ben mal ve evlatça onlardan daha zengin değil miyim?" dedi. Ebû Cehil: "Öyle ise, sen Kur'ân hakkında bir söz söyle de, kavmin işitsinler ve senin ondan hoşlanmadığını, inkâr ettiğini anlasınlar!" dedi. Velid b. Mugîre: "Ne söyleyeyim bilmem ki! Vallahi, içinizde şiiirlerin her çeşidini; recezini, kasidesini ve cin şiiirlerini benden daha iyi bilen kimse yoktur. Vallahi, onun söylediği bunların hiçbirine benzemiyor! Vallahi, onun söylediği sözde öyle bir tatlılık, öyle bir parlaklık ve güzellik var ki, sanki tepesi bol yemişli, dibi sulak yemyeşil bir ağaç o! Hiç kuşkusuz, o söz, herşeye üstün gelir. Fakat ona hiçbir şey üstün gelemez! O, altındakini de kırar!" dedi. Ebû Cehil:

²⁷⁷ ez-Zehebi, *Tarihu'l-İslâm*, s. 154-155.

²⁷⁸ Nahl Sûresi, 16/90.

²⁷⁹ Köksal, *a.g.e*, C. I-II, s. 275- 276.

“Onun hakkında bir şey söylemedikçe, kavmin senden hoşnut olmayacaktır” deyince Velid b. Mugîre: “Öyle ise, beni kendi halime bırak da, ben bir düşüneyim!” dedi.²⁸⁰

Kısa bir süre sonra Velid kendini beğenmişliğini şu sözlerle ortaya koyuyordu: “Ben Kureyş’in en üstünü olduğum halde bana gelmiyor da Muhammed’e vahiy geliyor. İkimiz de iki şehrin iki büyüğü olduğumuz halde Kur’an ne bana ne de Sakif’in reisi Ebû Mes’ud’a gelmiyor da Muhammed’e mi geliyor?” dedi.²⁸¹ Zaten bu söz üzerine Zuhuf Suresini 31. Ayet-i Kerîmesi nazil olmuştu: “Ve dediler ki: Bu Kur’an iki şehirden bir büyük adama indirilseydi olmaz mıydı?”²⁸²

3. MÜŞRİKLERİN HZ. MUHAMMED’İ DAVASINDAN VAZGEÇİRME ÇABALARINDA EBÛ CEHİL’İN ROLÜ

Kureyş birçok çabasının boşa gittiğini yıldırma politikalarının işe yaramadığını görünce çareyi Hz. Muhammed’in amcası Ebû Talib’e gitmekte buldular. Kureyş müşrikleri Ebû Talib’e: “Ona haber gönder! Gelsin de ona insafılık gösterelim?” dediler. Ebû Talib çağırınca Peygamber (s.a.v.) hemen geldi. Ebû Talib: “Ey kardeşimin oğlu! Bunlar, senin amcaların ve kavminin eşrafıdır. Sana karşı insaflı davranmak istiyorlar. Söyleyeceklerini dinle!” dedi. Hz. Muhammed (s.a.v.): “Söylesinler, dinliyorum!” dedi. Kureyş müşriklerinden Ahnes b. Şerik söze başlayıp: “Sen bizi ve ilahlarımızı yermeyi bırak! Biz de seni ve ilahını bırakalım” dedi. Ebû Talib Hz. Muhammed (s.a.v.)’e: “Kavmin sana insafı davrandı. Onların isteklerini kabul et!” dedi. Allah Rasulü (s.a.v.) başını kaldırıp semaya baktı: “Şu güneşi görüyor musunuz?” diye sordu. “Evet! Görüyoruz” dediler. Bunun üzerine, Allah Rasulü (s.a.v.): “Ben sizi bu güneşin ışıklarından aydınlanmanızdan alıkoymaya güç yetirebilir miyim?” dedi. Ebû Talib: “Vallahi, kardeşimin oğlu bize hiçbir zaman yalan söylememiştir!” dedi. Hz. Peygamber: “Ben onları öyle bir kelimeye davet ediyorum ki; kendilerinin onunla Cennete gireceklerine kefilim!” dedi. Ebû Cehil: “Ne kadar sevindirici bir kelime imiş o! Haydi, söyle bakalım onu?” dedi. Rasûlullah (s.a.v.): “Ne dersiniz, size öyle bir kelime vereyim mi ki, siz o kelimeyi söylediğinizde, onunla Araplara hâkim olasınız, Arap olmayanlarda size

²⁸⁰ Köksal, *a.g.e.*, C.I-II, s. 275-277.

²⁸¹ Lings, *a.g.e.*, s. 70.

²⁸² T.D.V Meali, Zuhuf Sûresi 43/31, s. 490.

karşı yumuşasın, uysallaşsın?” dedi. Ebû Cehil: “O kelime ne ise, biz onu on kat katlayarak söyleyelim!” dedi. Hz. Peygamber: “Lâ ilahe illallah” deyiniz. Allah’tan başka ilah bulunmadığına ve benim de Allah’ın Resulü olduğuma şahadet getirin!” deyince, Kureyş müşrikleri öfkeleniler. Birbirlerine: “O, bütün ilahları bir tek ilah mı yapmış? Bu cidden acayip, şaşılacak bir şey! Yürüyünüz! Siz ilahlarınıza tapmakta sebat ediniz! Şüphe yok ki, arzu edilecek olan budur! Biz bunu başka bir dinde işitmedik. Bu uydurmadan başka bir şey değildir. O Kuran, aramızdan, ona mı indirilmiş?” diyerek kalkıp gittiler. Giderken de: “Onun yanına hiçbir zaman dönmeyeceğiz! Muhammed’in aldandığı şeylerde hayır yoktur!” diyorlardı.²⁸³ Bunun üzerine Sa’d Suresi’nin dördüncü ayetinden sekizinci ayetine kadar olan kısmı nazil oldu ki: “Aralarından kendilerine bir uyarıcının gelmesine şaşılar ve kâfirler: “Bu pek yalancı bir sihirbazdır! Tanrıları, tek tanrı mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf bir şeydir!” dediler. Onlardan ileri gelenler: “Yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur. Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır. Kur’an aramızdan Muhammed’e mi indirildi?” diyerek kalkıp yürüdüler. Belki, bunlar Kur’an’ım hakkında şüphe içine düştüler. Hayır! Azabımı henüz tatmadılar”²⁸⁴

Kureyşliler, bu sözleriyle Hz. Muhammed’i tanımayıp inkâr ediyorlardı. Hz. Peygamber Kelime-i Tevhidi tavsiye ettiği zaman müşrikler: “Tek tanrı bütün yaratıkları nasıl idare edebilir?” demişler ve Allah’ı birlemeye yanaşmamışlardı.²⁸⁵

3.1. EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN EBÛ TALİB’İ TEHDİDİ

Kureyş Müşriklerinden Utbe b. Rebia, Şeybe b. Rebia, Ebû Süfyan b. Harb, Ebu’l-Bahterî b. Hişam, Esved b. Muttalib, Ebû Cehil Amr b. Hişam, Velid b. Mugîre, Nübeyh b. Haccac, Münebbih b. Haccac, Âs b. Vâil gibi birtakım kişiler, Ebû Talib’in yeğenini uyararak şöyle dursun onun yanında yer aldığını düşünüyorlardı. Kendisine: “Ey Ebû Talib! Kardeşinin oğlu bizim ilahlarımıza dil uzattı. Dinimizi yerdı. Akıllarımızı akılsızlık saydı. Baba ve atalarımızın da dalâlet

²⁸³ Tirmizî, *Câmiu’l-Kebîr*, Kur’an Tefsiri, 39 (3232); İbn Sa’d, *Tabakât*, C. I, s.172; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 285-286; Kandehevî, *a.g.e.*, C. I, s. 55-56.

²⁸⁴ Sâd Suresi, 38/4-8.

²⁸⁵ T.D.V Meali, Sa’d Suresi 4-5, s. 452.

ve sapkınlık içinde ölüp gitmiş olduklarını iddia etti. Sen ya onu bizimle uğraşmaktan alıkoyarsın, ya da aramızdan çekilirsin!²⁸⁶ dediler.

Ya'kubi Tarihinde ise Ebû Talib'e müşriklerin cüretkâr tekliflerini anlatan "Onu bütün bu yaptıklarından alıkoy da kaç para istiyorsan verelim" şeklinde bir ibare vardır.²⁸⁷ Zaten bundan dolayı Hz. Peygamber: "Allah beni dünyalık toplayayım diye ve ona arzu duyayım diye göndermedi. Beni O'nun gönderdiği kitabı tebliğ edeyim ve size O'na ulaşan yolları göstereyim diye gönderdi" dedi.

Bundan sonra ona eziyet bütün şiddetiyle başladı. Müşriklerden sanki ona eziyet etmekle görevlendirilmiş kişiler vardı. Bunlar: Ebû Leheb, Hakem bin Ebi'l-Âs, Ukbe bin Ebi Muayt, Adiy bin Hamrâ, Amr bin Tulatle el-Huzâî. Fakat bunların içinde en çok eziyet eden kişi Hz. Peygamber'in öz amcası olan Ebû Leheb'dir.²⁸⁸ Müşrikler sözlerine devam ettiler ve "zaten, sen de ona karşısın; bizim gibi, muhalifsin! Biz onun hakkından geliriz!" dediler. Ebû Talib onları güzellikle, güler yüzle, yumuşak ve tatlı sözlerle başından savdı.²⁸⁹

Başka bir rivayette ise; bu büyük tehdit Ebû Talib'e ağır geldi. Hemen Hz. Peygamber'e birilerini gönderdi: "Ey kardeşimin oğlu! Kavmin bana geldi. Bana şöyle şöyle dediler"²⁹⁰ diyerek bütün olup biteni anlattı. "Benim ve kendi can güvenliğimiz için kaç. Bana güç yetiremeyeceğim yükü yükleme" dedi. Hz. Peygamber, amcasının kendisini terk edeceğini ve onun yardımının azalacağını zannetti. Amca! "Allah'a yemin olsun, bu işi bırakmam karşılığında sağ elime güneşi, sol elime ayı koysalar Allah onu (bu davayı) tamamen ortaya çıkarıncaya kadar veya ben bu uğurda helak oluncaya kadar bu işten asla vazgeçmeyeceğim" diyerek gözyaşı döktü. Sora ayağa kalktı ve gerisin geri döndü. Ebû Tâlib ona seslendi ve: "Git ey kardeşimin oğlu! İstedğini söyle. Yemin olsun ki. Herhangi bir nedenle seni asla onlara teslim etmeyeceğim" dedi. Sonrasında da şu şiiri söyledi:

*"Gömülsem, toprak başıma yastık yapılırsa bile
Vallahi hiçbirisi sana ulaşamayacak eliyle,*

²⁸⁶ Taberî, *Tarih*, C. II, s. 218; İbn İshâk, *es-Sîre*, C.I-II, s. 190; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 63; İbn Seyyid, *Uyunu'l- Eser*, C. I, s. 99; Halebî, *İnsânu'l-Uyûn*, C. II. s. 461; Köksal, *a.g.e*, C. I-II, s. 267-268.

²⁸⁷ Ya'kûbî, *Târih*, C. I, s. 344.

²⁸⁸ Ya'kûbî, *Târih*, C. I, s. 344.

²⁸⁹ Taberî, *Tarih*, C. II, s. 218; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 63; İbn Seyyid, *Uyunu'l- Eser*, c. I, s. 99; Halebî, *İnsânu'l-Uyûn*, C. I. s. 461; Köksal, *a.g.e*, C. I-II, s. 267-268.

²⁹⁰ Ya'kûbî, *Târih*, C. I, s. 348.

*İşinde yumuşak ol hele... Müjdele...
Böylece gözleri aydın eyle”²⁹¹*

Kureyş müşrikleri, Hz. Peygamberin hiçbir şey olmamış gibi işine devam ettiğini görünce, Ebû Talib’in onu terk etmediğini yani desteklemeye devam ettiğini anladılar. Çünkü o aralarına ayrılık sokmak, onlara düşmanlık yapmak konusundaki toplantılarına devam etmekteydi. Başlarında da her zaman olduğu üzere Ebû Cehil vardı.²⁹²

Umâre bin Velid bin Muğîra ile birlikte Ebû Talib’in yanına tekrar gittiler. Ona: “Ey Ebû Talib! Bu genç, Kureyş’in en güçlü ve en iyi genci. Onu al, akli ve gücü ve kuvveti senin olsun. Onu evlat edin ve senin evladın olsun. Senin ve babalarının dinine muhalefet eden, onları reddeden, kavmini bölen, düşünceleriyle dalga geçen kardeşinin oğlunu da bize ver de onu öldürelim. Bir adama karşı bir adam” dediler. Ebû Talib: “Oğlunuzu bana vereceksiniz, ben onu yedireceğim içireceğim, oğlumu size vereceğim ve siz de onu öldüreceksiniz. Vallahi benimle yaptığınız pazarlık çok çirkin! Bu asla olamaz”²⁹³ deyince onlar: “Bizim çocuklarımız, onun yaptığını yapmadılar” dediler. Ebû Talib: “Allah’a yemin olsun ki! O sizin çocuklarımızdan hayırlıdır” dedi.²⁹⁴

Mut’im bin Adiy bin Nevfel bin Abdi Menaf “Ey Ebû Talib! Kavmin senin insafına kaldı. Ondan kurtuluşu yolunu onu öldürmekte buldular. Onlardan kabul etmek istediğin teklif nedir? Ebû Talib: “Vallahi siz bana insafli davranmadınız. Ayrıca sen kavmi üzerime yollamakla kardeşimin oğluna bağlılığımı arttırdın. Sana ne uygunsa onu yap, elinden geleni ardına koyma” diye cevap verdi. Tarihi kaynaklar, bu iki olayın öncelik ve sonralığı konusunda açık bir bilgi vermemekle beraber, bi’setin altıncı senesinin ortalarında olması muhtemeldir ve aralarında azbir zaman vardır demektedirler.²⁹⁵

Müslümanların sayısının artması sonrası durum değişmiş, şartlar farklılaşmıştı. Fakat Ebû Talib, kardeşinin oğluna karşı müşrikler tarafından gelebilecek bir şeyler sezinliyordu. O geçmişte yaşanan olaylara bakıyor ve kötü

²⁹¹ Fûri, *a.g.e.*, s. 86-87.

²⁹² Watt, *a.g.e.*, s. 127.

²⁹³ Fûri, *a.g.e.*, s. 86-87.

²⁹⁴ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 231.

²⁹⁵ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 231; Fûri, *a.g.e.*, s. 87.

kokular hissediyor ve düşündükçe kalbi titriyordu. Zira geçmişte, ona gelip “ya ona engel olursun, ya da aramızdan çekilirsin. Biz onun hakkından geliriz” diyerek tehdit etmişlerdi. Bir seferinde Hz. Muhammed ile kendilerinden olan bir genci değiştirip Ebû Talib’e vererek, onu öldürme pazarlığına girmişlerdi. Yine bir seferinde Ebû Cehil kardeşinin oğlunun başını taşla yarmıştı. Ukbe bin Ebi Muayt ridasıyla kardeşinin oğlunu boğmaya çalışmıştı ve nerede ise bunu başarıyordu da. Hz. Ömer Müslüman olmadan önce kılıcını kuşanmış “ben bu işi kökünden çözerim” diye Hz. Peygamber’in yanına hışımla gitmiş ama Allah’ın hikmeti Müslüman olarak dönmüştü. İşte bütün bunlar Ebû Talib’i düşündürüyordu. İnanıyordu ki müşrikler koruması altındaki Hz. Muhammed’e saldıracaklar ve onu öldürmeye teşebbüs edecekler. Müşriklerin ani saldırısı karşısında ne Hz. Hamza ne Hz. Ömer ve ne de başkaları onu koruyamayacak. Gerçekten de durum Ebû Talib’in düşündüğü gibi gerçekleşiyordu. Müşrikler Hz. Muhammed’i öldürmek için alenen toplanıp plan kuruyorlardı. Hatta bu durum Allah tarafında da vahiy yoluyla Hz. Peygambere iletilmiş ve şu ayet nazil olmuştu: “Yoksa (müşrikler) bir işi (Peygamber’e tuzak kurma işini) sıkı mı tuttular. (Karar mı verdiler)? Doğrusu biz de cezalandırmayı sıkı tutacağız”²⁹⁶ diyordu. O halde Ebû Talib bir şeyler yapmalı idi.

İşte bu amaçla Benî Haşim’i, Benî Muttalib’i ve Abdimenafogullarını çağırdı ve onlardan kardeşinin oğlunu civardaki bütün Arap topluluklardan koruma ve kollama sözü aldı. Fakat kardeşi Ebû Leheb buna yanaşmamakla kalmadı Kureyş’in yanında yer almayı tercih etti.²⁹⁷

3.2. HZ. PEYGAMBER’İN KAYBOLMASI VE EBÛ TALİB’İN EBÛ CEHİL’DEN ŞÛPHELENMESİ

Müşriklerin Ebû Talib’in yanına gelip Hz. Muhammed’i ihtar etmesini istedikleri fakat sonuç alamadıkları günün akşamı Hz. Muhammed kaybolmuştu. Ebû Talib ve amcaları onun evine geldiler, onu bulamadılar. Ebû Talib Benî Haşim ve Benî Muttalib gençlerini topladı. “Hepiniz birer keskin kılıç alın ve mescide girinceye kadar beni takip edin. Sizden her biri onların büyüklerinden bir büyüğün yanına özellikle de İbn Hanzale’nin yani Ebû Cehil’in otursun ve baksın. Eğer

²⁹⁶ Zuhruf Süresi, 43/79.

²⁹⁷ Ya’kûbî, *Târih*, C. I, s. 347; Fûri, *a.g.e.*, s. 96-97.

Muhammed öldürülmüşse işin içinde muhakkak Ebû Cehil vardır. O asla şerden uzak duramaz” dedi.

Ebû Talib bu endişeli haldeyken Zeyd bin Harise geldi. Ebû Talib ona heyecanla: “Zeyt! Muhammed’e rastladın mı? Onu gördün mü?” dedi. Zeyt: “Evet. Biraz önce beraberdik” diye cevap verdi. Ebû Talib: “Onu görmeden asla evime girmeyeceğim!” dedi. Zeyt koşarak Hz. Peygamber’in yanına gitti. O Safa’ya yakın bir evde ashabıyla sohbet ediyordu. Olan biteni ona anlattı. Allah Rasûlü Ebû Talib’in yanına geldi. Ebû Talib heyecanlı bir şekilde “Ey Kardeşimin oğlu nerelerdeydin. İyi misin?” dedi. Hz. Peygamber: “Evet, iyiyim” deyince Ebû Talib: “Evine gir” dedi. Rasûlullah (s.a.v.) hemen evine girdi. Ertesi sabah olunca Ebû Talib yeğenin elinden tuttu ve Kureyş’in toplanıp hasbihal ettiği yere götürdü ve “Ey Kureyş topluluğu! Onun için ne istediğimi biliyor musunuz?” “Hayır” dediler. Durumu onlara bütün açıklığıyla anlattı. Gençlere “elinizdekileri açın gösterin” dedi. Gençler gösterdiler. Bir de baktılar ki her bir gencin elinde keskin birer kılıç var. Ebû Talib sözüne devamla “Allah’a yemin olsun ki, biz ve siz yok oluncaya kadar, sizden hiç birinizi sağ bırakmam” deyince Kureyşliler sanki bozguna uğramışlardı, susup kaldılar. En çok da Ebû Cehil korkmuştu.²⁹⁸

4. AMBARGO YILLARINDA EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLER

Müşrikler Beni Muhassab vadisinde Beni Kinane yurdunda toplanıp Beni Haşim ve Beni Muttalib’e karşı birleşmek üzerine yemin ettiler. Bu yemini de bir metin haline getirdiler. Buna göre:

- 1) Benî Haşim ve Benî Muttalib ailelerinden kız alınmayacak ve kız verilmeyecektir.
- 2) Onlara hiçbir şey satılmayacak ve onlardan hiçbir şey satın alınmayacaktır.
- 3) Onlarla oturulup kalkılmayacak,
- 4) Onlarla aynı ortamda bulunulmayacak,
- 5) Evlerine girilmeyecek,
- 6) Onlarla kesinlikle konuşulmayacak, diyalog kurulmayacaktır.

²⁹⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, C. I, s. 172; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 287-288.

7) Bu durum Hz. Muhammed öldürölmek üzere teslim edilinceye kadar devam edecektir.

Bütün bu maddeleri bir sayfaya yazıp, üzerine üç mühür vurdular. Altına da şöyle bir not eklediler: “Benî Haşim’in sulh teklifi kesinlikle kabul edilmeyecek ve Muhammed’i teslim edinceye kadar onlara hiçbir şekilde acınmayacaktır” Birlikte verilen bu sözün tutulması için Kâbe’nin içine astılar.²⁹⁹ Dışına, duvarına astılar rivayeti de vardır.³⁰⁰ Bu sahifeyi yazan, Mansur b. İkrime veya Nadrü’bnü’l-Haris’ten biri idi.³⁰¹ Sahifeyi yazdığı gün, Hz. Peygamber dua edince, Mansur’un eli felç oldu, kurudu.³⁰² Bunun üzerine, Kureyş müşrikleri aralarında: “Hâşim oğullarına zulmettik de, işte bakınız! Mansur b. İkrime musibete uğradı!” demeye başladılar. Bu zulüm vesikasının Ebû Cehil’in annesi veya halası Ümmü’l-Cülas’ın ve daha başkalarının yanında bulundurulduğu da rivayet edilir.³⁰³ Sahifenin şahıslar yanında bulundurulduğu, Kâbe’nin içine veya dışına asılışından önce idi.³⁰⁴ Bu metni yazıya döken kişinin; İkrime bin Amr bin Hâşim veya Nadrü’bnü’l-Haris’ten birisi olduğu konusunda ihtilaf olmakla beraber, yazanın elinin felç olduğu rivayeti nakledilir. Sonra sözleşme Kâbe’nin duvarına asılacaktır. Müşriklerin sözleşmeyi Kâbe duvarına asmak istemelerindeki amaçları, fiillerine kutsiyet katmaktı. Bütün bunlara rağmen Beni Haşim ve Beni Muttalip Hz. Peygamber’i teslim etmeye yanaşmayıp onu koruma altına aldılar. Bu korumada Ebû Talib’in Haşimoğullarına hitaben irâd ettiği uzunca şiirinin etkisi olmuştur.³⁰⁵

Dört hafta içerisinde belkide daha kısa bir süre içerisinde, müşriklere göre dört büyük olay gerçekleşmişti. Hamza Müslüman olmuş, Ömer Müslüman olmuş, Hz. Muhammed pazarlıklarını reddetmiş, Beni Hâşim, Benî Muttalib onu koruma altına almıştı.³⁰⁶ Bu da yetmiyormuş gibi Necaşi, kendi ülkesine hicret eden Müslümanları müşriklere teslim etmeyi reddetmişti.³⁰⁷ Müşriklerin akli karışmıştı. Hz. Muhammed’i öldürmeyi düşündüler fakat Mekke’de karışıklık çıkmasından

²⁹⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 376; İbn Sa’d, *Tabakât*, C. I, s.173; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 430.

³⁰⁰ Fûri, *a.g.e.*, s. 97-98; Lings, *a.g.e.*, s. 94.

³⁰¹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 376; İbn Sa’d, *Tabakât*, C. I, s. 209; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 235; Yâ’kübî, *Târih*, C. II, s. 31.

³⁰² Yâ’kübî, *Târih*, C. I, s. 350; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 235.

³⁰³ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 235.

³⁰⁴ Halebî, *İnsânu’l-Uyûn*, C. II, s. 25; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 431-432.

³⁰⁵ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 431.

³⁰⁶ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 431-432; Fûri, *a.g.e.*, s. 97.

³⁰⁷ Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s. 89; Lings, *a.g.e.*, s. 90.

korkuyorlardı. Bunu da istemiyorlardı. Başka bir çare düşünmeliydiler. O çareyi Ebû Cehil'in önerisiyle buldular. Müslümanlara şimdiye kadar görülmemiş bir eziyet yapmaya karar verdiler. Yapacakları zulüm boykot şeklinde olacaktı ve bunu da anlaşma metni ile taçlandıracaklardı. Boykotun fikir babası da Müslümanlara uygulanan her türlü zulümde ön safta olan Ebû Cehil idi.³⁰⁸

Muhasara ve boykot üç yıl sürdü. Müslümanların erzakı bitti. Onlar Müslümanların çarşıdan herhangi bir şey almasına haram aylar dışında izin vermiyorlar, bu aylarda da malların fiyatını arttırarak almalarına engel oluyorlardı. Dışardan gelen durumu bilmeyen tüccarları da tehdit edip onlara mal satmalarını engelliyorlardı. Ebû Leheb, Haşimoğullarından olmasına rağmen, öz kardeşlerinin, akrabalarının açlıktan ölmesini istiyor ve bu hususta elinden gelen her türlü gayreti gösteriyordu.

Bir seferinde Hz. Hâtice'nin yeğeni Hâkim bin Hizam, halasına muhtemelen buğday taşıırken Ebû Cehil ona musallat oldu. Buğday'ı götürmesine engel olmaya çalıştı. Ebu'l-Bahterî ise Hâkim bin Hizam ile Ebû Cehil arasına girip buğdayı halasına götürebilmesini sağladı. İşte bütün bunlardan dolayı Hz. Peygamber hakkında endişeleniyordu. Tedbiri hiç elden bırakmıyordu. O kadar ki insanlar yataklarına yattıktan sonra Allah Rasulün'e yatmasını söylüyor, onun yattığını ona suikast düzenlemek isteyenler de görüyor, herkes uyuduktan sonra oğluna veya kardeşlerine ya da amcaoğluna Hz. Peygamber'in yatağına yatmalarını ve onun da bunlardan birinin yatağına yatmasını isteyerek Hz. Peygamber'i onlardan korumaya çalışıyordu.³⁰⁹

Kureyş müşrikleri; Hz. Peygamber'i ve Hâşim oğullarıyla Muttaliboğullarını, bi'setin yedinci yılının Muharrem ayından itibaren Şı'b denilen bölgede iki veya üç yıl³¹⁰ başka bir rivayette de üç yıl³¹¹ kuşatıp gözaltında tuttular. Onlara ekonomik ve toplumsal ambargo uyguladılar. Çarşı ve pazarların, Şı'b sakinlerine giden yollarını kestiler. Şı'b'a yiyecek gitmesini önlediler. Kureyş müşrikleri; Mekke'den gelen yiyecekleri veya satılan herhangi bir şeyi Şı'b'a bırakmamaktaydı. Hatta hemen kendileri satın almakta idiler. Şı'b sakinlerini açlıktan öldürüp, Hz. Peygamber'e

³⁰⁸ Lings, *a.g.e.*, s. 95.

³⁰⁹ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II. s. 432; Fûri, *a.g.e.*, s. 97-98.

³¹⁰ Ebû Nuaym, *Delâil*, C. I, s. 274; Lings, *a.g.e.*, s. 97.

³¹¹ Ya'kûbî, *Târih*, C. I, s. 350.

ualşıp onu öldürebileceklerini düşünüyorlardı. Hac mevsiminde ise alışveriş yapmalarına engel olmazlardı. Fakat Mekke çarşısına bir deve yükü yiyecek geldiği ve Şı'b sakinlerinden birisi bir şeyler almak istediğinde Ebû Leheb hemen erzak yüklerinin başına dikilir: “Ey tüccar topluluğu! Muhammed’in ashabına fiyatları o kadar yüksek söyleyin ki sizden bir şey alamazsınız! Siz benim zengin ve verdiği sözü yerine getirir bir kimse olduğumu bilirsiniz. Böyle yaparsanız zararınızı ben karşılarım!” derdi.³¹² Bu yüksek fiyatla kimse bir şey alamazdı. Ertesi gün, tüccarlar Ebû Leheb’in yanına varırlar; o da kalan yiyecek ve giyecekleri onlardan yüksek fiyatla satın alırdı. Müslümanların ihtiyaçları için Hz. Muhammed bütün malını harcadı. Hz. Hatice de, Ebû Talib de, bu yolda bütün mallarını harcadılar. Hatta muhtaçlara yardım ederken kendileri ihtiyaç sahibi hale geldiler.³¹³ Yiyecek birşey bulamayıp açlıktan ölenler oldu. Açlıktan ağaç yapraklarını yemeye başladılar. Buldukları kuru deri parçalarını ıslatıp, ateşe tuttuktan sonra, onunla üç gün idare edenler oldu! Açlıktan ağlaşan çocukların feryatları, Şı'b’ın arkasından duyulmaya başladı. Müşriklerden bazıları durumdan sevinç duymakta, kimisi de üzülmekteydi.³¹⁴

Ebû Cehil Şı'b’ı sık sık gözetler dururdu. Hz. Abbas, bir gün, yiyecek satın almak için Şı'b’dan çıkmıştı. Ebû Cehil ona saldırmak istedi. Fakat Allah onu Ebû Cehil’den korudu.³¹⁵ Hz. Hatice, Zem’a b. Esved’e: “Birisi çarşıdan bir şey almak istediğinde Ebû Cehil ona engel oluyor. Ona bir şey söyle.” diye haber gönderdi. O da Ebû Cehil’e bir şey söyledi.³¹⁶ Ebû Cehil onun sözünü tuttu ve bu işten vazgeçti. Hakîm b. Hizam; bir ticaret kafilesiyle, Şam’dan buğday yükleyip getirmişti. Üzerine, buğday yüklediği bir deveyi, gizlice, Şı'b yoluna yöneltti, arkasına vurup Şı'b sakinlerinin yanına soktu.³¹⁷ Onlarda, devenin üzerindeki buğdayı aldılar. Yine Hakîm b. Hizam; başka bir gece, devenin üzerine un yükleyip Şı'b’ın içine saldı. Hişam b. Amr da; bir gece, deveye yiyecek yükleyip Şı'b’ın ağzına kadar götürdü. Devenin başından yularını çözdü. İki böğrüne vurup onu Şı'b’a soktu. Hişam b. Amr Şı'b sakinlerine böyle yardım etmekte devam etti. Başka bir gecede üç yük yiyecek gönderdi. Kureyş müşrikleri bunu öğrenince, sabahleyin ona bu hususta ihtarda

³¹² İbn Sa’d, *Tabakât*, C. I, s. 178.

³¹³ Ya’kûbî, *Târih*, C. I, s. 350; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 433.

³¹⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, C. I, s. 178

³¹⁵ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 235; Lings, *a.g.e.*, s. 95.

³¹⁶ Zem’a b. Esved’in Ebû Cehil’e söylediği sözün ne olduğunu kaynaklarımızda bulamadık.

³¹⁷ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 235.

bulundular. Hişam da: “Ben artık böyle bir şeyi bir daha yapmam!” deyince müşrikler onu serbest bıraktılar.³¹⁸

Fakat Hişam; bundan sonra, tekrar Şi'b sakinlerine geceleyin bir veya iki deve yükü daha yiyecek salınca, müşrikler ona ağır sözler söylediler. Hatta onu öldürmeye kalktılar! Ebû Süfyan b. Harb: “Bırakınız adamı! Şi'b'daki akrabalarına iyilik etmiş! Vallahi, keşke biz de onun yaptığı gibi yapaydık! Ne güzel olurdu!” diyerek, onu kayırdı. Hakîm b. Hizam; bir gün, kölesinin sırtına biraz buğday yükleyip Hz. Peygamber'in zevcesi Hz. Hatice'ye götürmek üzere Şi'b'a giderken, yolda Ebû Cehil'e rastladı. Ebû Cehil hemen Hakîm'in yakasına yapıştı. “Demek sen Haşim oğullarına yiyecek götürüyorsun ha! Vallahi, ben seni Mekke'de rezil etmedikçe, buradan ne sen ileri geçebilirsin, ne de yiyecek geçebilir!” dedi.³¹⁹ O sırada, Ebu'l-Bahterî b. Hişam, yanlarına geldi. Ebû Cehil: “O, Hâşim oğullarına yiyecek taşıyor!” Ebu'l-Bahterî: “Halasına ait olup yanında bulunan bir yiyeceği ona götürmesine sen nasıl engel olursun! Çekil adamın yolundan, gideceği yere gitsin!” dedi. Ebû Cehil kabul etmedi ve hatta Hâkim'in veya kölesinin yakasına yapışınca, Ebu'l-Bahterî kızdı. Eline geçirdiği bir deve çenesi kemiği ile vurup Ebû Cehil'in başını yardı, kendisini yere yaktı, tepeledi, tekmeledi durdu. Hz. Hamza oraya yakın bir yerde bulunuyor ve onları seyrediyordu. Müşrikler ise, aralarında geçen bu gibi hadiseleri Hz. Peygamber'in ve ashabının görmelerini hiç istemiyorlardı.³²⁰

5. EBÛ CEHİL'İN BOYKOTUN KALKMASINA KARŞI ÇIKMASI

Beni Haşim ve Beni Muttalib'e uygulanan boykot beklenen etkiyi göstermedi. Aksine Hz. Peygamber'in daha çok dikkat çekmesine ve tüm Arabistan'da yeni dinden bahsedilmesine neden oldu. Bu tür düşüncelerden bağımsız olarak, Kureyşlilerin çoğu, özellikle boykot edilenler arasında akrabaları bulunanlar, boykot hakkında olumsuz düşünceler taşıyorlardı. Karar değiştirmenin zamanı gelmişti ve ilk tepkiyi gösteren adam yine, Haşimilere sık sık yiyecek ve giyecek yüklü develer gönderen Hişam oldu. Hişam tek başına bir şey yapamayacağını farkındaydı, bu nedenle Peygamberin halası Atike'nin oğlu Mahzumlu Zûheyr'e gitti ve şöyle dedi: “Annenin akrabalarının durumunu bilirken nasıl yemek yiyip, güzel

³¹⁸ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 434.

³¹⁹ Ebû Nuaym, *Delâil*, C. I, s. 275;

³²⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 8; Ebû Nuaym, *Delâil*, C. I, s. 276; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 435.

giyinmeye dayanabiliyorsun? Onlar ne bir şey satabiliyorlar, ne de alabiliyorlar. Ne kızlarını ne de oğullarını evlendirebiliyorlar. Allah'a yemin ederim ki, eğer onlar Ebûl-Hakem'in (Ebû Cehil) annesinin akrabaları olsalardı ve sen onu, onun seni çağırdığı şeye çağırıydın, o hiçbir zaman bunu yapmazdı" dedi. Zübeyr: "Beni utandırdın, Hişam fakat tek başıma ne yapabilirim? Eğer beni destekleyen biri daha olsaydı bu anlaşmayı geçersiz kılana dek savaşırdım" Hişam: "Ben seni desteklerim" dedi. Bunun üzerine bir üçüncü kişi aradılar ve Nevfel kabilesinden, Haşim ve Muttalib'in kardeşleri olan Nevfel'in torunu Mut'im bin Adiy'e gittiler. Ona "Sen Kureyş'le bir olup Abdimenafogullarının iki kolunun yok olmasına göz mü yumuyorsun? Tanrıya andolsun, eğer onların bunu yapmasına izin verirsen, bir müddet sonra aynı şeyi sana da yaparlar" dedi. Mut'im dördüncü bir adam istedi, bunun üzerine Hişam, Hatice' ye gidecek un sebebiyle Ebû Cehil'i döven Ebu'l-Behteri'ye gitti. O beşinci bir adam gerektiğini söylediğinde Hişam beşinci kişi olarak Zem'eh İbn el-Esved'e gitti.³²¹ Hepsi de o gece Mekke'nin dışındaki Hacun dağı eteklerinde buluşmaya karar verdiler. Orada hareket planlarını tasarladılar ve bu anlaşmayı geçersiz kılmadan meseleyi bırakmayacaklarına söz verdiler. Züheyr: "Bu işle en çok ilgili olan benim, o yüzden ilk konuşan ben olacağım"³²² dedi.

Ertesi sabah Mescid'deki kalabalığa karıştılar ve Züheyr üzerindeki uzun cübbesiyle Ka'be'yi tavaf etti. Daha sonra yüzünü meclistekilere çevirdi ve: "Ey Mekke'liler, Haşimoğulları hiçbir şey alıp satamazken, biz burada rahatça yiyip giyinecek miyiz? Bu haksızlık ortadan kalkıncaya dek rahat etmeyeceğim" dedi. Ebû Cehil hemen ayağa kalktı ve: "Yalancısın!" dedi. Zübeyr aynı zamanda Ebû Cehil'in kuzeniydi de. Ebû Cehil: "Boykot ortadan kalkmayacak" deyince Zem'eh İbn el-Esved: "Asıl yalancı sensin. Bu anlaşma yazıldığında biz taraftar değildik" dedi. Ebu'l-Bahterî de "Zem'eh doğru söylüyor. Anlaşmada yazılı olanları desteklemiyoruz ve taraftar değiliz" dedi. Mut'im: "İkiniz de haklısınız, asıl buna hayır diyen yalancıdır. Tanrı şahidimiz olsun biz ondan ve onda yazılı olandan masumuz" dedi. Hişam da aynı şeyleri söyledi.

Ebû Cehil onları bir gecede sözlerinden dönüp, entrika çevirmekle suçlamaya başladığında, Mut'im bin Adiy onun sözünü kesti ve Kâbe'ye antlaşma metnini

³²¹ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 236; Lings, *a.g.e.*, s. 97-98.

³²² Ebû Nuaym, *Delâil*, C. I, s. 277-278; Lings, *a.g.e.*, s. 97-98.

getirmeye gitti. İçerden, elinde küçük bir parça kâğıt ve zafer ifadesiyle çıktı: Kurtlar, ilk başa yazılan “Allah’ım, senin adınla” kelimeleri dışındaki tüm antlaşmayı yemişlerdi. Kureyş’in çoğunluğu zaten ikna olmuştu. Bunun yanı sıra bu tartışmasız mucize tüm karşı çıkışları durdurdu. Ebû Cehil ve onun gibi düşünen birkaç kişi karşı koymanın anlamsız olduğunu biliyorlardı. Boykot resmen kaldırılmıştı.³²³

Boykot Nübüvvetin onuncu senesinde gerçekleşti. Boykotun akabinde Ebû Talib öldü. Sonrasında Hz. Hatice vefat etti. İkisinin ölümü arasında bir ay beş gün vardı. Hz. Hatice’yi Hacun dağına defnetti ve henüz cenaze namazı emri gelmediği için Hz. Hatice için cenaze namazı kılmadı.³²⁴

Bu minval üzerine tam üç sene geçmiştir. Nübüvvetin onuncu senesi muharrem ayında sözleşmenin kaldırılması ve sözleşmenin yürürlükten kaldırılması olayı gerçekleşti. Muharrem ayında gerçekleştiğinin delili de Ebû Talib sözleşmenin yürürlükten kalkmasından altı ay sonra ölmüştür. Ebû Talib’in ölümü konusundaki sahil görüşe göre ise Recep ayında ölmüştür.³²⁵ O dönemde Kureyş’te bu sözleşmeyi kabul edenler ve onu kabul edilebilir olarak görmeyenler vardı. Kabul edilebilir bulmayanlar onun yürürlükten kalkması için çaba sarfetmekte idiler.

6. EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN EBÛ TALİB’E SON MÜRACAATI

Kureyşlilerden, Utbe bin Rebia, Şeybe bin Rebia, Ebû Cehil bin Hişam, Ümeyye bin Halef, Ebû Süfyan bin Harb ve Kureyş’in ileri gelenlerinden bir grup Ebû Talib’in yanına geldiler. O sırada Ebû Talib ölüm döşegindeydi. Onlar: “Ey Ebû Talib! Senin aramızdaki değerini ve mevkiini biliyorsun. Şu anda ölümle pençeleşiyorsun. Biz senin hakkında endişeliyiz. Bizimle yeğenin Muhammed arasındaki hadiseyi de biliyorsun. Onu çağır da bizim adımıza ondan, onun adına da bizden söz al. O bizden elini çeksin, biz de ondan elimizi çekelim. O bizi dinimizle baş başa bıraksın, biz de onu diniyle baş başa bırakalım” dediler. Ebû Talib Hz. Peygamber’i çağırarak, ona “Yeğenim, bunlar kavminin eşrafındandır. Senin yanına senden bir şey istemeye sana da bir şey vermeye gelmişler” dedi. Hz. Peygamber: “Evet, bir tek kelimeyi bana vereceksiniz ki o kelime ile araplara hâkim olacaksınız,

³²³ Ebû Nuaym, *Delâil*, C. I, s. 277-278; Lings, *a.g.e.*, s. 97-98.

³²⁴ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 236-237.

³²⁵ Fûri, *a.g.e.*, s. 98.

acemler de size baş egecektir” dedi. Ebû Cehil: “Söyle o kelimeyi, babanın başı üzerine yemin olsun ki sana on kelime bile veririz” dedi. Hz. Muhammed: “Lâilâhe illallah diyeceksiniz. Allah’tan başka taptıklarınızı bırakacaksınız” deyince yerlerinden fırlayıp Hz. Peygamber’i protesto için alkışlamaya başladılar ve şöyle dediler: “Ey Muhammed! Tanrılarımızı bir tek tanrı mı yapmak istiyorsun? Kesinlikle senin teklifin hayret verici!” sonra Kureyşliler birbirlerine: “Yemin olsun ki Muhammed, isteklerimizden hiçbirini bize vermez. Gidelim. Allah bizimle bunun arasında hükmedinceye kadar atalarımızın dinine devam edelim” dediler.³²⁶

Ebû Talib: “Ey yeğenim, Allah’a yemin ederim, sen aslında onlardan fazla bir şey istemedin” deyince Hz. Peygamber, Ebû Talib’in iman edeceğine ümid bağladı ve “Ey amcacığım! O halde sen bari bu kelimeyi söyle de bu kelimedenden ötürü kıyamet gününde şefaatin sana helal olsun” dedi. Ebû Talib Hz. Muhammed’in ısrarını görünce “Ey yeğenim, eğer benden sonra senin ve senin akrabalarının üzerinde bir ar korkum olmasaydı, Kureyşliler bu kelimeyi ölümden korktuğum için söylediğimi sanmayacaklarını bilseydim, söylerdim. Ben bu kelimeyi ancak seni sevindirmek için söylerim” dedi.³²⁷

Bir diğer rivayette aynı sahne şöyle anlatılır. Ebû Talib ölüm döşesinde iken Rasûl-ü Ekrem onun yanına girdi. Yanında Ebû Cehil ile Abdullah b. Ebî Ümeyye vardı. “Ey amcam! Lâ ilâhe illallah de ki bu kelimeyle Allah katında seni müdafaa edeyim” dedi. Bunun üzerine Ebû Cehil ile Abdullah b. Ebî Ümeyye, Rasûlullah’ın bu sözüne karşılık: “Ey Ebû Talib! Sen Abdulmuttalib’in dininden ayrılmak mı istiyorsun?” dediler ve durmadan bunu tekrar ettiler. Sonunda Ebû Talib onlara: “Abdulmuttalib’in dini üzerimdeyim” dedi. Hz. Muhammed: “Yemin olsun ki, bana yasaklanmadığı sürece senin için Allah’tan af dileyeceğim” dedi. Bunun üzerine: “(Kâfir olarak ölüp) cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar, (Allah’a) ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de inananlara”³²⁸ ayeti nazil oldu.

Yine aynı olay başka bir versiyonla şöyle anlatılır: “Hz. Peygamber, amcası Ebû Talib’e hitaben şöyle buyurmuştu: “La ilahe illallah” de ki, kıyamet günü senin

³²⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, C. I, s. 172; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 342-343; Kandehlevî, *a.g.e.*, C. I, s. 56-57.

³²⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, C. I, s. 172; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 342-343; Kandehlevî, *a.g.e.*, C. I, s. 56-57.

³²⁸ Tevbe Sûresi, 9/113.

lehine şahadette bulunayım. Ebû Talib ise, “Kureyş kadınları beni kınarlar, korkudan bunu söyledi derler. Eğer böyle demeyecek olsalardı, Müslüman olup seni sevindirirdim” demişti. Hz. Peygamber’in, çok sevdiği, önemli yardımlarını gördüğü amcasının hidayeti için böyle çırpınışı üzerine: “(Resûlüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir”³²⁹ ayeti nazil oldu.³³⁰

7. EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN HZ. MUHAMMED’İ ORTADAN KALDIRMA ÇABALARI

Ebû Cehil Amr b. Hişam, Utbe b. Rebîa, Şeybe b. Rebia, Ebû Süfyan Sahr b. Harb, Nadr b. Haris (Abduddar oğullarının kardeşi), Ebu’l-Bahterî b. Hişam, Esved b. Muttalib, Zem’a b. Esved, Velid b. Mugîre, Abdullah b. Ebi Ümeyye, Âs b. Vâil, Nübeyh b. Haccac, Münebbih b. Haccac, Ümeyye b. Halef bir gün, güneş battıktan sonra Kâbe’nin arkasında toplandılar. Birbirlerine: “Muhammed’e haber gönderelim. Onunla konuşalım. Daha sonra uyarmadılar denmesin!” dediler. Hz. Peygamber’e “Kavminin eşrafı seninle konuşmak üzere toplandılar, onların yanına gel!” diye haber geldi. Resûlullah (s.a.v.), acele, onların yanlarına geldi. Onların iyi niyetle çağırdıklarını sanıyordu. Hemen varıp yanlarına oturdu.³³¹

Kureyş müşrikleri: “Ey Muhammed! Biz seninle konuşmak istedik. Biz vallahi Araplardan, senin kavminin başını derde soktuğun gibi kavminin başını derde sokan bir adam daha bulunduğunu bilmiyoruz! Sen atalarımıza dil uzattın! Dinimizi ayıpladın! İlahlarımıza dil uzattın! Akıllarımızı akılsızlık saydın! Birliğimizi böldün! Eğer sen getirip ortaya attığın o sözlerle mal, servet elde etmek istiyorsan; malca bizden daha zengin oluncaya kadar, senin için mallarımızdan mal toplayalım! Eğersen onunla içimizde en büyük şan ve şerefi kazanmak istiyorsan; biz seni seyyid ve ulu kişimiz tanıyalım! Eğer sen onunla kral olmak istiyorsan; seni kendimize kral edinelim! Şayet o sana gelen şey görüp de tesiri altında kaldığın cinlerden bir tâbi işi ise -ki bu bazan olabilir- biz seni ondan kurtarıncaya veya senin hakkında mazur

³²⁹ Kasas Sûresi, 28/56.

³³⁰ Buhârî, *Cenaiz*, 80 (114); Buhârî, *Menakıb*, 39 (103); Buhârî, *Kitâbu’t-Tefsir*, 152 (195), 234 (292); el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 342-343; İbn Arabî, *a.g.e.*, C.III, s. 591; T.D.V Meali, Kasas Sûresi 28/56, s. 391.

³³¹ İbn Hişam, *es-Sîre*, C.I, s.324; Ebû Nuaym, *Delâil*, C.I, s.205; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 289.

sayılıncaya kadar tedavi çareleri araştıralım” dediler.³³² Bu ifadelerin bir benzerini Utbe b. Rebia da Raslullah’ı davasından vazgeçirmek için kullanmıştı.³³³

Hz. Peygamber onlara: “Dediğiniz şeylerin hiçbirisi bende yoktur! Ben size getirdiğim şeylerle ne mallarınızı istemek, ne içinizde büyük şeref ve şan kazanmak, ne de üzerinize hükümdar olmak için gelmiş değilim. Fakat beni Allah size bir peygamber olarak gönderdi ve bana bir de kitab indirdi. Sizin (kabul edenleriniz) için, (Cennetle) bir müjdeleyici ve (kabul etmeyenleriniz) için de (Cehennemle) bir korkutup uyarıcı olmamı bana emretti. Ben Rabbimin bana yüklediği elçilik vazifelerini size tebliğ ettim ve sizi öğütledim de! Size getirdiğim şeyi kabul ederseniz, o, dünyada ve âhirette nasip ve azığınız olur! Eğer onu kabul etmez, reddederseniz, Yüce Allah benimle sizin aranızda hükmünü verinceye kadar bana düşen, Allah'ın emrini yerine getirmek üzere, her güçlüğe göğüs gerip katlanmaktır” dedi.³³⁴

Kureyş müşrikleri: “Ey Muhammed! Sen iyi bilirsin ki, biz sıkıntı içersindeyiz. O halde, Rabbinden dile de: Bizi sıkı, daraltan şu dağları ortadan kaldırıp bizden uzaklaştırın! Yurdumuzu bizim için genişletsin! Geçmiş baba ve atalarımızdan bazı kimseleri de bizim için diriltsin! Bizim için diriltilecek olanlar arasında Kusayy b. Kilab da bulunsun! Çünkü o, doğru sözlü bir şeyh, bir ulu kişi idi. Senin söylediğin şeyler hak ve gerçek mi, yoksa bâtil mi? Ona soralım! O seni tasdik ederse, sen de istediklerimizi yaparsan, seni tasdik eder, doğrularız! Hem bunlarla senin Allah katındaki mevkiini ve dediğin gibi Allah’ın seni peygamber olarak gönderdiğini öğrenmiş oluruz! Sen bizim için bunları yapmazsan, kendin için Rabbinden birşeyler edin: Söylediğin şeylerde seni tasdik edecek, doğrulayacak, bizi senin üzerinden geri çevirecek bir meleği seninle birlikte göndermesini Rabbinden iste! Yine, Rabbinden iste de: Sana bahçeler, köşkler, altın, gümüş hazineleri versin de, senin geçimini aradığını gördüğümüz çabalardan, bunlarla seni müstağni kılsın! Çünkü bizim gibi, sen de çarşılarda dolaşıp duruyor; bizim gibi, sen de geçimini

³³² İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 324; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 289-290.

³³³ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 322-323.

³³⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C.I, s. 324; Ebû Nuaym, *Delâil*, C.I, s. 205; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 290.

arıyorsun! Eğer sen dediğin gibi gerçekten bir peygambersen (kavuşacağın bu nimetlerle) Rabbinin katındaki mevkiini öğrenmiş oluruz!” dediler.³³⁵

Resûlullah (s.a.v.) onlara: “Ben bunları Rabbinden istemem! Ben bunun için de gönderilmedim. Allah beni bir beşîr (müjdeleyici) ve nezir (uyarıcı) olarak gönderdi. Ben Allah’ın gönderdiği şeyleri getirdim. Bunları da size tebliğ ettim. Eğer getirip tebliğ ettiğim şeyleri kabul ederseniz sizin için iyi olur. Onu kabul etmez, reddederseniz, Yüce Allah benimle sizin aranızda hükmünü verinceye kadar bana düşen, Allah’ın emrini yerine getirmek üzere, her güçlüğe göğüs gerip katlanmaktır!” dedi. Onlar: “Öyle ise göğü parçalar halinde üstümüze düşür bakalım!” Sen bunu yapmadıkça, biz sana inanmayız!” dediler. Resûlullah (s.a.v.): “Bu iş Allah’a aittir. O size bunu yapmak isterse yapar!” dedi.³³⁶

Kureyş müşrikleri: “Ey Muhammed! Bizim seninle görüşeceğimizi, sana sorular soracağımızı ve kendisinden istediğimiz şeyleri senden isteyeceğimizi Rabbin bilmiyor muydu? Ne diye, bize vereceğin cevapları daha önceden sana öğretmedi? Getirip bize tebliğ ettiğin şeyleri kabul etmediğimiz takdirde kendisinin bize ne yapacağını sana ne diye haber vermedi! İşittiğimize göre, bunları sana Yemâme’de Rahman diye anılan bir adam öğretiyormuş! Biz vallahi hiçbir zaman Rahmân’a inanmayız! Ey Muhammed! Artık sana karşı bir sorumluluğumuz yoktur! Biz, vallahi, senin yakarı bırakmayacağız! Ya biz seni yok edeceğiz, ya da sen bizi yok edeceksin!” dediler. Müşriklerden birisi: “Biz meleklerle taparız! Melekler Allah’ın kızlarıdır!” dedi. Başka birisi de: “Allah’ı ve melekleri sözlerinin doğruluğuna kefil olarak getirmediğin, sana inanmayız” dedi.³³⁷

Müşrikler bunları söyleyince, Resûlullah (s.a.v.) onların yanından ayrıldı. Resûlullah (a.s.) kavminin kendisine yaklaşıp uzaklaşacağını böyle büsbütün uzaklaştığını görünce, kendisini çağırdıkları sıradaki ümidini yitirmiş olmanın üzüntüsü içinde ailesinin yanına döndü.³³⁸

Bu talepler karşısında Allah şu ayetleri indirdi: “Onlar: “Sen, dediler, bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız veya senin bir hurma

³³⁵ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 325.

³³⁶ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 326-327; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 291-293.

³³⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 326-327.

³³⁸ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 315; Taberî, *Tefsir*, C. XV, s. 164; Ebû Nuaym, *Delâil*, C. I, s. 205; Kurtubî, *Tefsir*, C. X, s. 328; Ebu'l-Fidâ, *Tefsir*, C. III, s. 62; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 289-293.

bahçen ve üzüm bağı olmalı; öyle ki, içlerinden gürül gürül ırmaklar akıtılmalısın. Yahut iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın veya Allah'ı ve melekleri gözümüzün önüne getirmelisin. Yahut da altından bir evin olmalı, ya da göğe çıkmalısın. Bize, okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece (göğe) çıktığına da asla inanmayız” De ki: “Rabbimi tenzih ederim. Ben, sadece beşer bir elçiyim. Zaten, kendilerine hidayet rehberi geldiğinde, insanların (buna) inanmalarını sırf, “Allah, peygamber olarak bir beşeri mi gönderdi?” demeleri engellemiştir. Şunu söyle: Eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten, peygamber olarak bir melek gönderirdik. De ki: Benimle sizin aranızda gerçek şahit olarak Allah kâfidir. Zira O, kullarını hakikaten bilip görmektedir.”³³⁹ Ayetin sebab-i nuzulü olarak bu olay anlatılmaktadır.³⁴⁰

Müşrikler için durum artık tahammül edilemez boyutlara varmıştı. Bu işin bir an önce halledilmesi gerekiyordu. Eğer müdahale edilmezse hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı. Elleriindeki bütün güç gidecek kendilerine ait olduğunu düşündükleri Mekke diye bir şey kalmayacaktı. Bu konuyu konuşmak için bir an önce toplanmanın ve işi sonuca bağlamanın zamanı gelmişti. Bunun için Daru'n-Nedve'de bir araya geldiler.

Birinci ve İkinci Akabe biatlarını duyan müşrikler Hz. Peygamber'e başka yerlerden de inananların ve bağlılıklarını bildirenlerin olduğunu anlayınca telaşa kapıldılar. Artık bu durum ekonomik ve dini varlıklarını tehdit eden büyük bir tehlike halini almaktaydı.³⁴¹ Ayrıca Mekkeli müslümanlar da Medine'ye göç ediyor savaşırlıklarıyla meşhur Evs ve Hazrec kabileleriyle birlikte oluyorlar hatta onlardan Müslüman olanlar oluyordu. Bu kabileler Hz. Peygamber'i her türlü tehlikeye karşı koruyacaklarına dair de söz vermişlerdi.

Mekkeli müşrikler Hz. Muhammed'in de Medineye gitmesinden ve kendilerine karşı yeni bir güç olmasından korkmaya başladılar.³⁴² Hatta bazıları Medinelilerin Mekke'yi istila edeceğinden bile korkuyorlardı. Hz. Muhammed

³³⁹ İsrâ Süresi, 17/90-96; Taberî, *Tefsir*, C. V, s. 87- 90.

³⁴⁰ Taberî, *Tefsir*, C. V, s. 87-90; Kurtubî, *Tefsir*, C. XII, s. 172-175; İbn Kesîr, *Tefsir*, C. IX, s. 78-82; Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, C. III, Ankara 2007, s. 521.

³⁴¹ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 657; Fûri, *a.g.e.*, s. 138.

³⁴² İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 121; İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 194; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 438; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 657.

(s.a.v.) Mekke'den dışarı çıkmamalıydı.³⁴³ Bu konuları konuşmak üzere Dâru'n-Nedve'de; yani Mekke Paramentosunda Nübüvvetin ondördüncü yılının Safer ayının yirmialtıncısı, Perşembe günü sabahı yani miladi olarak 12 Eylül 622 de³⁴⁴ toplandılar.³⁴⁵ Dâru'n-Nedve Kusay b. Kilab'ın eviydi.³⁴⁶

Eğer Hz. Muhammed Medine'ye gider ve orada bir güç oluşturursa müşriklerin ekonomisi de sekteye uğrayabilirdi. Çünkü Medine Kızıldeniz sahil yolunda, Yemen'den Şam'a doğru uzanan ticaret yolu üzerinde stratejik bir konumda idi. Zira Mekkeliler, Taif ve diğer bölgelerinkiler hariç, Şam ile yıllık çeyrek milyon altın dinarlık ticaret hacmine ulaşmışlardı. Ticaretlerinin selameti için bu yolun güvenli olması onlar için önemli idi.³⁴⁷

Müşrikler Hz. Muhammed'in Mekke'den çıkarılması ihtimalini bertaraf ettiler çünkü onun çıkması demek yeni bir güç olması için kendi elleriyle zemin hazırlamak demektir. Hapsedilmesini teklif edenler oldu. Bu da yeni bir tehlikeyi doğurabilirdi. O zaman öldürülmeliydi. Karar bu şekilde çıkmıştı.³⁴⁸ Nasıl öldürüleceği konusunda ise Ebû Cehil'in; "her kabileden güçlü kuvvetli bir genç seçilip ellerine keskin birer kılıç alarak, tek kişinin vuruşu gibi hep birlikte Hz. Muhammed (s.a.v.)'in üzerine saldıracaklar ve onu öldüreceklerdi. O zaman Haşim oğulları tüm kabilelere karşı kan davasına kalkışamayacak ve diyete razı olacaklardı"³⁴⁹ teklifi oybirliği ile kabul edildi.³⁵⁰

Kaynaklarda geçtiğine göre; bu toplantıya siyah cübbe giyen Necidli olduğu söylenen yaşlı bir adam kılığında şeytan da katılmış, sunulan tekliflerden en çok Ebû Cehil'in teklifini beğenip onaylamıştır.³⁵¹ Ebû Cehil burada Türkçemizdeki "şeytanın aklına gelmeyen bu adamın aklına geldi" deyiminin tam hakkını vermiştir.

Burada dikkat çeken bir konuda daha vardır ki, bu teklifi yaparken Ebû Cehil diğerleri gibi fikrini hemen söylememektedir. Şöyle yapalım dememektedir. Önce

³⁴³ Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s. 104; Sarıçam, *a.g.e.*, s. 118.

³⁴⁴ Fûri, *a.g.e.*, s. 138.

³⁴⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 438; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 657; Fûri, *a.g.e.*, s. 138.

³⁴⁶ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 121; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 438.

³⁴⁷ Fûri, *a.g.e.*, s. 138.

³⁴⁸ Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s. 104.

³⁴⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 123; İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 194; İbn Seyyid, *Uyunu'l- Eser*, C. I, s. 293; Sarıçam, *a.g.e.*, s. 118; Fûri, *a.g.e.*, s. 140; Tahir b. Âşur, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, C. IX, Tunus 1984, s. 327.

³⁵⁰ Watt, *a.g.e.*, s. 158; Lings, *a.g.e.*, s.124.

³⁵¹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 122; İbn Sa'd, *Tabakât*, C. I, s. 194; İbn Seyyid, *Uyunu'l- Eser*, C. I, s. 293; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 439; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 661; Fûri, *a.g.e.*, s. 140.

dikkatleri kendi üzerinde topluyor ve kendine has bir gururla “benim aklıma öyle bir şey geldi, sizin hiçbiriniz ne bunu düşündü ne de söyledi” deyiveriyor. Oradakiler ister istemez “Ey Eba’l-Hakem! Nedir aklına gelen? Söyle bakalım” demek zorunda kalıyorlar.³⁵²

Toplantıya bilinçli olarak katılmaması³⁵³ sağlanan Ebû Leheb’in tavsiyesi ve telkinleriyle Haşimoğullarının kan bedelini kabul etmesi sağlanacaktı. Zaten bunu ödemeye de hazırlardı.³⁵⁴ Fakat bazı rivayetlerde müşrikler güvenmedikleri için Haşim oğullarından Ebû Leheb hariç hiç kimseyi toplantıya almadılar, şeklinde de geçmektedir.³⁵⁵ Dârü’n-Nedve’deki bu toplantıya birçok kabileden sayıları 15 ile 100 rakamlarıyla ifade edilen³⁵⁶ birçok kimse katılmıştı. Mahzumoğullarından ise sadece Ebû Cehil oradaydı.³⁵⁷ Bu güne “Yevmü’z-Zahme” (zahmetli sıkıntılı gün) denilmiştir.³⁵⁸

Suikast girişimi Kur’an-ı Kerim’de “Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir”³⁵⁹ ifadesini buluyordu.³⁶⁰

Cebrail (a.s.) Hz. Peygamber’e gelerek her zaman yattığı yatağa yatmamasını söyleyip suikastı haber verdi. Müşriklerin suikastçileri kapısının önüne gelerek ne zaman uyuyacağını gözlemeye başladılar. Hz. Peygamber onları gördü ve Hz. Ali’ye yatağına yatıp kendine ait olan yeşil abaya bürünmesini söyledi.³⁶¹

Suikast için gelenlerin arasında Ebû Cehil de vardı. Onları cesaretlendirmek ve işini sağlama almak için, Hz. Peygamber’in kapısının önünde onlara şöyle bir konuşma yaptı: “Muhammed; eğer siz ona tabi olur, onun emrine girerseniz, arapların ve acemlerin mülklerinin sizin olacağını, öldükten sonra diriltilip Ürdün

³⁵² İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 122; İbn Sa’d, *Tabakât*, C. I, s. 194; İbn Seyyid, *Uyunu’l- Eser*, C. I, s. 293; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 439; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 661.

³⁵³ Lings, *a.g.e.*, s. 124.

³⁵⁴ Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s. 105; Lings, *a.g.e.*, s. 124.

³⁵⁵ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 658; Sarıçam, *a.g.e.*, s. 118.

³⁵⁶ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 658; Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s. 104.

³⁵⁷ Köksal, *a.g.e.*, C. I, s. 658; Fûri, *a.g.e.*, s. 139.

³⁵⁸ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 122; İbn Sa’d, *Tabakât*, C. I, s. 194; İbn Seyyid, *Uyunu’l- Eser*, C. I, s. 292.

³⁵⁹ Enfal Sûresi, 8/30.

³⁶⁰ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 661.

³⁶¹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 122; İbn Sa’d, *Tabakât*, C. I, s. 194; İbn Seyyid, *Uyunu’l- Eser*, C. I, s. 293; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 441; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 669; Lings, *a.g.e.*, s. 125; Fûri, *a.g.e.*, s. 142.

bahçeleri gibi güzel cennetlere gireceğinizi iddia ediyor. Ve yine o iddia ediyor ki, eğer ona tabi olmazsanız ve dediklerini yapmazsanız, cehenneme girip orada yanacakmışsınız” Aslında onun kastı Hz. Peygamber ve getirdiği Kur’an ile alay etmektir. Bu sırada Allah Rasulü evden çıktı, yerden bir parça toprak aldı, onların üzerine saçtı ve Ebû Cehil’e “Evet bütün bunları ben söylüyorum. Bana inanmayarak cehennemde yanacaklardan birisi de sensin” dedi. Bu arada Yasin suresinin baş kısmını okuyordu. Aralarından geçip gitti. Onlarla beraber olmayan ama müşriklerden olan bir kişi yanlarına gelip “Siz neyi bekliyorsunuz. Muhammed yanınızdan geçip gitti” dedi ve uzaklaştı.³⁶²

---

³⁶² İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 123; İbn Sa’d, *Tabakât*, C. I, s. 195; İbn Seyyid, *Uyunu’l- Eser*, C. I, s. 293; İbni Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 442; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 671; Fûri, *a.g.e.*, s.142.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HİCRET SONRASI ÖLÜMÜNE KADAR EBÛ CEHİL

1. HİCRET ESNASINDA EBÛ CEHİL'İN PSİKOLOJİK DURUMU

1.1. EBÛ CEHİL'İN SÜRÂKA B. MALİK B. CU'ŞUM'U TACİZİ

Kureyş müşrikleri Hz. Peygamber'le Hz. Ebû Bekir'i öldürene veya esir edene mükâfat olarak birer diyet³⁶³ vereceklerini ilan etmişlerdi.³⁶⁴ Müdliçoğullarından bir kişi Süraka'ya çölde iki- üç kişi gördüğünü onların Hz. Muhammed ve arkadaşları olabileceği haberini getirmişti. Süraka hemen peşlerine düştü ve bir müddet sonra onlara yetişti. Hz. Ebû Bekir dönüp bakınca, bir süvarinin kendilerine gelip yetiştiğini görünce “Yâ Rasûlallah! Bu, bizi arıyor. Bu süvari bize yetişti!” dedi ve ağladı. Hz. Peygamber: “Mahzun olma! Allah bizimledir!”³⁶⁵ dedi. Hz. Muhammed neden ağladığını sorunca kendisi için değil Hz. Peygamber için ağladığını söyledi. Hz. Peygamber: “Ey Allahım! Şuna karşı, dilediğin şeyle bize kâfi ol! Onun şerrini üzerimizden defet. Düşür onu atından!” diyerek dua etti. At birden tökezleyip yere kapandı! Sürâka da atın üzerinden yere yuvarlandı! Hemen kalktı. Tekrar davrandığında Sürâka'nın atının iki ön ayağı birden kuma battı! Süraka Hz. Muhammed'in Allah tarafından korunduğunu görünce, af diledi ve hatta “Ey Muhammed! Anladım ki, bu başıma gelen şey, senin işindir! Dua et de, Allah beni şu içinde bulunduğum durumdan kurtarsın! Eğer beni kurtarırsan vallahi arkamdan gelenlere halinizi gizleyeceğim! dedi.

Sürâka: “Kavmin, senin öldürülmen veya esir edilmen için yüz deve vaad etti!” dedi. Kureyşlilerin yapmak istediklerini onlara haber verdi. Gelenlere engel oldu ve Hz. Peygamber'in kendisine has müjdelerine mazhar oldu.³⁶⁶ Ebû Cehil Sürâka'nın eli boş olarak döndüğünü görünce, Müslüman olmasından korktu, söylediği beyitlerle onu kötölemeye, halkın gözünden düşürmeye kalkıştı. Sürâka da, Ebû Cehil'e verdiği manzum cevabında: “Ey Hakem'in babası! Sen benim atımın ayakları yere battığı zamanki halini bir görmüş olsaydın, anlar ve hiç şüphe etmezdin ki, Muhammed delilli ve bürhanlı peygamberdir! Artık ona kim dayanabilir ki? Sana

---

³⁶³ Bir diyet: 100 devedir.

³⁶⁴ el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, 486; Köksal, *a.g.e*, C, I-II, s. 692.

³⁶⁵ Tevbe Sûresi, 9/40.

³⁶⁶ Köksal, *a.g.e*, C. I-II, s. 696-697.

yaraşan, Kureyş kavmini ona saldırmaya kışkırtmak değil, onlara engel olmaktır! Ben iyice kanaat getirdim ki; onun duyurmak ve yaymak istediği şey, muhakkak, bir gün yerleşecek ve gelişecektir! Öyle ki, bütün halk ona karşı koymayı değil, uymayı ve kendisiyle barış içinde yaşamayı isteyecektir” dedi.³⁶⁷

1.2. EBÛ CEHİL’İN ESMA BİNTİ EBİ BEKR’İ TOKATLAMASI

Esmâ Binti Ebi Bekir bizzat kendisi şunları anlatıyor: “Allah Rasulü ve Ebû Bekir hicret için yola çıktıklarında içlerinde Ebû Cehil’in de bulunduğu Kureyşten bir gurup gelerek kapının önünde durdular. Yanlarına çıktım. Baban nerde?” dediler. “Nerede olduğunu bilmiyorum” dedim. Ebû Cehil hışım ile elini kaldırdı ve bana öyle bir vurdu ki. Kulağımdaki küpe yere fırladı”³⁶⁸ Belki de Ebû Cehil’in bu kadar sinirlenmesinin sebebi övünerek açıkladığı suikast planının ammacına ulaşamamasıdır.

1.3. EBÛ CEHİL’İN AYYÂŞ B. EBİ REBİA’YI MEKKE’YE GÖTÜRMESİ

Ayyaş b. Ebi Rebia ve Hz. Ömer beraber hicret etmişlerdi. Kuba’ya vardıkları zaman, Ebû Cehil Amr b. Hişam ve kardeşi Haris b. Hişam, Ayyaş b. Ebi Rebia’nın arkasından gittiler. Ayyaş b. Ebi Rebia, bunların hem amcalarının oğlu, hem de bir anneden doğma kardeşi idi.³⁶⁹ Bunlar, Ayyaş b. Ebi Rebia’yı buldular ve ona: “Ey Ayyaş! Anan hastalandı. Anan, seni görünceye kadar, başına tarak değdirmemeye, yağ sürmemeye; seni görünceye kadar, güneşten gölge altına gitmemeye, birşey yememeye, içmemeye yemin etti. Ona acı! Sen ananın sevgili oğlusun! Senin dininde anaya babaya iyilik etmek var! Mekke’ye dön! Medine’de Rabbine ibadet ettiğin gibi, Mekke’de de ibadet et!” dediler.

Hiz. Ömer: “Ey Ayyaş! Vallahi, kavmin seni aldatmak, dininden döndürmek istiyorlar. Onlardan kork! Vallahi, senin anan, bittin rahatsız olacak olursa, muhakkak başını tarar. Mekke’nin sıcağı kendisinin üzerinde şiddetlenecek olursa, muhakkak gölgelenmek ister de!” dedi. Ayyaş b. Ebi Rebia: “Ben ananın yeminini yerine getireceğim! Hem, benim orada biraz malım da var. Gider, onu da alırım” dedi. Hiz. Ömer: “Vallahi, sen de bilirsin ki, ben Kureyşîlerin malı en çok olan kişilerindenim. Malımın yarısı senin olsun! Tek, sen onlarla gitme!” dedi. Ayyaş b. Ebi Rebia Hiz. Ömer’in teklifine yanaşmayıp ille de onlarla gitmeye kalkınca, Hiz.

³⁶⁷ el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 484.

³⁶⁸ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 129.

³⁶⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 114-115; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 332; Links, *a.g.e.*, s. 122.

Ömer: “Artık, sen yapmak istediğin şeyi yapacaksın! Bari şu devemi al! Bu, soylu ve uysal bir devedir. Sen daima onun üzerinde bulun. Kavminden şüphelenirsen, onun üzerinde olarak kaç, kurtul!” dedi. Ayyaş b. Ebi Rebia deveye binip onlarla birlikte gitti. Nihayet, yolun bir kısmında buldukları sırada, Ebû Cehil ona: “Ey kardeşim! Vallahi, bu devem artık beni taşıyamıyor! Sen beni şu devenin üzerine, terkine alamaz mısın?” dedi. Ayyaş b. Ebi Rebia: “Olur!” deyip devesini çöktürdü. Yere indiği zaman, onlar, üzerine atılıp onu sımsıkı bağladılar.³⁷⁰ Öylece Mekke’ye götürdüler. Gündüzün Mekke’ye girdiklerinde: “Ey Mekkeliler! Bizim bu beyinsizimize yaptığımız gibi, siz de kendi beyinsizlerinize böyle yapınız!” dediler.³⁷¹

Ayyaş b. Ebi Rebiayı hapsedtiler. Ebû Cehil ile Haris, ona yüzer sopa vurdular!³⁷² Ona çok işkence ettiler.³⁷³ Ayyâş Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına bu yüzden katılamadı. Onun ve onun vaziyetinde olan bazı müslümanların durumuna çok üzülen Hz. Peygamber uzunca bir müddet sabah namazlarında rükûdan doğrulduktan sonra, “Allahım! Velîd b. Velîd, Seleme b. Hişâm, Ayyâş b. Ebû Rebia ve Mekke’deki diğer güçsüzleri kâfirlerin elinden kurtar” diye dua etmiştir.³⁷⁴ (Müslim, “Mesâcid”, 294-295).

2. BEDİR SAVAŞI HAZIRLIKLARI

Hz. Hamza Sîfü’l-Bahr seferine gönderildi. Onun bu seferi, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Medine’ye hicretinden yedi ay geçtikten sonra Ramazan ayında gerçekleşti. Kureyş müşrikleri Hz. Muhammed’i Medine’de de rahat bırakmamakta ve Medineli Müslümanları onu terketmeleri için sürekli tehdit etmekte idiler. Onu öldürmeleri veya Medine’den sürüp çıkarmaları için de, Abdullah b. Übeyy b. Selûl ile Evs ve Hazrec kabilesi müşriklerine ültimatolar vermekte idiler. Aynı zamanda, Müslümanlara hac yollarını da kapamışlardı. Suriye ticaret yolları kesilirse hem sıkıntıya düşmüş olacaklar hem de onlara iyi bir ders verilmiş olacaktı. Bu amaçla Hz. Muhammed Sîfü’l-Bahr’e göndermek için Hz. Hamza’yı görevlendirdi. Hz. Hamza’ya Allah Rasülü 30 süvari vermişti. İçlerinde Ebû Cehil b. Hişâm’ın da

³⁷⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 115; İbn Seyyid, *Uyunu’l-Eser*, C. I, s. 288; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 331-332; Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s. 103-104; Lings, *a.g.e.*, s. 122.

³⁷¹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 115; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 331-332; Lings, *a.g.e.*, s. 122; Fûri, *a.g.e.*, s. 137.

³⁷² Ebû Hayyan, *Tefsîru’l-Bahri’l-Muhit*, Beyrut 1993, C. III, s. 332-333.

³⁷³ Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. III, s. 332-333; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 332; Lings, *a.g.e.*, s. 122; Özeydın, *a.g.m.*, C. IV, s. 297.

³⁷⁴ Müslim, Nevevî Şerhi, *Mesâcid*, C. V, s. 176.

bulunduğu, Mekkeli müşriklerden 300 süvarinin himayesinde Şam'dan dönüp Mekke'ye gitmek isteyen ticaret kervanı Sîfû'l-Bahr'e gelmiş bulunuyordu. İki taraf savaş düzeni almışken, Mecdi b. Amr el-Cühenî'nin arabuluculuğu ile çarpışma olmamıştı. Hz. Hamza, arkadaşlarıyla birlikte Medine'ye döndü. Ebû Cehil de, ticaret kervanı ve arkadaşlarıyla birlikte Mekke'ye yöneldi.³⁷⁵

Sonra Resûlullah (s.a.v.) etrafa gönderdiği gözcüler kanalıyla, Kureyş'in sayısını ve durumunu araştırmaya başladı. Sonunda müslümanlar, Kureyş'in sayısının dokuzyüzle bin arasında olduğunu, müşriklerin liderlerinin tümünün aralarında bulunduğunu öğrendiler. Ebû Süfyan da kervanı kurtarmayı başardığından, Kureyş'in Mekke'ye geri dönmesi için haberci göndermişti. Fakat Ebû Cehil: "Vallahi Bedir'e varıp, orada üç gün kalarak, develer boğazlayıp, yemekler yiyip, şarap içip, cariyelere şarkı söyleterek eğlenmedikçe geri dönmeyeceğiz. Başımıza birikecek olan Araplar bizi dinler ve seyredeler. Bundan sonra artık, hep bizden çekinirler" diyerek Bedir'e doğru ilerleme konusunda ısrar etti.

Hicretin 2. yılında Kureyş kabilelerinden kadın erkek herkesin sermaye veya mal koyarak katıldığı 50.000 dinar kadar sermayeli, 1000 develik mal yüklü başında Ebu Süfyan'ın bulunduğu büyük bir ticaret kervanı, Şam'ın Gazze pazarına gönderilmişti. Bu kervanın önemini ve büyüklüğünü anlamamız bakımından şu bilgiler önemlidir: Kervandaki malın en çok kısmı Ebû Uhayha Saîd b. Âs ailesine aitti. Kervana yüklenen malların ya bütünü onlarındı, ya da onlar malların kazancına Kureyş kavmiyle yarı yarıya ortaklardı. Mahzum oğulları, kervana 5000 veya 4000 miskal altın ve 200 deve ile Haris b. Âmir b. Nevfel, 1000 miskal altınla, Ümeyye b. Halef, 2000 miskal altınla, Abdi Menaf oğulları 10.000 miskal altınla katılmışlardı. Kervanda Ebû Süfyan Sahr b. Harb tarafından yönetiliyordu.³⁷⁶

Kureyş müşrikleri, Müslümanların hac yapmalarına engel oldukları için, onların da Şam ticaret yollarını kesmek isteyeceklerini biliyorlardı. Nitekim Sa'd b. Muaz dostu Ümeyye b. Halef'in yanında Kâbe'yi tavaf ederken yanlarına gelen Ebû Cehil: "Vallahi, sen şimdi Ebû Safvan'ın yanında olmasaydın, buradan evine sağ dönemezdin!" şeklinde tehdit etmişti. O da "Eğer sen beni tavaftan men edersen, ben

³⁷⁵ Vâkîdî, *Megâzi*, C. I, s. 9-10; İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 491; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 237-238; Köksal, *a.g.e.*, CIII- IV, s. 190-192.

³⁷⁶ Vâkîdî, *a.g.e.*, C. I, s. 27-28; Halife b. Hayyât, *Tarih*, (thk. Ekrem Ziya Amrî), Riyad 1985, s.57.

de vallahi sana daha ağırını yapar, senin Medine'deki Şam ticaret yolunu keserim!” diyerek bağırışını Ebû Cehil unutmamıştı. Ebû Süfyan Şamdan ayrılırken gayet tedbirli idi. Kervanda bulunan Damdam b. Amr'ı, Tebük'ten Mekke'ye gönderdi. Kureyşîlere, Hz. Peygamber ve ashabının önlerine çıktığını, kervandaki mallarını korumalarını haber vermesini emretti.³⁷⁷

3. BEDİR SAVAŞI HAZIRLIKLARININ PSİKOLOJİK ETKİSİ

Hız. Peygamber (s.a.v.) halası Hız. Atike binti Abdulmuttalib, Ebû Süfyanın yardım çağrısı için Mekke'ye gönderdiği Damdam'ın gelişinden üç gece önce bir rüya gördü. Kardeşi Hız. Abbas'a haber gönderip, onu yanına çağırdı ve: “Kardeşim! Vallahi, geceleyin gördüğüm rüya beni çok sarstı. Kavminin başına bir felaket ve musibet gelmesinden korkuyorum! Sana anlatacağım bu rüyayı gizli tut, kimseye söyleme!” dedi.

Hız. Abbas: “Ne gördün, anlat” dedi. Hız. Âtike: “Gördüm ki; deveye binmiş bir adam gelip Ebtâhta³⁷⁸ durduktan sonra, yüksek sesle: “Ey vefasız cemaat! Üç güne kadar, muharebe mahalline, vurulup düşeceğiniz yerlere yetişiniz!” diyerek üç kere bağırdı! Onu gören halk, onun başına toplandılar. Sonra o adam Mescid-i Haram'a girdi. Halk da kendisini takip ediyordu. Halk etrafını sarmış olduğu halde devesi Kâbe'nin arkasında durunca, o yine aynı şekilde yüksek sesle: “Ey vefasız cemaat! Üç güne kadar, muharebe mahalline, vurulup düşeceğiniz yerlere yetişiniz!” diyerek üç kere bağırdı. Sonra, devesi Ebû Kubeys dağının başında durup, orada da aynı sözleri tekrar etti. Sonra da, bir kaya tutup yuvarladı. Kaya yukarıdan aşağıya doğru yuvarlanarak, dağın dibinde parçalandı. Mekke evlerinden, o parçaların girip isabet etmediği ne bir ev, ne de bir yer kaldı!” dedi. Hız. Abbas: “Vallahi, bu çok mühim bir rüyadır! Sen onu gizli tut, hiç kimseye anlatma!” dedi. Hız. Abbas, Hız.Âtike'nin yanından ayrılınca, dostu Velid b. Utbe ile karşılaştı. Ona Atike 'nin rüyasını anlattı. Bu rüya, Mekke'de yayıldı. Kureyşîlerin toplantılarında konuşulmaya başlandı.

Hız. Abbas: “Ertesi gün, Kâbe'yi tavaf ederken, Ebû Cehil b. Hişam Kureyşîlerden bir cemaatla oturup, Âtike'nin rüyasını konuşuyorlardı. Ebû Cehil,

³⁷⁷ Köksal, a.g.e, C. II-IV, s. 266-267.

³⁷⁸ Muhassab Vadisi ile Mekke arasında bir yer ismi.

beni görünce: “Ey Ebu’l-Fadl! Tavafını bitirince yanımıza gel” dedi. Tavafı bitirince, varıp yanlarına oturdum. Ebû Cehil, bana: “Ey Abdulmuttalib oğulları! Sizin şu kadın peygamberiniz de ne zaman türedi?’ dedi. Ona: “o ne demek?” dedim. “Âtike’nin gördüğü şu rüya meselesi!’ dedi. “O ne görmüş ki?” dedim. Ebû Cehil: “Siz, erkeklerinizin peygamberliklerine kanaat etmediniz de, kadınlarınız da mı peygamberliğe kalkıştı? Güya Âtike, birinin “Üç güne kadar, vurulup düşeceğiniz yerlere yetişiniz!” dediğini rüyasında gördüğünü söylüyormuş! Bu üç gün içinde, sizi bekleyeceğiz. Eğer söylemiş olduğu söz doğru ise, elbette birşey zuhur edecektir. Eğer üç gün dolarda birşey zuhur etmezse, Araplar arasında sizin kadınlarınızdan daha yalancı kadın bulunmadığını yayacağız” dedi. Vallahi, benim için, bunu inkâr etmemden daha ağır birşey olmamıştır. Onun herhangi birşey görmüş olduğunu inkâr ettim.³⁷⁹ Bundan sonra, birbirimizden ayrıldık. Akşam olunca Abdulmuttalib oğulları kadınlarından yanıma gelmedik hiçbir kadın kalmadı. Onlar: “Demek, siz şu fâsık, pis herifin erkeklerinize dil uzatmasını hoş gördünüz! Sonra da, sen onun kadınlarınıza da dil uzattığını işittiğin halde, işittiğin şeylerden seni gayrete getirecek birşey bulamadın ha?” dediler. Onlara: “Vallahi, öyle yaptım. Benim için bundan daha ağır birşey olmamıştır. Allah’a andolsun ki, o sözünü tekrarlayacak olursa ona saldıracağım ve sizin hesabınıza onun hakkından geleceğim” dedim.

Âtike’nin rüyasının üçüncü günü sabaha çıkınca, kaçırdığım fırsatı elde etmek arzusu ile çok kızgın ve hiddetli bir halde Mescid-i Haram’a girdim. Onu görünce, vallahi, ona doğru yürüdüm. Evvelce söylediklerinden bazılarını tekrarlayıp kendisine saldıracaktım. Ebû Cehil zayıf yapılı, asık suratlı, acı dilli, sert bakışlı bir adamdı. O Mescid-i Haram’ın Sehm oğulları kapısına doğru fırlayıp çıkınca, kendi kendime “Allah’ın lanetine uğrayasica, benim kendisine hakaret edeceğimden korktu da, benden uzaklaşıyor” dedim. Ben Damdam b. Amr’ın çağrısını duymamıştım fakat o duymuştu. Damdam; devesinin burnunu kesmiş! Semerini tersine çevirmiş! Gömleğinin önünü, arkasını yırtmış! Mekke vadisinin ortasında, deve üzerinde, avazının çıktığı kadar bağıyor: “Ey Kureyş cemaati! Muhammed ve ashabı, ticaret kervanınızın, Ebû Süfyan’ın yanındaki mallarınızın önüne geçtiler! Ona

---

³⁷⁹ Vâkîdî, *a.g.e.*, C. I, s. 30; İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 250-251; Köksal, *a.g.e.*, C. III-IV, s. 269-270.

erişebileceğinizi sanmıyorum! İmdat! İmdat!” diyerek haykırıyordu. Başa gelen iş, beni de, onu da birbirimizle uğraşmaktan alıkoydu”³⁸⁰

Hakîm b. Hizam: “Beyzâ yokuşuna eriştiğimiz sırada, Addas’ın orada oturduğunu ve Utbe b. Rebia ile Şeybe b. Rebiayı görünce, sıçrayıp onların ayaklarına sarılarak: “Babam, anam sizlere feda olsun! Vallahi, o Resûlullah’tır! Siz ancak vurulup düşeceğiniz yerlere gidiyorsunuz! diyerek ağladığını ve gözyaşlarının yanaklarına döküldüğünü gördüm” demektedir. Addas’ın bu halinden etkilenen Utbe b. Rebia ve Şeybe b. Rebia, Hz. Atike’nin rüyasını konuşuyorlar; birbirlerine: “Âtike binti Abdulmuttalib’in rüyasını bilmiyor musun? Andolsun ki, ben o rüyadan korkuyorum!” diyorlardı. O sırada, Ebû Cehil onlara geldi ve: “Ne konuşuyorsunuz?” diye sordu. Onlar da: “Âtike’nin rüyasını!” dediler. Ebû Cehil: “Ne acayip şey! Abdulmuttalib oğullarının erkekleri bize peygamberlik taslamaları yetmedi de, kadınlarına mı sıra geldi! Vallahi, Mekke’ye dönünce biz onlara yapacağımızı biliyoruz!” dedi. Utbe: “Onlarla aradaki akrabalık ne olacak!” dedi. Sonra, biri diğerine: “Dönecek misin?” diye sordu. Ebû Cehil: “Siz yola çıktuktan sonra geri dönüp de kavminizi rezil mi edeceksiniz? Bari öcünüzün alındığını gözlerinizle gördükten sonra kavminizden ayrılın! Siz Muhammed’in ve ashabının sizinle karşılaşabileceğini mi sanıyorsunuz? Hayır! Vallahi, benim yanımda, kavmimden ve ailemden yüzseksen kişi var ki, onlar benim indiğim yerde inerler, bindiğim yerde binerler! Siz isterseniz dönün!” dedi. Utbe ve Şeybe, ona: “Vallahi sen kavmini helâka sürüklüyorsun!” dediler. Ebû Cehil çıkıp gidince, Utbe, kardeşi Şeybe’ye: “Bu, uğursuz bir adamdır! Onun Muhammed ile yakın bir akrabalığı yoktur. Fakat bizim Muhammed ile akrabalığımız vardır. Hem de, oğlum onun yanındadır. Sen onun lafını bırak! Hadi, biz dönelim?” dedi. Şeybe: “Ey Velid’in babası! Biz, hareket ettikten sonra geri dönecek olursak, vallahi âlemi kendimize sövdürürüz!” dedi. Cuhfeye kadar gittiler.³⁸¹

Kureyş müşrikleri Cuhfe’de konakladıkları zaman, Cüheym b. Salt b. Mahreme b. Muttalib b. Abdi Menaf, bir rüya gördü ve: “Ben, bir rüya gördüm. Uyku ile uyanıklık arasında idim. Bir adam gördüm ki, at üzerinde gelip durdu, yanında da bir devesi vardı. Sonra da: “Utbe b. Rebia, Şeybe b. Rebia, Ebu’l-Hakem

³⁸⁰ Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 31; İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 252; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 290; Köksal, *a.g.e.*, C. III-IV, s. 270.

³⁸¹ Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 34-35.

b. Hişam, Ümeyye b. Halef, filan filan... Öldürüldü! diyerek Bedir gününde Kureyş eşrafından öldürülen kimselerin isimlerini birer birer saydı. Sonra, gördüm ki, o adam, devesinin göğsüne vurduktan sonra, onu ordunun içine saldı. Çadırlardan, onun kanından bulaşmadık hiçbir çadır kalmadı!” dedi. Bu haber Ebû Cehil’e ulaşınca: “Al sana! Bir başka peygamber de Muttalib oğullarından! Biz yarın sabah karşılaşsak, kimlerin öldürüleceği görülecektir!” dedi.³⁸²

Bazı müşrikler de, Cüheym’e: “Şeytan uykunda seninle oynamış! Sen yarın sabah rüyada gördüğünün tersini, Muhammed’in ashabının en şerefliyelerinin öldürüldüklerini ve esir edildiklerini göreceksin!” dediler. Utbe b. Rebia, ortalık tenhalaşınca, kardeşi Şeybe’ye: “Sen geri dönmek hususunda ne dersin? Bu rüya da Âtike’nin rüyasına benziyor! Addas’ın sözüne benziyor! Vallahi, Addas bize yalan söylemez! Vallahi, eğer Muhammed davasında yalancı ise, Araplar içinde bizim adımıza onun hakkından bir gelen bulunur. Eğer davasında sadıksa, biz, onun akrabası olduğumuz için, onun sayesinde Arapların en mutlusunu oluruz!” dedi. Şeybe’nin: “Peki! Askerler arasından ne diyerek geri dönelim?” dediği sırada, Ebû Cehil çıkageldi ve: “Ne yapmak istiyorsunuz?” diye sordu. “Geri dönmek istiyoruz! Sen Âtike’nin rüyasını ve Cüheym b. Saltın rüyasını ve bunlarla birlikte Addas’ın bize söylediği sözü bilmiyor musun?” dediler. Ebû Cehil: “Vallahi, siz geri dönecek olursanız, kavminizle ilginizi kesmiş, onları rezil etmiş olursunuz!” dedi. Utbe ve Şeybe de: “Vallahi, sen de helak olacak ve kavmini de helak edeceksin!” dediler ve yollarına devam ettiler³⁸³

4. EBÛ CEHİL’İN SAVAŞ İNADI

Ebû Süfyan, ticaret kervanını koruyup kurtardığı zaman, Kureyş ordusuna adam gönderdi ve: “Siz ancak kervanınızı, adamlarınızı ve mallarınızı korumak için yola çıkmıştınız. İşte, Allah onları kurtarmış bulunuyor. Artık geri dönünüz!” dedi. Ebû Cehil: “Vallahi, Bedir’e varmadan geri dönmeyeceğiz! Biz orada üç gün oturacağız. Develer keseceğiz, yiyeceğiz, içeceğiz. Oyuncu kadınlar oynayacaklar, şarkılar söyleyecekler. Çevredeki Araplar bizi işitecekler, bundan sonra hep bizden

³⁸² İbn Hişam, *es-Sîre*, C. II, s. 270; Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 42; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 292; Taberî, *Târîh*, C. II, s. 275-276; İbnu'l-Esir, *el-Kâmil*, C. II, s. 121; İbn Seyyid, *Uyunu'l-Eser*, C. I, s. 250.

³⁸³ Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 42-43; Köksal, *a.g.e.*, C. III-IV, s. 274.

korkup duracaklar. Yürüyünüz!” dedi.³⁸⁴ Kureyş ordusunun Ebû Cehil’e uyararak geri dönmeyip Bedir’e gittiklerini elçi Hedde’de yetişip Ebû Süfyan’a haber verdiği zaman, Ebû Süfyan: “Vâh kavmime! Bu Amr b. Hişam’ın işidir! Kendisinin geri dönmek istememesi, halka baş olmak içindir! Azgınlıktır! Azgınlık ise, eksiklik ve uğursuzluktur!” dedi.³⁸⁵

Kureyş müşriklerinin kervanlarını korumak üzere gelmekte oldukları haberi alınınca, Hz. Muhammed (s.a.v.) durumu ashabına duyurdu.³⁸⁶ Müslümanları müşriklerle çarpışmaya hazırlamak istiyordu: “Yüce Allah, iki taifeden birisini bana vâd etti. Ya kervan, ya Kureyş ordusu! Kureyş ordusu Mekke’den çıkmış, size doğru geliyor! Ne dersiniz? Size kervan mı, yoksa Kureyş ordusu mu daha iyidir?” diye sordu. “Bize düşmanı karşılamaktan ise, kervanın üzerine gitmek daha iyidir!” dediler. Hz. Muhammed (s.a.v.) yüzünün rengi değişti ve: “Kureyş ordusu Mekke’den çıkmış, size doğru geliyor! Ne dersiniz? Size kervan mı, yoksa Kureyş ordusu mu daha iyidir?” diyerek sorusunu tekrarladı ve: “Kervan deniz sahiline doğru geçti, gitti! Şu Ebû Cehil ise, üzerinize geliyor!” buyurdu. “Yâ Rasûlallah! Sen kervana bak! Düşmanı bırak!” dediler. Hz. Muhammed (s.a.v.) kızdı, ayağa kalktı. Bunun üzerine, önce Hz. Ebû Bekir, sonra da Hz. Ömer, kalkıp güzel sözler söylediler. Sonra, Mikdad b. Amr kalktı ve: “Yâ Rasûlallah! Allah’ın emrettiği şeyi yerine getir! Biz senin yanındayız! Vallahi, biz sana, İsrail oğullarının Musa Aleyhisselama dediği gibi, “Sen ve Rabbin gidip savaşın! Biz muhakkak burada kalıcıyız!”³⁸⁷ demeyiz. Fakat “Sen ve Rabbin gidip savaşın! Biz de sizinle birlikte savaşacağız” deriz. Allah Rasulü Ensarın da desteğini aldıktan sonra: “Haydi, yürüyünüz Allah’ın bereketine doğru! Size müjdelerim ki; Allah, bana iki taifenin birini va’d buyurdu. Vallahi, şu anda, sanki o kavmin vurulup düşecekleri yerlere bakıyor gibiyim!” dedi.³⁸⁸

³⁸⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 270; Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 43, 44.

³⁸⁵ Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 43.

³⁸⁶ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 2 66; Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 48; Taberî, *Târih*, C. II, s. 273; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 33-34; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. 2, s. 120; İbn Seyyid, *Uyunu'l-Eser*, C. I, s. 247.

³⁸⁷ Maide Sûresi, 5/24.

³⁸⁸ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 267; Taberî, *Tarih*, C. II, s. 274; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 34; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 120; İbn Seyyid, *Uyunu'l-Eser*, C. I, s. 247; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 262; Köksal, *a.g.e.*, C. III-IV, s. 299-300.

5. EBÛ CEHİL'İN MÜŞRİK ORDUSUNU SAVAŞA TEŞVİK İÇİN YAPTIKLARI

Müşriklerin ordusunu, Kureyş eşrafından her gün birisi, develer keserek doyurdu. Mahzum oğullarından olan Ebû Cehil, kavmi adına Merru'z-Zahran'da 10 deve kesti. Âmir oğullarından Süheyl b. Amr, Kudeyd'de 10 deve kesti. Abdüşşems oğullarından Şeybe b. Rebia, deniz sahilinde yollarını şaşırıp bir subaşında oturduklarında, 9 deve kesti. Utbe b. Rebia, Cuhfe'de 10 deve kesti. Cumah oğullarından Kays, Revha'da 9 deve kesti. Nevfel oğullarından Haris b. Âmir 9 deve kesti. Ebu'l-Bahterî, Bedir suyu başında 10 deve kesti.³⁸⁹

Sa'd ibn Muâz, Mekkeli Umeyye ibn Halef'in samimi dostu idi. Umeyye ticâret için Şam'a giderken Medine'ye uğradığında, Sa'd ibn Muâz'a misafir olur, Sa'd da Mekke'ye uğradığında Umeyye b. Halef'e misafir olurdu. Rasûlullah Medine'ye hicret edip gelince Sa'd ibn Muâz, umre yapmak için Mekke'ye gitti. Umeyye'ye misafir oldu, "Harem'in tenhâ bir saatini gözetle de Ka'be'yi rahatça tavaf edeyim" dedi. Umeyye, Sa'd'ı, kuşluk vaktinde Ka'be'ye götürdü. Umeyye, Sa'd'la Kâbe'de bulunduğu sırada Ebû Cehil'le karşılaştılar. Ebû Cehil: "Yâ Eba Safvan!³⁹⁰ Yanındaki kim?" diye sordu. O da: "Bu Sa'd b. Muâz" dedi. Bunun üzerine Ebû Cehil, Sa'd'a hitaben, "Dikkat et, sen Mekke'de emniyet içinde Kâbe'yi tavaf ediyorsun. Hâlbuki siz (Medineliler) çoluk çocuğu himaye etinizi, söylüyorsunuz. Şunu iyi bil ki vallahi sen eğer Ebû Safvân Umeyye ibn Halef'in yanında olmasaydın, salimen ailene dönemezdin" diyerek tehdit etti. Sa'd ibn Muâz da Ebû Cehil'e karşı sesini yükselterek: "Dikkat et, vallahi eğer sen beni bu tavaftan menedersen, ben de sana karşı bundan daha şiddetlisini yapar, senin Medîne üzerinden geçen ticâret yolunu keserim" dedi.

Umeyye, Sa'd'a hitaben: "Yâ Sa'd! Bu Mekke vadisi ahâlîsinin efendisi olan olan Ebu'l-Hakem'e karşı sesini yükseltme!" deyince, Sa'd da Umeyye'ye: "Yâ Umeyye! Sen de Ebû Cehil'i koruyarak beni tutma, bırak. Vallahi ben Rasûlullah'tan işittim ki, kendisi seni öldüreceğini söylüyordu" dedi. Umeyye: "Onlar beni Mekke'de mi öldürecekler?" diye sordu Sa'd: "Bilmiyorum" dedi. Umeyye işittiği bu

³⁸⁹ Vâkidî, *Megâzi*, C. I, s. 144-145; Ebû Cafer Muhammer b. Habib, *Kitâbu'l-Muhabber*, Beyrut 2009, s. 161,162; İbn Seyyid, *Uyunu'l-Eser*, C. I, s. 249, 250.

³⁹⁰ Ebû Safvan, Umeyye b. Halef'in künyesi idi. Bkz. İbn Hacer, *Fethü'l-Bâri*, C. VII, s. 283.

sözden dolayı çok korktu. Umeyye bu korku ile ailesinin yanına dönünce karısına: “Ya Ümme Safvân! Medîneli dostum Sa’d’ın bana ne dediğini duydun mu?” Karısı: “Ne dedi?” Umeyye: “Muhammed sahabilerine: “Ümeyye’yi ben öldüreceğim” demiş. Ben de ona: Mekke’de mi öldürecek” dedim. Sa’d: “Bunu bilmiyorum” dedi. Yemin olsun ki Mekke’den çıkmayacağım” dedi. Ümeyye çok korkmuştu. “Vallahi Muhammed birşey söylediği zaman yalan söylemez” deyince karısı Ümmü Safvân: “Allah’a yemin ederim ki, Muhammed yalan söylemez!” diyerek onu tasdik etti.³⁹¹

Bir müddet sonra Bedir savaşı zamanında Ebû Cehil, insanların bu sefere çıkmalarını istedi. “Ey İnsanlar! Develerinize binin” dedi. Umeyye, Mekke’den ayrılmak istemedi. Ebû Cehil, Umeyye’ye gelerek: “Ya Eba Safvan! Sen Mekke vadisi halkının efendisisin insanlar senin harbden geri kaldığını görünce onlar da gelmezler, bir iki gün olsun sefere katılıp onlarla beraber sefer esnasında yürü” dedi. Gerçekten de iki gün sonra Ümeyye b. Halef öldürüldü. dedi. Ebû Cehil bu sözleri birkaç defa tekrar etti. Bunun üzerine Umeyye: “Beni ikna ettin ama bir tehlike görürsem hemen kaçmak için Mekke’nin en hızlı devesini satın alacağım” dedi. Sonra Umeyye karısına: “Ya Ümme Safvan, benim sefer hazırlığımı yap!” dedi. Karısı da ona: “Yâ Eba Safvan! Sen Yesrib’li kardeşin Sa’d’ın sana vaktiyle söylediği sözü unutmuş gibisin” dedi. Ümeyye: “Hayır unutmadım. Ben onların yanında bir miktar gideceğim” dedi. Ebû Safvan Umeyye ibn Halef, Bedir’e doğru yola çıkınca artık konakladığı her yerde devesini hiç yanından ayırmadı. Nihayet Azîz ve Celîl olan Allah, onu Bedir’de öldürdü.³⁹²

6. BEDİR SAVAŞINDA MÜŞRİKLERİN ÖLECEKLERİ YERLERİ HZ. PEYGAMBER’İN HABER VERMESİ

Rasûlullah (s.a.v.) ashâbını Bedir’e gitmeye davet etmiş, yola çıkmışlardı. Yolda Kureyş’in su taşıyan develeriyle karşılaştılar. Develerin idarecisi olarak başlarında da Haccac oğullarına ait siyah bir köle varmış, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)’in ashâbı onu yakalayıp “Ebû Süfyân nerededir?” diye köleyi sorguya çekmişler. O da: “Vallahi benim, onunla ilgili hiçbir bilgim yok. Fakat işte Kureyş geldi, içlerinde Ebû Cehîl, Râbiâ’nın iki oğlu Şeybe ile Utbe ve Umeyye b. Halef de

³⁹¹ İbn Hacer, *Fethu’l-Bâri*, Megazi, 2 (3950), C. VII, s. 281-283; Menakıb, 25 (3632), C. VI, s. 629.

³⁹² İbn Hacer, *Fethu’l-Bâri*, Megazi, 2, (3950), C. VII, s. 283; Menakıb, 25 (3632), C. VI, s. 629; Köksal, *a.g.e.*, C. III-IV, s. 271.

vardır” diyordu. O bunu söylüyor sahabe-i kiram da onu dövüyordu. Bunun üzerine köle korkusundan; beni dövmeyi bırakın, beni bırakın, size gerçeği haber vereceğim” diyordu. Bıraktıkları zaman da; vallahi benim Ebû Süfyân hakkında hiçbir bilgim yok. Ama işte Kureyş size doğru yola çıktı içlerinde Ebû Cehil, Râbiâ’nın iki oğlu Utbe ile Şeybe ve Umeyye b.Halef de var. Size doğru yöneldiler” diyordu.

Hiz. Peygamber de o sırada namaz kılıyordu. Bu konuşmaları işitiyordu. Namazı bitince “Allah’a yemin olsun ki, siz onu doğru söylediği zaman dövüyorsunuz, yalan söylediği zaman da bırakıyorsunuz. İşte Kureyş Ebû Süfyan’ı sizin saldırınızdan korumak için üzerinize gelmektedir” buyurdu. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.): “Şurası yarın falanın düşeceği yerdir” deyip elini yere koydu “Şurası da yarın falanın düşeceği yerdir” deyip elini tekrar bir başka yere koydu. Bu hareketi birkaç kez tekrarladı. Enes dedi ki: Allah’a yemin ederim ki ertesi gün müşriklerden hiçbiri Rasûlullah (s.a.v.)’ın elini koyduğu yerden öteye geçemedi. Hepsisi de işaret edilen yerlere düştüler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) onlar hakkında emir verdi ayaklarından tutulup çekilerek Bedir’in Kuleyb isimli kuyusuna atıldılar.³⁹³

Her iki taraf da aslında savaşmak istemiyor problemin sulh yoluyla çözülmesini arzu ediyordu. Çünkü karşı karşıya gelen iki ordu akrabalarından oluşuyordu. Hatta daha ilerisi baba oğullar, kardeşler, amca yeğenler karşılaşır birbirini öldürmeye çalışacaktı. Hiç kimse taraftar buna değildi. Ama bir kişi vardı ki savaşa son derece arzuluydu. O bu savaşı kendi savaşı olarak görüyor ve ellerinde tuttuğu gücün ölüm kalım savaşı olarak nitelendiriyordu. Bu savaşın kazanılması demek bir taraftan Ebû Cehil için Mekke’nin tek lideri olmak demek iken bir taraftan da ebedi düşmanı Hiz. Muhammed’in yok olması demekti. Bu sebeple vargücüyle savaşın olması için çaba sarfetti. Bu uğurda kullanılabilecek bütün akıl oyunlarını, hileleri kullandı ve başardı. Savaşı önleme çabalarının hepsini bertaraf etti.

7. BEDİR SAVAŞINI ÖNLEME GAYRETLERİ KARŞISINDA EBÛ CEHİL

Hiz. Muhammed (s.a.v.) Hiz. Ömer’i Kureyşlilere göndererek: “Geri dönüp gidiniz! Sizden başkasıyla çarpışmak, bana, sizinle çarpışmaktan daha yeğdir!”

³⁹³ Ebû Davut, *Sünen*, Cihat, 115 (2681); Buhârî, *Sahih*, Cizye, 21 (26); Buhârî, *Sahih*, Menakıb, 28 (73).

buyurdu. Hakîm b. Hizam: “Bu, insaflı bir davranıştır! Onu hemen kabul ediniz! Vallahi, bu insaflı davranıştan sonra, sizin hakkınızda insaflı davranılmaz!” dedi. Ebû Cehil: “Allah bize onlardan öç almak fırsatını verdikten sonra, öcümüzü almadıkça, andolsun ki, geri dönmeyeceğiz; onlara hadlerini bildireceğiz ki, bundan sonra ne gözcü çıkarabilsin, ne de kervanımızın önüne geçilebilsinler!” dedi.³⁹⁴

Hakîm b. Hizam Utbe b. Rebia'nın yanına varıp: “Ey Velid'in babası! Sen Kureyşilerin büyüğün. Senin sözün dinlenir. Sen hep hayırla yâd edilmek istemez misin?” dedi. Utbe: “Ey Hakîm! Nasıl yani?” diye sordu. Hakîm: “Halkı bu savaştan geri çevir! Müttefikin Amr b. Hadramî'nin diyetini üzerine al! dedi. Utbe: “Yaptım gitti! Sen bunu bana bırak! Çünkü o benim müttefikimdir. Onun diyetini, kaybettiği malını ödemek bana düşer.³⁹⁵ Yalnız, sen Hanzale'nin oğluna (Ebû Cehil'e) git de, onunla bir görüş buna ondan başkası muhalefet etmez!” dedi. Sonra da kalktı ve: “Ey Kureyş cemaatı! Vallahi, siz Muhammed ve ashabıyla karşılaşırsanız, bir şey yapamazsınız! Vallahi, onlardan birini öldürecek olan, ya amcasının, ya dayısının oğlunu ya da kabilesinden bir kimseyi öldürmüş olacaktır. Siz geri dönünüz! Muhammed ile sair Araplar arasından çekiliniz, onu onlarla başbaşa bırakınız! Eğer onlar onu öldürürlerse istediğiniz olmuş olur. Eğer bunun aksi olursa o size zarar vermez” dedi.

Hakîm b. Hizam, hemen Ebû Cehil'in yanına vardı. Hakîm diyor ki: “Onun yanına vardığımda zırhını giymiş, Muhammed ve ashabını görünce onlara olan kininden dolayı göğsü kabarmış, ciğerleri şişmişti” Ona: “Utbe, beni sana şöyle söyle söyleyeyim diye gönderdi” diyerek, Utbe'nin söylediklerini ona aktardı. Ebû Cehil: “Vallahi, Muhammed'i ve ashabını görünce, Utbe'nin ödü kopmuş! Hayır! Vallahi, Allah Muhammed'le bizim aramızda hükmünü verinceye kadar geri dönmeyeceğiz! Utbe bu sözü ancak deve eti yiyici Muhammed ve ashabını görünce korktuğu için söylemiştir. Onun oğlu da onların içindedir. O sizleri bundan dolayı korkutuyor!” dedi.³⁹⁶

³⁹⁴ Vâkıdî, *a.g.e.*, C. I, s. 61.

³⁹⁵ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 274; Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 63; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 65; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 123-124; İbn Seyyid, *Uyunu'l-Eser*, C. I, s. 253.

³⁹⁶ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 274; Taberî, *Târih*, c. 2, s. 278, el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 65-66; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 124, ez-Zehabî, *Megazi*, C. I, s. 56; İbn Kesîr, *Bidâye*, C. III, s. 270.

Ebû Cehil, Amir b. Hadramî'ye: "Müttefikin olan şu Utbe, kardeşinin öcünün alındığını gözünle görmüş olacağın bir sırada, halkı geri çevirmek istiyor! Kalk da, kardeşinin öldürülmüş olduğunu dile getir, müttefiklerin haklarına riayet ve ahde vefa etmelerini Kureyşîlerden iste!" dedi. Bunun üzerine, Âmir b. Hadramî ortaya çıkıp: "Vâh Amr! Vâh Amr!" diyerek bağırmaya başlayınca, sınırlar gerildi, harp kızışmaya başladı. Utbe'nin davet ettiği görüş ters anlaşıldı, olumsuz sonuç verdi. Utbe, Ebû Cehil'in: "Vallahi, ciğeri korkudan şişmiş!" sözüne kızdı ve: "Kimin ciğeri korkudan şişmiş? Benim mi, yoksa onun mu, öğrenecektir!" dedi. Sonra, başına geçirmek için bir miğfer aradı. Başı büyük olduğu, kimsenin miğferi onun başına uymadığı için, miğfer yerine, başına sanki sardı.³⁹⁷

Hız. Ali: "Kureyş müşrikleri toplandılar ve bize çok yakındılar. O sırada, deve üzerinde bir adam, Kureyş müşrikleri arasında dolaşıyordu. Resûlullah Aleyhisselam, bana: "Yâ Ali! Hamza'yı bana çağır!" buyurdu. Hamza, müşriklerin çok yakınında bulunuyordu. Ona: "Şu kırmızı develi kimdir? Onlara ne söylüyor?" diye sordu. Sonra da: "Eğer şu cemaat arasında hayrı emreden bir tek adam olsaydı, şu kırmızı develi adam olurdu!" dedi. Hamza, gelince: "O, Utbe b. Rebia'dır. Kureyşîleri çarpışmaktan alıkoymak istiyor. "Ey kavmim! Ben karşımda ölmeyi arzulayan bir kavim görüyorum! Onlarla karşılaşmamanız, onlara yaklaşmamanız, sizin için hayırlıdır! Ey kavmim! Bugün siz benimle beraber olunuz ve "Utbe b. Rebia, korktu!" deyiniz, razıyım. Bilirsiniz ki; ben hiç de sizin en korkağınız değilim!" diyor" dedi. Ebû Cehil, Utbe'nin söylediği bu sözleri işitince, ona: "Vallahi, senin bu söylediğini senden başkası söyleseydi, onu dişlerimle parçalardım! Senin ciğerin ve karnın korku dolmuş! dedi. Utbe: "Beni sen mi ayıplıyorsun ey sarı koku sürünen adam? Bugün hangimizin korkak olduğunu öğreneceksin!" dedi.³⁹⁸

8. BEDİR SAVAŞI (M. 624)

Kureyş müşrikleri, Müslümanların karşısında saf bağlayıp kılıçlarını sıyırdılar. Ebû Cehil, safta kısrağının üzerinde idi. Ordu komutanı Utbe b. Rebia, kılıcını sıyırıp Ebû Cehil'in atının ayaklarına şiddetli bir şekilde vurunca, at arkasının üzerine çöktü! Utbe b. Rebia, Ebû Cehil'e: "İn! Bugün, binme günü değildir! Senin

³⁹⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 275-276; Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 64-65; Taberî, *Târîh*, C. II, s. 279; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 65-66; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 124; İbn Seyyid, *Uyunu'l-Eser*, C. I, s. 253-254; İbn Kesîr, *Bidâye*, C. III, s. 270.

³⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. I, s. 117; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 278; Heysemî, *a.g.e.*, C. VI, s. 75-76.

bütün kavmin atlı değiller!” dedi. Ebû Cehil atından hemen indi. Utbe b. Rebia: “Sabahleyin hangimizin kavmi için uğursuz olduğu belli olacak!” dedi.³⁹⁹

İbn Abbâs (r.a.) şöyle demiştir: Hz. Peygamber toparlak bir çadır içinde iken: “Ya Rabbi! Allah! Peygamberlerine yardım edeceğin hakkındaki ahidini ve zafer vaadini yerine getirmeni senden istiyorum! Yâ Allah! Eğer müminlerin helakini dilemişsen bu günden sonra sana ibâdet edecek kalmaz!” diye niyazda bulundu. Sonunda Ebû Bekir (r.a.), Rasûlullah’ın elini tuttu: “Bu kadar niyaz yeter yâ Rasûlallah, sen Rabbi’ne karşı duada ısrar ettin, Allah sana vadini verecektir” dedi. Bu sırada Rasûlullah bir zırh giymişti. Bu duadan sonra Rasûlullah şu mealdeki âyetleri okuyarak çadırdan çıktı: “O topluluk yakında bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır. Bilakis kıyamet onlara vaat edilen asıl saattir ve o saat daha belalı, daha acıdır”⁴⁰⁰ İbn Abbas: “Bu olay Bedir günü oldu” dedi.⁴⁰¹

Hadîste Rasûlullah’ın Allah’tan yerine getirmesini istediği va’di şöyle açıklanmıştır: Birincisi Allah’ın şu âyetlerdeki ahdidir: “And olsun ki peygamber kullarımıza söz vermişizdir. Onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır. Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir”⁴⁰² İkincisi Allah’ın şu vadidir: “Hatırlayın ki, Allah size iki taifeden (kervan e kureyş ordusundan) birinin sizin olduğunu vaat ediyordu; siz de kuvvetsiz olanın (kervanın) sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve (Kureyş ordusunu yok ederek) kâfirlerin kaynağını kesmek istiyordu”⁴⁰³ Bu âyette zikrolunan iki taifeden birisi, Ebû Sufyân’ın başkanlığı altındaki Şam’dan Mekke’ye gelmekte olan büyük bir ticâret kervanı; öbürü de Ebû Cehil’in başkanlığı altında Mekke’den hareket eden ve müslümanları vurmak isteyen Kureyş ordusudur.⁴⁰⁴

Kureyş müşrikleri, Bedir’e gelmeden önce, Mekke’de Kâbe’nin örtüsüne yapışarak Allah’tan yandım istemişlerdi. Şöyle dua ediyorlardı: “Ey Allah! İki ordudan en azîzine, iki cemaattan en kıymetlisine, iki kabileden en hayırlısına yandım et!”⁴⁰⁵

³⁹⁹ Vâkidî, *Megâzi*, C. I, s. 66- 67.

⁴⁰⁰ Kamer Sûresi, 54/45-46.

⁴⁰¹ Buhârî, *Sahih*, Cihad ve Siyer, 88 (126)

⁴⁰² Saffat Sûresi, 37/171- 173.

⁴⁰³ Enfal Sûresi, 8/7.

⁴⁰⁴ Buhârî, *Sahih*, Cihad ve Siyer, 88 (126).

⁴⁰⁵ Taberî, *Tefsîr*, C. IX, s. 208; İbn Kesîr, *Tefsîr*, C. II, s. 296.

Kureyş müşrikleri ve Müslümanlar Bedir’de karşılaştıklarında, Ebû Cehil de: “Ey Allah’ım! Muhammed akrabalık ilişkilerimizi koparttı ve bize bilmediğimiz birşeyle geldi. Sabahleyin onu helak et!” dedi.⁴⁰⁶

Ebû Cehil; müşrikleri Müslümanlarla çarpışmaya kışkırtıyor ve: “Sürâka b. Cu’şum’un ayrılıp yardımını kesmesi sizi aldatmasın! O, ancak Muhammed’e ve ashabına vermiş olduğu sözün üzerinde durmuştur. Savaştan dönünce, onun kavmine ne yapacağımızı biliyoruz!

Utbe b. Rebia’nın, Şeybe b. Rebia’nın ve Velid b. Utbe’nin öldürülmeleri de, sizi korkutmasın! Onlar çarpışacakları sırada acele ettiler, böbürlendiler. Allah’a yemin ederim ki; bugün, Muhammed ve ashabını tutup organlara bağlamadıkça dönmeyeceğiz! Sizden her biriniz, onlardan birisini öldürebilirsiniz! Fakat onları öldürmeyiniz, yakalayınız! Atalarının dininden dönmelerinin ne demek olduğunu onlara öğreteceğiz!” diye bağırıyordu.⁴⁰⁷

9. EBÛ CEHİL’İN UTBE B. REBİA’YA BEDİR’DE MÜDAHALESİ

Hiz. Ali (r.a) : “Biz Medine’ye gelince oranın havası, suyu bize dokundu, Medine hoşumuza gitmedi hatta vücudumuz zayıf düştü. Bu esnada Rasûlullah (s.a.v) Bedir’i yani Bedir Kuyusunu soruşturuyordu. Bize, müşriklerin yaklaştığı haberi ulaşınca, Rasûlullah Bedir’e yani Bedir Kuyusuna doğru yola çıktı. Müşriklerden önce oraya vardık. Orada iki adam bulduk. Birisi bir kureyşli diğeri de Ukbe b. Ebû Muayt’ın kölesi. Kureyşli olan kaçtı. Ukbe’nin kölesini yakaladık. O’na “Müşrikler kaç kişi” diye sormaya başladık. O: “Sayıları çok fazla, içlerinde yiğit olanları çok” deyince Müslümanlar onu dövmeye başladılar. Sonunda onu Rasûlullah’a götürdüler. Rasûlullah: “Kaç kişiler” dedi. Köle “Sayıları çok fazla, içlerinde yiğit olanları çok” dedi. Nebi (s.a.v) sayılarını öğrenmek istiyordu. Köle cevap vermedi. Sonra Nebi (s.a.v): “Kaç hayvan kesiyorlar” diye sordu. Köle “Her gün on tane” dedi. Rasûlullah “Müşrikler bin kişi. Her hayvan yüz kişi içindir” dedi.

Sonra geceleyin üzerimize hafif yağmur yağdı. Yağmurdan korunmak için ağaçların altına ve kalkanlarımızın altına sığındık. Rasûlullah (s.a.v) geceyi Rabbine

⁴⁰⁶ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 280; Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 70; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. V, s. 431; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 129; Taberî, *Târîh*, C. II, s. 281; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 74; İbn Seyyid, *Uyunu’l-Eser*, C. I, s. 257; ez-Zehebî, *Megâzi*, C. I, s. 68; İbn Kesîr, *Bidâye*, C. III, s. 282; Muhammedu’l-Emîn el-Şenkîfî, *Advâu’l Beyan Fi İdâhi’l-Kur’ani bi’l-Kur’an*, C. VI, Mekke 2010, s. 560.

⁴⁰⁷ Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 71; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 283.

dua ederek geçirdi. Şöyle diyordu: “Ey Allah’ım bu topluluğu helak edersen yeryüzünde sana ibadet edecek kimse kalmayacak” Sabah namazı vakti girince Müslümanları namaza davet etti. İnsanlar ağaçların ve kalkanların altlarından geldiler. Nebi (s.a.v) namaz kıldırıldı. Onları savaşa teşvik eden sözler söyledi. Sonra “Kureyş topluluğu şu dağın kızılığındalar” dedi.

Müşrikler bize yaklaşıncı, saf düzenine geçtik. Bu arada kırmızı bir devenin üzerinde olan bir adam aralarında dolaşıyordu. Rasûlullah (s.a.v.) Hz. Ali’ye: “Ey Ali! Hamza’yı çağır” dedi. Çünkü Hz. Hamza müşriklere en yakın mevzilenen idi. Hz. Hamza’ya Rasûlullah: “Şu kırmızı deveye binen kim ve ne diyor?” dedi ve ekledi “Eğer şu kavmin içinde bir adam hayrı emrediyorsa o da bu kırmızı develi olan adam olmalıdır” dedi. Hz. Hamza: “O adam, Utbe b. Ebû Rabia’dır. O savaştan vazgeçirmeye çalışıyor. Onlara şöyle diyor: “Ey kavmim! Ben karşımda ölmeyi arzulayan bir kavim görüyorum! Onlarla karşılaşmamanız, onlara yaklaşmamanız, sizin için hayırlıdır! Ey kavmim! Bugün siz benim başıma toplanınız ve “Utbe b. Rebia, korktu! Deyin razıyım. Bilirsiniz ki; ben hiç de sizin en korkağınız değilim!” diyor. Utbe’nin söylediği bu sözleri işitince, Ebû Cehil’den müdahale gecikmez ve ona: “Vallahi, senin bu söylediğini senden başkası söyleseydi, onu dişlerimle parçalardım! Senin ciğerin ve karnın korku ile dolmuş!” dedi.

Utbe: “Beni sen mi ayıplıyorsun ey sarı koku sürünen adam? Bugün hangimizin korkak olduğunu öğreneceksin!” dedi. Utbe kardeşi Şeybe ve oğlu Velid cesaret gösterip öne atıldı ve Müslümanları mübareze yani düellaya davet etti. Ensar’dan altı kişilik bir gurup öne çıktı. Utbe: “Bunları kabul etmeyiz. Bizimle mübareze yapacak olanlar amcaoğullarımızdan, Abdülmuttalib oğullarından olacak” deyince Rasûlullah (s.a.v): “Kalk ey Ali, ey Hamza, ey Ubeyde b Haris b. Muttalib” dedi. Allah Utbe’nin, Şeybe’nin ve Velid’in canını aldı. Utbe yaralandı. Onlarda yetmiş kişiyi öldürdük. Yetmiş kişiyi esir aldı”dedi. Ebû Cehil küçük bir müdahale ile urumu lehine çevirmeyi başarmış hatta Müslümanlara karşı yumuşadığını ve onlardan korktuğunu hissettiği Utbe’yi de böylece ortadan kaldırmıştı.⁴⁰⁸

Aynı olayı, deve işkembesini Hz. Peygamber’in üzerine attıklarında Hz. Fatıma’nın gelip kendisine ve yanındakilere hakaret etmesine rağmen bir kadına

⁴⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. I, s. 117

karşı ses çıkarmayarak, onu yok saymasında; buna karşılık aynı olayla ilgili Ebû Buhteri kendisine karşı kırbacını kaldırıp sesini yükselttiğinde “Yazıklar olsun size! İşte gördünüz Muhammed aranızda düşmanlık soktu” diyerek zihinlerdeki Hz. Peygamber’e karşı düşmanlığı körüklemek için ince bir taktik kullanmasında görüyoruz.

10. EBÛ CEHİL’İN ÖLDÜRÜLMESİ

Ebû Cehil’in mensup bulunduğu Mahzumoğulları, birçok kimsenin öldürüldüğünü görünce: “Ebu’l-Hakem b. Hişam’ın yanına yaklaşılamaz! Rebia’nın oğulları acele ettiler ve ölüp gittiler! Onları, kabileleri koruyamadılar!” dediler ve Ebû Cehil’in etrafında çember oluşturarak ortalarına aldılar. İçlerinden birisini Ebû Cehil’e benzetmeyi ve onun gibi giydirmeyi kararlaştırdılar. Ebû Kays b. Fâke b. Mugîreyi Ebû Cehil’e benzeterek giydirdiler. Hz. Hamza, onun üzerine yürüdü ve Ebû Cehil’in gözleri önünde onu vurup öldürdü! Hz. Ali de Ebû Cehil gibi giydirilen Abdullah b. Münzir’i Ebû Cehil’in gözleri önünde öldürdü. Mahzum oğulları, Harmele b. Amfi Ebû Cehil gibi giydirdiler. Hz. Ali onun da işini bitirdi. Bunun üzerine, Ebû Cehil ve adamları, Halid b. A’lem’i Ebû Cehil gibi giydirmek istedilerse de, Halid yanaşmadı, kabul etmedi.⁴⁰⁹ Ebû Cehil; uzun kuyruklu bir at üzerinde bulunuyor,⁴¹⁰ müşriklerin ordusu içinde, recezler söyleyerek, kendisinden hiçbir savaşta öç alınamayacağını iddia edip, “Beni anam bu gibi işler için doğurdu!” diyerek övünüp duruyordu.⁴¹¹

Abdurrahman b. Avf: “Bedir günü, sağıma soluma baktım, gördüm ki; Ensar gençlerinden, çok genç iki kişinin arasındayım. Ben ise, onlardan daha güçlü olanlar arasında bulunmak isterdim. Onlardan biri bana: “Ey amca! Sen Ebû Cehil’i tanır mısın?” diye sordu. Ben de: “Evet! Tanırım! Sen onu ne yapacaksın ey kardeşimin oğlu?” dedim. Genç: “Haber aldım ki; o, Resûlullah Aleyhisselama sövermiş! Varlığım Kudret Elinde olan Allah’a yemin ederim ki; ben onu bir göreceğim olursam, ikimizden, eceli gelen ölmedikçe, onu bırakmayacağım!” dedi. Gencin bu sözüne şaşıtm. Öbür genç de aynı şeyleri söyledi. Çok geçmeden, Ebû Cehil’i halkın arasında dönüp dururken gördüm ve: “Görüyor musunuz? İşte, sorduğunuz adam!”

⁴⁰⁹ Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 86-87.

⁴¹⁰ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, C. V, s. 203.

⁴¹¹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 286-287.

dedim. Gençler hemen kılıçlarını sıyırdılar. Ebû Cehil'e doğru koşular ve onu kılıçtan geçirdiler. Bu gençler, Muaz b. Afra' ile Muaz b. Amr b. Cemuh idi"⁴¹²

Ebû Cehil ile ilk karşılaşan, Muaz b. Amr b. Cemuh oldu.⁴¹³ Sonra dönüp Rasûlullah'ın huzuruna geldiler ve hâdiseyi O'na haber verdiler. Rasûlullah (s.a.v.): "Ebû Cehil'i hanginiz öldürdü?" diye sordu. Bunlardan herbiri: "Onu ben öldürdüm" dedi. Rasûlullah: "Kılıçlarınızı sildiniz mi?" diye sordu. Onlar: "Hayır silmedik" diye cevâb verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah kılıçlarına ne kadar kan bulaştığını ve ne derece derinlikte battığını anlamak için genç gazilerin kılıçlarına baktı da gönüllerini almak için: "Onu ikiniz beraber öldürmüşsünüz; Ebû Cehil'in ele geçen eşyası öldürücü darbeyi vurduğu için Muâz ibn Amr ibni'l-Cemûh'a aittir" dedi. Bu iki mücâhit Mûaz ibn Afra ile Muâz ibn Amr ibni'l-Cemûh idi.⁴¹⁴ Bazı lafız farklılıklarıyla beraber hadis Müslim'de de geçmektedir.⁴¹⁵

Muaz b. Amr b. Cemuh: "Ben kavimden işitmişim. Ebu'l-Hakem adamları tarafında etrafı çevrilmiş bir halde korunmaktadır! Hiç kimse ona erişemez! Ona ulaşamaz" diyorlardı.⁴¹⁶ Onu kendime hedef yaptım, ona doğru vardım. Fırsat bulunca, ona saldırdım. Kılıcımın bir darbe indirip, ayağını baldırının yarısından uçundum! Onun oğlu İkrime de, bana, omuzumun üzerinden kılıçla vurup kolumu kesti. Elim, yanımdan, derime asılı kaldı! Bunun üzerine, çarpışmak bana zor ve çetin geldi. Gün boyunca, elim arkamda sürünerek, savaşmaya devam ettim. Beni rahatsız edince de, üzerine ayağımla bastım, onu koparıp attım!⁴¹⁷

Dolayısıyla Ebû Cehil'in ölüm tarihi Bedir Savaşında öldürülmesi hasebiyle Hicretin 2. yılı Ramazan ayının 17. günü 14 Mart 624' tür.⁴¹⁸

Hz. Muhammed (s.a.v.): "Acaba Ebû Cehil ne yapıyor? Kim gidip bir bakar?" dedi.⁴¹⁹ Ebû Cehil'in ölüler arasında araştırılmasını emretti.⁴²⁰ Bunun üzerine, Abdullah b. Mes'ud onu aramaya gitti ve buldu. "Ebû Cehil! Sensin hâl!" dedi ve

⁴¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. I, s. 193; Buhârî, *Sahih*, C. IV, s. 22, C. V, s. 11.

⁴¹³ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 287; Taberî, *Târih*, C. II, s. 284.

⁴¹⁴ Buhârî, *Sahih*, Kitâbu'l Humus, 18 (48); Buhârî, *Sahih*, Megâzi, 8 (37)

⁴¹⁵ Müslim, *Sahih*, Cihad, 42 (1752).

⁴¹⁶ Vâkidî, *Megâzi*, C. I, s. 87; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 84; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. V, s. 202; İbn Kesîr, *Bidâye*, C. III, s. 287.

⁴¹⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 287; Taberî, *Târih*, C. II, s. 284; İbn Abdilber, *el-İstiâb*, C. III, s. 1410; İbn Seyyid, *Uyunu'l-Eser*, C. I, s. 260-261.

⁴¹⁸ Mustafa Fayda, "Bedir Gazvesi", *DİA*, C. V, İstanbul 1992, s. 325-327; Ünlü, *a.g.e.*, C. I, s. 51

⁴¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. III, s. 115; Buhârî, *Sahih*, C. V, s. 6, 20; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 86.

⁴²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. III, s. 115; Buhârî, *Sahih*, C. V, s. 6, 20.

onun sakalından tuttu.⁴²¹ İbni Mes'ud (r.a)'ın Ebû Cehil'i sakalından yakalayarak: "Ebû Cehil sen misin?" diye sorması ondan öcünü almak içindi. Zira Mekke'de iken Ebû Cehil kendisine görülmedik eza ve cefada bulunurdu. İbni Mes'ud, Ebû Cehil'in kafasını kesmeden aralarında muhtelif sözler geçmişti. İbni Mes'ud: "Allah seni kahretsin ey Allah'ın düşmanı!" demiş; kafasını kesmek için boynuna bastığında Ebû Cehil de ona: "Gerçekten çok yüksek yere çıktın ey koyun çobancağızı!" diye hakaret etmiştir.⁴²²

Abdullah b. Mes'ud: "Ben onu son dakikalarını yaşadığı sırada buldum ve tanıdım, boynuna ayağımla bastım ve: "Ey Allah düşmanı! Allah seni zelil ve hakîr kıldı, değil mi?" dedim. O, "Allah beni ne ile zelil ve hakîr kıldı? Kavminin öldürdüğü adamdan, benden daha üstün kim var?"⁴²³ Ey koyun çobanı! Sen çetin ve erişilmesi çok güç olan bir yere çıkmışsın! Sen onu bırak da, bana haber ver ki, bugün devran kimindir?" dedi. "Allah'ın ve Resûlünüdür!" dedim.⁴²⁴ Kendisine "Seni öldüreceğim!" dediğim zaman, bana: "Efendisini öldüren ilk köle sen değilsin! Benim için en ağır gelen şey, beni senin gibi bir ekkârın⁴²⁵ öldürmesidir!" dedi.⁴²⁶ Ekkar ifadesi ile Afra' oğulları Muâz'la Muavviz'i kasetmiş; onları küçültmek istemiştir. Afra' oğulları "Ensâr"dandılar. Ensâr ise bağ, bahçe ve tarla sahibi insanlardı.⁴²⁷

Ebû Cehil'in yanında iyi bir kılıç vardı. Benim yanımdaki kılıç ise, eski ve işe yaramaz bir kılıçtı. Kendi kılıcımla onun başını kesemeyince, elime Ebû Cehil'in kılıcını aldım. Kendisini kendi kılıcıyla öldürdükten sonra, Resûlullah'ın yanına vardım: "Ebû Cehil'i öldürdüm!" dedim. "Kendisinden başka ilah olmayan Allah aşkına, doğru mu?" diyerek bana üç kere yemin ettirdi.⁴²⁸ Secdeye kapandı.⁴²⁹ Allah'a hamd ü sena etti.⁴³⁰ Allâhu Ekber! diyerek tekbir getirdikten sonra: "Hamdolsun O Allah'a ki, va'dini doğruladı, kuluna yardım etti. Toplanan

⁴²¹ Buhârî, *Sahih*, C. V, s. 6; ez-Zehebî, *Megâzi*, C. I, s. 70; İbn Kesîr, *Bidâye*, C. III, s. 288.

⁴²² el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 86.

⁴²³ Buhârî, *Sahih*, Megazi, 8 (12).

⁴²⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 288-289; Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 89-90; Taberî, *Târîh*, C. II, s. 284; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 127.

⁴²⁵ Ekkar: Çiftçi manasındır ve o dönemde aşağılama ifade eder.

⁴²⁶ Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 90; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 299; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 127.

⁴²⁷ Müslim, *Sahih*, Cihad ve Siyer; 41 (1800) hadisin yorumu.

⁴²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. I, s. 444; ez-Zehebî, *Megâzi*, s. 70-71; İbn Kesîr, *Bidâye*, C. III, s. 288-289.

⁴²⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 127; ez-Zehebî, *Megâzi*, C. I, s. 71; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 289.

⁴³⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 289; Taberî, *Târîh*, C. II, s. 284; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 86; İbn Seyyid, *Uyunu'l-Eser*, C. I, s. 261.

toplulukları, tek başına, hezimete, bozguna uğrattı” dedi.⁴³¹ Ebû Cehil için de: “Bu, bu ümmetin Firavunu idi” dedi.⁴³²

Bedir savaşında Kureyş müşriklerinden 70 kişi öldürüldü ve bir o kadar da esir edildi.⁴³³ Ebû Cehil, öldürülen müşriklerin altmışdokuzuncusu idi.⁴³⁴

Ebû Cehil, müşriklerin muharebe ihtiyaçlarının büyük bir kısmını bizzat karşıladığı Bedir Savaşı’nda ensardan Afrâ’nın oğulları Muâz ve Muavviz tarafından öldürüldü.⁴³⁵ Bedir savaşına da sırf savaş sevgisi yüzünden katıldığı söylenmektedir. Bu vesile ile Utbe b. Ebi Rabi’a onu “مُصَفِّرٌ إِسْتِهِي” “müsaffir istihî”⁴³⁶ sözüyle tezyif etmiştir. Bu söz Araplar arasında küfür için ya da malının mülkünün hesabını bilmeyen tecrübesiz kişiler için kullanılmaktadır.⁴³⁷ Muhârebeden evvel Hz. Muhammed’e hitaben “Akrabalık tanımayan adam kahrolsun” diye beddua etmiştir.⁴³⁸

Başka bir rivayette de Muâz ve Muavviz onu yaraladıkları ve başının Abdullah b. Mes’ûd tarafından kesildiği de rivayet edilmektedir.⁴³⁹ Ebû Cehil, öldürülen diğer müşriklerle beraber Bedir’deki kör kuyulardan birine atıldı.⁴⁴⁰

11. BEDİR’DE ÖLEN MÜŞRİK LİDERLERE HZ. PEYGAMBER’İN HİTABI

Düşman bir kavme galip olduğu zaman, oranın açık bir sahasında üç gün kalmak Hz. Peygamber’in âdeti idi. Bedir savaşının üçüncü günü olunca da, kendisi devesinin getirilmesini emretti. Yol ağırlığı deveye yüklenip bağlandı. Bundan sonra, yaya olarak yürümeye başladı. Ashabı da, kendisinin peşi sıra yürüdüler ve birbirlerine: “Herhalde, Resûlullah bir iş için gidiyor” dediler. Nihayet, Hz. Peygamber, müşriklerden öldürülenlerin atıldığı kyunun bir tarafında durdu ve

⁴³¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. I, s. 444; ez-Zehebî, *Megâzî*, s. 71; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 289; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 88.

⁴³² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. I, s. 444; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 88; ez-Zehebî, *Megâzî*, s. 71; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 289.

⁴³³ Müslim, *Sahih*, C. III, s. 1384-1385; İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 374; Vâkıdî, *Megâzî*, C. I, s. 144; İbn Sa’d, *Tabakât*, C. II, s. 17-18; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 124; ez-Zehebî, *Megâzî*, s. 37; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 300.

⁴³⁴ İbn Kesîr, *Tefsir*, C. II, s. 293.

⁴³⁵ Kapar, a.g.m, C. X, s. 118.

⁴³⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. I, s. 117; İbn Kesîr, *Bidâye*, C. III, s. 278; Heysemî, a.g.e, C. VI, s. 75-76.

⁴³⁷ ez-Zehebî, *Megâzî*, C. I, s. 56.

⁴³⁸ Buhl, a.g.m, C. IV, s. 15.

⁴³⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 286-287

⁴⁴⁰ el-Beyhakî, *Delail*, C. III, s.48

onlara: “Ey filanın oğlu filan! Ey filanın oğlu filan!⁴⁴¹ Ey Utbe b. Rebia! Ey Şeybe b. Rebia! Ey Ümeyye b. Halef! Ey Ebû Cehil b. Hişam!” diye isimlerini birer birer sayarak seslendi⁴⁴² ve: “Siz Allah’a ve Resûlullah’a itaat etmiş olsaydınız, itaatınız sizi sevindirirdi değil mi? ⁴⁴³ Peygamberine en kötü davranan peygamber aşireti siz oldunuz. Siz beni yalanladınız, başka insanlar ise beni doğruladılar! Siz beni yurdundan çıkardınız, başka insanlar ise beni barındırdılar! Siz benimle çarpıştınız, başka insanlar ise bana yardım ettiler!⁴⁴⁴ Allah’ın ve Resûlü’nün size va’d ettiği şeyi siz hak ve gerçek buldunuz mu? Ben, Rabbimin bana va’d ettiği şeyi hak ve gerçek buldum! Biz, Rabbimizin bize va’d ettiği şeyi hak ve gerçek bulduk!” dedi.⁴⁴⁵

Başka bir rivayette Hz. Peygamber Bedir’de öldürülenlere hitaben “Ey Ehle’l-Galib!” yani “Ey Kuyu’ya Düşenler” şeklinde hitab ettiği belirtilmektedir. Bu rivayetin de devamı yukardaki geçtiği şekildedir.

Bilindiği üzere İslamî anlayışta “kuyu” önemli bir kavramdır. Mecazi olarak içine düşülen ve kurtulması mümkün olmayan zor bir durumu ifade eder. Cehennem tasvirlerinde yer alan “Gayya Kuyusu” bunun en tipik örneğidir. Gayya Kuyusu, tefsirlerde cehennemin en altında yer alan kuyu olarak tanımlanır. Meryem Sûresinin 59. ayetinin tefsirinde bu durum ifade edilmektedir.⁴⁴⁶ Belki de Allah Rasûlü Bedir kuyusuna atılan müşriklere hitap ederken “Galîb” kelimesinin lafzi manasını kullanmış olabileceği gibi onları içinde oldukları zor durumu ifade etmek için de kullanmış olabilir.

Hz. Ömer ve bazı sahabiler: “Ya Rasûlallah! Ölmüş, ruhsuz cesetlere, ölmüş. Kokmuş bir hale gelmiş bir topluluğa mı sesleniyorsun? Onlarla mı konuşuyorsun?”⁴⁴⁷ dediler. Hz. Peygamber “Muhammed’in nefsi Kudret Elinde bulunan Allah’a yemin ederim ki; benim söylediklerimi, siz onlardan daha iyi işitir

⁴⁴¹ Buhârî, *Sahih*, C. V, s. 8; Müslim, *Sahih*, C. III, s. 2203; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 82; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 129; İbn Seyyid, *Uyunu’l-Eser*, C. I, s. 263; Heysemi, *a.g.e.*, C. VI, s. 87.

⁴⁴² İbn Hişam, *es-Sîre*, C. II, s. 292; Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 112; Taberî, *Târih*, C. II, s. 285; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 92; ez-Zehebî, *Megâzi*, C. I, s. 41.

⁴⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. III, s. 145; Buhârî, *Sahih*, C. V, s. 8; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 92.

⁴⁴⁴ Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 112; Taberî, *Târih*, C. II, s. 285; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 292.

⁴⁴⁵ İbn Hişam, *es-Sîre*, C. II, s. 292; Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 112; Müslim, *Sahih*, C. III, s. 2203, İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 129; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. IV, s. 29; Buhârî, *Sahih*, C. V, s. 8.

⁴⁴⁶ İbn Kesîr, *Tefsir*, C. IX, s. 269.

⁴⁴⁷ Buhârî, *Sahih*, C. V, s. 8; Müslim, *Sahih*, C. III, s. 2203; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 92; İbn Seyyid, *Uyunu’l-Eser*, C. I, s. 263; ez-Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, *a.g.e.*, s. 59.

değilsiniz! Fakat onlar cevap vermeye kadir olamazlar! Onlar, Rablerinin kendilerine va'd ettiği âkıbetin hak ve gerçek olduğunu öğrenmiş bulunuyorlar!” buyurdu.⁴⁴⁸

Hz. Aişe rivayet edilen son cümleye itiraz ederek Rasulullah (s.a.v.): “Onlar şimdi benim kendilerine söylemekte olduğum sözlerin hakk olduğunu bilmektedirler” demişti” diyerek itiraz etmiştir ve bu iddiasına da: “Şübhesiz ki sen ölümlere duyuramazsın”⁴⁴⁹ ve “Sen kabirlerde olanlara da işittirecek değilsin”⁴⁵⁰ ayetlerini delil getirmiştir.

12. EBÛ CEHİL’İN DEVESİNİN HEDY KURBANI OLMASI

Seyer⁴⁵¹ denilen yerde İslam ordusu durdu ve ganimet malları mücahidler arasında paylaştırıldı. Hz. Peygamber ganimet malları arasından Ebû Cehil’in devesini, safiyy (başkumandan hakkı) olarak aldı. Allah Rasulü Hudeybiye umresi zamanından önce yapılan savaşlarda hep bu deveye binerdi. Hudeybiye umresinde, ona, kurbanlık olmak üzere nişan koydu. Müşrikler o zaman 100 deve verip onu almak istedilerse de, Hz. Peygamber: “Eğer kurbanlık diye ayırmamış, anmamış olsaydık, dileğinizi yerine getirirdim” dedi.⁴⁵² Abdullah b. Ebî Bekir: “Resulullah (s.a.v.) hac veya umre için Ebû Cehil b. Hişam’a ait bir deveyi kurbanlık olarak Kâbe’ye göndermişti” demiştir.⁴⁵³

İbn Abbâs’dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.v.) Hudeybiye yılında, hac kurbanları arasında bir de, Ebû Cehil’e ait olan ve başında gümüşten bir halka bulunan kurbanlık bir deve gönderdi. Bu hadisin diğer râvisi İbn Minhâl bu cümleyi “altından bir halka” diye nakletti. Nüfeylî buna bir de “müşrikleri bununla öfkelen diriyordu” cümlesini ilâve etti.⁴⁵⁴

Câbir b. Abdullah (r.a.): “Rasûlullah (s.a.v.), üç kere hac yapmıştır. Hicretten önce iki hac, hicretten sonra umre ile beraber bir hac ki bu haccında Rasûlullah (s.a.v.) altmış üç deve getirmişti geri kalan (otuz yedi) deveyi de Ali, Yemen’den getirmişti. Ebû Cehil’in burnunda gümüş halka bulunan devesi de bunların arasında

⁴⁴⁸ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 292; Buhârî, *Sahih*, C. V, s. 8-9; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 92, İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 293; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 129.

⁴⁴⁹ Neml Sûresi, 27/80.

⁴⁵⁰ Buhârî, *Megâzi*, 8; 29, 30.

⁴⁵¹ Safra boğazı ile Naziye arasındaki bir yerdir.

⁴⁵² Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s. 103.

⁴⁵³ Malik b. Enes, *Muvatta*, Hac, 45 (138), b.y, b.t.

⁴⁵⁴ Ebû Davut, *Sünen*, Hac, 12 (1749)

idi. Rasûlullah (s.a.v.) bunların hepsini kurban etti ve hepsinden birer parça alınıp pişirilmesini emretti de Rasûlullah (s.a.v.) onun suyundan içti” demiştir.⁴⁵⁵

Hız. Peygamber, Allah'ın nasib ettiği zaferi müjdelemek üzere, Abdullah b. Revâha'yı Medine'nin Âliye kesimindeki halka, Zeyd b. Hârise'yi de Medine'nin aşağı kesimindeki halka göndermişti.⁴⁵⁶ Onlar Şöyle diyordu: “Ey Ensar cemaati! Müjdeler olsun size; Resûlullah (s.a.v.) selâmettedir! Müşrikler öldürüldüler ve esir edildiler! Rebia'nın oğulları, Haccac'ın oğulları, Ebû Cehil öldürüldü! Zem'a b. Esved, Ümeyye b. Halef öldürüldü! Süheyl b. Amr esir edildi! Esirler içinde birçok dişli kişiler de var!” diyerek seslenmeye başladılar.

Âsim b. Adıyy: “Ey Revâha'nın oğlu! Söylediğin gerçek midir?” diye sordu. Abdullah b. Revâha: “Evet! Vallahi gerçektir! İnşallah, yarın Resûlullah Aleyhisselam da elleri bağlanmış bulunan esirlerle birlikte gelir!” dedi. Abdullah b. Revâha, haberi ev ev dolaşarak her yere yaydı. Çocuklar, sevinçlerinden koşuyorlar ve: “Ebû Cehil, fâsık Ebû Cehil öldürüldü!” diyerek bağırıyorlardı. Zeyd b. Harise ve Abdullah b. Revâha, müşriklerden Bedir'de öldürülenleri Medine'de yüksek sesle birer birer ilan edince, Yahudi şairi Ka'b b. Eşref de: “Bu, gerçek mi? Bu iki adamın, Abdullah b. Revâha ile Zeyd b. Hârise'nin isimlerini andıkları kimseleri Muhammed'in öldürdüğünü mü sanıyorsunuz? Nasıl olur bu? Onlar, Arapların kralları ve halkın ulularındırlar! Vallahi, eğer Muhammed o kavmi musibete uğrattı ise, sizin için, yerin altı üstünden hayırlıdır!” demiştir. Gelen haberin doğruluğunu anlayınca da kalkıp Mekke'ye gitmiş, Muttalib b. Ebi Vedâa'nın evine misafir olmuş, Bedir'de öldürülüp kuyuya atılan müşrik uluları üzerine mersiyeler söyleyerek ağlayıp ağlatmış, Mekkelileri Hz. Muhammed'e karşı ayaklandırmaya çalışmıştır.⁴⁵⁷

13. EBÛ CEHİL VE MÜŞRİKLERİN İSLAMA KARŞI ÇIKIŞ SEBEPLERİ

Ebû Cehil ve müşriklerin İslam'a karşı olmasının birçok sebebi vardır. Aslında onların herhangi bir dine karşı olmak gibi bir amaçları ve dertleri de yoktur.

⁴⁵⁵ Tirmizî, *Câmiu'l-Kebir*, Hac, 815.

⁴⁵⁶ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 296; Taberî, *Târih*, C. II, s. 88; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 187; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 130; İbn Seyyid, *Uyunu'l-Eser*, C. I, s. 265.

⁴⁵⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. III, s. 54-55; Taberî, *Târih*, C. III, s. 3; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 188; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyunu'l-Eser*, C. I, s. 298.

Nitekim o dönemde Arap Yarımadasında birçok din ve inanç sistemi vardı. Hatta bunlarla diyolog kuruyor ticaret yapıyorlardı. Ama hiçbirine karşı topyekün bir savaş açmış değillerdi. Zira Arapların yaptıkları savaşlar incelendiğinde “din savaşlarından” ziyade “kabile savaşları” olduğu görülecektir. Öyleyse İslam Dini’ne karşı olmalarının ve ona karşı topyekün savaş açmalarının başka sebepleri olmalıdır. Bu sebepler şöylece ifade edilebilir.

İnançla İlgili Sebepler

Ebû Cehil ve müşriklerin içinde yaşadığı toplum yüzlerce yıldan beri putperesttiler.⁴⁵⁸ Hz. İbrahim ve Hz. İsmail’in beraberce inşa etmiş olduğu Kâbe, çevresine dikilen üç yüz altmış putla⁴⁵⁹ puthaneye çevrilmişti. Kureyşlilerden bazıları müstesna evlerinde putu bulunmayan, evlerine girerken de, evlerinden çıkarken de ona el yüz sürmeyen kimse yoktu. Hz. Muhammed ise, onların bu putperestliğini tenkit ediyor, putlara taparak küfür ve dalâlet içinde ölüp gitmiş olan baba ve atalarının da cehenneme atıldıklarını, helak olduklarını söylemekten çekinmiyordu. Kureyş müşriklerine göre ana baba ve atalar kavramları çok kutsal kavramlardı. Onların cehennemde olduklarını duymak onları çok rencide ediyordu. Ayrıca onlara göre putlara tapmaktan daha yüce bir din olamazdı.

Ekonomik Sebepler

Mekke şehri, her yılın belli zamanlarında hacıları cezbeden ilahî bir mabed olan Kâbe’yi barındırmaktaydı. Bu ilâhi mekân diğer zamanlarda da umre için her bölgeden gelen insanlarla dolup taşardı. Bunun için Kâbe’yi açmak, kapamak, korumak demek olan “hicâbe”; hacıların su ihtiyacını karşılamak demek olan “sikaye”; hacılara yemek yedirmek demek olan “rifâde” gibi dinî hizmetlerin yanı sıra, Dârü’n-Nedve diye anılan idare meclisi ile sancaktarlık demek olan “liva”; başkomutanlık demek olan “kıyâde” gibi askeri hizmetler de kabile reislerine tevcih edilmiş bulunuyordu. Babadan evlada geçen bu hizmetler, kendilerine hem büyük nüfuz, hem de büyük çıkarlar sağlamakta idi. Bunun için, Ebû Cehil ve müşrikler kendilerinin dinî ve ticari durumlarını sarsabilecek her harekete karşı koymayı çıkarlarının bir gereği saymaktaydılar.

⁴⁵⁸ Vâkîdî, *Megâzi*, C. II, s. 832; Muhammed b. Sa’d b. Menî’z- Zührî, *Tabakâtü'l-Kübra*, (thk. Ali Muhammed Ömer), C.II, Medine 2001, s. 136; Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s.31; Sarıçam, *a.g.e.*, s. 48-56; Sarıçam, *a.g.m.*, s. 25-32; Hasan, *a.g.e.*, C. I, s. 92; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 270- 275.

⁴⁵⁹ Hasan, *a.g.e.*, C. I, s. 92; Sarıçam, *a.g.e.*, s. 48-56; Sarıçam, *a.g.m.*, s. 25-32; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 270.

Ahlâki Sebepler

Hız Muhammed, Ebû Cehil ve müşriklerin hiç alışık olmadığı bir şeyi daha yapıyordu; onların kötülüklerini ortaya döken ayetleri sürekli okuyordu. Ebû Cehil ve müşrikler, ayetlerde geçen kötülüklerin tümünden veya bir kısmından kendisinde birşeyler bulup rahatsızlık duyuyordu. Bahsedilen kötülüklerin teşhiri onların gözden düşmelerine neden olabilirdi. Onlar da bundan endişelenmekteydiler.

Sınıfsal Sebepler

İslam Dini, insanlar arasında herhangi bir fark öngörmüyor, herkesi bir tarağın dişleri gibi eşit tutuyor hatta “Sizin, Allah katında en şerefli ve değerli olanınız, Allah’tan en çok sakınanınızdır”⁴⁶⁰ diyordu. Böyle bir dini, Ebû Cehil ve müşrikler nasıl kabul edeceklerdi?

Bu duruma bir örnek olması bakımından Ebû Leheb’in yeğeni Hz. Muhammed’e sorduğu şu soru çok önemlidir: “Ey Muhammed ben sana iman eder, Müslüman olursam, bana ne verilir?” diye sormuş, Hz. Peygamber de: “Müslümanlara ne verilirse, sana da o verilir!” buyurmuştu. Ebû Leheb: “Onların üzerinde, benim için bir üstünlük olmayacak mıdır?” diye sormuş, Hz. Muhammed de: “Daha ne istersin?” buyurunca, Ebû Leheb: “Benim şu sıradan insanlarla bir tutulacağım bu dine yuh olsun!”⁴⁶¹ diyerek beklentisinin ne olduğunu ortaya koymuştur.

Demekki Ebû Leheb, Ebû Cehil ve müşrik elitlerin istediği şey mevcut düzenin değişmemesiydi. Gelen din kendisine bir paye vermeli, dünya menfaatleri konusunda müdahalesi olmamalıydı. Çünkü bu elitler din zannettikleri putperestlik vasıtasıyla para kazanmakta daha da zengin olmaktaydılar. Onlar için dünya menfaatini sağlamayan bir din de inanılmaya değmezdi.

Anlayışın bu olduğunu da şu diyalog ortaya koyar: Ebû Leheb: “Muhammed, bana, görmediğim birtakım şeyler vaat ediyor! Onların öldükten sonra olacağını söylüyor! O, bu vaatlerden başka, acaba ellerime (avucuma) ne koydu?” diyerek

---

⁴⁶⁰ Hucurat Sûresi, 49/ 13.

⁴⁶¹ Taberî, *Tefsir*, C. XX, s. 336; Kurtubî, *Tefsir*, C. XX, s. 235; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 272.

ellerine üfledikten sonra; “Yuh sizlere! Ben sizde Muhammed’in söylediklerinden hiçbir şeyin mevcut olduğunu görmüyorum”⁴⁶² demiştir.

Kureyş Aileleri Arasındaki Kabilevî Rekabet

Kureyş’in alt kolları olan aileler arasında sürekli bir çekişme vardı. Her fırsatta birbirlerine karşı üstünlüklerini isbatlamaya çalışırlardı. Hz. Muhammed’in aralarından peygamber olarak ortaya çıktığı Haşimoğullarının diğer ailelere karşı bir üstünlük sebebi olacağı endişesi baş göstermişti.

Nitekim Ebû Cehil bu duygusunu şu şekilde itiraf ediyordu: “Biz ve Abdimentafoğulları şeref ve şan hususunda şimdiye kadar çekiştik durduk: Onlar halka yemek yedirdiler, biz de yemek yedirdik. Onlar arabuluculuk ederek diyet yüklendiler, biz de arabuluculuk ederek diyet yüklendik. Onlar halka bağışta bulundular, biz de bağışta bulunduk. Onlarla kulak kulağa giden iki yarış atı durumuna gelince, onlar: “İşte, bizde, kendisine gökten vahiy gelen bir peygamber de var!” dediler. Biz bunun dengini nereden bulalım da onlara yetişelim? Vallahi, biz hiçbir zaman, bizden de birine vahiy gelinceye kadar ona inanmayız, onu tasdik etmeyiz!” demiştir.⁴⁶³

Mugîre b. Şu’be derki: “Ben ve Ebû Cehil Mekke sokaklarından birisinde yürüyüp giderken, Allah Resûlu karşımıza çıktı. Ebû Cehil’e: “Ey Ebâ’l-Hakem! Gel, Allah’a ve Allah’ın Resûlüne tâbi ol da, ben senin hakkında Allah’a dua edeyim?” dedi. Ebû Cehil: ‘Yâ Muhammed! Sen ilahlarımıza dil uzatacak, onlara tapmaktan bizi men edeceksin değil mi? Sen ancak tebliğ ettiğin şeylere şahadet getirmemizi isteyeceksin değil mi? Vallahi, ben söylediğin şeylerin hak ve gerçek olduğunu bilseydim sana tâbi olurum” dedi. Resûlullah (s.a.v.) ayrılıp gidince de, bana dönüp: “Vallahi, ben iyi biliyorum ki; onun söyledikleri hak ve gerçektir. Fakat Kusayy oğulları “Kâbe’nin hicâbe hizmeti bizdedir” dediler. Biz: “Evet!” dedik. Onlar: “Nedve hizmeti bizdedir” dediler. Biz: “Evet!” dedik. Onlar: “Liva hizmeti bizdedir” dediler. Biz: “Evet!” dedik. Onlar: “Hac mevsiminde sikâye hizmeti bizdedir” dediler. Biz: “Evet!” dedik. Sonra, onlar halka yemek yedirdiler, biz de yedirdik. Öyle ki, at başı beraber oluncaya kadar, onlarla yarıştık durduk. Onlar,

⁴⁶² İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 376; Ziyâu’d-dîn Ömer Muhammed Razî, (Şehzade Şerhi), *Tefsîru’r-Razi (Mefatihü’l-Ğayb)*, C. XXXII, Beyrut 1981, s. 167; Suyûtî, *Durru’l-Mensûr*, C. VI, s. 408; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 272.

⁴⁶³ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 342-343; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 280-282.

şimdi: “Bizden, bir peygamber de var” dediler. Hayır! Vallahi, işte buna “Evet” diyemeyeceğiz” dedi.⁴⁶⁴

Ebû Cehil ve müşriklerin elitlerine göre bir iyilik aralarından birine isabet edecekse hele bu iyilik Allah tarafından geldiyse mutlaka kendilerinden birine gelmeliydi. Zira Velid b. Mugîre: “Ben Kureyşli’lerin seyyidi, ulu kişisi olduğum halde nasıl geri bırakılırım da, Muhammed’e vahiy iner? Yahut Sakîf Kabilesinin seyyidi, ulu kişisi Ebû Mes’ud Amr b. Umeyru’s-Sakafî de bu hususta nasıl geri bırakılır? Biz, bu iki kentin ileri gelenleriyiz!” diyordu.⁴⁶⁵ Velid b. Mugîre, yine bir gün, dostu Ebû Uhayha Saîd b. Âs’a: “Muhammed’e gelen bu Kur’ân, Mekkelilerden yahut Tâiflilerden bir adama; meselâ Ümeyye b. Halef gibi birine inseydi ya?” deyince, Ebû Uhayha: “Ey Abduşşems’in babası! Senin gibi birine, ya da Sakîf kabilesinden birisine ve meselâ: Mes’ud b. Amr’a veya Kinane b. Abdi Yalil’e yahut Mes’ud b. Muttalib’e veya onun oğlu Urve b. Mes’ud’a inseydi ya?” demişti.⁴⁶⁶

Münebbih ve Nübeyh b. Haccac da, bir gün Hz. Muhammed’le karşılaşınca: “Allah, senden başka peygamber gönderecek kimse bulamadı mı? İşte, orada şu kişi var. O senden daha yaşlı, daha zengin! Eğer doğru sözlü isen, yanında bulunacak, senin peygamberliğine şahadet edecek bir melek getir!” demişlerdi.⁴⁶⁷

Ümeyye b. Ebi’s-Salti’s-Sakafî de, bir gün Ebû Süfyan’a: “Ben, en son gelecek olan peygamberin sıfatını, kitaplarda yazılı buldum ve sanırım ki, o bizim ülkemizde gönderilecektir. Sonra, bana şu da zahir oldu ki; o, Abdimenafogulları içinden çıkacaktır. Bakıyorum onların içinde de, gelecek peygamberin ahlâkı ile muttasıf, Utbe b. Rebia’dan başka bir kimse bulamıyorum! Fakat ona da, kırk yaşını geçmiş bulunduğu halde vahyolunduğu yok!” demişti. Ebû Süfyan ise: “Muhammed’in peygamber olarak gönderildiğini Ümeyye b. Ebi’s-Salt’a haber verdim. Ümeyye: “O gerçekten peygamberdir! Kendisine tâbi ol!” dedi. Ümeyye’ye: “Seni ona tâbi olmaktan alıkoyan nedir?” diye sordum. Ümeyye: “Sakif kadınlarının Abdimenafogullarından bir gence tâbi olduğumu haber almalarından utanışımdır!”

⁴⁶⁴ el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 206-207; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyunu’l- Eser*, C. I, s. 111-112; ez-Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, C. II, s. 161; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 64-65; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 272-274.

⁴⁶⁵ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 15.

⁴⁶⁶ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 134; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, C. II, s. 73.

⁴⁶⁷ Belâzurî, *Ensâb*, C.I, s. 134; Halebî, *İnsânu’l-Uyûn* C. I, s. 301.

dedi.⁴⁶⁸ Burada da Ebû Cehil ve müşriklerde asabiyet, ayıplanma korkusunun Araplar arasında ne kadar etkili olduğunun görmekteyiz.

Nitekim Ebû Cehil ve Velîd b. Muğire, kendi kabilelerine mensup olmayan birinin peygamberliğini hazmedemedikleri için Hz. Muhammed'e inanmayacaklarını açıkça söylemişlerdir.⁴⁶⁹

14. MÜŞRİKLERDE ORTAK AHLAK EBÛ CEHİL AHLAKI

Araştırmamız esnasında gördük ki, başlangıçta Hz. Muhammed düşmanlığının, sonraki dönemlerde İslam düşmanlığının ve bu amaca hizmet eden İslam düşmanlarının kesiştiği ortak payda, iktidar mücadelesinin kazanan tarafı olma gayretidir. Bu mücadelenin içinde olanların isimlerinin veya sıfatlarının değişmiş olması fazla da bir önem taşımamaktadır. Amaç; güç ve iktidar, dolayısıyla zenginlik kimde olacak, hangi kesim aslan payını alacak gibi soruların cevabının hep “ben” ya da “biz” olmasını sağlamaktır. Ebû Cehil “onun doğru söylediğini biliyorum ama bir kusuru var ki o da bizden olmayışdır” anlayışını her kesime hâkim kılmaya çalışmıştır. Bu bölümde, örnek olması bakımından Hz. Peygamber’le mücadele yöntemi ve ona düşmanlıkta Ebû Cehil’le aynı paralelde yer alan birkaç kişi ve olayı ele alacağız. Bu da genel olarak “Ebû Cehil Ahlakı” diye tanımladığımız salt peygamber ve din düşmanlığına dayanan ahlak anlayışının temel kodlarını anlamakta faydalı olacaktır kanatindeyiz.

Çalışmamızın baş kısmında da zikrettiğimiz üzere açık davet emri gelince Hz. Peygamber insanları bir araya toplamak için bir ziyafet vermeye karar vermişti. Bir araya geldiklerinde de onları toplama sebebini açıkladı. Onları İslam’a davet etti. Tek Allah’a inanmaya ve kendisinin de onun kulu ve elçisi olduğunu kabule çağırdı. Şöyle diyordu: “EyAbdulmuttalib oğulları! Ey Abdi Menaf oğulları! Ey Zühre oğulları! Ey filanoğulları! Ey filanoğulları!” Birer birer Kureyş kabilesinin bütün ailelerine seslenip: “Yüce Allah; en yakın hısımlarımı azab ile korkutmamı bana emretti. Sizler “Lâ ilahe illallah” demedikçe; ben size ne dünyada bir yarar, ne de

⁴⁶⁸ İbn Asâkir, *Tarihu Medinetü Dimaşk*, Beyrut 1995, C. IX, s. 265, C. XXIII, s. 439; Taberî, *Tefsir*, c. 29, s. 156; Muhammed b. Abdullah el-Hâkim el Neysâbüri, *Müstedrek ala's-Sahîhayn*, C. II, Beyrut 2002, s. 506-507; Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed el-Vâhidî, *Esbabu Nüzûli'l-Kur'an*, (thk. Kemal Basyûni Sağlûl), Beyrut 1991 s. 230; ez-Zehabi, *Târîhu'l-İslâm*, C.II, s. 154-155; Suyûtî, *Lübâbu'n-Nugûl fî Esbâbü'n-nüzûl*, Beyrut 2002, s. 230; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 270- 275.

⁴⁶⁹ Vâkıdî, *Megâzi*, C. I, s.30; Kandehlevi, *a.g.e.*, C. I, s. 83-84; Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 270- 275.

âhirette bir nasip sağlayabilirim” Hz. Peygamber’e atmak için eline bir taş alan Ebû Leheb: “Yuh sana! Sen, bugün, gelip de, bizi bunun için mi topladın?” diyerek bağırdı. Taberînin Tarihinde “Tebben Lek!” Yani “elin kurusun!” dediği ifade edilir. Bu ifadeye nazire olarak Tebbet suresi nazil olmuştur.⁴⁷⁰

Ebû Leheb’in düşmanlığı gerçekten Ebû Talib’in dediği gibi korku muydu? Yoksa başka bir sebebi mi vardı? Ebû Cehil’in düşmanlığıyla Ebû Leheb’in karşı çıkışını şu şekilde ayırmak gerekiyor. Martin Links’in de dediği gibi müşrikler ilk başlarda Hz. Muhammed’i ve dinini önemsememişler veya hoşgörü ile yaklaşmışlardı.⁴⁷¹ Daha sonra kendi erklerine zarar vermeye başladığı andan itibaren bu hoş görü yerini acımazız bir karşı koyuşa dönüşmüştür.

Ebû Leheb’in karşı çıkışının sebebi ise farklıdır. Biraz daha şahsîdir. Sebebin şahsi oluşunu Ebû Talib ölünce, akrabalık duyguları sebebiyle de olsa geçici olarak Hz. Peygamber’i koruması altına almasından anlaşılmaktadır. Bu durumu Muhammed Hamidullah *İslam Peygamberi* adlı eserinde şöyle ifade etmektedir: Ebû Leheb Hz. Muhammed’i sevmemektedir. Sebebi de şudur: “Bir gün, Ebû Tâlib ve kardeşi Ebû Leheb arasında bir kavga çıkmıştı. Ebû Leheb kardeşini yere yıkıp, göğsüne oturdu ve onu tokatlar. Genç Muhammed hemen koşup Ebû Leheb’i iterek, Ebû Talib’in üzerinden onu uzaklaştırır. Sonra Ebû Tâlib kalkar ve öfkeyle kardeşi Ebû Leheb’in üzerine atlar; bu kez o onun göğsüne oturup yüzünü tokatlamaya başlar. Kavga bitince Ebû Leheb, Muhammed (s.a.v.)’e dönerek: “Ey Muhammed! Ben de Ebû Tâlib gibi senin bir amcamım; bana yapacağımı yaptın! Ama niçin ona da aynı biçimde davranmadın? Yemin ederim ki, gönlüm seni asla sevmeyecek, asla!” demiştir.⁴⁷²

Gerçekten de İslam’ın doğuşu ve yavaş yavaş yayılmaya başlaması esnasında akrabaları arasında Hz. Peygamber’e en çok eziyet eden kişi amcası Ebû Leheb olmuştur. Ebû Cehil de bu durumu hep lehine kullanmıştır. Nitekim Hz. Peygamber Ukaz –ki İbn Kesîr’e göre burası Zî’l-Mecaz çarşısıdır-⁴⁷³ panayırına çıkıp insanları Allah’a davet edip “Ey insanlar! La ilâhe illallah, deyin ve kurtulun” dediği zaman

⁴⁷⁰ Taberî, *Tarih*, C. II, s.319; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s.181.

⁴⁷¹ Lings, *a.g.e.*, s. 58.

⁴⁷² Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s.130; Hamidullah, *a.g.e.*, C. I, s. 47.

⁴⁷³ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 105-106.

Ebû Leheb onu takip edip “Ey insanlar! Onu dinlemeyin, o benim kardeşimin oğludur ve yalancıdır” diyerek peşinde dolanmaktadır.⁴⁷⁴

Yine peşinde dolaşan ve halkı onu dinlemekten alıkoyan kişi Ebû Cehil’dir diyenler de vardır. el-Beyhakî’nin Delail’ün-Nübüvve adlı eserinden alıntı yapan İbn Kesir Kinane Kabilesinden bir adamın rivayetine göre; “Allah Rasulünü Zi’l-Mecaz çarşısında şöyle söylerken gördüm: “Ey insanlar! La ilahe illallah deyin kurtulun” O sırada bir de baktım ki, arkasında dolanan bir adam, bir taraftan ona toprak atıyor bir taraftan da mütemadiyen şöyle söylüyordu: “Ey insanlar! Sakın ha bu adam aklınızı çelip sizi dininizden etmesin. O ancak sizi Lat ve Uzza’ya ibadetten alıkoymak istiyor” İşte bu adam Ebû Cehil’dir.⁴⁷⁵

Bilindiği gibi, Allah Rasulü’nün aile bireyleri içinde kendisine düşmanlık besleyenlerle en çok iş birliği yapan tek kişi Ebû Leheb’ti. Ebû Cehil bu düşmanlığın farkındadır. Bu çatışmayı körüklemek işine gelir. Hz. Peygamber, amcası Ebû Talib’in vefatından sonra, günlerce evinden çıkmamıştı. Dışarı çıktığı zaman da, Kureyş müşrikleri, Ebû Talib’in sağlığında yapamadıkları hakaret ve işkenceleri yapmaya başlamışlardır.

Nitekim, Kureyş müşriklerinden biri Hz. Peygamber’in önünü kesip başına toprak saçmış, Hz. Muhammed (s.a.v.) toz toprak içinde evine gelmişti. Kızlarından birisi hemen kalkıp onun başındaki tozu toprağı ağlaya ağlaya temizlerken, Allahrasûlü (s.a.v.): “Kızım Ağlama! Allah senin babanı mutlaka koruyacaktır!” demiştir. Hz. Peygamber bir taraftan da kendi kendine de: “Ebû Talib ölünceye kadar, Kureyşliler, böyle birşeye cesaret edememişlerdi. Ey amca! Senin yokluğunda, imdadıma koşan yok!” demektedir.⁴⁷⁶

Ebû Leheb bunu işitince, Hz. Peygamber’in yanına geldi ve: “Ey Muhammed! Git! Ne istiyorsan, Ebû Talib’in sağlığında ne yapıyor idiyisen, yine yap! Lât’a andolsun ki, ben ölünceye kadar sana hiç kimse dokunamayacaktır!” dedi. Ebû Leheb Bu koruma sözünü fiiliyata da dökmüştür. Bir gün, Gaytala’nın oğlu Hz. Peygamber’e sövüp sayarken, Ebû Leheb çıkageldi. Onu yüz üstü yere serdi. Adam: “Ey Kureyş cemaatı! Ebû Utbe dininden çıkmış!” diyerek bağırmaya ve yaygaraya

⁴⁷⁴ Ya’kûbî, *Târih*, C. I, s. 344.

⁴⁷⁵ İbn Kesir, *el-Bidâye*, C. III, s. 106.

⁴⁷⁶ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 65.

başladı. Kureyş müşrikleri gelip Ebû Leheb'in üzerine yürüdüler. Ebû Leheb onlara: "Ben Abdulmuttalib'in dininden ayrılmış değilim. Fakat, ben sadece kardeşimin oğlunu koruyorum" dedi. Müşrikler: "İyi etmişsin!" dediler. Hz. Peygamber böylece, bir müddet, Ebû Leheb'in himayesinde, daha rahat hareket etmeye başlamıştır.⁴⁷⁷

Bir gün; Ebû Cehil Amr b. Hişam ve Ukbe b. Ebi Muayt Ebû Leheb'in yanına giderek, ona: "Kardeşinin oğlu sana babanın nereye girdiğini haber verdi mi?" diye sordular. Bunun üzerine, Ebû Leheb Hz. Peygamber'in yanına gelerek: "Ey Muhammed! Abdulmuttalib'in girdiği yer neresidir?" diye sordu. Hz. Muhammed (s.a.v.): "O, kavmi ile birlikte!" dedi. Ebû Leheb Ebû Cehil'e: "Ona babamın girdiği yeri sordum. Kavmi ile birlikte, diye cevap verdi" dedi. Ebû Cehil: "O cehennemdedir! demek istemiştir" dedi. Ebû Leheb tekrar Hz. Peygamber'in yanına varıp: "Ey Muhammed! Abdulmuttalib, cehenneme mi girdi?" diye sordu. Hz. Peygamber: "Evet! Abdulmuttalib de, putlara tapa tapa onun gibi ölüp gitmiş olan herkes de, cehenneme girmiştir" deyince Ebû Leheb: "Vallahi, artık sana işkenceden nefes aldirmayacak, temelli düşmanlık edeceğim! Sen Abdulmuttalib'in cehennemde olduğunu nasıl söylersin?" dedi. Bundan sonra Ebû Leheb de, başka müşrikler de, Hz. Peygamber'e düşmanlıklarını ve zulümlerini şiddetlendirmişlerdir.⁴⁷⁸

Bir gün Hz. Peygamber Kâbe'nin Hicr mevkiinde namaz kılarken, Ukbe b. Ebi Muayt gelmiş, Hz. Muhammed'i boğmak için ridasını boynuna dolayarak şiddetle çekmeye başlamış, Hz. Ebû Bekir yetişerek onu omuzundan tutup Allah Rasulünü kurtarmıştı.⁴⁷⁹ Hz. Muhammed Ukbe bin Muayt'a "Ey İbn Ebân! Ona böyle hitab etmesi asıl isminin Ebân olmasından dolayı idi. Yaptığın ve bizim de maruz kaldığımız kötülüklerden vazgeçmeyecek misin?" diye sordu. O da: "Vazgeçmeyeceğim! Hatta sen yaptıklarından, iddia ettiğin peygamberlikten ve getirdiğin dinden vazgeçsen bile ben sana düşman olmaktan asla vazgeçmeyeceğim" dedi. Hz. Peygamber de: "Allah'a yemin olsun ki aniden kapıyı çalan kıyamet seni yok edecektir!" dedi.⁴⁸⁰

⁴⁷⁷ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 471; Lings, *a.g.e.*, s. 105.

⁴⁷⁸ Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 471-472.

⁴⁷⁹ Adullah b. Muhammed İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, (Tahkik Muhammed Avvame), C. XIV, Beyrut 2006, s. 297; Buhârî, *Sahîh*, C. VI, s. 34-35; Ebû Nuaym, *Delâil*, C. I, s. 209; el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 274; ez-Zehebi, *Megazî*, s. 215; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 46; Heysemî, *a.g.e.*, C. VI, s. 16.

⁴⁸⁰ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 125-126; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. IV, s. 117-118.

Buradaki diyalok azılı müşriklerin içlerindeki kinin şahsi olmadığını bu kinin aslında kavmi olduğunu isbatlayan bir ruh halidir.

Halk, Bedir için hızlı bir şekilde hazırlandı. Ümeyye b. Halef ise, oturduğu yerden kalkamaz, yaşlı, ağır gövdeli bir kimse olduğundan, seferden geri kalmak istemişti. Mescid-i Haram'da otururken, Ukbe b. Ebi Muayt, içinde ateş ve öd ağacı bulunan bir buhurdanlığı götürüp onun önüne koydu ve: “Ey Ali'nin babası! Sen artık kadınlardan sayılırsın! Buhur yak!” deyince, Ümeyye b. Halef kızdı ve: “Allah, senin de belanı versin; senin getirdiğin şeyin de belasını versin!” dedi.⁴⁸¹

Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden bir grup, Kâbe'nin Hicr bölgesinde toplanıp: “Muhammed'i görür görmez, hep birden, tek bir adamın kalktığı gibi kalkacak, onun üzerine yürüyeceğiz; öldürmedikçe de kendisini bırakmayacağız!” diyerek Lât ve Uzzâ, Menât, İsaf ve Naile putları üzerine yemin ettiler. Hz. Fâtıma ağlayarak Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldi ve: “Şu Kureyşliler'in ileri gelenleri senin aleyhinde birbirlerine söz verdiler. Seni görünce, üzerine yürüyüp seni öldürecekler!” dedi. Allah Rasûlü: “Ey kızım! Bana abdest suyu getir!” dedi. Abdest aldı. Sonra da, Mescid-i Haram'a, onların yanına vardı. Müşrikler Hz. Muhammed'i görünce: “İşte, o orada!” dediler ama gözlerini önlerine indi, çeneleri göğüslerinin üzerine düştü. Oturdukları yerden ne kalkabiliyorlar ne de kıpırdayabiliyorlardı. Başlarını kaldırıp Peygamber (s.a.v.)'e bakamadılar! İçlerinden hiçbirisi, kalkıp Hz. Peygamber'in üzerine yürüyemedi! Yanlarına kadar geldi, tepelerine dikildi. Yerden bir avuç toprak aldı ve: “Yüzleriniz kara olsun!” diyerek, onların üzerlerine saçtı. Onlardan hiçbir kimse yoktu ki, bu topraktan kendisine isabet etsin de, Bedir savaşında kâfir olarak öldürülmemiş olsun!”⁴⁸²

Bütün bunlara şahit olan gerek kişiler gerekse toplum Hz. Peygamber'i kabullenme noktasında herhangi bir gayret göstermiyor tam tersine ona iftira atmak için bu tip vakaları fırsat olarak değerlendiriyorlardı. Çünkü artık bu tavır toplumun bir davranış modeli haline almıştı.

İslam Dini açısından Firavun tiplemesi kayıtsız şartsız din düşmanlığını ifade eder. Firavun denildiğinde özel bir kişi değil din düşmanı olan bütün kişiler

⁴⁸¹ Köksal, *a.g.e.*, C. III-IV, s. 270.

⁴⁸² Köksal, *a.g.e.*, C. I-II, s. 477.

kastedilir. Hz. Peygamber de her ümmetin içinde o ümmetin peygamberine karşı çıkan onu zor duruma sokan birilerinin olduğundan bahsederek, aslında tarihi bir gerçeği o dönem insanına öğretmektedir.

Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminin din düşmanlığının bayraktarlığını yapan Firavunu; bu sebeple de bizzat Hz. Peygamber tarafından kendisine cehaletin kaynağı manasına “Ebû Cehil” denen Ebu’l-Hakem Amr b. Hişâm b. Muğire el-Kureşî el-Mahzumî’dir. Bu lakap kıyamete kadar anılacak ve genel olarak İslam Dini’nin düşmanlarının ismi olacaktır. Hz Muhammed (s.a.v.): “Her ümmetin bir firavunu vardır bu ümmetin Firavunu da Ebû Cehil’dir”⁴⁸³ hadis-i şerifi ile durumu ifade etmiştir.

---

⁴⁸³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. I, s. 444; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 88; ez-Zehebî, *Megâzî*, s. 71; İbn Kesîr; *el-Bidâye*, C. III, s. 289.

SONUÇ

Ebû Cehil'in genel olarak hayatı, şahsiyeti, Müslümanlarla özellikle de Hz. Muhammed (s.a.v) ile ilişkileri o dönemde yaşayan insanların ruh hallerini anlamak ve resmin tamamını görebilmek açısından önemlidir.

Aslında müşrikler Hz.Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği dine ilk başlarda hoşgörüyü yaklaşmışlardı. Bu hoşgörü Hz.Peygamber İslam'ı açıkça tebliğ etmeye başladıktan sonra da bir müddet devam etmişti. Çünkü ilk zamanlarda İslamiyet'i gerçek bir tehdit olarak algılamıyorlardı. Bu hoşgörü İslam'ın kendi tanrılarına, ilkelerine ve kökleşmiş geleneklerine karşı çıktığını fark etmelerine kadar devam etti. Bunun farkına varır varmaz, toplumun elitlerinden bazıları Ebû Talib'e giderek yeğenin faaliyetlerini sınırlaması gerektiğini söylediler. İşte o andan itibaren saflar belirginleşmeye başladı. Yeni dinin bir tehdit olduğunu düşünerek tamamen karşı çıkanlar, kabul edenler ve bu ikisinin arasında tereddüt edip zamana bırakanlar şeklinde ayrışma başladı.

İslam'a muhalif olanların bazıları çeşitli sebeplerle gerçek fikirlerini açıklayamıyorlardı. Baskılar, ön kabuller, gelenekler, görenekler, toplumda ayıplanma ve dışlanma kaygıları gibi birçok sebep yeni dini kabulü zorlaştırıyordu. Araplarda atalara saygı tamamen dinin ve inancın yerini almış bir duyguydu. Ataların inanmadığına inanmak, yapmadıklarını yapmak sanki onlara karşı yapılan bir ihanet gibi algılanıyordu. İslam'ı kabul etmeyenlerin bir kısmında bu ruh hali vardı. Diğer bir kısmında da toplum içinde üstünlüğün elinde olmasından kaynaklı bir kaygı vardı. Yeni dine inanmakla statü ve mevcut erki kaybetmek korkusu kaygının ana sebebiydi. Bazı insanlar için de mevcut düzenin bozulmasına razı olmayacak olan güçlülerin yanında yer almak görünüşte en isabetli karardı. Bazıları da böyle yaptılar ve Hz. Muhammed'e düşman kesildiler.

Düşmanlığı körükleyen ve canlı tutan müşrik toplumun elitlerinden bayraklaşmış isimler vardı. Bu seçkinlerden en dikkat çeken belki de en önemlisi Ebû Cehil idi. Bizzat Hz. Peygamber tarafından "Ebû Cehil" şeklinde lakaplandırılan, Ebü'l-Hakem Amr bin Hişâm bin Muğire el-Kureşî el-Mahzumî, aristokrat bir aileye mensuptu. Babası da dedeleri de kavminin önderleri idi. Savaşlarda hep onlar öndeydiler. Meclislerde hep onların fikirleri alınır ve hep

onların söyledikleri kabul görürdü. Onların izni olmaksızın ticaret yapılamaz, hiçbir kervan istediği malı getirip panayırarda, pazarlarda satamazdı. Hacıların bazı hizmetleri onlardan sorulurdu.

Bu ailenin son vârisi olan Ebû Cehil'in karşısına hiç beklemediği bir güç ortaya çıkmıştı. Bu güç onun varlık sebebi olan mevcut düzeni değiştirmeye çalışıyordu. Arap toplumunun daha önce hiç görmediği ve işitmediği şekilde insanlara haklar tanıyor, zayıfı kolluyor, güçlüyü denetim altına alıyor, kadına değer veriyor, her hak sahibine hakkını teslim ediyordu. Ebû Cehil'in dolayısıyla ailesinin ve kabilesinin altındaki zemin kaymak üzereydi. Bir an önce tedbir alınmalı ve tehlike ortadan kaldırılmalıydı. Bu tehlikenin adı Hz. Muhammed idi. O'nun varlığı Ebû Cehil için eldeki gücün ebediyen yok olması demektir. Ebû Cehil ise elindeki gücü kaybetmemek için her şeyi yapabilecek konumdaydı. Onun için hedefe götüren her yol mubahtı. Ebû Cehil kavminin efendisi olma yolundaki en büyük engel olarak Hz. Muhammed'i gördü ve bu sebeple O'na düşmanlıktan hiç vazgeçmedi.

Ebû Cehil İslamiyet'e ilk ortaya çıktığı günlerden itibaren ölümüne kadar hep karşı oldu. Ebû Cehil İslam'a düşman oldu çünkü bu din Mekkeli müşrikler için ilah olmanın yanısıra ekonomik değer de ifade eden putları ortadan kaldırıyordu. Hâlbuki putlar olmazsa hacılar Kâbeyi ziyarete gelmezler, onlar ziyarete gelmezlerse panayırlar kurulmaz, panayırlar kurulmazsa zenginliklerine zenginlik katamazlardı. Ebû Cehil'e göre Hz. Muhammed bütün bu olumsuzlukları başlatmak için yola çıkmıştı, bu sebeple durdurulmalıydı ve o bunu gerçekleştirmek için çalıştı. Ebû Cehil İslam'a karşı çıktı, çünkü ille de bir peygamber çıkacaksa, o peygamber ya çok zengin bir aileden çıkmalı ya da kendi kabilelerinden olmalıydı. Çünkü onun inandığı tanrı böyle bir hatayı yapıp yetim ve öksüz birini peygamber seçemezdi. Hz. Muhammed'in ortadan kaldırılması ile bütün sorunlar da bertaraf edilmiş olacaktı. Bu sebeple suikast girişimine öncülük etti, fakat başarısız oldu. Hicret esnasında Hz. Muhammed'in başına ödül koyarak yakalamak istedi, ama başarısız oldu.

Ebû Cehil'in korkusunun gerçek sebebi güç kaybetmektir. Ebû Cehil rüştünü ispat etmek derdinde iken Hz. Muhammed peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkmıştı. Ebû Cehil Kureyş'in önde gelenlerinden idi, yöneticilerden bir tanesi idi ama tek

değildi. Ebû Cehil Bedir’de zaten sahip olduğu “buranın tek hâkimi benim” düşüncesini bütün ahaliye kabul ettirmek için tabiri caiz ise bir kumar oynadı fakat kaybetti. Eğer Bedir savaşını müşrikler kazansaydı izlediği politikalar sonucu Mekke’nin tek hâkimi Ebû Cehil olacaktı.

Bundan başka Ebû Cehil, Arapların kahramanı Kusayy b. Kilab’ın rolüne soyunmuştu. O “Allah’a yemin olsun ki Muhammed’le savaşmadan Bedr’i terk etmeyeceğiz. Orada içkiler içeceğiz, şarkıcı kadınlar bize şarkı söyleyecek. Çünkü Bedir, Arapların merkez çarşılarından bir çarşıdır. Biz bunları yapacağız ki bütün Araplar bizden sonsuza kadar korkacaklar!” diyordu. Yani düşünce dünyasında bütün Araplara korku salmak ve böylece kendisinin ve dostlarının konumlarını sağlama almak niyeti vardı. Hatta bu emeline ulaşabilmek için malını harcamaktan çekinmemiş Bedir de savaşçılara yedirilmek üzere Mahzumoğulları adına 10 adet deve de kestirmişti. Yani hem canını hem malını ortaya koymuştur.

Ebû Cehil’in problemi İslam ile veya kendi inandığı Tanrı ile ilgili değildi. Onun problemi hem Hz. Muhammed’in bizzat kendisi ile hem de getirmiş olduğu yeni din ile idi. Bedir Savaşı yapılacağı esnada duasında Hz. Muhammed’i suçluyor ve “Ey Allah’ım! Muhammed akrabalık ilişkilerimizi koparttı ve bize bilmediğimiz bir şeyle geldi. Sabahleyin onu helak et!” diye kendi inandığı Allah’tan yardım diliyordu. Hâlbuki onun da mensubu olduğu Kureyş müşrikleri Mekke’de Kâbe’nin örtüsüne yapışarak şöyle dua ediyorlardı: “Ey Allah! İki ordudan en azizine, iki cemaatten en kıymetlisine, iki kabileden en hayırlısına yardım et!” Yapılan dualardaki fark genel olarak müşrikler ile Ebû Cehil arasındaki düşünce ve ulaşılmak istenen amaç farklılığını gözler önüne sermektedir. Müşrikler kendilerince, ortaya çıkan fitnenin bir an önce bitmesini isterken Ebû Cehil “güç ne zaman tamamen benim elime geçecek” şeklinde düşünmektedir.

Ebû Cehil iyi bir algı yöneticisiydi. Ebû Talib’e gitmesindeki amacı, Hz. Peygamber’i uyarması konusunda teşvik etmesi yanında Ebû Talib’in Müslüman olmasını önlemeye matuftu. Çünkü Ebû Talib son anında dahi olsa Müslüman olursa bu Hz. Muhammed için bir kazanım olacaktı. Kabul etmemesi ise müşrikler açısından büyük bir kazanç olacaktı.

Kavmine “ben bu işi kökünden bitireceğim, Muhammed mescide geldiği zaman büyük bir taşla onun başını ezeceğim” diye söz verdiğinde herkes olup bitecekleri merakla beklerken ve seyrederken sadece kendisine gözüken bir canavarın onu parçalamayı bekliyor durumda olması Ebû Cehil’in kavminin gözünde de inandırıcılığının sarsılmasına hatta inandırıcılığını kaybetmesine sebep olmuştur. Çünkü bir tarafta kimsenin görmediği kendisine Allah’tan ayetler getiren bir vahiy meleğinden bahseden Hz. Peygamber, diğer tarafta yine kimsenin görmediği canavarlardan, silahlı adamlardan bahseden Ebû Cehil. Bir tarafta hayatı boyunca hiç yalan söylememiş Hz. Muhammed, bir tarafta hayatı boyunca zayıfları ezen, acımasız, iktidarının geleceğini sağlama almak için her türlü kötülüğe bulaşmış Ebû Cehil. İnsanlara hangisi doğru söylüyordu? Aslında Rasulullaha düşman olanların tamamına yakını biliyordu ki Hz. Muhammed yalan söylememektedir. Fakat dönemin algısı insanların iman etmesini engelliyordu. Neydi bu algı? O zamanın insanının kafasında oluşturulmuş anlayışa göre toplumu yönetenler asillerden oluşurdu, oluşmalıydı. Asiller, asil olmayanlar üzerinde her türlü hakka sahipti. Zayıf konumdaki insanlara yaptıkları haksızlıklar doğaldı, normal hayatta yapılabilir şeylerdi. Asil olamayanlara verilen ufak tefek ikramlar da onlar için birer lütuftur. Demek ki Hz. Muhammed her ne kadar doğru da söylese yöneticilerin kabul etmediği birinin yanında yer almak doğru bir davranış şekli değildir.

Gerçek şu ki gücün yanında olup ondan nemalanmak her zaman geçer akçe olmuştur. Çünkü gücün karşısına çıkmak boykot yıllarında olduğu gibi işkenceye maruz kalmak, aç kalmak, hayatını kaybetmek, evladını, eşini, anne babasını kaybetmek manalarına geliyor ve buna da kolay kolay kimse cesaret edemiyordu. Ebû Cehil de bunun farkında olduğu için fakirleri ve güçsüzleri açlıkla tehdit ederek korku salmak suretiyle yıldırıyordu. Zengin ve soyluları da mallarının, ticaretlerinin kesada uğramasıyla tehdit ederek inanmalarını engelliyordu. Bunu da başaramazsa kabile taassubunu öne sürerek kabilecilik damarından yaklaşarak engel olabildiği ölçüde İslam’ı engellemeye gayret gösteriyordu. Aslında bütün bu gayretlerin ana hedefi gücü elde tutma kaygısıdır.

Ebû Cehil’in inançsız biri olmadığını söyleyebiliriz. Onun Allah inancı vardır. Ama inandığı Allah, Hz. Muhammed’in getirdiği dinde ifadesini bulan ve yanına hiçbir ortak kabul etmeyen bir ilah değil tam tersine ortaklar kabul eden ve bu

sayede kendilerinin zenginliklerine zenginlik katan bir ilahtır. Evet, Ebû Cehil Hz. Muhammed'in sözünün doğruluğundan emindi. Ama teslimiyeti yoktu. Hâlbuki yakın akrabalarının bir kısmı daha o hayatta iken bir kısmı da öldükten sonra Müslüman olmuşlardı. (İkrime, kız çocuklarından Cüveyriye ve Hanfâ, kardeşleri Seleme, Ayyaş, üvey kardeşi Hâris). Ebû Cehil sırf hırsları sebebiyle İslam'a düşmanlığı tercih etmişti.

Şunu da belirtmekte fayda var ki çeşitli platformlarda Ebû Cehil ile Hz. Peygamber'i karşılaştırma gibi bir yanlışlığa düşülmektedir. Ehl-i Sünnet anlayışına göre Peygamberlerin "İsmet" dediğimiz doğuştan bir korunmuşlukları vardır. Yani onlar doğuştan imanlıdırlar. Yani onlar imanı sonradan elde etmezler. Burada ise hak ve batıl savaşı söz konusudur. Ebû Cehil "imansızlığı" yani batılı temsil ederken Hz. Muhammed "imanlı" olmayı temsil etmez. Çünkü onun imanı kazanılmış bir iman değildir. Yani Hz. Muhammed ile Ebû Cehil iki zıt kutbun temsilcileri değildirler. O halde böyle bir karşılaştırma doğru değildir. İlla bir karşılaştırma yapılacaksa Hz. Ebû Bekir'le Ebû Cehil ya da Hz. Ömer'le Ebû Cehil karşılaştırması yapılmalıdır. Bu yanlışlığı yapmak Hz. Peygamber'in yüce konumunu aşağıya çekmek olur. Şöyle ki Hz. Ebû Bekir hem Müslümandır hem de Hz. Muhammed'in savunucusudur ve dostudur. Hz. Ömer yine hem Müslümandır hem de Hz. Muhammed'in savunucusu ve dostudur. Ebû Cehil ise hem Müslüman değildir hem de Hz. Muhammed'in ve İslam'ın amansız düşmanıdır. İşte kutuplaşma bunlar arasında gerçekleşmektedir. Biri doğruyu güzeli temsil ederken diğeri yanlış ve cehaletin karanlığını temsil etmektedir. Hz. Muhammed'in konumu ise inanç açısından ne Hz. Ebû Bekir'in konumuyla aynıdır ne de Ebû Cehil'le kıyaslama yapılacak seviyededir. Çünkü o bir peygamber'dir. Böyle bir karşılaştırma bizi doğru bir tespite götürmez.

Ebû Cehil zaman içinde bir şahıs olmaktan çıkmış, daha çok günümüze kadar yansıyan bir fikrin adı olmuştur. Ebû Cehil "hedefe ulaştıran her yol mubahtır" anlayışının da bir simgesidir. Çünkü hedefine ulaşmak için her yolu denemiş hatta zulm etmekten çekinmemiştir. Hedeflerinin gerçekleşmesi için diğer müşriklerin pek de istekli olmadığı bir savaşın fitilini ateşlemek suretiyle Müslümanlarla müşrikler arasında bir kan davasını başlatmıştır. Zira sonraki savaşların temel sebebi Bedir'de öldürülenlerin intikamını almak olmuştur.

Kendi menfaatlerinin tesisi için toplumun zararını önemsemeyen kişi ve yapılar günümüzde de mevcuttur. İster Müslüman olsun ister olmasın bunları İslam'ın genel ahlak anlayışı içerisinde "Ebû Cehil ahlaklı" kişiler ve yapılar olarak isimlendirebiliriz. Zira bu tarz düşüncedeki insanların yaptıklarıyla o dönemde Ebû Cehil'in yaptıkları arasında bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Çünkü Ebû Cehil anlayışının özünde; kendi değerlerinin haricinde hiçbir değeri tanımamak, toplumu üstünler ve onlara hizmet edenler şeklinde ayırtırmak, kendi anlayışına hizmet etmeyenleri ihanetle suçlayıp ötekileştirici bir tavır sergilemek, fikirlerini "sorgulanamaz" kabul edip önünde duran kim olursa olsun yok etmeye çalışmak, statükonun devamı için gayret etmek, elindeki gücü sağlamlaştırmak için her yolu mübah görmek, insanların zaaflarından olabildiğince faydalanmak, zayıfı ve ihtiyaç sahibini kendi ve temsil ettiği gücün menfaatleri için kullanmak, gücünün yettiğine zulm etmek, yetmediklerini de tehdit etmek, benlik davası gütmek, "atalar dini" anlayışını iyi kullanmak, akrabalık bağlarını çıkarı için istismar etmek, toplumu çok iyi analiz edip stratejiyi o yönde belirlemek vardır.

Arif Nihat Asya'nın "*Naat*"ında ifade ettiği gibi:

Diller, sayfalar, satırlar

(Ebu Leheb öldü) diyorlar:

Ebu Leheb ölmedi, ya Muhammed;

Ebu Cehil, kıtalar dolaşıyor!

Evet gerçekten de "Ebû Cehil ahlakı" olarak tanımladığımız fikir ve düşüncelerin tamamı kıtalar dolaşmaktadır. Fakat farklı isimlerle insanların karşısına çıktığı için hemen anlaşılammakta, ancak derin bir tahlil yapıldığında farkedilebilmektedir. Şu da bir gerçektir ki, bu anlayışın herhangi bir dini kaygısı olmadığı gibi İslam dini ile de uzaktan yakından ilgisi yoktur.

Bedir Savaşında öldürülen ve Bedir kuyusuna atılan Ebû Cehil'in İslam'ın doğuş yıllarında etkisi büyük olmuştur. İslam'ın Mekke'de yayılmasını önleme bakımından başarılıdır da. Onun aşırı düşmanlığı Müslümanların birbiriyle kenetlenmesini sağlamıştır. Hz. Hamza gibi bazı sahabelerin Müslümanlığında onun itici rolünü unutmamak gerekir. Bir manada Allah din düşmanının eliyle kendi dinine yardımcı olmuştur. Hz. Ömer'in Müslüman oluşunu özellikle onun duymasını

istemesi müşrik toplumdaki konumunu bizlere gösterir. İslam Tarihi'nin ilk on yılı için Ebû Cehil olumsuz ve olumlu etkileriyle önemli bir şahsiyettir.

KAYNAKÇA

- ABDUH, Muhammed. *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Kerim (Tefsîru Menar)*, C. XI. Mısır, 1920.
- AKADEMÎ ARAŞTIRMA HEYETİ, *En Öndekiler*, 8. Baskı, IşıkYayımları, İstanbul, 2011.
- ALGÜL, Hüseyin. “Ficar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996.
- ARMAĞAN, Mustafa. “Haris b. Hişâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. XVI, İstanbul, 1997.
- ÂŞUR, Tahir. *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvir*, Tunus, 1984.
- AYCAN, İrfan. “Ebü'l-Bahterî, Âs b. Hişâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. X, İstanbul, 1994.
- AYDINLI, Abdullah. “İkrime b. Ebû Cehil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. XXII, İstanbul, 2000.
- BALIK, İbrahim. *Ortaçağ Tarihi ve Medeniyeti*, Afyonkarahisar, 2013.
- BEGAVÎ, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ud. *Meâlimü't-Tenzil (Tefsîru'l-Begavî)*, C. III, V, VII, VIII, XVIII, Riyad, 1989.
- BELÂZURÎ, Ahmed b. Yahya b. Câbir. *Fütuhu'l-Buldân*, Beyrut, 1987, (trc. Mustafa Fayda), Kültür ve Turizm Bakanlığı Bin Temel Eser Dizisi, C. I, Ankara 1987.
- _____, *Ensâbu'l-Eşraf*, Beyrut, 1996.
- BERKÎ, Ali Hikmet ve KESKİOĞLU, Osman. *Hatemü'l-Enbiya Hazreti Muhammed ve Hayatı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Vakfı Yayınları, 13. Baskı, Ankara, 1991.
- BEYHAKÎ, Ebû Bekir Ahmet b. el-Hüseyn el-Beyhakî, (thk. Abdul Mu'ti el-Kal'acı), *Delâilü'n-Nübüvve*, C. II, III, VII, Beyrut, 1988.

- BUHL, F. “Ebû Cehil”, *İslam Ansiklopedisi*, C. IV, Milli Eğitim Bakanlığı yayını, İstanbul, 1988.
- CÂDE’L-MEVLA, M. Ahmed. *Eyyamü’l-Arap Fi’l-Cahiliyye*, Kahire, 1942.
- CEVAD, Ali. *el-Mufasssal fî Târihi’l-Arap Gable’l-İslam*, C.V, Bağdat, 1993.
- CEVHERİ, İsmâil b. Ammar. *Tâcu’l-Luğati ve’s-Sihâhu’l-Arabiyye (es-Sihah)*, C. I, Beyrut, 1990.
- DEMİRCİ, Mustafa. “Hz. Peygamberin Nübüvvet öncesi Hayatının Anlatımına Eleştirel Bir Yaklaşım”.
- DERVEZE, Muhammed İzzed. *Sîratu’r-Rasul Suverun Mugtesebetün Mine’l-Kur’âni’l-Kerîm*, C. I, Beyrut, 1980.
- EBÛ CAFER, Muhammer b. Habib. *Kitâb’l-Muhabber*, Beyrut, 2009.
- EBÛ HAYYAN. *Tefsîru’l-Bahri’l-Muhit*, C. III, Vi VI, VIII, Beyrut, 1993.
- ESED, Muhammed. *Kur’an Mesajı Meal-Tefsir*, (trc. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk), C. I, II, III, İstanbul, 1999.
- FAYDA, Mustafa. “Bedir Gazvesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. V, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992.
- _____, “Câhiliyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. VII,: Diyanet İşleri Başkanlığı Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.
- FÛRİ, Mubarek. *Rahigu’l-Mahtûm*, Beyrut, 2007,
- HALEBÎ, Burhaneddin. *İnsânu’l-Uyûn fî Sîrati Emini’l Me’mun (Sîratü’l-Halebiyye)*, C. I, II, Mısır, 1932.
- HAMİD, Esad Mahmud. *Eyseru’t-Tefâsir*, C. I, III, Dımaşk, 2009.
- HAMİDULLAH, Muhammed. *İslam Peygamberi*, (trc. M. Said Mutlu), İstanbul, (1967).
- _____, “Hz. Peygamber’in Büyük Düşmanlarının Psikolojisi”, makale çevirisi: İsmail Yakıt, s. 213-214.
- HANBEL, Ahmed b. Müsned, (thk. Şuayb Arnavut), Beyrut, 1996.

- HASAN, İbrahim Hasan. *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, trc. Heyet, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1996.
- HAYYÂT, Halife b. *Tarih*, (thk. Ekrem Ziya Amrî), Riyad, 1985.
- HEYSEMÎ, Ebû Bekir b. Süleyman. *Mecmau'z-zevâid Menbai'l-Fevaid*, (thk. Muhammed Abdu'l-Kadir Ahmet Atâ), C. IX, VI, Beyrut, 2001.
- ISBEHÂNÎ, Ebû Nuaym. *Delâilü'n-Nübüvve*, (thk. Muhammed Ravvas Kal'acı, Abdu'l-Berr Abbas), C. I, Beyrut, 1986.
- ISFAHÂNÎ, Ragıb. *el-Müfredât fî Ğaribi'l-Kur'an*, b.y.- t.y.
- İBN ABDİLBER, Muhammed b. İbn Abdilber, *el-İstiâb Fî Ma'rifetiL-Ashâb*, (thk. Ali Muhammed Becâvi), C.I-III, Beyrut, 1992.
- İBN ARABÎ, Muhammed bin Abdullah. *Ahkâm'ül-Kur'an*, C. III, IV, Beyrut, 2003.
- İBN ASÂKİR. *Tarihu Medinetü Dimaşk*, C.IX, Beyrut, 1995.
- İBN EBÎ ŞEYBE, Adullah b. Muhammed. *Musannef*, (Tahkik Muhammed Avvame), C. XIV, Beyrut, 2006.
- İBN HACER, el-Askalâni. *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahabe*, Kahire. 2008
_____, *Fethu'l-Bâri bi Şerhi Sahihü'l-Buhârî*, Beyrut, 1379.
- İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik. *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, C. I, II, III, Beyrut 1990.
- İBN İSHAK, *Sîratü'n-Nebeviyye*, (thk. Ahmed Ferid Mezîdî), Beyrut,
- İBN KESÎR, İmâdu'd-dîn Ebi'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (thk. Abdu'l-Muhsin et-Türkî), C. II, III, IV, IX, Kahire, 1997.
- İBN KUTEYBE, İbn Kuteybe. *el-Maârif*, (thk. Servet Ukkâşe), b.y. 1969.
- İBN MANZÛR, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut, 1300.
- İBN SA'D, Muhammed b. Sa'd b. Menî'z-Zührî. *Tabakatu'l-Kübra*, (thk. Ali Muhammed Ömer), C. I, III, IV, VI, VIII, X, Kahire, 2001.

- İBN SEYYİDİ'N-NAS, *Uyunu'l- Eser*, (thk. Muhammed el-İyd Hatravî, Muhyiddin Müstu), C. I, Medine 1992.
- İBNÜ'L-ESÎR, Muhammed b. Abdü'l-Kerim b. Abdü'l-Vâhid eş-Şeybânî. *el-Kâmil fi't-Târih*, C. I, II, IV, Beyrut, 1987.
- _____, *Usdu'l-Gâbe fi Ma'rifeti'-Sahabe*, C. IV, Beyrut, 1996.
- İBRAHİM, Mahmud. “İslam'dan önceki Mekke'de Sosyal ve İktisadî Şartlar”.
- IZUTSU, Toshihiko. *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (trc. Süleyman Ateş), Ankara 1975
- KANDEHLEVÎ, Muhammed Yusuf. *Hayatü's-Sahabe*, C. I, Dımaşk, 1983.
- KAPAR, Mehmet Ali. “Ebû Cehil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. İstanbul, 1994.
- KASTALANÎ, Ahmed b. Muhammed. *İrşadu's-Sari Li Şerhi Sahih-i Buhârî*, C. VI, Mısır 1887.
- KİRMANÎ, *Kevâkib'id-Dürâri Fi Şerhi Sahih-i Buhârî*, Beyrut, 1981.
- KOMİSYON, *D.İ.B Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, Ankara, 2007
- KOMİSYON, (). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, İlmi Müşavir ve (Redaktör: Hakkı Dursun Yıldız), İstanbul, 1986.
- KOMİSYON, *Mu'cemü'l-Vasît*, Mısır, 2004.
- KÖKSAL, M. Asım. *Hız. Muhammed ve İslamiyet*, C. I, II, III, IV, İzmir, 2008.
- KUR'AN-I KERİM MEALİ, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 1993.
- KURTUBÎ, *el-Câmiu li Ahkami'l-Kur'an*, C. III, IX, X, XII, XIV, XV, XVI, XX, XVIII, Beyrut 2006.
- LİNGS, Martin. *Hız. Muhammed'in Hayatı*, (N. Şişman, Çev.) İnsan Yayınları, İstanbul, 2013.
- MALİK, Enes. *Muvatta*, (b.y.). <http://www.waqfeya.com>
- MÂVERDÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Hubeyb. *en-Nüketu ve'l-Uyun et-Tefsîru'l-Mâverdî*, C. VI, Beyrut 1999.
- MUKATİL, Süleyman b. *Tefsir*, Beyrut. 2002

- MUTÇALI, Serdar. (). *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınevi, İstanbul,1995.
- NEVEVÎ, Hüseyin b. Hizâm. *Sahih-i Müslim bi Şerhi'n-Nevevî*, C. VI, Mısır 1929.
- NEYSÂBÛRÎ, Hâkim. *Müstedrek ala's-Sahîhayn*, Beyrut,2002.
- ÖZAYDIN, Abdullah. “Ayyaş b. Ebû Rebia”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. IV, İstanbul, 1991.
- RAZÎ, Ziyâu'd-dîn Ömer Muhammed., *Tefsîru'r-Razi (Mefatihü'l-Ğayb)*, (Şehzade Şerhi), C. XXXII, Beyrut 1981.
- SABUNCU, Ömer. “Hz. Peygamber'in İlk Hanımı Hz. Hatice'nin Hayatı ve Kişiliği”, (YL), Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Şanlıurfa. 2008
- SÂBUNÎ, Muhammed Ali. *Muhtasar-ı Tefsîr-i İbn Kesîr*, Beyrut,1981.
- SARIÇAM, İbrahim. (). Makale: *Hz. Muhammed (s.a.v) 'in Peygamber Olarak Gönderildiği Ortam*, DİB İlmî Dergi, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v)- Özel Sayı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2003.
- _____, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2004
- SA'LEBÎ, *el-Keşfü ve'l-Beyan*, C. X, Beyrut, 2002.
- SUYUTÎ, Celalettin. *Dürü'l-Mensûr Fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûr*, (thk. Abdullah Muhsin et-Türkî), C. XV, Kahire, 2003.
- _____, *Lübâbu'n-Nugûl fî Esbâbü'n-nüzûl*, Beyrut, 2002.
- SÜHEYLÎ, Abdurrahman. *Ravdu'l-Ünûf (Fî Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyyeti li İbn Hişam)*, (thk. Abdurrahman el- Vekîl), C. II, Kahire 1967.
- ŞÂMÎ, Muhammed Yusuf Şâmî. *Sübülü'l-Hüda ve'r-Reşâd fî Sirati Hayru'l-Ibâd;* (thk. Mustafa Abdulvahid), C. II, Kahire 1997.
- ŞENGÜL, İdris. “Seleme b. Hişâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009.
- ŞENKİTÎ, Muhammedu'l-Emîn el-Şenkîtî. *Advâu'l Beyan Fi İdâhi'l-Kur'ani bi'l-Kur'an*, C. VI, VII, Mekke 2010.

- ŞEYHZADE, *Kadı Beydavi Tefsiri Şerhi* (Şehzade Şerhi), Beyrut, 1999.
- TABERÎ. *Târîhu't-Taberî (Târîhü'r-Rusul ve'l-Mülük)*, (thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim), C. II, V, VII, XV, Mısır, 1968.
- TABERÎ, *Camîu'l Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an (Tefsir'üt-Taberî)* (thk. Abdullah bin Abdu'l-Muhsin et-Türkî), Kahire, 2001.
- TIRMİZÎ, *Câmiu'l-Kebîr*, Beyrut, 1996.
- ÜNLÜ, Nuri. *İslam Tarihi (Başlangıçtan Osmanlılara Kadar)*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992.
- VÂHİDÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed. *Esbabu Nüzûli'l-Kur'an*, (thk. Kemal Basyûni Sağlûl), Beyrut 1991.
- VÂKİDÎ, Velid Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer. *Kitabu'l-Megâzi*, (thk. Marsden Jones), C. II, Londra, 1984.
- WATT, W. Montgomery. *H. Muhammed Mekke'de*, (trc. Rami Ayaz, Azmi Yüksel), A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986.
- YA'KÛBÎ, *Târîhu'l-Yakubî*, (thk. Abu'l-Emir Mihne), C. I, Beyrut, 2010.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*, (Komisyon): Azim Dağıtım. İstanbul, 1992.
- YEMÂNÎ, Abduh. "*Hatice binti Huveylid Seyyidetün fî Kalbi'l-Mustafa*" Dimaşk, 2002.
- ZEHEBÎ, Şemsu'd-dîn Muhammed b. Ahmet b. Osman. *Târîhü'l-İslam ve Vefayâti'l-Meşâhîr ve'l-İ'lâm (el-Megâzî)* (thk. Ömer Abdu's Selam Tedmurî), C. I, Beyrut, 1990.
- Siyeru A'lâmü'n-Nübelâ*, Lübnan, 2004.
- ZÜBEYR B. BEKKÂR. *Cemheratü Nesebi Kureyşin ve Ahbâruhâ*, Beyrut, 2010.
- ZÜHRÎ, Muhammed b. Sa'd. *Tabakâtü'l-Kübra*, (thk. Ali Muhammed Ömer), C.II, Medine, 2001.

EK: SEBEB-İ NUZÛLÜ AÇISINDAN EBÛ CEHİL İLE İLGİLİ AYETLER

Çalışmamızın bütünlüğü içerisinde bakıldığında aşağıya almış olduğumuz ayetler tek tek daha önce geçmiştir. Ayetlerin sebebi nüzullerini öğrenmek için tekrar tekrar ilgili bölüme dönme zorluğunu engellemek için buraya ayrı bir bölüm olarak aldık. Topluca ayetleri hatırlatmamızdaki amaç Kur'anî bakış açısıyla Ebû Cehil'in durumunu irdelemektir. Ayetlerin sıralamasında nüzul sıralamasından ziyade Kur'an-ı Kerimdeki mevcut sıralamayı ölçü aldık.

1. *“Yanlışlıkla olması dışında bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin, mümin bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Meğerki ölünün ailesi o diyeti bağışlamış ola. (Bu takdirde diyet vermez). Eğer öldürülen mümin olduğu halde, size düşman olan bir toplumdansa ise mümin bir köle azat etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir toplumdansa ise ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mümin köleyi azat etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay peş peşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir”*⁴⁸⁴

“Ebû Cehil'in üvey Kardeşi Ayyaş b. Ebû Rebîa” başlığı altında anlatmış olduğumuz Ebû Cehil Ayyaş'ı kandırarak Mekke'ye getirmiş ve ona işkence etmiştir. Taberî Tefsirinde bu ayetin sebab-i nüzulü olarak yukarıda zikredilen hadise anlatıldıktan sonra Ebû Cehil ve diğer kardeşi Haris b. Hişam'ın Ayyaş'a “İnandığın şeyden dönünceye kadar seni çözmeyeceğiz ve bırakmayacağız” dedikleri aktarılır. O dininde dönmeyeceğini söyleyince kendisine işkenceyle Haris b. Zeyd'i görevlendirdiler. Bu kişi Taberî'de Âmirî olarak geçer.⁴⁸⁵

Ayyaş işkence altında Hari b. Zeyd'i “Seni öldürünceye kadar peşini bırakmayacağım!” diye tehdit etti. Ayyaş Mekke fethedilinceye kadar o şekilde kaldı. Meke fethinden sonra Haris b. Zeyd ile Kubada karşılaştı ve orada onu

⁴⁸⁴ Nisa Sûresi, 4/92.

⁴⁸⁵ Taberî, *Tefsir*, C. VII, s. 308.

öldürdü. Fakat Haris daha önce Müslüman olmuştu. Ayyaş'ın bundan haberi yoktu. Ayyaş hemen Hz. Peygamber'e gelerek durumu anlattı ve bu ayet nazil oldu.⁴⁸⁶

2. *“Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiç bir yol bulamayanlar müstesnadır”*⁴⁸⁷

Ayetin sebab-i nüzulü, müşrikler Müslümanlara çok eziyet ettiler. Bazılarına demirden elbiseler veya zırhlar giydirerek güneşin altında beklettiler, bazılarının üzerine yine güneşin altında kayalar koydular. Bir seferinde bu eziyetler esnasında akşama doğru Ebû Cehil yanlarına geldi onlara sövdü saydı, dinlerinden vazgeçmelerini istedi ama onlar vazgeçmediler. Sümeyye Hatunun yanına geldi ve elindeki mızrağı onun kalbine sapladı. Hıncı okadır fazlaydı ki mızrağın ucu ağzından görününceye kadar da durmadı. İslam'ın ilk şehit kadını Sümeyye hatun oldu.⁴⁸⁸

Bu ayetin sebebi nüzulü incelendiğinde, zayıf Müslümanların müşrikler tarafından eziyete maruz kalmalarına rağmen büyük bir kahramanlık örneği göstererek imanlarını koruduklarının tarihe düşülmüş notu gibidir. Onlardan böyle kahramanlıklar beklemek, baskılara ve kendilerine uygulanan işkencelere dayanmaları sanki doğal bir şeymiş gibi düşünüp bir beklenti içine girmek aslında yersizdir. Çünkü onlar savaşçı askerler değildir. Bütün bunlara rağmen, imanlarını bütün zerrelerinde hisseden bu ilk Müslümanlar kahramanlık beklenen askerlerden daha fazla kendilerinden söz ettirmişlerdir.

3. *“Onlardan seni (okuduğun Kur'an'ı) dinleyenler de vardır. Fakat onu anlamalarına engel olmak için kalplerinin üstüne perdeler, kulaklarına da ağırlık verdik. Onlar her türlü mucizeyi görseler bile yine de ona inanmazlar. Hatta o kâfirler sana geldiklerinde: “Bu Kur'an eskilerin masallarından başka bir şey değildir” diyerek seninle tartışırlar”*⁴⁸⁹

Ebû Süfyân, Velid, Nadr, Utbe, Şeybe, Ümeyye, Ebû Cehil ve arkadaşları Resulullah'ı Kur'ân okurken dinlemişler, Nadr'a demişler ki: “Ey Kâtîle'nin babası Muhammed ne diyor?” O da: “Kâbe'yi, Beyti yapana kasem ederim ki ne diyor

⁴⁸⁶ Taberî, *Tefsir*, C. VII, s.308; Tahir b. Âşur, *a.g.e*, C.V, s. 157-158.

⁴⁸⁷ Nisa Sûresi, 4/ 98.

⁴⁸⁸ İbn Arabî, *a.g.e*, C.III, s.163; Hamidullah, *a.g.e*, C. I, s.112.

⁴⁸⁹ En'am Sûresi, 6/25.

bilmem, ancak dilini oynatıyor. Ve benim geçmiş asırlardakilerden size anlattığım şeyler gibi bazı şeyler söylüyor” demiştir. Nadr’ın kendine ait şiirleri vardı. Acem diyarında Rüstem ve İsfendiyar hikâyeleri gibi bir takım hikâyeler toplayıp manzum hâle getirmişti. Kureyşlilere okur, onlar da dinlerlerdir. Ebû Sûfyân: “Ben onun söylediklerinin bazısını doğru buluyorum” deyince Ebû Cehil de: “Sakın bunun hiçbir şeyini ikrar etme” demişti. Ebû Süfyan “Ölüm bana ondan daha kolaydır” deyince âyet bütün bu konuşmalar sebebiyle nazil olmuştur.⁴⁹⁰

Bir diğer rivayet Ebû Cehil, Ebû Süfyan, Velid b. Muğire, Nadr b. Hâris ve Hâris b. Âmir birkaç kişi daha bir gurup halinde Hz. Muhammed’in yanına geldiler. Hz. Peygamber Kur’an okurken onu dinlemeye başladılar. Nadr b. Hâris’e “Ey Ebâ Kuteyle! Muhammed ne diyor?” dediler. Nadr: “Kâbe’yi kendine beyt edinene yemin olsun ki ne dediğini anlamadım ancak dudaklarını oynatıyor ve eskilerin masallarını anlatıyor. Aynen benim size geçmiş asırlardakilerden bahsettiğim gibi” dedi. Onu dinleyen Ebû Süfyan: “Bence söylediklerinin bir kısmı doğrudur” deyince Ebû Cehil: “Kesinlikle hayır. Doğru olamaz.⁴⁹¹ Bundaki hiçbir şey doğru olamaz. Muhakkak ki ölüm bundan daha tercihe şayandır” diye Ebû Süfyan’a çıkıştı. Bu ayet bunun üzerine nazil oldu.⁴⁹²

Muhammed Esed bu ayetin “...onu anlamalarına engel olmak için kalplerinin üstüne perdeler, kulaklarına da ağırlık verdik” kısmı ile Bakara Suresi 7. ayeti ve İbrahim Suresi 4. ayeti de ilişkilendirerek Zemahşeri kaynaklı şu ifadelerde bulunur: “Allah, tutum ve davranışlarının gidişi itibariyle asla imana ermeyeceğini bildiği insanların dışında hiç kimseyi saptırmaz. Yine Allah, imana olan eyilimini bildiği insanların dışında kimseyi doğru yola yöneltmez”⁴⁹³ İşte Ebu Cehil de Allah tarafından asla imana gelmeyeceği bilinen kimselerdendi.

4. “Onların söylediklerinin hakikaten seni üzmemekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zalimler açıkça Allah’ın ayetlerini inkâr ediyorlar”⁴⁹⁴

⁴⁹⁰ Vâhidî, *Esbâbü'n-Nüzul*, s. 217; Yazır, *a.g.e.*, C. III, s. 405-406.

⁴⁹¹ Begavî, *Tefsir*, C. III, s. 136; Tahir b. Âşur, *a.g.e.*, C. VII, s. 179.

⁴⁹² Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. IV, s. 101.

⁴⁹³ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, (trc. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk), C. II, İstanbul 1999, s. 500.

⁴⁹⁴ En'am Sûresi, 6/33.

Bir seferinde Hz. Peygamber Ebû Cehil ve avnesinin yanına uğradığında Ebû Cehil: “Ey Muhammed! Biz seni yalanlamıyoruz. Sen bizim yanımızda güvenilir doğru bir insansın. Fakat biz senin -Kur’an- Kerim’i kastederek- getirdiğini söylediğin şeyi yalanlıyoruz” dedi. Bu sözün üzerine bu ayet-i kerîme nazil oldu.⁴⁹⁵

Ahnes b. Şerîk Ebû Cehil’e: “Ey Eba’l-Hakem! Söyle bakalım bana Muhammed doğru mu söylüyor yoksa bir yalancı mı?” dedi. Ebû Cehil: “Allah’a yemin olsun ki o yalancı değildir. Ama Beni Kusayla bizim rekabetimiz at başı giderken onlar bizden peygamber çıktı dediler. Bizim buna gücümüz yetmez” diye cevap verdi.⁴⁹⁶

Burada dikkat çeken bir diğer konu da Hz. Peygamber üzülmüyor ve bu üzüntünün sebebi Allah’ın ayetlerinin reddediliyor olması. Bu durum kendisinin reddedilmesinden ona daha ağır geliyordu.

5. *“Allah'tan başkasına tapanlara (ve putlarına) sövmeyin; sonra onlar da bilmeyerek Allah'a söverler. Böylece biz her ümmete kendiışlerini cazip gösterdik. Sonunda dönüşleri Rablerinedir. Artık O ne yaptıklarını kendilerine bildirecektir”*⁴⁹⁷

Rivayete göre, Resulullah (s.a.v.) müşriklerin putlarını kötülüyor ve ta’n ediyordu. Müşrikler: “Ya tanrılarımıza sövmeye son verirsin veya biz de senin tanrına söveriz” dediler. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu.

Ayetin hükmü her zaman geçerlidir. Millet veya fertlerin mukaddes kabul ettiği şeylere sövmemek gerekir. Zira bu tür davranışlar daima aksi tesir göstermekte ve mukaddes kabul edilen şeylere hakarete sebep olmaktadır.⁴⁹⁸ Şu da bir gerçektir ki Müslümanların yanlış inançlara karşı çıkmaları istenmekle beraber bu inançların temel unsurlarını tezyif etmelerine ve böylece hata yapan insanların duygularını incitmelerine izin verilmemiş olmaktadır⁴⁹⁹ ki bu da Allah’ın insanlara olan merhametinin göstergelerindedir.

Ebû Cehil bir gün Hz. Muhammed’in karşısına çıkarak “Ya ilahlarımızı kötülerden vazgeçersin ya da biz de senin ibadet ettiğin Rabbine kötü söz

⁴⁹⁵ Kurtubî, *Tefsir*, C.VIII, s. 364; Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. IV, s. 114; Yazır, *a.g.e.*, C. III, s. 414.

⁴⁹⁶ Vâhidî, *Esbâbü'n-Nüzul*, s. 218; Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. IV, s. 114

⁴⁹⁷ En’am Süresi, 6/108.

⁴⁹⁸ T.D.V Kur’an- Kerim ve Açıklamalı Meâli, Ankara 1993, En’am Süresi, 6/108. ayet s. 140.

⁴⁹⁹ Esed, *a.g.e.*, C. I, s. 248.

söyleriz” dedi. Bu ayetler Allah tarafından indirildi. Allah Rasûlü bundan sonra onların ilahlarını kötölemekten vazgeçip onları Allah’a çağırmaya devam etti.⁵⁰⁰

6. *“Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Bunlar aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar. Rabbin dileseydi onu da yapamazlardı. Artık onları uydurdukları şeylerle başbaşa bırak”*⁵⁰¹

Ebû Zerr (r.a.) Hz. Peygamber’e “İnsanların da şeytanları olur mu Ya Rasûlallah?” diye sordu. Allah Rasûlü “Elbette olur. Hatta onlar cin şeytanlarından da tehlikelidirler” dedi.⁵⁰² Atâ b. Ebi Rabah: “Hz. Peygamber’in insan şeytanlarından düşmanları: Ebû Cehil b.Hişam, Velid b. Muğire, As b. Vail, Âsî b. Amr, Zem’a b. Esed, Nadr b. Haris, Esved b. Abdi’l-Esved, Utbe b. Rabia, Şeybe b. Rabia, Utbe b. Ebi Muayt, Ümeyye b. Halef, Velid b. Utbe, Utbe b. Abdu’l-Uzza gibi kimselerdi” dedi.⁵⁰³

7. *“Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan hiç çıkamayacak durumdaki kimse gibi olur mu? İşte kâfirlere yaptıkları böyle süslü gösterilmiştir”*⁵⁰⁴

Ayetin iniş sebebi Hz. Hamza ve Ebû Cehil’dir. Şöyle ki, yukarıda “Hz. Hamza’nın Müslüman olması” bahsinde genişçe yer verdiğimiz Hz. Hamza’nın Ebû Cehil ile sert diyalogu sonucunda, Hz Hamza’nın Müslüman olması aydınlıklar içinde olmakla, Ebû Cehil’in kabule yanaşmadığı gibi Hz. Peygamber’e zarar vermeye kalkması da karanlıklar içinde kalmakla Allah tarafından tasvir edilmiştir.⁵⁰⁵

8. *“Onlara bir âyet geldiğinde, Allah’ın elçilerine verilenin benzeri bize de verilmedikçe kesinlikle inanmayız, dediler. Allah, peygamberliğini kime vereceğini daha iyi bilir. Suç işleyenlere, yapmakta oldukları hilelere karşılık Allah tarafından aşağılık ve çetin bir azap erişecektir”*⁵⁰⁶

---

⁵⁰⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s.11.

⁵⁰¹ En’am Sûresi, 6/112.

⁵⁰² Taberî, *Tefsir*, C. IX, s. 500.

⁵⁰³ Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. IV, s. 210.

⁵⁰⁴ En’am Sûresi, 6/122.

⁵⁰⁵ Kurtubî, *Tefsir*, C.IX, s. 19; Vâhidî, *Esbâbü’n-Nüzul*, s. 227.

⁵⁰⁶ En’am Sûresi, 6/124.

Kendilerine peygamberler gibi Cibril gelip vahiy ve peygamberlik verilmedikçe ve bu şekilde nebîlik ve rasûllüğü, peygamberlerden sadır olan mucizeleri kendi nefislerinde görüp ve tecrübe etmedikçe, her ne delil gösterilirse gösterilsin Peygamber'e ve peygamberliğe inanmayacaklarını söylediler. Velid b. Muğire, "Peygamberlik hak olsaydı, ben ona senden layık olurum, çünkü ben senden büyüğüm ve senden zenginim" demişti. Ebû Cehil de: "Abdümenâf oğulları bizimle şeref konusunda yarıştılar, nihayet tam "feres-i rihân" yani koşuda denk iki at gibi olduğumuz sırada: "bizden bir Peygamber var ona vahyolunuyor" dediler, vallahi biz buna asla razı olmayız ve ebedi olarak tâbi olmayız. Meğerki ona geldiği gibi bize de vahiy gelsin" demişti.⁵⁰⁷

9. *"En güzel isimler (el-esmâü'l-hüsna) Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle dua edin. Onun isimleri hakkında eğri yola gidenleri bırakın. Onlar yapmakta olduklarının cezasına çarptırılacaklardır"*⁵⁰⁸

Allah Rasulü'nün ashabından biri dua ederken bir seferinde Allah'ın ismini zikrederek dua etti, bir seferinde de "Ya Rahman" diye dua etti. Ebû Cehil: "Muhammed ve ashabı tek bir ilaha ibadet ettiklerini söylerken bu iki ilah da ne oluyor?" dedi. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu.⁵⁰⁹

Benzer bir olay da Ra'd Suresinin 30. ayeti için söz konusudur. Ayet: "Ey Muhammed!) Böylece seni, kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki, sana vahyettiğimizi onlara okuyasın. Onlar Rahman'ı inkâr ediyorlar. De ki: O benim Rabbimdir. O'ndan başka tanrı yoktur. Sadece O'na tevekkül ettim ve dönüş sadece O'nadır"⁵¹⁰ seklindedir.

Hudeybiye anlaşması esnasında anlaşmanın başına Allah Rasulü "Bismillahi'r-Rahmânir-Rahiîm" yazınca müşriklerden Süheyl b. Amr: "Rahmânı Müslümanlardan başka kimse tanımıyor" diye itiraz etmişti. Ebû Cehil bu olayı işitip Hz. Muhammed'in "Rahman'ın adıyla" dediğini işitince "Muhammed bize birden

⁵⁰⁷ Yazır, a.g.e, C. III, s. 511-512.

⁵⁰⁸ A'raf Sûresi, 7/180.

⁵⁰⁹ Ebû Hayyan, a.g.e, C. IV, s. 426; Tahir b. Âşur, a.g.e, C. IX, s. 186.

⁵¹⁰ Ra'd Sûresi, 13/30.

çok ilaha ibadeti yasaklıyor kendisi ise iki ilaha dua ediyor” deyince bu ayet nazil oldu.⁵¹¹

Yine İsrâ Suresinin 110. ayetinin sebebi nüzulü konusunda da aynı olay zikredilmektedir.⁵¹² “De ki: İster Allah deyin, ister Rahman deyin. Hangisini deseniz olur. Çünkü en güzel isimler O’na hastır” Namazında yüksek sesle okuma; onda sesini fazla da kısma; ikisinin arası bir yol tut”⁵¹³

10. “*Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir*”⁵¹⁴

Bu ayetin sebab-i nüzulü hakkında genişçe bilgi, çalışmamızın “*Daru’n-Nedve Toplantısının Sonunda Çıkan Karar*” başlığı altında verilmiştir.

11. “*Hani (o kâfirler) bir zaman da: Ey Allah’ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır yahut bize elem verici bir azap getir! demişlerdi*”⁵¹⁵

Kureyş müşrikleri ve Müslümanlar Bedir’de karşılaştıklarında, Ebû Cehil de: “Ey Allah’ım! Muhammed hısmılık ilişkilerimizi koparttı ve bize bilmediğimiz birşeyle geldi. Sabahleyin onu helak et!” dedi.⁵¹⁶ Kurtubî, bu sözü söyleyenin kim olduğu konusunda ihtilaf olduğundan bahseder. Mücahid ve İbn Cübeyr’in “bu sözü Nadr ibnü Haris söylemiştir” dediklerini, Enes bin Malik’in ise “Ebû Cehil tarafından söylenmiştir” dediğini aktarır.⁵¹⁷

12. “*Şüphesiz ki inkâr edenler mallarını, (insanları) Allah yolundan alıkoymak için harcıyorlar. Daha da harcaacaklar. Ama sonunda bu, onlara yürek*

---

⁵¹¹ Ebû Hayyan, *a.g.e*, C. V, s. 381.

⁵¹² Tahir b. Aşur, *a.g.e*, C. XV, s. 236.

⁵¹³ İsrâ Sûresi, 17/110.

⁵¹⁴ Enfal Sûresi, 8/30.

⁵¹⁵ Enfal Sûresi, 8/32.

⁵¹⁶ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. II, s. 280; Vâkıdî, *Megâzi*, C.I. s. 70; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. V, s. 431; Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s. 129, Taberî, *Târih*, C. II, s. 281; el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 74; İbn Seyyid, *Uyunu’l-Eser*, C. I, s. 257; ez-Zehebî, *Megâzi*, C. I, s. 68; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. III, s. 282.

⁵¹⁷ el-Beyhakî, *Delâil*, C. III, s. 84; Kurtubî, *Tefsir*, C. IX, s. 495; Esed. *a.g.e*, C. I, s. 328.

acısı olacak ve en sonunda mağlûp olacaklardır. Kâfirlikte ısrar edenler ise cehenneme toplanacaklardır”⁵¹⁸

Bu ayet Bedir savaşı öncesi müşrik ordusunun yiyecek ihtiyacını karşılayanlar hakkında inmiştir ki bunların en önde gelenlerinden biri, Bedir Savaşı ile ilgili bölümde geçtiği üzere Ebû Cehil’dir.⁵¹⁹

13. “*Çalım satmak, insanlara gösteriş yapmak ve (insanları) Allah yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar (kâfirler) gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır*”⁵²⁰

Bu Âyet-i Kerîme Ebû Cehil ve arkadaşları hakkında inmiştir.⁵²¹ Onlar daha önce de geçtiği üzere Ebû Süfyan’ın başında olduğu kervana yardıma çıkmışlardı. Cuhfe denilen yere kadar geldiler. Kinâne Kabilesinin reisi ki Ebû Cehil’in arkadaşı idi, hediyelerle beraber oğlunu kendisine gönderdi. Reis: “İstersen sana adam vererek destek olalım, istersen bizzat ben adamlarınla sana katılayım” dedi. Ebû Cehil: “Eğer biz Muhammed’in iddia ettiği gibi Allah’la savaşıyorsak bize kimse yardım edemez. Yok, eğer insanlarla savaşıyorsak bizi yenecek bir kuvvet de yoktur. Allah’a yemin olsun ki Muhammed’le savaşmadan Bedr’i terk etmeyeceğiz. Orada içkiler içeceğiz, şarkıcı kadınlar bize şarkı söyleyecek. Çünkü Bedir, Arapların merkez, çarşılarından bir çarşıdır. Biz bunları yapacağız ki bütün Araplar bizden sıkıntı duyacak ve sonzuza kadar korkacaklar!” dedi.⁵²²

Bedirde Ebû Cehil ve Kureyş müşriklerinin genel amacı diğer kabilelere karşı üstünlüklerini ispat etmek ve ayetin ifadesiyle çalım satmaktı. Allah müminleri böyle davranmaktan aynı ayetle men etmiştir. Hatta Ebû Cehil bu uğurda malını harcamaktan da çekinmemiştir. Aslında bu ayet bütün çağlarda inananların böbürlenerek, şan, şöhret için ve boş bir gurur uğruna savaşa çıkmamaları yönünde açık bir uyarıdır.⁵²³

⁵¹⁸ Enfal Sûresi, 8/36.

⁵¹⁹ Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. IV, s. 487; Tahir b. Âşur, *a.g.e.*, C. IX, s. 341.

⁵²⁰ Enfal Sûresi, 8/47.

⁵²¹ Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. IV, s. 500; Tahir b. Âşur, *a.g.e.*, C. X, s. 33; Esed, *a.g.e.*, C. I, s. 333.

⁵²² Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. IV, s. 500; Tahir b. Âşur, *a.g.e.*, C. X, s. 33.

⁵²³ Esed, *a.g.e.*, C. I, s. 333.

14. “(Kâfir olarak ölüp) cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar, (Allah’a) ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de inananlara”⁵²⁴

Bu Ayet-i Kerime’nin sebebi nüzulü her ne kadar Hz. Peygamber’in amcası Ebû Talib’in son anında onu İslam’a daveti ile ilgili olsa da, Ebû Talib’in son anda dahi olsa İslam’ı kabul etmemesinin müsebbiplerinden biri olan ve o anda orada bulunan Ebû Cehil ile dolaylı yönden alakalıdır.⁵²⁵ Orada Ebû Cehil ile Abdullah b. Ebî Ümeyye de vardı. Bunlar “Ey Ebû Talib, Abdülmuttalib’in milletinden vazmı geçeceksin?” dediler.⁵²⁶ Bunun üzerine Hz. Peygamber de “Yasaklanmadığım sürece ben de senin için istiğfar edeceğim” dedi. Sonra da işte bu âyet ve “Muhakkak ki, sen kendi istediğini hidayete erdiremezsin, ancak Allah dilediğini hidayete erdirir”⁵²⁷ ayeti nazil oldu.⁵²⁸ O halde henüz hayatta olan inançsız bir kişiye hidayeti için dua etmek caizdir.⁵²⁹

15. “Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm’dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya götürün Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir”⁵³⁰

İsra ve miraç olayı sonrası yaşananlar “Ebû Cehil’in Halkı Kışkırtmak İçin İsra ve Miraç Olayını Kullanması” başlığı altında ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

16. “Tâ. Hâ. Biz, Kur’an’ı sana, güçlük çekesin diye değil, ancak Allah’tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik”⁵³¹

Her ne kadar bu ayetin sebebi nüzulünde; Hz. Peygamber’in Mekke döneminde kendisine “Ey örtünüp bürünen (Resûlüm)! Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl”⁵³² nâzil olunca⁵³³ kendini iyice ibadete verdiği hatta namaz esnasında

⁵²⁴ Tevbe Sûresi, 9/ 113.

⁵²⁵ Buhârî, *Sahih*, Cenaiz, 80 (114); Buhârî, *Sahih*, Menakıb, 39 (103); Buhârî, *Sahih*, Kitâbu’t-Tefsir, 152 (195), 234 (292); el-Beyhakî, *Delâil*, C. II, s. 342-343; İbn Arabî, *a.g.e*, C.III, Beyrut 2003, s. 591; Tahir b. Âşur, *a.g.e*, C. XI, s. 43-44.

⁵²⁶ Muhammed Abduh, *Tefsîru’l-Kur’ani’l-Kerim (Tefsîru Menar)*, C. XI, Mısır 1920, s.58.

⁵²⁷ Kasas Sûresi, 28/56.

⁵²⁸ Yazır, *a.g.e*, C. IV, s. 413.

⁵²⁹ Abduh, *a.g.e*, C. XI, s.60; Esed, *a.g.e*, C.I, s. 384.

⁵³⁰ İsra Sûresi, 17/1.

⁵³¹ Taha Sûresi, 20/2-3.

⁵³² Müzzemmil Sûresi, 73/ 1-2.

⁵³³ Suyûtî, *Dürri’l-Mensûr*, C. X, s.154.

kıyamın uzunluğu sebebiyle ayakta dururken münavebeyle ayaklarını kullandığının, yani sağ ayağı yorulunca sol ayağına, sol ayağı yorulunca sağ ayağına yüklendiğinin⁵³⁴ bu arada uyumamak için kendini bir iple bağladığının ve bunun da kendisine eziyet verdiğinin,⁵³⁵ bu sebeple Allah'ın bu ayeti indirdiğinin rivayetleri⁵³⁶ olsa da bizim asıl konumuzu ilgilendiren daha başka rivayetler söz konusudur.

Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'in ibadetler konusundaki gayretini gördükçe “Ey Muhammed! Bu Kur'an senin yorgunluğunu arttırmaktan başka bir işe yaramıyor” diyorlardı.⁵³⁷ Bu ifadeyi kullanan müşrikler; başta Ebû Cehil olmak üzere Velid b. Muğire, Nadr ibn Haris ve Mut'im b. Adiy idi. Onlar: “ Sen atalarının dinini terk ettiğin zaman zorluğa düşmüş oldun. Zaten senin şu durumun, senin ilahına karşılık bizim ilahlarımızın temize çıkması manasınadır” dediler.

Rasûlullah ise “Tam tersine ben âlemlere rahmet olarak gönderildim” deyince Ebû Cehil ve etrafındakiler “Rahmet olarak değil Şakî olarak gönderildin” cevabını vermiş sonrasında bu ayet nazil olmuştur.⁵³⁸ Bazende onlar “İşte Rabbine karşı Şakî olan kişi bu” diye birbirlerine gösteriyorlardı.⁵³⁹

17. “*Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi; ama onları alaya alanları, o alay konusu ettikleri şey kuşatıverdi. De ki: Allah'a karşı sizi gece gündüz kim koruyacak? Buna rağmen onlar Rablerini anmaktan yüz çevirirler*”⁵⁴⁰

Hız. Peygamber Ebû Cehil ve Ebû Süfyan'la karşılaştı. Ebû Cehil Ebû Süfyan'a “Bu Abdimenafogullarının peygamberi” diyerek istihza ediyordu. Ebû Süfyan da aynı üslupla: “Abdü Menafogulları içinde bir peygamber olmasını neden inkâr ediyorsunuz” dedi. Hız. Peygamber ikisinin konuşmalarını duydu ve Ebû Cehil'e: “Amcan Velid b. Muğire hakkında inen şey senin hakkında da ininceye kadar uslanmayacaksın değil mi?” dedi sora Ebû Süfyan'a dönerek: “Sana gelince Ey

⁵³⁴ Mâverdi, *en-Nüket*, C. III, s. 393; Begavî, *Tefsir*, C. V, s.263; Suyûtî, *Dürri'l-Mensûr*, C. X, s.154.

⁵³⁵ Taberî, *Tefsir*, C.XVI, s. 9; Sa'lebi, *a.g.e.*, C. VI, s.237; Razi, *a.g.e.*, C. XXII, s.4; Kurtubî, *Tefsir*, CXIV, s.11; Suyûtî, *Dürri'l-Mensûr*, C. X, s.153.

⁵³⁶ Begavî, *Tefsir*, C. V, s.263; Kurtubî, *Tefsir*, CXIV, s.11; Suyûtî, *Dürri'l-Mensûr*, C. X, s.154.

⁵³⁷ Mâverdi, *en-Nüket*, C. III, s. 393; Begavî, *Tefsir*, C. V, s.263; Kurtubî, *Tefsir*, CXIV, s.11; İbn Kesir, *Tefsir*, C. IX, s. 311; Kadı Beydavî, *Şehzade Şerhi*, C. V, Beyrut 1999, s. 595; Suyûtî, *Dürri'l-Mensûr*, C. X, s.155.

⁵³⁸ Mukatîl, *a.g.e.*, C. III, s. 20; Sa'lebi, *a.g.e.*, C. VI, s. 237; Razi, *a.g.e.*, C. XXII, s.4; Kurtubî, *Tefsir*, CXIV, s.11; Tahir b. Âşur, *a.g.e.*, C. XVI, s. 183.

⁵³⁹ Suyûtî, *Dürri'l-Mensûr*, C. X, s.153.

⁵⁴⁰ Enbiya Sûresi, 21/41-42.

Ebû Süfyan! Söylediklerini sırf kavmiyetçilik yapmak için söylüyorsun” dedi ve bu ayetler indi.⁵⁴¹

18- “*İnkâr edenler, Allah'ın yolundan ve -yerli, taşralı- bütün insanlara eşit (kible veya mâbed) kıldığımız Mescid-i Harâm'dan (insanları) alıkoymaya kalkanlar (şunu bilmeliler ki) kim orada (böyle) zulüm ile haktan sapmak isterse ona acı azaptan tattırırız*”⁵⁴²

Müşrikler bilindiği üzere hicretten sonra Müslümanları Kâbe’yi ziyaretten engellemişlerdi. Hatta bir seferinde “*Bedir Savaşına Sebep Olan Kervan*” başlığı altında da işlediğimiz üzere Ebû Cehil Sa’d b. Muaz’ı Ümeyye b. Halef’in yanında Kâbe’yi tavaf ederken rahatsız etmiş ve şöyle demişti: “Vallahi, sen şimdi Ebû Salvan’ın yanında olmasaydın, buradan evine sağ dönemezdin!” Bu ve benzeri olaylar sebebiyle bu ayet nazil olmuştur.⁵⁴³

19. “*İnkâr edenler: Bu (Kur'an), olsa olsa onun (Muhammed'in) uydurduğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir, dediler. Böylece onlar hiç şüphesiz haksızlığa ve iftiraya başvurmuşlardır*”⁵⁴⁴

Kâfirler kibirle ve inatla “Muhammed’in getirdiği bu Kur’an bir yalandan ibarettir ve onu Muhammed uydurup Rabbin’e nisbet etmiştir. Ehli Kitab’tan bazıları da ona bu konuda yardım etmiştir” demişlerdir. Aslında bu sözü söyleyen ve onlara da dayatan Ebû Cehil’dir.⁵⁴⁵ Belki her mecliste ayrı ayrı Ebû Cehil söylememiş olabilir ama ilk fikri verenin Ebû Cehil olduğu incelediğimiz kaynakların ifade tarzından anlaşılmaktadır.

20. “*(Resûlüm!) Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı. (Ey insanlar!) Sizin bir kısmınızı diğer bir kısmınıza imtihan (vesilesi) kıldık; (bakalım) sabredecek misiniz? Rabbin her şeyi hakkıyla görmektedir*”⁵⁴⁶

Ebû Cehil, Velid b. Muğîre, Âsî b. Vâil ve arkadaşları aralarında konuşuyorlardı: “Bizden önce Ammar, Süheyb, Bilal, falanca falanca bizden önce

⁵⁴¹ Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. VI, s.289.

⁵⁴² Hac Sûresi, 22/25.

⁵⁴³ Tahir b. Âşur, *a.g.e.*, C. XVII, s. 236.

⁵⁴⁴ Furkan Sûresi, 25/4.

⁵⁴⁵ Esad Mahmud Hamid, *Eyseru't-Tefâsir*, C. I, Dimaşk 2009, s. 880.

⁵⁴⁶ Furkan Sûresi, 25/20.

Müslüman oldular. Eğer biz Müslüman olsak bunlar biz sizden önce Müslüman olduk diye bize karşı üstünlük taslarlar. Bu yüzden bu Mekke'nin güçsüzlerine rezil olmaktansa bırakın eski dinimizde kalalım” diyerek birbirlerini kandırıyordular. Bu sebeple ayette: “Sizin bir kısmınızı bir kısmınıza imtihan vesilesi kıldık” diye bunların durumlarından bahsediliyordu.⁵⁴⁷

21. “(Böyle iken inkârcılar) Allah'ı bırakıp kendilerine ne fayda ne de zarar verebilen şeylere kulluk ediyorlar. İnkârcı da Rabbine karşı uğraşıp durmaktadır”⁵⁴⁸

Buradaki inkârcıdan kasıt cins isim olarak kâfir olabileceği⁵⁴⁹ gibi özel isim olarak Ebû Cehil de olabilir denmiştir.⁵⁵⁰ Kâfirden kasıt Allah Rasûlü'nün Ebû Cehil diye künyelediği Ebu'l-Hakemdir.⁵⁵¹

22. “Biz onu (zakkumu) zalimler için bir fitne (imtihan) kıldık. Zira o, cehennem dibinde bitip yetişen bir ağaçtır”⁵⁵²

Dünyada kâfirler bunu inkâr ettiler. Ateşin içinde ağaç olur mu? dediler. Cehennemde biten ağaç sözü geçince: Ateş, ağacı yakarken cehennemde nasıl ağaç olur? diye alay etmişlerdi. Böylece bu söz onlar için bir imtihan oldu. Bu sözden kastedilen manayı anlamadıklarından iyice küfre düştüler. Allah'ın, isterse, cehennem yakmayacağı bir ağaç yaratabileceğini düşünemediler.⁵⁵³

Zakkum ağacı ile ilgili ayet inince Kureyş'in kâfirleri: “Biz bu ağacı bilmiyoruz” dediler. Bu arada Afrika'dan bir adam geldi. Adama onun ne olduğunu sordular. Adam: “Bizde zakkum, tereyağı ve hurmadan yapılan bir yiyecektir” deyince İbn Ziba'rî adındaki kişi: “Demek ki hepimizin evinde zakkum var” diye dalga geçti. Ebû Cehil cariyesine –öyle anlaşılıyor ki cariyeye afrikalı idi- “bize zakkum getir” deyince cariyeye kendisine tereyağı ve hurma getirdi. Ebû Cehil arkadaşlarına “hadi zakkumdan, Muhammed'in bizi kendisi ile korkuttuğu şeyden

⁵⁴⁷ Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. VI, s.450; Tahir b Âşur, *a.g.e.*, C. XVIII, s. 344.

⁵⁴⁸ Furkan Sûresi, 25/55.

⁵⁴⁹ Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. VI, Beyrut 1993, s. 465.

⁵⁵⁰ Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. VI, s. 465; Beydavi, *a.g.e.*, C. VI, s. 305.

⁵⁵¹ Taberî, *Tefsir*, C. XVII, s.478; Mâverdî, *en-Nüket*, C. IV, s.152; Razi, *a.g.e.*, C. XXIV, s. 102; Kurtubî, *Tefsir*, C. XV, s. 455; Suyûtî, *Diürru'l-Mensûr*, C. XI, s. 195.

⁵⁵² Saffat Sûresi, 37/63-64.

⁵⁵³ Saffat Sûresi, 37/63. Ayetin dip notu, a.g.m, s.447

yiysin... O cehennemde bir ağaç olduğunu iddia ediyor... Hâlbuki ateş ağacı yakar...” dedi.⁵⁵⁴

Allah “*Biz onu (zakkumu) zalimler için bir fitne (imtihan) kıldık*” ayetini indirdi.⁵⁵⁵ Mukatil ise tefsirinde Afrikalı adamdan bahsetmeksizin, Kureyş önderlerinin bu ayeti duyar duymaz Ebû Talib’e koştuklarını ve İbn Ziba’rî’nin orada “zakkum yemen dilinde tereyağı ve hurma demektir” dediğini aktarır. Ebû Cehil’le ilgili rivayet aynen Mukatil’de de vardır.⁵⁵⁶

Bir de İsrâ Suresinin 60. ayeti de aynı olayla alakalıdır. Buna göre: “Hani sana: Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır, demiştik. Sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur’an’da lânetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik...”⁵⁵⁷

Zakkum ile ilgili başka ayetler de vardır ki, tefsir kitaplarında bu ayetlerin tefsiri sadedinde de Ebû Cehil’in sözleri ve yaptıkları geçmektedir.

23. *(İnkârcular) derler ki: Kendilerini dünyada iken kötülerden saydığımız kimseleri burada niçin görmüyoruz? Alaya aldığımız onlar değil miydi? Yoksa (buradalar da) onları gözden mi kaçırdık? İşte bu, cehennem ehlinin tartışması, şüphesiz bir gerçektir*”⁵⁵⁸

Kurtubî tefsirinde kıyamet günü müşriklerin ekâbiri yani önde gidenleri, “dünyadayken kendilerini en şerlilerimiz olarak gördüklerimiz şimdi nerede acaba”⁵⁵⁹ diyecekler ayeti hakkında İbn Abbas’ın şöyle söylediğini rivayet eder: “Şerlilerimiz tabiriyle onlar Hz. Muhammed’in ashabını kastediyorlardı” dedikten sonra hatta Ebû Cehil cehennemde “Bilal nerede? Süheyb nerede? Ammar nerede?” diyecek. Onlar Firdevs cennetindedirler. Ebû Cehil şaşırır. Bir bakar ki oğlu İkrime, kızı Cüveyriye, annesi kardeşi Müslüman olmuşlar fakat kendi kâfir kalmıştır.⁵⁶⁰

24. *“Şüphesiz zakkum ağacı, günahkârların yemeğidir. O, karınlarda maden eriyiği kaynar. Sıcak suyun kaynaması gibi. (Allah zebânilere emreder): Tutun onu!*

⁵⁵⁴ el-Vâhidî, *Esbabu Nüzûl*, s. 296.

⁵⁵⁵ Kurtubî, *Tefsir*, C. XVIII, s. 42; Begavî, *Tefsir*, C. VII, s. 42;

⁵⁵⁶ Mukatil b. Süleyman, *Tefsir*, C. III, Beyrut 2002, s. 609.

⁵⁵⁷ İsrâ Sûresi, 17/60.

⁵⁵⁸ Sa’d Sûresi, 38/62-64.

⁵⁵⁹ Sa’d Sûresi, 38/62.

⁵⁶⁰ Kurtubî, *Tefsir*, C. XVIII, s. 234.

*Cehennemın ortasına sürükleyin! Sonra başına azap olarak kaynar su dökün! (Ve deyin ki:) Tat bakalım. Hani sen kendince üstündün, şerefliydin!”*⁵⁶¹

Burada bahsedilen günahkâr Ebû Cehil'dir.⁵⁶² Ebû Cehil Hz. Muhammed'le karşılaştığı zaman “Ben sana bu vadinin halkından uzak duracaksın demedim mi! Ben buraların en şerefli ve en izzetlisiyim” şeklinde hitap edince bu ayetler nazil oldu.⁵⁶³ Bir diğer rivayette Ebû Cehil Hz. Peygamber'e “Bu iki dağ arasında benden daha şerefli, benden daha izzetli kimse yoktur. Yemin olsun ki ne sen ne de senin Rabbin bana bir şey yapamaz” dedi ve bu ayetler nazil oldu.⁵⁶⁴

25. *“İnkâr edenler: Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın. Umulur ki bastırırsınız, dediler”*⁵⁶⁵

Müşrikler Kur'an'a inanmama, onu eleştirme konusunda birbirlerine söz verdiler. Kendi aralarında da: “Eğer Kur'an okunursa onu dinlemeyin. Islık çalarak, yüksek sesle söz söyleyerek, yüksek sesle şiir okuyarak onu bastırmaya çalışın. Belki bu sayede galip geliriz” diyerek yöntem belirlemeye çalışıyorlardı.⁵⁶⁶

İbn Abbas'tan bir rivayette Ebû Cehil: “Muhammed Kur'an okumaya başladığı zaman ne dediği anlaşılmasın diye karşısına geçip bağırın” diyordu.⁵⁶⁷

26. *“(O) ayetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onlarla alay eder. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır!”*⁵⁶⁸

“Şüphesiz zakkum ağacı, günahkârların yemeğidir”⁵⁶⁹ ayeti kerimesi inince, Ebû Cehil cariyesine “bize zakkum getir” dedi. Cariye kendisine tereyağı ve hurma getirdi. Ebû Cehil arkadaşlarına “hadi zakkumdan, Muhammed'in bizi kendisi ile korkuttuğu şeyden yiyin... O cehennemde bir ağaç olduğunu iddia ediyor... Hâlbuki ateş ağacı yakar...” diyerek ayetlerle alay etti. Bunun üzerine Allah Teâla bu ayeti

⁵⁶¹ Duhan Sûresi, 44/ 43-49.

⁵⁶² Mukatil, *a.g.e.*, C. III, s.824; Taberî, *Tefsir*, C. XXI, s.54; Sa'lebi, *a.g.e.*, C. VIII, s. 355; Mâverdî, *en-Nüket*, C. V, s. 257; Kurtubî, *Tefsir*, C. XIX, s.134; İbn Kesîr, *Tefsir*, C. XII, s. 351; Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. VIII, s. 40.

⁵⁶³ el-Beyhakî, *Delâil*, C. VII, s. 236; Kurtubî, *Tefsir*, C. XIX, s.134.

⁵⁶⁴ Mukatil, *a.g.e.*, C. III, s.824; Taberî, *Tefsir*, C. XXI, s.61; Sa'lebi, *Tefsir*, C. VIII, s. 356; Razi, *a.g.e.*, C. XXVII, s. 253; Kurtubî, *Tefsir*, C. XIX, s.134;

⁵⁶⁵ Fussilet Sûresi, 41/26.

⁵⁶⁶ Taberî, *Tefsir*, C. XX, s. 417; Sa'lebi, *a.g.e.*, C. VIII, s.292; Kurtubî, *Tefsir*, C. XVIII, s. 413; Esad Mahmud Hamid, *a.g.e.*, C. III, s. 1183.

⁵⁶⁷ Mukatil, *a.g.e.*, C. III, s.741; Kurtubî, *Tefsir*, C. XVIII, s. 413; Esad Mahmud Hamid, *a.g.e.*, C. III, s. 1183.

⁵⁶⁸ Casiye Sûresi, 45/9.

⁵⁶⁹ Duhan Sûresi, 44/ 43.

indirdi.⁵⁷⁰ Aslında “ zakkum ağacı” ahiret azabının kişinin yeryüzünde işlediği kötü fiillerin bir meyvesinden -yani organik sonucundan- başka bir şey olmadığı gerçeğine işaret eder.⁵⁷¹

27. *“Hevâ ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâlâ ibret almayacak mısınız?”*⁵⁷²

“Heva ve Hevesini tanrı edinen” şeklinde bahsedilen kişi Ebû Cehildir. Allah'ın onu bu şekilde nitelendirmesinin sebebi de Velid b. Muğire ile arasında geçen şu diyologtur. İki bir gece Hz. Muhammed'in işini konuşarak tavaf ediyorlardı. Ebû Cehil Vail'e “ Yemin olsun ki Muhammed'in doğru söylediği, yalancı olmadığını biliyorum. Velid: “Hadi ordan! Bunun için delilin ne?” dedi. Ebû Cehil: “ Biz ona gençliğinde “Sâdık” ve “Emin” derdik, şimdi aklı kemal buldu, rüştünü tamamladı ve biz ona “Yalancı” ve “Hain” diyoruz. Bunu duyan Velid: “Peki seni ona inanmaktan ne alıkoyuyor?” dediğinde Ebû Cehil: “Eğer iman edersem Kureyşin kızları “Amr b. Hişam Ebû Talib'in yetiminin bir parçası oldu!” diyeceklerdir. Lat ve Uzza'ya yemin olsun ki asla ona iman etmeyeceğim” dedi. Bu ayet bu sebeple nazil oldu.⁵⁷³

Batıl inançlara inatla sarılan ve hakikatin sesini dinlemeyi reddeden kişinin zamanla hakikati kavrama yeteneğini kaybedeceği ve böylece kalbinin mühürlenmiş olacağı şeklinde ilâhî bir kanun mevcuttur ki ayet de bu kanuna atıfta bulunmaktadır. Her ne kadar bu mühürleme Allah'a atfedilse de mühürlenmeye sebep kişinin hür iradesiyle dünyada seçtikleridir.⁵⁷⁴

28. *“Gördün mü arkasını döneni? Azıcık verip sonra vermemekte direneni? Acaba gaybın bilgisi kendi yanındadır da o görüyor mu?”*⁵⁷⁵

Bu ayetler Velit b. Muğire hakkında inmiştir. Fakat Ebû Cehil'in; Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den bir rivayette “Allah'a yemin olsun ki aslında

⁵⁷⁰ Esad Mahmud Hamid, *a.g.e.*, C. III, s. 1234-1235.

⁵⁷¹ Esed, *a.g.e.*, C. II, s.913.

⁵⁷² Casiye Sûresi, 45/23.

⁵⁷³ Tahir b. Âşur, *a.g.e.*, C. XXV, s. 359.

⁵⁷⁴ Esed, *a.g.e.*, C. III, s. 1022; C. I, s. 5.

⁵⁷⁵ Necm Sûresi, 53/ 33-35.

Muhammed bize ahlakın en mükemmelinden başka bir şey emretmiyor” dediği haber verilmektedir. Yani azıcık da olsa hakkı yerine teslim ettikten sonra bundan vazgeçen kişi olarak, Ebû Cehil’in de kastedilmiş olabileceği bilgisi vardır.⁵⁷⁶

29. “*Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı*”⁵⁷⁷

Kureyş Müşrikleri Hz. Peygamber’e; “Eğer sözünde sadıksan ayı ikiye böl bakalım” dediler. Hatta “Eğer bunu yapabilirsen sana iman ederiz” de dediler. Dolunayın oduğu bir gece Hz. peygamber Rabbine dua etti ve ay ikiye yarıldı. Bir kısmı Safa Tepesinin üstünde bir kısmı da Safa’nın ters istikametinde Kaykaân Tepesi üzerinde görüldü. Mekke Halkı “Bu semavi bir mucizedir. Bu sihirle yapılamaz” demeye başlayınca Ebû Cehil atıldı ve: “Sabredin! Çölden gelecek kervanları bekleyelim. Bu büyük bir göz boyamadır. Muhammed gözlerimizi boyadı. Onlar bize bu mucizenin gerçek olup olmadığını elbette haber vereceklerdir” dedi. Kervanlar geldi. Onlar da bu mucizeyi doğruladılar. Ebû Cehil yine atıldı ve. “Bu apaçık ve sürekli bir sihirdir” diyerek işin içinden sıyrıldı.⁵⁷⁸

30. “*Şimdi (düşünün bakalım), yüz üstü kapanarak yürüyen mi (varılacak) yere daha iyi erişir, yoksa doğru yolda düzgün yürüyen mi?*”⁵⁷⁹

Bu ayetin tefsiri sadedinde bazı müfessirler yüz üstü sürünenleri müşrikler, düzgün yürüyen de müminler olarak tefsir etmişlerdir.⁵⁸⁰ Bazıları da birinci benzetme Ebû Cehil’i ikincisi de Hz Muhammed’i işaret eder demişlerdir.⁵⁸¹

31. “*(Cehennem) Üzerinde on dokuz (muhafız melek) vardır. Biz cehennem işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, iman edenlerin imanını arttırsın; hem kendilerine kitap verilenler hem müminler şüpheye düşmesinler, kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de: “Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?” desinler. İşte Allah*

⁵⁷⁶ Şenkîti, *a.g.e.*, C. VII, s. 752.

⁵⁷⁷ Kamer Sûresi, 54/1.

⁵⁷⁸ Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. VIII, s. 171.

⁵⁷⁹ Mülk Sûresi, 67/22.

⁵⁸⁰ Begavî, *Tefsir*, C. VIII, s. 180.

⁵⁸¹ Tahir b. Âşur, *a.g.e.*, C. XXIX, s. 46.

böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola erdştirir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Bu ise, insanlık için ancak bir öğüttür”⁵⁸²

Ebû Cehil bir gün Hz. Peygamber’in söyledikleriyle alay etmek için Müşriklere; “Ey Kureyşliler! Muhammed Allah’ın cehennemdeki edecek melekleri sadece on dokuz tane imiş ve size bunlarla azap edecek ve sizi bunlarla cehennemde tutacakmış. Hâlbuki sizin sayınız çok. Sizin yüz taneniz onlardan her bir adamı alt edemez mi?” deyince bu ayet-i kerime nazil oldu.⁵⁸³ Aslında burada mecaz üslubunun kullanıldığını o da biliyordu. Ama Kur’an’ın değimiyle “içlerinde bulunan beyinsizleri” kandırabilmek ve onların gözünde hem Kur’an’ın hem de Hz. Muhammed’in değerini düşürebilmek için “tecâhül-ü ârif” denilen bildiği halde bilmezlikten gelme sanatını kullanmaktadır.

32. “*Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz*”⁵⁸⁴

Ebû Cehil bu ayetten bir önceki “Sizden doğru yolda gitmek isteyenler için”⁵⁸⁵ ayetini iştirince; “İş bizim işimizdir, istersek doğru yolda oluruz, istersek olmayız” demişti. Bu ifadenin üzerine bu ayet inmiştir.⁵⁸⁶

33. “*Artık kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolay hazırlarız. (onda başarılı kılarız.)*”⁵⁸⁷ ayeti Hz. Ebû Bekir hakkında nazil olmuştur.

“*Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzeli de yalanlarsa, biz de onu en zora hazırlarız. Düştüğü zamanda malı kendisine hiç fayda vermez*”⁵⁸⁸ ayeti de Ebû Cehil için nazil olmuştur.⁵⁸⁹

Aslında burada dikkat çeken bir nokta da biri hayırda diğeri şerde zirve olan iki ayrı ucun bizzat Allah tarafından tanıtılmasıdır.

34. “*Namaz kılariken bir kulu (Peygamber’i namazdan) men edeni gördün mü?*”⁵⁹⁰

⁵⁸² Müdessir Sûresi, 74/ 30-31.

⁵⁸³ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 340; Yazır, *a.g.e.*, C. VIII, s. 424.

⁵⁸⁴ Tekvir Sûresi, 81/29.

⁵⁸⁵ Tekvir Sûresi, 81/28.

⁵⁸⁶ Taberî, *Tefsir*, C. XXIV, s.172; Mâverdî, *en-Nüket*, C. VI, s. 219; Esad Mahmud Hamid, *a.g.e.*, C. III, s. 1504.

⁵⁸⁷ Leyl Sûresi, 92/5-7.

⁵⁸⁸ Leyl Sûresi, 92/8-11.

⁵⁸⁹ Belâzurî, *Ensâb*, C. I, s.128.

Ayet ve devamındaki ayetler Ebû Cehil hakkında inmiştir.⁵⁹¹ Ebû Cehil etrafındakilere “eğer Muhammed’i bir daha burada namaz kılarken görürsem kesinlikle boynuna basacağım” dedi. Hz. Muhammed’e bu iletilince “eğer bunu yapacak olursa Allah’ın melekleri onu göz göre göre alırlar” dedi. Gerçekten de Hz. Peygamber namaz kılarken Ebû Cehil geldi ve “ben seni burada namaz kılmaktan men etmemişmiydim” dedi.⁵⁹² Rasulullah ona döndü ve şiddetli bir şekilde Ebû Cehil’i azarladı. Ebû Cehil: “Cemaati benden daha kalabalık bir kimse bulunmadığını bilmiyor musun?” dedi. Böyle söyleyince: “O, hemen gidip meclisini (kendi taraftarlarını) çağırсын. Biz de zebânîleri çağıracağız”⁵⁹³ ayetleri nazil oldu.⁵⁹⁴

Bu ayette geçen “ناديه” kelimesinden dolayı Daru’n-Nedveye bir atıftan bahseden Elmalılı Hamdi Yazır, Ebû Cehil’in buradaki kastı “kurultayca da çoğunluk bende demektir” der. “Biz de Zebanileri çağıracağız”⁵⁹⁵ cevabıyla karşılaşmıştır.⁵⁹⁶

35. “*Asra yemin ederim ki İnsan gerçekten ziyan içindedir. Bundan ancak iman edip iyi ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır*”⁵⁹⁷

Ayette geçen ve hüsranda olan kişi Ebû Cehil’dir.⁵⁹⁸ Müşrikler özellikle de Ebû Cehil “Muhammed kesinlikle hüsranda” diyorlardı. Allah Teâla durumun onların düşündüğünün tam tersi olduğuna yemin etmektedir⁵⁹⁹ Tabi burada; insandan kasıt cins isim olması⁶⁰⁰ yani “âdemoğlu”⁶⁰¹ manası olması itibariyle bir topluluktur ki bunlar, Mekkeli müşriklerdir. Bu kişiler de: Velid b. Muğire, As b. Vail, Esved b. Abdulmuttalib, Esved b. Abdi Yağus’tur da denmiştir.⁶⁰² Ebû Leheb hakkında indiği de söylemiştir.⁶⁰³

⁵⁹⁰ Alak Sûresi, 96/ 9-10.

⁵⁹¹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, C. I, s. 338; Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. VIII, s. 489; Esed, *a.g.e.*, C. III, s. 1288.

⁵⁹² Yazır, *a.g.e.*, C. IX, s. 328.

⁵⁹³ Alak Sûresi, 96/ 17-18.

⁵⁹⁴ Mukatîl, *a.g.e.*, C. IV, Beyrut 2002, s. 763; İbn Arabî, *a.g.e.*, C. IV, s. 423; Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. VIII, s. 489.

⁵⁹⁵ Alak Sûresi, 96/ 17-18.

⁵⁹⁶ Yazır, *a.g.e.*, C. IX, s. 332.

⁵⁹⁷ Asr Sûresi, 103/1-3..

⁵⁹⁸ Suyûtî, *Dürri’l-Mensûr*, C. XV, s. 644.

⁵⁹⁹ Razi, *a.g.e.*, C. XXXII, s. 87.

⁶⁰⁰ Mâverdâ, *en-Nüket*, C. VI, s.333.

⁶⁰¹ Taberî, *Tefsir*, C. XXIV, s. 612.

⁶⁰² Kurtubî, *Tefsir*, C. XXII, s. 465.

⁶⁰³ Mukatîl, *a.g.e.*, C. IV, s. 829.

Ubey b. Ka'b dedi ki bir gün Hz. Peygamber'e Asr Suresini⁶⁰⁴ okudum ve "Bunun tefsiri nedir ey Allah'ın Rasulü? dedim. O da: "Asr", Allah'a ait bir yemindir. Rabbiniz gündüzün sonuna yemin etmektedir. "İnsan gerçekten ziyan içindedir" kısmındaki hüsranda olan kişi Ebû Cehil b. Hişam'dır. "Bundan ancak iman edip" kısmındaki iman sahibi olan kişi Ebû Bekir Sıddık'dır. "İyi ameller işleyenler" kısmındaki iyi amel sahibi olan da Ömer ibnu'l- Hattab'dır. "Birbirlerine hakkı tavsiye edenler" kısmındaki kişi Osman b. Afvan'dır. "Sabrı tavsiye edenler" kısmındaki kişi de Ali b. Ebi Talib'dir" dedi.⁶⁰⁵

36. "Asıl sonu kesik olan, şüphesiz sana hınç besleyendir"⁶⁰⁶

Bu ayetin Âsî b. Vail hakkında indiği veya Ebû Cehil hakkında indiği görüşleri vardır. İbn Abbas Hz. Muhammed'in oğlu İbrahim (a.s.) vefat edince Ebû Cehil arkadaşlarının yanına giderek ve sevinçli bir şekilde "Muhammed'in nesli kesiktir" deyince bu ayet nazil oldu" demiştir.⁶⁰⁷

---

⁶⁰⁴ Asr Sûresi, 103/3.

⁶⁰⁵ Sa'lebî, *a.g.e.*, C. X, s. 284; Kurtubî, *Tefsir*, C. XXII, s. 467.

⁶⁰⁶ Kevser Sûresi, 108/3.

⁶⁰⁷ Ebû Hayyan, *a.g.e.*, C. VIII, s. 521.